

BUJOR — CHIRIAC

*București. M. d. v.*

# CAESARIS DE BELLO GALLICO

CLASA V



EDITURA „CARTEA ROMĂNEASCĂ” BUCUREȘTI



I. I. BUJOR

Inspector General al Invăț. Secundar

*Barnea M. Matei*  
*cl. V a A*

A. I. BUJOR

Profesoară la lic.  
„Regina Maria“ București

FR. CHIRIAC

Prof. secundar la lic.  
„Matei Basarab“ București

# CAESARIS COMMENTARII DE BELLO GALLICO

EDIȚIE COMENTATĂ PENTRU  
CLASA V SECUNDARĂ

APROBAT DE ONOR. MINISTER AL EDU-  
CAȚIEI NAȚIONALE CU ORD. Nr. 250/1938

EDIȚIA I



Taxa timbrului didactic de 5% pentru acest manual s'a plătit  
direct Casei Corpului didactic conform deciziunii No. 3660/923.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ“, BUCUREȘTI

21093 - 3 - 938

*Buy or*



## PREFAȚĂ

Scoțând o ediție școlară din opera lui C. Iulius Caesar intitulată „*Commentarii de bello gallico*”, nu ne-am gândit să comentăm întreaga operă a scriitorului roman, căci timpul rezervat pentru limba latină în clasa a cincea de liceu, în care se citește din Caesar, este prea redus față de această operă.

De aceea am ales numai episoadele principale din războaiele purtate de Caesar până la înfrângerea definitivă a Gallilor și anume pe cele care ne vădesc geniul militar al lui Caesar, cum sunt războiul împotriva Helveților, cel împotriva lui Ariovistus, războiul împotriva Belgilor, expediția împotriva Veneților, cele două expediții împotriva Britannilor, înfrângerea lui Vercingetorix.

Primele cinci neamuri, împotriva cărora s'a îndreptat Caesar în mod succesiv, ne arată planul urmărit de Caesar, spre a-și putea asigura o cucerire definitivă: a izolat mai întâiu pe Galli de neamurile germane de dincolo de Rin, învingând unul după altul pe cei care au încercat să-i reziste în vecinătatea vestică a Rinului; acest fapt a prilejuit războaiele cu Helveții, cu Ariovistus și cu Belgii. Apoi și-a asigurat stăpânirea pe coasta nordică și nord-vestică prin înfrângerea Britannilor și a Veneților. După o mică expediție împotriva Aquitanilor a desăvârșit stăpânirea coastelor.

În felul acesta i-a fost ușor să înfrângă ultima rezistență organizată de Vercingetorix.

Dar aceste episoade ne dau posibilitatea să cunoaștem: modul cum a știut Caesar să-și asigure victoria în dife-

ritele situații în care s'a găsit (o luptă pe uscat — la șes sau pe înălțimi — o luptă pe apă); organizarea armatei romane și a armatelor dușmane; sistemul de fortificații gallice și mijloacele de atac ale Romanilor; modul cum știa să-și câștige încrederea popoarelor cu care venea în contact; autoritatea de care se bucura în fața armatei romane.

La pasagiile privitoare la războaie am adăogat și cele două capitole în care se tratează obiceiurile Gallilor și ale Germanilor, spre a lua contact și cu această parte de ordin cultural din opera lui Caesar.

După ce am ales, după victoriile de mai sus, capitolele de interpretat, am căutat ca explicațiunile care ajută la înțelegerea textului latin să nu se reducă la traducerea părților ce ar prezenta dificultăți pentru elevi, — și, pe cât s'a putut, chiar am evitat traducerea directă, — ci am găsit că este mai nimerit să dăm explicațiunile sintactice, uneori și morfologice, necesare așa încât elevul să poată merge singur la traducere și, deci, la înțelegerea textului. Lucrând în felul acesta, elevul capătă nu traducerea românească, ci metoda de lucru pentru a ajunge la traducere.

Poate că uneori aceste lămuriri gramaticale să pară prea numeroase sau că sunt date pentru lucruri prea ușoare. Experiența ne-a arătat însă că elevul, când intră în clasa a cincea și se întâlnește pentru prima dată cu o operă din literatura latină, întâmpină dificultăți foarte mari și foarte numeroase, căci atunci înfruntă fraza romană adevărată. Inlăturarea acestei greutăți și a îngrijorării ce s'ar naște din ea, am urmărit-o noi.

La această preocupare am adăogat și pe aceea de a da elevului tot materialul necesar ca să înțeleagă faptele pe care le citește. De aceea am dat suficiente lămuriri istorice, de antichități militare, de antichități publice, etc.

N'am uitat însă niciodată că această carte se adresează elevilor de clasa a cincea. Aceasta ne-a obligat să ne ferim de explicațiuni istorice sau filologice, folositoare pentru oamenii de știință, dar împovărătoare pentru școlari.

## C. IULIUS CAESAR

Dintre figurile mărețe, care au ilustrat prima jumătate a veacului I a. Ch., C. Iulius Caesar este cea mai desăvârșită. S'a născut la Roma în 13 Iulie, anul 101, din părinți de seamă, dela care a moștenit tot ce a fost mai ales în sufletul lui. După tatăl său, numit tot C. Iulius Caesar, se trăgea dintr'o veche familie patriciană, familia Iulia, care pretindea că se trage din zei, având ca strămoș pe Anchise, fiul zeiței Venus. După mamă, Aurelia, se trăgea dintr'o familie plebeiană vestită. Prin căsătoria mătușei sale, Iulia, cu C. Marius, devenise nepotul acestuia.

**Educațiunea lui.** — In casa părintească C. Iulius Caesar s'a bucurat de o creștere aleasă. Tatăl său se silea să-l oțelească prin exerciții gimnastice și scrimă, iar mama sa a reușit să facă din copilul vioiu și scilpitor, un cetățean



*Caius Iulius Cæsar*

devotat, un om superior. Nici nu era greu pentru Aurelia, care era înzestrată cu însușiri rare și care era comparată cu Cornelia, mama Grahilor, sacrificiul făcut ca educatoare a copiilor ei. Invățătura lui Caesar fu încredințată unui vestit retor gal, M. Antonius Gnipho. La vârsta de 13 ani ajunge preot al lui Juppiter, *flamen Dialis*, slujbă care se acorda tinerilor patricieni.

În anul 84 a. Ch. Caesar la vârsta de 17 ani se căsătorește cu Cornelia, fiica lui Cornelius Cinna, un adversar politic al lui Sulla și prin aceasta căzu în disgrația dictatorului, care vedea în el trei Marius. În acest timp pierdu și pe tatăl său și tot sprijinul moral îl găsi în dragostea și priceperea mamei sale.



*Sulla*

**Inceputul carierei lui militare.** — Ca să scape de prigoană, Caesar pleacă în Asia. Acolo servi ca tribun sub comanda propretorului M. Minucius Rufus și se distinse în lupta de la Mitilene contra lui Mithridates. Apoi, sub comanda lui Servilius, luptă cu succes contra piraților în Cilicia.

**Întoarcerea în Roma.** — Numai după moartea dictatorului Sulla avu curajul să se întoarcă în Roma în anul 78. Ca să se facă cunoscut societății romane, intentă două procese celebre : unul împotriva lui C. Antonius Hybrida, și altul lui C. Dolabella, acuzați de rea administrație a provinciilor Macedonia și Grecia. Dar nu reuși decât să-și facă noi dușmani și de aceea fu silit să plece iar din Roma. Se duse la Rhodos. De data aceasta stătu mai mult, ca să-și desăvârșească cultura și în limba greacă. Luă lecții cu vestitul profesor de retorică Molon, acela care perfecționase și oratoria lui Cicero.

Prin moartea unchiului său după mamă, Aurelius Cotta, rămăsese liber locul de pontif. Caesar candidează și e ales, în lipsă, de prietenii săi, în anul 74. Până să aibă

vârsta cerută pentru funcțiunile civile, el caută să atragă simpatia poporului, făcând numeroase dărnicii.

**Cursus honorum.** — Prima treaptă în scara funcțiunilor publice era *quaestura*. El reuși în 68 să fie ales *quaestor* și plecă în Spania cu *propretorul Antistius Vettus*, când dovedi alese însușiri administrative. Dru murile din Roma în Spania le-a făcut prin sudul Galliei, țară care-i atrase luarea aminte prin nouitatea națiunii gallice și rodnicia pământului ei.

În anul 65 ajunge *aedilis curulis*. Acum poate câștiga dragostea poporului și mai ales își poate netezi calea pentru funcțiunile viitoare. Pentru aceasta oferi poporului spectacole mărețe și înfrumuseță Roma cu un for nou numit *Forum Iulium*, din care au rămas numai ruini. Tot el puse să se repare pe Capitoliu templul *Triadei*, adică al celor trei divinități protectoare ale Romei: Juppiter, Juno, Minerva. În calitate de edil cinstește memoria tatălui său prin lupte de gladiatori. Trei sute patruzeci și doi de gladiatori cu pieptare de argint s'au luptat până la moarte spre uimirea poporului. Caesar nu uită să-și afirme origina divină a familiei sale în discursul funebru rostit la înmormântarea mătușei sale Iulia, văduva lui Marius.

Însușirile de bun orator erau necesare în cariera lui politică. Când însă muri soția sa Cornelia, ținu un discurs de o rară noblețe numit *laus Corneliae*.

Cu talentul lui înăscut de orator și cu studiile făcute în Roma și Rhodos ar fi ajuns cel mai de seamă orator al timpului său, dar ambiția lui era mai mare și pentru aspirațiunile lui oratoria oferea un câmp prea strâmt.

Era făcut să conducă lumea.

Pentru rolul măreț, pe care voia să-l joace în această Romă, pentru a fi un conducător energic, Caesar avea nevoie de o funcțiune, care să-l ridice mai presus de orice în ochii mulțimei. De aceea candidază la postul de *pontifex maximus*, în anul 63 și este ales.

**Ambiția lui Caesar.** — Prin acest pas se deschide drum larg ambițiilor sale, întrucât orice cetățean trebuia să se ridice în picioare în fața sa, va purta mantia de purpură, iar locuința sa va fi de acum încolo *Regia Numae*, palatul cel vechiu al lui Numa Pompilius. Apoi în jurul lui se răspândește un aer de venerațiune, de oarece este



gsinurul preot autorizat să stea de vorbă cu *Juppiter optimus maximus*.

**Conjurația lui Catilina.** — Anul 63 a. Ch. e scris cu litere mari în istoria Romei. E anul conspirației lui Catilina împotriva siguranței publice. Deși Caesar e un ambițios, dornic de căi noi, nu a luat parte la conspirația formată din cetățenii nobili cei mai ruinați și mai desnădăjduiți. În tot timpul anului 63 cât se țese conjurațiunea, el a stăvilit pornirile criminale ale lui Catilina.

Când însă s'a descoperit complotul și consulul anului acela, Cicero, a cerut pedeapsa cu moarte a celor vinovați, Caesar le-a luat apărarea într'un discurs convingător pledând pentru închisoarea pe viață a conjuraților ca o pedeapsă mai grea și mai lungă decât moartea, care e o liberare.

Noblețea caracterului lui și curajul cu care a apărat o mână de rătăciți prezenta pe Caesar într'o lumină nouă.

**Succese în carieră.** — În anul 62 Caesar reușește să fie ales *praetor* cu doi ani mai devreme, adică la 38 ani. Acum dovedește un larg spirit de dreptate și o cunoaștere profundă a dreptului roman. În anul 61 se duce în Spania ca *propraetor*. E o funcțiune cu răspundere, e magistrat, „cum imperio”, are comanda militară. El dovedi de timpuriu însușirile de bun militar. Potoli o răscoală a indigenilor din Lusitania și primi dela soldații lui titlul de „*imperator*”, care îi dedia dreptul la sărbătoarea triumfului dacă Senatul aproba faptele sale.

La sfârșitul anului se întoarce în Roma, în anul 60, ca să-și pună candidatura la consulat. Era la înălțime și din punct de vedere moral și material. Dovedește mult tact când renunță la triumful pe care trebuia să-l sărbătorească în urma victoriilor din Spania, dar care îl obliga să nu stea în Roma până la încuviințarea triumfului de către Senat. Preferă să amâne o sărbătoare și o glorie meritată și să stea în Roma ca să-și asigure candidatura la consulat.

**Caesar ca om politic.** — A înțeles dela început că reușita lui la consulat era înconjurată de mari piedici. Senatul nu-l simpatiza prea mult din cauza legăturilor lui strânse cu partidul popular al lui Marius; deci numai prin sprijinul celor doi puternici ai zilei putea reuși.

De aceea se apropie de *Cn. Pompejus*, marele general al timpului, care se distinsese în luptele împotriva lui

Mithridates și de *Crassus*, care avea cea mai mare putere în Roma și era creditorul a jumătate din locuitorii ei.

Din tovarășia înjghebată cu acești doi bărbați pentru obținerea consulatului lui Caesar în anul 60 a. Ch., a ieșit acea formă nouă de guvernământ a republicei numită : *triumvirat*.

**Triumviratul și urmările lui.** — După învoiala făcută, Caesar a fost numit consul pe anul 59, cu obligația ca la ieșirea din consulat să cârmuiască o provincie. Pompejus trebuia să-și aibă aprobate toate actele lui din Asia, iar lui Crassus nu se știe bine ce, poate, i se va fi rezervat la început.

Tribunii trebuia să lucreze așa ca nici un act al republicei să nu vătămă pe vreunul din trei.

Prietenia dintre Caesar și Pompejus s'a cimentat prin căsătoria Iuliei, fiica lui Caesar cu Pompejus. Tot atunci se căsători și Caesar cu Calpurnia, fiica lui Calpurnius Piso, om influent. Caesar a înțeles

să rămână în bune legături cu Pompejus, având tot interesul ca să obțină cât mai mare putere prin mijlocul celor doi triumviri. De aceea împlinește în totul dorințele lui Pompejus ratificând actele din Asia și dând pământuri veteranilor lui.

În schimb Caesar a obținut dela popor pentru 5 ani cârmuirea Galliei Cisalpine și Illyricum, iar Senatul i-a dat din Sudul Galliei o provincie, Gallia Narboneză.

În Gallia Caesar găsi un teren propice pentru ilustrarea armatei sale și pentru crearea unei situațiuni excepționale, căci dintre triumviri el era singurul cu armată. De aceea face din Gallia baza operațiunilor sale militare și pedestalul gloriei viitoare.

Din seria războaielor purtate în Gallia împotriva neamurilor gallice și germanice, vor ieși mai târziu memoriile



„Pompejus“

lui militare numite „*Commentarii de bello Gallico*“ scrise în șapte cărți, iar a opta e scrisă de Hirtius, un subaltern al lui și martor ocular.

În anul 56 cei 3 șefi se vor întâlni la Luca, în Spania, pentru prelungirea înțelegerii pe alți cinci ani. Caesar vine cu un stat major compus din șefii galli supuși sau atrași prin însușirile lui de mare diplomat. Lictori precedau pe cei trei triumviri. Pompejus se învoește să se reînnoiască hotărârile luate în anul 60 și anume : Pompejus va fi consul și va cârmui Spania, Crassus va fi al doilea consul și ca provincie va lua Asia, iar Caesar va obține prelungirea puterii în Gallia până la anul 50.

**Ruperea triumviratului.** — În anul 50 Caesar reîncepe negocierile pentru prelungirea cârmuirii sale în Gallia pe un nou termen de cinci ani, dar nu reuși. Senatul, cu toate că-i recunoștea meritele de militar distins, cu toate mulțumirile aduse zeilor prin zile de rugăciune numite „*supplicationes*”, totuși vedea în Caesar un ambițios, care nu voia să părăsească nici Gallia, nici conducerea celor opt legiuni.

Cum prin moartea Iuliei în anul 54 și a lui Crassus, ucis în anul 53 de Parți, triumviratul se redusese la o luptă mocnită între doi ambițioși, Senatul era de partea lui Pompejus, în care vedea o garanție pentru republică și contra lui Caesar, de ale cărui planuri mari se temea.

Când Senatul la 1 Ianuarie 49 îi propune lui Caesar să părăsească Gallia și să vină fără armată în Roma pentru a candida la consulat, Caesar a simțit că ar pierde tot ce a câștigat timp de 10 ani de luptă și neodihnă în Gallia.

**Trecerea Rubiconului.** — Caesar face o faptă de mare curaj : în fruntea armatelor lui trece Rubiconul, râul peste care nu era voie să se audă zângănit de arme. A trecut ca un inspirat al zeilor : „Să mergem acolo unde ne chiamă glasul zeilor și răutatea oamenilor”. Soldații, încrezători în steaua lui norocoasă din războaie, în acea putere numită de ei „*numen Caesaris*”, acum se duc fermecați de proorocirea unui *pontifex maximus*, care se trăgea din neam de zci.

*Aceasta este mistica lui Caesar care îi da puteri înzecite.*

Trecerea Rubiconului însă, cu toată „mistica ei”, este un fapt politic de mare importanță. E declararea războiului civil, care va ține dela 49—44 și ale cărui peripecii sunt scrise de Caesar în trei volume numite : „*Com-*

*mentarii de bello civili*“, scrise cu multe amănunte, dar ne-terminate.

**Războiul civil.** — Soldații lui Caesar s’au luptat împotriva lui Pompejus, îndârjiți ca în contra unui dușman de altă lege. Trecerea Rubiconului în 49 uimește Roma toată, pe Pompejus și pe senatori, cari nu se așteptau la atâta îndrăzneală. În timp ce Senatul și Pompejus fug din Roma, uitând să ia tezaurul armatei din templul lui Saturn, Caesar profită de această uluială și punând mâna pe averea grămădită în templu, face rost de sumele necesare pentru plata legionarilor.

După multe schimbări de poziții se întâlnesc după 18 luni de așteptare la *Pharsalus*, în Macedonia. Armata lui Pompejus trece la Caesar. Pompejus, învins dela început, bolnav și demoralizat, își pierde cumpătul și reputația de bun general.

Caesar avusese timp să-și oțelească armata în campania din Spania când bătuse pe republicani la Ilerda și anexase Spania în 49. Tot atunci asediază cetatea Marsilia și după șase luni de rezistență o cucerește fără a o nimici, dar o distruge economiceste.

Aceste succese dădeau curaj acum soldaților lui Caesar să biruie pe ai lui Pompejus dela început. Pompejus părăsește poziția și se refugiază în Spania. Crezându-se urmărit fugе la Larissa ca să se înbarce cu soția și cu fiul său Sextus, în căutarea unui adăpost. Ajunge în Egipt și e ucis, în Sept. 48, de către oamenii tânărului rege Ptolemaeus, al Egiptului, ca să nu supere pe Caesar. Când Caesar ajunge în Alexandria și i se oferă capul lui Pompejus, acesta plânge de mila lui și îi face o înmormântare pompoasă, potrivit meritelor lui.

Continuă războiul cu Ptolemaeus al XIV-lea, regele Egiptului, îl bate la Alexandria și aduce pe tron ca regină pe Cleopatra. Problema Egiptului pare a fi lămurită, Roma pusese capăt luptelor pentru tron.

Apoi bate pe Iuba, regele Numizilor la *Thapsus* în Africa și în scurt timp potolește războaiele externe.

**Rezistența republicanilor** nu se termină cu înfrângerea lui Pompejus. Cato împreună cu senatorii se strâng la *Utica* lângă Carthagina, hotărâți să apere libertatea republicii. Caesar nu se sfiește să vină și aci cu legionarii lui. Ca să nu cadă prins în mâinile lui Caesar, Cato din

Utica se sinucide. Moartea acestuia este moartea republicii însăși.

Ultimii republicani țin piept lui Caesar la *Munda* în Spania sub conducerea fiilor lui Pompejus. Invinși, republicanii se retrag. Sextus fugărit într'o peșteră e prins și decapitat. Capul lui e dus la Caesar ca trofeu.

Soldații lui Caesar socotesc această izbândă ca asupra unui dușman, îl aclamă ca *imperator* pentru a V-a oară.

Acum Caesar a realizat cea mai mare parte a programului său politic. A alipit Gallia și Spania, a supus Egiptul, a înfrânt ultimele rezistențe ale republicanilor răzvrățiți, a concentrat în mâna sa toate puterile, pe care le avea orice monarh.

Era *dictator, pontifex maximus, imperator, praefectus morum, iar Roma era acum o cetate puternică, respectată*. Lucrase în toate direcțiile și realizase lucruri uimitoare pentru un singur om și mai ales pentru 20 ani de muncă.

**Geniul lui Caesar.** — Cui se datoresc aceste izbânzi dacă nu geniului lui Caesar și însușirilor lui excepționale?

Era un om de o sănătate de fier, păstrată prin exerciții, cumpătare și activitate neîntreruptă. Avea o inteligență uimitoare, care l-a ajutat în clipele cele mai grele și l-a făcut să prevadă rezultatele obținute ori obstacolele care-i tăiau drumul.

Avea o memorie prodigioasă. Dicta în același timp subalternilor săi șapte scrisori deodată. Era idolul soldaților, pe care îi cunoștea după nume și cărora le amintea detalii din viața de lagăr trăită împreună.

Energia lui l-a susținut în clipe de grea cumpănă și l-a ajutat în lucrări uriașe făcute într'o zi și o noapte cum sunt podurile peste ape, terase pentru cucerirea cetăților, fortificații originale ca la asediul Alesiei.

Un patriotism neștirbit, care-l îndemna să sacrifice totul, chiar și propria-i viață pentru a avea o Romă puternică, a explicat chiar și măsuri neumane cum a fost purtarea lui crudă față de eroul independenței Galliei, Vercingetorix. O religie politică întovărășită de un misticism covârșitor, care-l făcea să creadă că descendența lui din zeița Venus înseamnă: progres, izbândă, l-a susținut tot timpul. Mila pentru poporul sărac și neluminat l-a îndemnat să întemeieze colonii, ca și C. Grachus, în orașele distruse de furia războiului: Corintul, Numantia, Cartha-



gina și să facă lucrări de înfrumusețare în Roma ca să dea de lucru locuitorilor săraci.

Sărbătorile lui pompoase erau clipe de bucurie senină pentru poporul cufundat în sărăcie și suferință și împărțirea de bani, untdelemn și carne, — *visceratio*, — dovedesc o latură umană în sufletul înăsprit de lupte.

**Înțelegerea superioară a situației politice.** — Roma devenise centrul unei dominațiuni prea întinse și forma de guvernământ republicană nu i se mai potrivea. Ea devenise monarhie prin moartea lui Pompejus și acel unic conducător cu puteri sufletești înzecite era Caesar, om la înălțimea timpurilor prin cultură și temperament. Dar Roma avea nevoie de spațiu, ca metropolă a lumii romane și de aceea lucrări edilitare importante trebuiau făcute de urgență :

1. Strămutarea cursului Tibrului lăsând loc de clădit în câmpul lui Marte.

2. Crearea unui port mare la Ostia pentru o nouă viață economică.

3. Crearea unui drum prin Apenini.

4. Secarea bălților Pomptine.

5. În oraș aveau să se ridice temple de marmoră și dacă ar fi trăit, ar fi spus el în locul lui August „am găsit o Romă de cărămidă și las una de marmură”.

Pentru luminarea poporului el face o bibliotecă populară și portice în care să se plimbe cititorii.

Tot pentru gloria Romei, sprijină toate lucrările lui Cicero, scrise cu gândul de a transplanta cugetarea greacă, și tot ca o contribuție literară trebuie socotite amândouă lucrările lui Caesar: *Commentarii de bello Gallico* și *Commentarii de bello civili*.

Mintea lui cuprinde probleme noi și variate. Scrie o operă : „*de analogia*” dedicată lui Cicero ; se ocupă de calendar împreună cu astronomul *Sosigenes* și pune rânduială în această chestiune în calitate de pontifex maximus. De aceea din recunoștință pentru activitatea sa și pentru norocul adus Romei, luna *Quintilis*, în care s'a născut Caesar, s'a numit *Iulius mensis*. Sistemul monetar unic și desființarea vămilor, protejarea produselor indigene, dau imbold comerțului roman.

Caesar ajunsese idolul soldaților prin complexul de în-sușiri necesare unui șef : pricepere, energie, severitate, dreptate, generozitate.

Oricare altul s'ar fi mulțumit cu cât realizase Caesar în răstimpul de 20 de ani, dar el nu era la capătul dorințelor împlinite. Il munceau alte gânduri.

**Dușmanii Romei.** — Liniștea Romei era primejduită de trei popoare : Egiptenii, Dacii, Parții. Primii încă nu erau dominați și Egiptul nu era anexat, deși regina Cleopatra de doi ani era ca și captivă în Roma și Caesar conducea Egiptul în locul ei.

Dacii erau turburători, țara lor era bogată în minereuri și grâne și împotriva acestor dușmani plănuise un războiu de trei ani. Decimarea de către Parți a șapte legiuni romane la Carrhae și uciderea lui Crassus erau o rușine pentru poporul roman.

Caesar însă observase că în aceste trei țări regii erau socotiți coborâtori din zei, era o *teocrație*. Nu putea deci porni în contra lor fără să obțină și titlul de rege, în afară de dictatura pe viață, haina de purpură, diademă, cununa de lauri și tron de aur.

Caesar avea deci nevoie să fie recunoscut și de Senat „rege” în înțelesul monarhilor asiatici, ca să poată pleca în contra Parților. Deci Senatul întrunit în ziua de 15 Martie trebuia să-l confirme rege ca să plece apoi la 18 Martie la războiu unde-l aștepta fiul său adoptiv, Octavianus, în fruntea a 16 legiuni.

**Complotul și moartea lui Caesar.** — Pretențiunea lui Caesar de a fi numit și recunoscut ca rege i-a fost fatală. O conștiință republicană s'a trezit puternică. Ea cerea să fie scăpată republica de un tiran ca Caesar, fie și prin crimă. Nu titlul de rege, odios Romanilor, îi înspăimânta atâta, cât îi îngrozea războiul cu Parții și urmările lui.

Complotul se urzește în taină cu o repeziciune uimitoare. In el intrau dușmanii politici ai lui Caesar de mult iertați, subalterni de ai lui devotați, prieteni, republicani fanatici chiar și Brutus, pe care l-a iubit ca pe propriul său fiu.

În ziua de 15 Martie, a anului 44 în. de Chr., la idele nenorocite prezise de auguri, la ora 11 dimineața a fost ucis Caesar cu 35 lovituri de pumnal, în curia lui Pompejus și a căzut scaldat în sânge la picioarele statuei acestuia.

Brutus și Cassius au fost omorâtorii, cari au ticluit totul, așa încât Caesar trebuia să moară chiar în acea zi în Senat înainte de a se ținea ședința, care-i da titlul de rege.

Trei zile mai târziu corpul lui Caesar a fost așezat în

For pe un pat de fildeș, acoperit cu purpură. Voiau să i se ridice rugul în Câmpul lui Marte. Veteranii lui au venit din toate părțile. Cineva a oprit convoiul în For, au rupt băncile și au făcut un rug, peste care veteranii au aruncat armele și trofee și peste ele au pus corpul lui Caesar. Toată noaptea a ars rugul, iar dimineța veteranii, răscolind prin cenușe, au adunat sfărămături din oasele aceluia care a fost imperator și „numen” pentru ei și le-au pus într’o urnă mică.

**Valoarea lui Caesar ca om politic** a fost că a armonizat disciplina romană cu cultura greacă și a alcătuit o formă de guvernământ, care a dat imperiul și l-a asigurat timp de câteva secole.

Prin înfrângerea Germanilor a zăbovit invazia barbarilor în lumea romană ; iar prin cucerirea Galliei și a Spaniei a transportat cultura romană la neamurile celtice.

**Valoarea lui în literatură.** — Caesar prin cultura lui aleasă ocupă un loc de frunte ca literat. Chiar dacă începuturile lui literare ca „*Laus Herculis*” și „*Oedipus*” de care ne vorbesc alți autori, nu ni s’au păstrat, totuși îl putem aprecia după lucrările lui cunoscute : *Commentarii de bello Gallico* și *Commentarii de bello civili*. Prima e compusă din notițe zilnice scrise în cort seara și strânse în șapte cărți. Ele povestesc campaniile lui din Gallia. În cartea întâia lupta cu Helveții și Germanii. În cartea a doua luptele cu Belgienii. iar cele cu Britanii în cartea IV și V ; moravurile Gallilor și Germanilor precum și luptele cu aceștia din urmă în cartea VI ; cartea VII cuprinde lupta împotriva lui Vercingetorix și rezistența disperată a acestuia. Cartea VIII-a este scrisă de Hirtius, un subaltern al lui, care a luat parte la lupte alături de Caesar și a fost martor ocular.

Caesar are meritul că în afară de povestirea luptelor, introduce și note geografice și etnografice destul de precise, iar descrierea teatrului luptelor e făcută așa de amănunțită încât cele mai multe se pot identifica.

Cartea e clară, simplă, sobră. Limba e pură, stilul ușor ca să poată fi cetită în orice colț al lumii romane și să fie înțeleasă.

Deși era menită să lămurească Senatul și o anumită societate romană, ea totuși e scrisă pe înțelesul tuturor și în special pentru poporul, care-i dăduse mandatul să cucerească Gallia. Cuprinde evenimentele între anii

58—52 fără anii 51, 50. Aceste memorii au fost scrise probabil în 52 adică după înfrângerea lui Vercingetorix.

Opera este un model de memorii atât în privința adevărului istoric cât și în privința formei în care o prezintă.

Celelalte comentarii numite *Bellum Hispanum* și *Bellum Alexandrinum* nu sunt scrise de Caesar, dar inspirate din opera lui. Războiul civil cuprinde evenimentele petrecute în anii 49 (cartea I și II) și anul 48 (cartea III). Nu a fost terminat. S'a oprit la războiul din Alexandria. Moartea l-a împiedecat să termine opera. E mult mai subiectiv ca în descrierea războiului galic. E o desvinovățire : autorul se silește să arate că a luptat să evite un războiu civil și că l-a purtat fără să fie vina lui.

COMMENTARII  
DE BELLO GALLICO





# LIBER PRIMUS

## CAP. I.

### Introducere

#### *Descrierea etnografică și geografică a Galliei*

[1] Gallia <sup>1</sup> est omnis <sup>2</sup> divisa <sup>3</sup> in partes tres <sup>4</sup>, quarum unam incolunt Belgae, aliam <sup>5</sup> Aquitani, tertiam qui

#### CAPITOLUL I.

1. **Gallia.** Acest nume avea un înțeles general de țara Gallilor sau pământul locuit de Galli și cuprindea: Nordul Italiei, aflat între râul Rubicon și Munții Alpi, și teritoriul care formează azi țările: Franța, Elveția, Belgia și Olanda. Partea dintre Rubicon și Alpi se numia și *Gallia Cisalpina* sau *Gallia Citerior*; ea era despărțită de fluviul Padus în două: *Gallia Cispadana*, așezată la Sudul Padului și *Gallia Transpadana*, așezată la Nordul Padului. Partea situată la Nordul Alpilor se numia *Gallia Transalpina* sau *Gallia Ulterior*. În momentul când începe să se petreacă laptele povestite aici, Gallia Cisalpină și Sudul Galliei Transalpine, adică o fâșie de pământ dela Munții Pirinei până la Munții Alpi în Nordul Mării Mediterane, erau provincii romane. Pe cea din urmă Caesar o numește aici numai *Provincia*. Cealaltă

parte a Galliei Transalpine, adică fără Provincia, forma un teritoriu liber. Despre această Gallie liberă vorbește Caesar aici, împărțind-o în trei ținuturi: Țara Belgilor, țara Celților și țara Aquitanilor.

2. **omnis**=toată, în toată întinderea ei. A întrebuințat acest cuvânt, pentru că nu constituia o unitate politică, ci era formată din mai multe părți. Altfel ar fi întrebuințat adjectivul *totus*.

3. **divisa**. Este întrebuințat cu valoare de adjectiv, formând, ca nume predicativ, predicatul împreună cu auxiliarul *est*, și arată o stare de fapt în momentul când Caesar ia contact cu această regiune.

4. **tres**. Așezarea cuvintelor *omnis* și *tres* după substantivele la care se raportă, face ca accentul propozițiunii să cadă pe ele, scoțându-le în relief și stabilind astfel legătură între ele.

5. **aliam**=pe alta. Caesar nu

ipsorum <sup>6</sup> lingua Celtae, nostra Galli<sup>7</sup> appellantur. [2] Hi omnes lingua <sup>8</sup>, institutis <sup>9</sup>, legibus inter se differunt. Gallos ab Aquitanis Garunna flumen <sup>10</sup>, a Belgis Matrona et Sequana dividit <sup>11</sup>. [3] Horum omnium fortissimi sunt Belgae, propterea quod <sup>12</sup> a cultu atque humanitate <sup>13</sup> provinciae <sup>14</sup> longissime absunt <sup>15</sup>, minimeque <sup>16</sup> ad eos mercatores <sup>17</sup> saepe comitant atque ea quae ad effemi-

consideră cele trei ținuturi așezate într'o ordine, de aceea nu întrebuițează numeralele ordinale (primam, secundam, tertiam), ci face numai o enumerare, așa că pentru prima despre care vorbește, folosește *unam*=pe una. Celelalte trebuia să primească enumerarea: pealta... pe alta... Spre a distinge pe ultimele două între ele, a întrebuițat numeral ordinal la cea din urmă (*tertiam*). Se putea zice *alteram* în loc de *aliam*, deși nu era vorba numai de două părți.

Observăm că în această enumerare a pus la sfârșit partea cea mai importantă.

6. *ipsorum*=(a) lor, a locuitorilor din ținutul respectiv. Se raportează la subiect (*qui*) și este întrebuițat atât cu valoare reflexivă, cât și pentru a stabili opoziția cu *nostra*.

7. *Celtae... Galli*. Amândouă numele sunt întrebuițate aici cu înțeles restrâns, fiind date numai populației din Gallia centrală.

8. *lingua*=grai. Caesar arată că a găsit diferențe de grai, în cele trei ținuturi. De fapt limba din Aquitania, din care s'a născut limba bască, era din grupa graiurilor iberice și astfel era cu totul deosebită de limba Celților; iar limba Belșilor era o varietate a limbii celtice.

9. *institutis*=obiceiuri.

10. *Garunna flumen*. Aici Caesar a pus numele propriu înaintea celui comun, deși în mod obișnuit îl pune în urmă: *flumen Rhodanus*.

11. *dividit*. Se raportează la trei subiecte: Garunna, Matrona, Sequana și se poate acorda numai cu unul din ele, de obicei cu cel mai apropiat. Aici însă singularul poate fi justificat și prin faptul că Matrona și Sequana formează o singură frontieră, Matrona în partea dela izvor, Sequana în spre vărsare.

12. *propterea quod* leagă trei grupe de propozițiuni: *absunt, minimeque... comitant atque... important, proximique sunt...*, între care se găsește conjuncția copulativă—*que*, în timp ce *atque* leagă subdiviziuni ale aceluiași grup.

13. *a cultu atque humanitate*=de traiul civilizată. Aceasta este figura stilistică numită hendyadă, care face ca o idee să fie exprimată formal prin două cuvinte legate prin conjuncție copulativă. În traducere considerăm pe una ca atribut substantival în genitiv sau ca atribut adjectival.

14. *provinciae*. Este vorba de regiunea din Sudul Galliei Transalpine, despre care am arătat în nota 1 că era făcută provincie romană înainte de războaiele pe care le poartă Caesar în Gallia și pe care el o numește aici numai *provincia*. Pe aceasta Caesar o prezintă aici ca pătrunsă de civilizația romană.

15. *longissime absunt*=sunt foarte departe. Verbul este luat în înțeles propriu.

16. *minime*—face grup cu *saepe*.

17. *mercatores*, care puteau veni

nandos<sup>18</sup> animos pertinent<sup>19</sup> inportant, proximique<sup>20</sup> sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt<sup>21</sup>, quibuscum<sup>22</sup> continenter bellum gerunt. [4] Qua de causa Helvetii quoque<sup>23</sup> reliquos Gallos virtute praecedunt<sup>24</sup>, quod fere cotidianis praeliis cum Germanis contendunt, cum aut suis<sup>25</sup> finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum<sup>26</sup> finibus bellum gerunt. [5] Eorum<sup>27</sup> una pars, quam Gallos<sup>28</sup> obtinere<sup>29</sup> dictum est, initium capit<sup>30</sup> a flumine Rhodano, continetur<sup>31</sup> Garunna flumine, Oceano, finibus Belgarum, attingit etiam ab<sup>32</sup> Sequanis et Helvetiis flumen Rhenum, vergit<sup>33</sup> ad septentriones. [6] Belgæ ab extremis Galliæ

din *provincia* și mai ales din orașul comercial *Marsilia*.

18. *ad effeminandos* = la moleșirea.

19. *pertinent* (*ad*) = duc la, au ca rezultat. Este vorba de mărfurile de lux.

20. *proximique*. Conjunecția-*que*, legând această propoziție causală de celelalte două, îi adaugă o nuanță de întărire a motivării, în înțelesul: „și pe lângă acestea”. Adjectivul *proximus* este construit la Caesar, în general, cu dativul.

21. *qui incolunt* în loc de *incolentibus*, adică un simplu atribut al substantivului *Germanis*. În românește s'ar reda numai prin: Germanii de dincolo de Rin.

22. *quibuscum* — este o propoziție atributivă care nu este în raport de coordonare cu atributiva *qui incolunt*, căci aceea înlocuia un simplu atribut. De aceea nu este între ele o conjuncție copulativă.

23. *Helvetii quoque*. După ce a prezentat, din cele trei grupe mari, un popor gallic mai de valoare, pe Belgi, cu care va purta războiul în anul al doilea, ne prezintă un popor din grupul central, cu care poartă războiul în primul an.

24. *praecedunt* — are aici înțelesul lui *antecedunt* = întrec. Numai Caesar îl întrebuințează cu acest sens.

25. *suis* — se raportează la subiect (Helvetii).

26. *eorum* — reprezintă pe Germani.

27. *Eorum* — subînțeles *populorum*. Caesar a vorbit despre ținuturile Galliei numindu-le cu numele popoarelor care le locuiesc, nu cu numele țărilor; de aceea n'a putut întrebuința forma *earum*.

28. *Gallos* — cu sensul arătat în nota 7.

29. *obtinere* — în înțelesul lui *tenere* = a avea în posesie, a stăpâni, a locui.

30. *initium capit*. Pentru Caesar punctul de plecare din care privește o țară este Roma; de aceea acest ținut „începe” dela fluviul Ron, căci acolo ia Caesar contact cu Gallia centrală.

31. *continetur*: este mărginită. Arată hotarele.

32. *ab* = din partea, din spre. Arată punctul de plecare.

33. *vergit* — exprimă direcția încolo se îndreaptă pe glob. Faptul că Caesar îi dă direcția spre Nord (*ad septentriones*), arată că nu era bine orientat asupra direcției Galliei centrale, căci, fie privind-o față de Roma, fie privind-o față de celelalte două ținuturi ale Galliei libere, ea nu este îndreptată spre Nord, ci dela Sud-Est spre Nord-Vest.

finibus oriuntur<sup>34</sup>, pertinent<sup>35</sup> ad inferiorem partem fluminis Rheni, spectant in septentrionem et orientem solem<sup>36</sup>. [7] Aquitania a Garunna flumine ad Pyrenæos montes et eam partem Oceani quæ est ad<sup>37</sup> Hispaniam pertinet; spectat inter occasum solis et septentriones<sup>38</sup>.

## PRIMUL AN DE RĂZBOIU

(698 ab. U. C., 58 a. Chr.)

### Războiul împotriva Helvetiilor

#### CAP. II.

*Ambiția lui Orgetorix. El hotărăște pe Helvetii să-și părăsească țara.*

[1.] Apud Helvetios longe<sup>1</sup> nobilissimus fuit et ditissimus<sup>2</sup> Orgetorix. Is M. Messala M. Pisone consularibus<sup>3</sup> regni<sup>4</sup> cupiditate inductus<sup>5</sup> conjurationem nobi-

34. **oriuntur** — întrebuințat aici cu același înțeles ca și expresiunea *initium capit* din nota 30; iar *extremis* este spus luând Roma ca punct de plecare.

35. **pertinent** = se întind.

36. **in septentrionem et orientem solem** = spre Nord-Est. Este exactă orientarea numai în comparație cu celelalte două ținuturi. De comparat expresia latinească *sol oriens* cu cea corespunzătoare în românește: soare răsare.

37. **ad** — exprimă vecinătatea.

38. **inter occasum solis et septentriones** = spre Nord-Vest. Orientarea este adevărată dacă luăm Roma ca punct de plecare. Comparând cu celelalte două ținuturi, Aquitania este îndreptată spre Sud-Vest.

Din modul cum Căesar orientează cele trei ținuturi ale Gal-

liei, se înțelege că în vremea lui Romanii nu cunoșteau exact poziția pe pământ a Galliei.

#### CAPITOLUL II.

1. **longe** — întărește ideea din superlativele *nobilissimus* și *ditissimus*, arătând distanța la care se află el față de ceilalți sub raportul nobleței și al bogăției: „cu mult cel mai...”.

2. **ditissimus** pentru *divitissimus*.

3. **consullibus**. Romanii obișnuiau să precizeze un an prin numele consulilor aceluși an. Este vorba de anul 61 a. Chr.

4. **regni** = de domnie, de a fi rege. Faptul că a urmărit să întemezeze regalitatea la Helvetii, îi va fi fatal.

5. **inductus** = atras, îndemnat, mormit.



litatis fecit <sup>6</sup> et civitati <sup>7</sup> persuasit ut de finibus suis cum omnibus copiis <sup>8</sup> exirent : <sup>9</sup> [2] perfacile esse, cum virtute omnibus præstarent, totius Galliæ imperio potiri. [3] Id <sup>10</sup> hoc <sup>11</sup> facilius eis persuasit quod undique loci naturâ <sup>12</sup> Helvetii continentur <sup>13</sup> : una ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo <sup>14</sup>, qui <sup>15</sup> agrum <sup>16</sup> Helvetium a Germanis dividit; altera ex parte monte Jura altissimo, qui est inter Sequanos et Helvetios; tertia <sup>17</sup> lacu Lemanno <sup>18</sup> et flumine Rhodano, qui <sup>19</sup> provinciam <sup>20</sup> nostram ab Helvetiis dividit. [4] His rebus <sup>21</sup> fiebat ut <sup>22</sup> et minus late vagarentur et minus facile finitimis bellum inferre possent; qua ex parte <sup>23</sup> homines bellandi cupidi magno dolore adficiebantur. [5] Pro <sup>24</sup> multitudine <sup>25</sup> autem hominum et pro gloria belli atque fortitudinis <sup>26</sup> angustos se fines habere arbitrabantur, qui in longitudinem milia passuum CCXL, in latitudinem CLXXX patebant <sup>27</sup>.

6. conjunctionem nobilitatis fecit = a stabilit o înțelegere între nobili, legându-se între ei prin jurământ.

7. civitatii pentru civibus, cu care este acordat verbul exirent.

8. eum omnibus copiis. Se referă atât la oameni [bărbați, femei, copii], cât și la mijloacele materiale.

9. Se subînțelege verbul „zicând”, reprezentat prin cele două puncte și cuprins în persuasit.

10. id = de aceasta. Complement al verbului persuasit.

11. hoc = cu atât. Complement circumstanțial de măsură (ablativus mensurae) însoțind comparativul facilius și având corespondent pe quod în propozițiunea următoare.

12. loci natura = prin configurațiunea terenului, prin hotare naturale.

13. continentur = sunt închiși, sunt mărginiți.

14. altissimo. Adâncimea apei se privia dela fund spre suprafață, de aceea se întrebuințează același adjectiv ca pentru înălțime,

15. qui. Acordat cu numele propriu Rhenus, nu cu numele comun flumen.

16. agrum = teritoriul, țara.

17. tertia — subînțeles : ex parte.

18. lacu Lemanno — azi lacul Geneva.

19. qui — același acord ca la nota 15.

20. provinciam — teritoriul despre care s'a vorbit în Cap. I, nota 16, aici adăogându-i posesivul nostram.

21. his rebus. Deși e vorba de un singur lucru, că sunt închiși între hotare naturale, pune pluralul referindu-se la cele trei hotare enumerate.

22. fiebat ut = rezulta că . . .

23. qua ex parte = din acest punct de vedere, din această cauză.

24. pro = față cu, potrivit cu, în comparație cu...

25. multitudine — erau 368.000 (Vezi cartea I, cap. XXIX).

26. belli atque fortitudinis — nu fac hendyadă : „gloria militară și reputația bravurii lor”.

27. patebant. Măsurătoarea lui

## CAP. III.

*Pregătirile pentru emigrare. Orgetorix este însărcinat cu executarea ei și cu câștigarea prietenilor popoarelor vecine. Câștigă pe Casticus la Sequani și pe Dumnorix la Haedui, care de asemenea doreau să ajungă regi ai popoarelor lor.*

[1] His rebus adducti<sup>1</sup> et auctoritate Orgetōrigis permoti<sup>2</sup> constituerunt, ea<sup>3</sup> quae ad proficiscendum pertinerent<sup>3</sup> comparare<sup>3</sup> jumentorum et carrorum quam maximum numerum coemere, sementes quam maximas<sup>4</sup> facere, ut in itinere copia frumenti suppeteret, cum proximis civitatibus<sup>5</sup> pacem et amicitiam<sup>6</sup> confirmare<sup>7</sup>.

[2] Ad eas res conficiendas biennium sibi satis esse duxerunt<sup>8</sup>: in<sup>9</sup> tertium annum profectionem lege confirmant<sup>10</sup>. [3] Ad eas res conficiendas Orgetorix deligitur. Is sibi legationem<sup>11</sup> ad civitates suscepit. [4] In eo itinere persuadet Castico, Catamantaloedis filio, Sequano, cujus<sup>12</sup> pater regnum in Sequanis multos annos obtinuerat et a senatu populi Romani<sup>13</sup> amicus<sup>14</sup> appellatus

Cæsar, considerând „pasul” de aproximativ 1,50 m. dă cam 360 km. dela Vest la Est și cam 270 km. dela Nord la Sud. Calculele actuale arată că a doua cifră este exagerată, dând cam 180 km.

## CAPITOLUL III

1. **adducti**=îndemnați, determinați.

2. **permoti**=impresionați adânc, înduplecați.

3. **pertinerent**—vorbire indirectă în înțeles larg: reprezintă gândirea Helvetiilor.

4. **quam maximas**=cât mai întinse.

5. **civitatibus**=popoarele, neamurile, statele.

6. **pacem et amicitiam**; formulă consacrată.

7. **confirmare**=să întărească.

8. **duxerunt**—cu înțelesul: „a socoti., a crede”.

9. **in**=pentru (arată direcția).

10. **confirmant**=stabilesc, fixează. De notat deosebirea de înțeles, pentru același cuvânt, la distanță de câteva rânduri.

11. **legationem**=solia, tratativele.

12. **cujus**—se raportă la Casticus.

13. **populi Romani**—determină pe **amicus**, dar se subînțelege și pe lângă **senatu**, căci acest titlu se da de către Senat la Romani.

14. **amicus**. Titlul de „amic al poporului roman” dat unui rege era personal și nu era ereditar.

erat ut regnum in civitate sua occuparet<sup>15</sup> quod pater ante habuerat<sup>16</sup>; [5] itemque Dumnorigi Haeduo, fratri Diviciaci, qui<sup>17</sup> eo tempore principatum<sup>18</sup> in civitate obtinebat ac maxime<sup>19</sup> plebi<sup>20</sup> acceptus<sup>21</sup> erat, ut idem conaretur<sup>22</sup> persuadet eique filiam suam in matrimonium dat. [6] Perfacile factu<sup>23</sup> esse illis probat<sup>24</sup> conata<sup>25</sup> perficere, propterea quod ipse<sup>26</sup> suæ civitatis imperium obtenturus esset<sup>27</sup>:<sup>28</sup> [7] „non esse dubium quin totius Galliae<sup>29</sup> plurimum Helvetii possent;” se suis copiis<sup>30</sup> suoque exercitu illis regna conciliaturum<sup>31</sup> confirmat. [8] Hac oratione adducti<sup>32</sup>, inter se fidem et iusjurandum<sup>33</sup> dant<sup>34</sup> et regno occupato<sup>35</sup> per<sup>36</sup> tres potentissimos ac firmissimos populos<sup>37</sup> totius Galliae<sup>38</sup> sese potiri posse sperant<sup>39</sup>.

15. **occuparet**—face consecutiunea timpurilor cu *persuadet*, cel dela începutul frazei, care este prezent istoric.

16. **habuerat**—nu este în stil indirect, căci exprimă gândirea lui Cæsar, este o explicațiune a lui.

17. **qui**—se raportă la *Dumnorigi*.

18. **principatum** = preponderență (deși nu ocupa el funcția cea mai înaltă, ci Liscus.)

19. **maxime**—dă lui *acceptus* ideea de superlativ.

20. **plebi** = norodului (*vulqus, multitudo*).

21. **acceptus**—luat ca adjectiv: „simpatic, drag”.

De aceea este construit cu dativul (*plebi*).

22. **conaretur**—face consecutiunea cu *persuadet*, prezent istoric: fiind așezat înaintea prezentului istoric consecutiunea se face numai după înțeles.

23. **factu**, alături de *perficere*, pentru noi apare ca un pleonasm.

24. **probat** = dovedește.

25. **conata**, neutru plural cu valoare de substantiv.

26. **ipse** — întărește persoana celui care vorbește: „și el”.

27. **obtenturus esset**—vorbiie indirectă, având ca verb regent pe *probat*, prezent istoric: „este pe punctul de a primi”.

28. Cele două puncte presupun un verb declarandi subînțeles.

29. **totius Galliae**—subînțeles *populorum*.

30. **copiis**, prezentat deosebit de *exercitu*, are înțelesul general: „mijloace de tot felul, avere”.

31. **conciliaturum**, cu sensul: „a înlesni, a câștiga”.

32. **adducti**—se raportă la *Casticus* și la *Dumnorigis*.

33. **fidem et iusjurandum**—hendiadă: „jurământ de credință”.

34. **dant**—are ca subiecte pe cei doi din nota 32 și pe *Orgetorix*.

35. **regno occupato** = Si regnum occupaverint.

36. **per**—complement circumstanțial de instrument nume de persoană stă în acuzativ cu prepoziția *per*.

37. **tres..... populos**: *Helvetii, Haedui, Sequani*.

38. **totius Galliae**—complementul verbului *potiri* stă rar în genitiv; obișnuit este în ablativ.

39. **sperant**. Cæsar prezintă pe

## CAP. IV.

*Descoperirea planurilor lui Orgetorix. Chemat în judecată, el caută să evite a se prezenta. Tocmai când era să fie adus în chip forțat, Orgetorix moare.*

[1] Ea res<sup>1</sup> est Helvetiis per indicium<sup>2</sup> enuntiata. Moribus suis Orgetorigem ex vinculis causam dicere coegerunt<sup>3</sup>; damnatum<sup>4</sup> poenam sequi oportebat ut igni<sup>5</sup> cremaretur<sup>6</sup>. [2] Die constituta<sup>7</sup> causæ dictionis<sup>8</sup> Orgetorix ad iudicium omnem suam familiam<sup>9</sup>, ad<sup>10</sup> hominum milia decem<sup>11</sup>, undique coegit et omnes clientes obæratosque<sup>12</sup> suos, quorum magnum numerum habebat, eodem<sup>13</sup> conduxit; per eos<sup>14</sup> ne causam diceret<sup>15</sup>, se eripuit. [3] Cum civitas ob eam rem incitata<sup>16</sup> armis jus suum exsequi<sup>17</sup> conaretur, multitudinemque hominum

aceste trei căpetenii că urmăreau scopuri personale. Sub acest aspect interesul politic al lui Căesar era mai bine servit. Este însă și ipoteza că ei s'au unit spre a asigura independența Galliei față de tendințele Romanilor și ale Germanilor.

## CAPITOLUL IV

1. ea res=acest plan.
2. per indicium=printr'un denunț.
3. coegerunt—arată nu că l-au arestat, ci numai că au hotărât ca în ziua procesului să se constituie prizonier și „să se apere (să-și pledeze procesul) în lanțuri”
4. damnatum=și damnatus esset.
5. igni—pleonasm.
6. ut cremaretur—explică pe poenam.
7. die constituta—complement circumstanțial de timp. Dies este de genul feminin, fiind vorba de o anumită zi.
8. causae dictionis—termen tehnic: „desbaterile procesului”.

9. familiam=casa: rude, persoane în serviciul lui, cei care erau atașați de persoana șefului familiei.

10. ad—înaintea unui numeral arată aproximația: „cam”.

11. clientes—oameni liberi, care se puneau sub protecția unui șef, care le devenea patron și în ajutorul cărui erau datori să sară la orice nevoie; astfel libertatea lor rămânea numai cu numele. Aceasta la Galli.

12. obæratos=datornicii, cei legați prin datorie (ob, aes) care, neputându-și achita datoria către creditorii, se puneau sub protecția unui patron.

13. eodem—adverb de loc: „tot acolo”.

14. per eos—complement circumstanțial de instrument: „grație lor”.

15. ne diceret—propozițiune completivă conjunctivală după un verb de împiedecare, de oprire.

16. incitata=ațâțată, întărâtată.

17. exsequi=să-și urmărească, să pună în executare.

ex agris <sup>18</sup> magistratus cogent, Orgetorix mortuus est; [4] neque abest suspicio, ut Helvetii arbitrantur, quin ipse sibi mortem consciverit. <sup>19</sup>

## ~~CAP. V.~~

*Helvetii organizează realizarea planului și plecarea din țară, asociindu-și și alte popoare.*

[1] Post ejus mortem nihilo minus <sup>1</sup> Helvetii id quod constituerant facere conantur, ut de finibus suis exeant <sup>2</sup>. [2] Ubi jam <sup>3</sup> se ad eam rem paratos esse arbitrati sunt; oppida <sup>4</sup> sua omnia, numero <sup>5</sup> ad <sup>6</sup> duodecim, vicus <sup>7</sup> ad quadringentos, reliqua privata ædificia <sup>8</sup> incendunt, [3] frumentum omne, præterquam quod secum portaturi erant, comburunt, ut <sup>9</sup> domum <sup>10</sup> reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent; trium mensum <sup>11</sup> molita cibaria <sup>12</sup> sibi quemque domo efferre jubent. [4] Persuadent Rauracis et Tulin-

18. ex agris—oamenii dela țară aveau mai multă independență decât *clientes* și *obavratii*.

19. quin conseiverit; propozițiunea completivă conjunctivală după un verb de indoială negativ; *aliquid sibi consciscere* = a-și da (cauza, procura) ceva.

### CAPITOLUL V

1. nihilo minus = întru nimic mai puțin—pentru a exprima cu mai multă putere ideea afirmativă: „tot așa de mult, cu aceeași stăruință“.

2. ut exeant—este explicația ideii din verbul *constituerant* și se introduce prin vorbele: „adică, și anume“.

3. ubi jam = când în sfârșit.

4. oppida = orașe. Din punct de vedere militar erau locurile de retragere pentru populația din sa-

tele învecinate, având întăriri naturale, căci erau așezate pe înălțimi.

5. numero — complement circumstanțial de relațiune (*ablative relationis sive limitationis*).

6. ad—vezi cap. IV, nota 10.

7. vicus = satc.

8. privata ædificia—case particulare negrupate în *vicus*, ci izolate la țară.

9. ut—trebuia să fie *quo*, căci în propozițiune este un comparativ; însă acesta este cam de parte.

10. domum—construit după substantivul verbal *reditionis*, care-și păstrează puterea lui verbală.

11. mensum—formă arhaică. Cæsar obișnuște să întrebuițeze genitivul pentru a exprima durată.

12. molita cibaria = făină.

gis et Latobicis finitimis suis uti<sup>13</sup> eodem usi consilio, oppidis suis vicisque exustis, una cum iis<sup>14</sup> proficiscantur, Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnarant, receptos<sup>15</sup> ad se socios<sup>16</sup> sibi adsciscunt.

## CAP. VI.

*Helvetii se hotărăsc să treacă pe la Allobrogi și prin Provincie, fixând ziua de adunare la maelul Ronului*

[1] Erant omnino<sup>1</sup> itinera duo, quibus itineribus<sup>2</sup> domo exire possent<sup>3</sup>: unum<sup>4</sup> per Sequanos, angustum et difficile, inter montem Juram et flumen Rhodanum, vix<sup>5</sup> qua singuli carri ducerentur<sup>6</sup>; mons autem altissimus<sup>7</sup> impendebat<sup>8</sup>, ut<sup>9</sup> facile perpauci prohibere<sup>10</sup> possent: [2] alterum per provinciam nostram, multo facilius atque expeditius<sup>11</sup>, propterea quod inter fines

13. *uti* = *ut*

14. *cum iis* = *cum Helvetiis*. Ar fi putut pune *secum*, dar deosebierea de subiecte la *persuadent* (regenta) și *proficiscantur* (dependenta) putea produce confuzie.

15. *receptos* = fiind primiți, după ce au fost primiți.

16. *socios* = aliați. Situația de aliat stabilită cu denumirea *socius* nu pretindea încheerea unui tratat (*fœdus*).

4. *unum* — astăzi se numește „Pas de l'Écluse”, pe unde este drumul de la Geneva la Lyon.

5. *vix* — este pus înaintea relativului spre a căpăta mai multă valoare.

6. *ducerentur* — ca la nota 3: (*tale*) *ut ea vix...* Conjunctivul se impunea chiar fără a reprezenta ideea Helvetiilor.

7. *mons altissimus*, azi „le Plat des Roches”.

8. *impendebat* — sens intransitiv „ațârna deasupra”, se înălța drept așa că parcă sta deasupra drumului.

9. *ut* — consecutiv: (*ita*) *ut*.

10. *prohibere* — lipsește complementul: trecerea.

11. *expeditius* = mai fără piedici

12. *nuper* — în anul 60 a. Chr. de către pretorul C. Pomptinus, căci făcuseră o revoltă în anul 61.

### CAPITOLUL VI

1. *omnino* = în total (cu înțelesul: numai).

2. *itineribus* — Se înțelege fără a fi repetate; Căsar însă obișnușele să repete substantivul după pronumele relativ.

3. *possent* — propozițiune consecutivă legată printr'un pronume relativ: (*alia*) *ut eis*.

Helvetiorum et Allobrogum, qui nuper <sup>12</sup> pacati erant <sup>13</sup>, Rhodanus fluit isque nonnullis locis vado transitur <sup>14</sup>. [3] Extremum <sup>14</sup> oppidum Allobrogum est proximumque Helvetiorum finibus Genāva. Ex eo oppido pons ad Helvetios pertinet <sup>16</sup>. Allobrogibus sese vel persuasuros, quod nondum <sup>17</sup> bono animo in populum Romanum viderentur <sup>18</sup>, existimabant, vel vi coacturos <sup>19</sup>, ut per suos <sup>20</sup> fines <sup>21</sup> eos <sup>22</sup> ire paterentur. [4] Omnibus rebus ad profectionem comparatis diem dicunt, qua die <sup>23</sup> ad ripam Rhodani omnes conveniant <sup>24</sup>. Is dies erat a. d. V. Kal. Apr. <sup>25</sup> L. Pisone A. Gabinio consulibus <sup>26</sup>.

## CAP. VII.

*Caesar, înformat despre planul Helvetiilor, sosește la Genova, taie podul și amână răspunsul către solia trimisă de Helvetii ca să-i ceară îngăduința trecerii.*

[1] Caesari <sup>1</sup> cum id nuntiatum esset, eos per provinciam nostram iter facere conari <sup>2</sup>, maturat ab urbe

13. **pacati erant**—interesul roman îl face să întrebuițeze un eufemism, căci Allobrogii fuseseră supuși (*in potestatem redacti*).

14. **transitur**=se poate trece, poate fi trecut.

15. **extremum**—luând ca punct de plecare Roma sau Provincia Romana.

16. **pertinet**=se întinde

17. **nondum**—arată starea de spirit a Allobrogilor.

18. **viderentur**—vorbiire indirectă în înțeles larg căci suprimă părerea Helvetiilor.

19. **coacturos**—subiectul *sese*, exprimat mai sus; complementul *eos*, înlocuind pe *Allobrogibus* de mai sus.

20. **suos**, reprezintă pe subiectul lui *paterentur*: *Allobroges*.

21. **fines**=teritoriu, țară.

22. **eos**=*Helvetios*. Nu putea pune *se* atât din cauza deosebirii de subiect între dependentă *pa-*

*terentur* și regenta (*existimabant*) *coacturos*, cât și din cauză că în aceeași propozițiune întrebuițase pe *suos* pentru Allobrogi, ceea ce ar fi provocat o mare confuzie.

23. **qua die**—aceiași lucru ca la nota 2.

24. **conveniant**—vorbiire indirectă.

25. **ante diem quintum Kalendas Aprilis**=28 Marte.

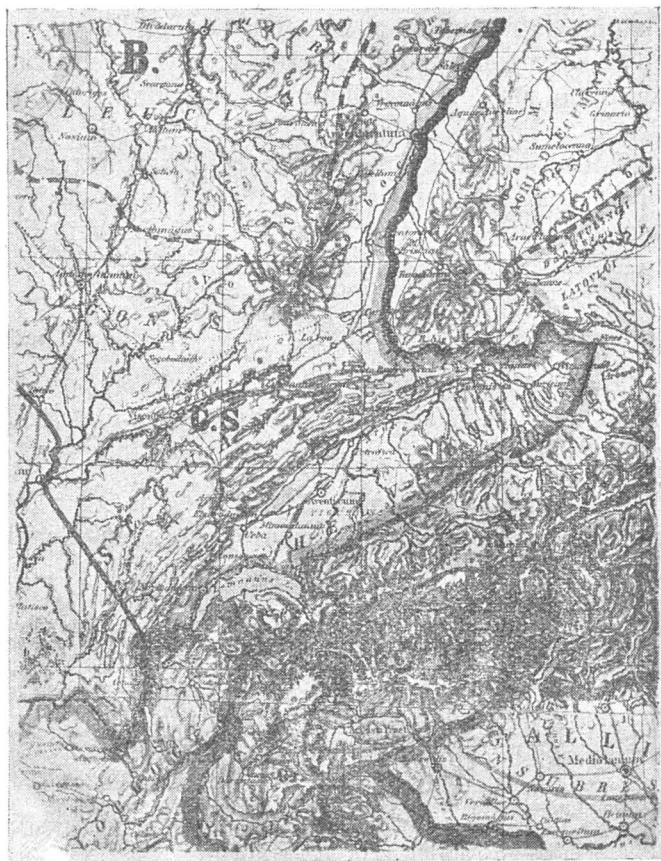
26. anul 58 a. Chr. (Vezi cap. II, nota 3)

## CAPITOLUL VII

1. **Caesari**—Caesar vorbește despre sine la persoana treia. Punerea acestui substantiv în fruntea frazei, deși este complement indirect în propozițiunea secundară, are rostul de a-l scoate în relief, el fiind subiectul propozițiunilor principale care urmează.

2. **eos...conari**—explicația complementului *id*.

proficisci<sup>3</sup> et quam maximis potest itineribus<sup>4</sup> in Galliam ulteriorem contendit et ad<sup>5</sup> Genāvam pervenit. [2]



### *Țara Helvetilor. Țara Sequanilor*

3. *proficisci*—Căsar, după ieșirea din consulat, rămăsese la Roma trei luni din interese politice, de unde a plecat către sfârșitul lunii Martie, anul 58.

4. *quam maximis potest itineribus* = prin marșuri cât poate mai repezi. *Iter* dela *eo*, are înțelesul

primitiv: mersul la drum, călătorie, drumul străbătut. Plutarh scrie că a făcut acest drum, de aproximativ 1200 km., în 8 zile, ceea ce este exagerat.

5. *ad*—lângă un nume de oraș exprimă apropierea, nu intrarea în interior.



Provinciae toti quam maximum potest militum<sup>6</sup> numerum imperat (erat omnino<sup>7</sup> in Gallia ulteriore legio una<sup>8</sup>), pontem qui erat ad Genavam jubet rescindi. [3] Ubi de ejus adventu Helvetii certiores facti sunt, legatos<sup>9</sup> ad eum mittunt nobilissimos civitatis, cujus legationis Nammeius et Verucloetius principem locum obtinebant, qui dicerent<sup>10</sup> sibi<sup>11</sup> esse in animo sine ullo maleficio iter per provinciam facere, propterea quod aliud iter haberent nullum: „rogare<sup>12</sup> ut ejus<sup>13</sup> voluntate id sibi facere liceat<sup>14</sup>”. [4] Cæsar quod memoria tenebat<sup>15</sup> L. Cassium<sup>16</sup> consulem occisum exercitumque ejus ab Helvetiis pulsum et sub jugum<sup>17</sup> missum, concedendum<sup>18</sup> non putabat; [5] neque homines inimico animo, data facultate<sup>19</sup> per provinciam itineris faciendi<sup>20</sup>, temperaturos<sup>21</sup> ab injuria<sup>22</sup> et maleficio<sup>23</sup> existimabat. [6] Tamen, ut spatium<sup>24</sup> intercedere posset

6. **militum**—soldați auxiliari.

7. **omnino**—vezi cap. VI, nota 1. Și aici este împreună cu un numeral.

8. **legio una**—legiunea X-a. O legiune cuprindea aproximativ 4200 soldați, împărțiți în 10 cohorte; o cohortă avea 3 manipuli; un manipul are 2 centurii. Astfel o legiune avea 30 de manipuli și 60 de centurii. Dacă centuria avea 100 de oameni, legiunea ajungea la 6000 soldați. Comandantul unei legiuni se numea *legatus*.

9. **legatos**=soli.

10. **qui dicerent**; propozițiunea finală legată prin pronumele relativ, face consecuțiunea timpurilor cu *mittunt*, prezent istoric.

11. **sibi**=*Helvetiis*

12. **rogare**=subînțeleș *se*

13. **ejus**=*Cæsaris*

14. **liceat**—face consecuțiunea timpurilor cu timpul verbului *rogare*.

15. **memoria tenebat**—este o expresiune mai puternică decât un **verb** de aducere aminte.

16. **L. Cassium**—Lucius Cassius a fost consul în anul 107 a. Chr. împreună cu Marius.

17. **sub jugum**—trecerea pe sub jug a unei armate era cea mai mare umilință. *Jugum* era format din trei lănci, două așezate vertical pe pământ, iar una orizontal la capetele de sus ale celorlalte două. Soldatul care trecea pe sub ele trebuia să-și plece puțin capul, cum face boul când primește jugul pe grumaz.

18. **concedendum**=*sibi concedendum esse id.*

19. **data facultate**=*si facultas data esset.*

20. **faciendi**—forma arhaică pentru *faciendi*, la verbe de conjugarea III și IV.

21. **temperaturos** (*esse*)—a se stăpâni, a se abține.

22. **injuria**—se referă la persoane.

23. **maleficio**=stricăciuni, pagube.

24. **spatium**—interval de timp.

dum milites quos imperaverat convenirent, legatis respondit diem <sup>25</sup> se ad deliberandum sumpturum: „si quid vellent, ad Id. April. <sup>26</sup> reverterentur”.

## CAP. VIII.

*Caesar face întărituri spre a împiedeca trecerea spre Provincia. Dă răspuns negativ soliei Helvetiilor și îi împiedică pe cei care încearcă să treacă.*

[1] Interea <sup>1</sup> ea legione quam secum habebat militibusque <sup>2</sup> qui ex provincia <sup>3</sup> convenerant a lacu Lemanno, qui in flumen Rhodanum influit <sup>4</sup>, ad montem Juram, qui fines Sequanorum ab Helvetiis dividit, milia <sup>5</sup> passuum decem novem <sup>6</sup> murum, in altitudinem pedum <sup>7</sup> sedecim fossamque <sup>8</sup> perducit. [2] Eo opere perfecto, praesidia <sup>9</sup> disponit, castella <sup>10</sup> communit, quo facilius, si se invito <sup>11</sup> transire conarentur, prohibere possit <sup>12</sup>.

25. diem se sumpturum (esse)—va fixa o zi (în mod nedeterminat).

26. ad Idus Apriles = la 13 Aprilie.

### CAPITOLUL VIII.

1. Interea—e vorba de timpul ce avea să treacă dela convorbirea lor până la idele lui Aprilie.

2. ea legione... militibusque—complement circumstanțial de instrument.

3. ex provincia—vezi cap. VII, § 2.

4. influit—Căsar neglijează cursul superior al Ronului care este în răsăritul lacului Lemannus; ia în seamă numai cursul dela apusul lacului. In acest fel lacul este considerat că se scurge în Ron. In realitate Ronul străbate lacul.

5. milia—acuzativ, exprimând întinderea în spațiu.

6. decem novem = undeviginti;

se subînțelege: in longitudinem. Aceasta ar da aproximativ 27 Km. Nu era însă un zid continuu, ci numai în locurile unde nu erau întărituri naturale. Era pe malul stâng al Ronului.

7. pedum—măsură de lungime echivalentă cu 0,2957 m. Cinci picioare făceau un pas, care astfel echivala cu 1,4785 m.

8. fossam — în fața întăriturii se săpa un șanț adânc și lat, pe care uneori îl umpleau cu apă.

9. praesidia = posturi de pază, detașamente pentru apărarea poziției întărite.

10. castella = puncte fortificate (menite să întărească o linie de apărare).

11. se invito — ablativ absolut: „fără voia lui”: cum ipse invitus esset (propozițiune concesivă).

12. possit — face consecutiunea timpurilor cu prezentul istoric din dispoñit, communit; fiind pus în

[3] Ubi ea dies <sup>13</sup> quam constituerat cum legatis venit et legati ad eum reverterunt <sup>14</sup>, negat <sup>15</sup> se more et exemplo <sup>16</sup> populi Romani posse iter ulli <sup>17</sup> per provinciam dare <sup>18</sup> et, <sup>19</sup> si vim facere conentur, prohibitorium <sup>20</sup> ostendit. [4] Helvetii ea spe <sup>21</sup> dejecti navibus junctis ratibusque compluribus factis, alii <sup>22</sup> vadis Rhodani, qua minima altitudo fluminis erat, nonnumquam interdium, saepius noctu si perrumpere possent conati, operis munitione et militum concursu et telis repulsi hoc conatu <sup>23</sup> destiterunt <sup>24</sup>.

## CAP. IX. ✕

*Prin mijlocirea lui Dumnorix Helvetii obțin dela Sequani îngăduința trecerii prin țara lor.*

[1] Relinquebatur una <sup>1</sup> per Sequanos via, qua Sequanis invitis <sup>2</sup> propter angustias ire non poterant. [2] His cum sua sponte <sup>3</sup> persuadere non possent, legatos ad Dumnorigem Haeduum mittunt, ut eo deprecatore <sup>4</sup>

urma prezentului istoric poate face acordul ori după formă, ori după înțeles.

13. **ea dies** = *Idus Apriles*. Este genul feminin, fiind vorba de o zi hotărâtă.

14. **reverterunt** — la timpurile din tema perfectului se întrebuițează mai mult forma activă; la cele din tema prezentului numai ca deponent.

15. **negare** = *dicere...nen* (negația se pune la verbul completivei).

16. **more et exemplo** — *hen-dyadă*: după pilda statornică (îndătinată).

17. **ullii** — întrebuințat substantival, adică pronume nehotărît: „cuiva”.

18. **iter dare** = a îngădui trecerea.

19. **et** — leagă pe *ostendit* cu *negat*.

20. **prohibitorium** (esse) — subiectul *se* și complementul *eos* sunt subînțelese,

21. **ea spe** — de a obține dreptul de trecere prin provincie.

22. **alii** = alții (în opoziție cu grupul mare, numit cu cuvântul *Helvetii*).

23. **hoc conatu** — de a forța trecerea Ronului.

24. **destiterunt** = au renunțat.

## CAPITOLUL IX.

1. **una** = o singură.

2. **Sequanis invitis** — substituie participială a unei propozițiuni condiționale.

3. **sua sponte** = *per se ipsos*.

4. **eo deprecatore** — ablativ absolut.

a Sequanis impetrarent <sup>5</sup>. [3] Dumnorix gratia <sup>6</sup> et largitione <sup>7</sup> apud Sequanos plurimum poterat et Helvetiis erat amicus, quod ex ea <sup>8</sup> civitate Orgetorigis filiam <sup>9</sup> in matrimonium duxerat, et cupiditate regni adductus novis rebus <sup>10</sup> studebat et quam plurimas civitates suo beneficio <sup>11</sup> habere obstrictas <sup>12</sup> volebat. [4] Itaque rem suscipit et a Sequanis impetrat ut per fines suos Helvetios ire patiantur, obsidesque uti <sup>13</sup> inter sese dent perficit: Sequani, ne itinere Helvetios prohibeant, Helvetii <sup>14</sup>, ut sine maleficio et injuria <sup>15</sup> transeant.

## CAP. X.

*Caesar, aflând planul Helvetiilor, își aduce trupe din Gallia citerior, cu care trece în țara Segusiavilor.*

[1] Cæsari renuntiatur <sup>1</sup> Helvetiis <sup>2</sup> esse in animo per agrum Sequanorum et Haeduorum iter in Santonum <sup>3</sup> fines facere <sup>4</sup>, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, <sup>5</sup> quæ civitas est in provincia. [2] Id si fieret, intellegebat

5. **impetrarent** — este subînțeles complementul: trecerea prin țara lor.

6. **gratia** = trecere, vază.

7. **largitione** = dărnicie.

8. **ea** = eorum (*Helvetiorum*).

9. **Orgetorigis filiam** — vezi cap. III, § 5.

10. **novis rebus** = schimbarea situației politice, revoluție.

11. **suo beneficio** = prin serviciile sale.

12. **obstrictas** = înlănțuite, obligate.

13. **uti** = *ut*.

14. **Sequani... Helvetii** — la fiecare se subînțelege: *obsides dant*.

15. **maleficio et injuria** — vezi cap. VII, notele 22 și 23.

## CAPITOLUL X.

1. **renuntiatur** — i se aduc informații de către oameni trimiși de Cæsar în acest scop.

2. **Helvetiis** — dativ cu *esse*.

3. **Santonum** — formă arhaică de genitiv dela *Santoni*.

4. **iter facere....** = a face drum, a merge.

5. **non longe.... absunt** — dela Tulusa până la hotarele Santonilor sunt mai mult de 200 km. Astfel acest argument nu corespunde realității, iar Helvetii erau mai aproape de *Provincia* când erau în țara lor.

magno cum periculo<sup>6</sup> provinciæ futurum ut homines bellicosos, populi Romani inimicos, locis<sup>7</sup> patentibus maximeque frumentariis<sup>8</sup> finitimos haberet<sup>9</sup>. [3] Ob eas causas ei munitioni<sup>10</sup> quam fecerat T. Labienum legatum<sup>11</sup> præfecit; ipse<sup>12</sup> in Italiam<sup>13</sup> magnis itineribus<sup>14</sup> contendit duasque ibi legiones conscribit<sup>15</sup> et tres<sup>16</sup>, quæ circum Aquileiam hiemabant, ex hibernis<sup>17</sup> educit et, qua proximum iter<sup>18</sup> in ulteriorem Galliam per Alpes erat, cum his quinque legionibus ire contendit. [4] Ibi Ceutrones et Graioceli et Caturiges, locis superioribus occu-



*Miles legionarius*

6. **magno cum periculo**—întrebuinţarea ablativului cu prepoziţia *cum*, în locul dativului, arată o primejdie durabilă.

7. **locis** — dativ după *finitimos*.

8. **frumentariis** — roditoare în grâne. Acesta este un argument mai serios.

9. **haberet** — subiectul: *provincia*.

10. **ei munitioni** — fortificaţiei

din stânga Ronului (vezi cap. VIII, § 1—2).

11. **legatum** — era un titlu (sau un grad) pe care îl avea locţiitorul comandantului suprem al unei expediţii militare. *Titus Labienus* purta titlul: *legatus pro prælore* ceea ce arată că fusese prætor mai înainte.

12. **ipse** — întăreşte pe subiectul

patīs, itinere exercitum prohibere conantur. [5] Compluribus his<sup>19</sup> proeliis pulsīs, ab Ocelo, quod est citerioris provinciae extremum<sup>20</sup>, in fines Vocontiorum ulterioris provinciae<sup>21</sup> die septimo pervenit; inde in Allobrogum fines, ab Allobrogibus in Segusiavos exercitum ducit. Hi sunt extra provinciam<sup>22</sup> trans Rhodanum primi.

## CAP. XI.

*Helvetii trec prin țara Sequanilor la Hædui. Hædui, Ambarri și Allobrogi se plâng lui Cæsar de pagubele suferite.*

[1] Helvetii jam per angustias<sup>1</sup> et fines Sequanorum suas copias traduxerant, et in Hæduorum fines<sup>2</sup> pervenerant, eorumque agros populabantur<sup>3</sup>. [2] Hædui, cum

verbului de mai înainte (*præfecit*): iar el.

13. in Italiam = in Galliam citeriorem.

14. magnis itineribus — vezi cap. VII, nota 4.

15. conscribit = înrolează, recrutează. E vorba de legiunea XI și XII, pe care le-a recrutat fără aprobarea Senatului.

16. tres — a VII, a VIII și a IX.

17. ex hibernis = din tabăra de iarnă. Se subînțelege „castris”. Acestea erau zidite de obicei pe lângă orașe.

18. proximum iter — aproximativ 370 km.

19. his — cele trei popoare numite în § 4.

Subiect al lui *pulsis*. Luptele s'au dat nu înainte de a ajunge la Ocelum, ci în drumul dela Ocelum la Vocontii; astfel timpul din *pulsis* are legătură cu cel din *pervenit*.

20. extremum — subînțeles „op-

pidum”. Este apreciat luându-se Roma ca punct de plecare.

21. ulterioris provinciae — genitiv partitiv.

22. extra provinciam — Cæsar a depășit hotarele provinciei ce i se încredințase, conducând armata împotriva altor popoare. Acesta este un fapt foarte important și totuși ca scriitor trece ușor peste el, din cauză că nu fusese autorizat de Senat.

## CAPITOLUL XI.

1. per angustias — e vorba de Pas de l'Ecluse (vezi cap. VI § 1).

2. in... fines — pe țărmul drept al râului Arar (azi Saône). Helvetii străbătuseră 150 km. mergând abia cu câte 8 km. pe zi din cauza marelui număr de care. În același timp Cæsar se duse în *Gallia citerior* și sosise înapoi în armată (cam 600 km.).

3. populabantur — pentru că Hædui nu le acordaseră îngăduința trecerii.

se suaque ab iis defendere non possent, legatos ad Cæsarem <sup>4</sup> mittunt rogatum <sup>5</sup> auxilium : [3] „ita se omni tempore <sup>6</sup> de populo Romano meritos esse <sup>7</sup>, et paene in conspectu exercitus nostri <sup>8</sup> agri vastari, liberi eorum <sup>9</sup> in servitutem abduci, oppida expugnari non debuerint <sup>10</sup>.” [4] Eodem tempore Ambarri, necessarii <sup>11</sup> et consanguinei <sup>12</sup> Hæduorum, Cæsarem certiozem faciunt <sup>13</sup> sese depopulatis agris non facile <sup>14</sup> ab oppidis vim hostium prohibere. [5] Item Allobroges qui trans Rhodanum vicos possessionesque <sup>15</sup> habebant fuga se ad Cæsarem recipiunt <sup>16</sup> et demonstrant sibi <sup>17</sup> praeter agri solum nihil esse reliqui <sup>18</sup>. [6] Quibus rebus adductus <sup>19</sup> Cæsar non exspectandum sibi statuit dum omnibus fortunis sociorum consumptis in Santonos Helvetii pervenirent.

4. ad Cæsarem — Cæsar se găsea cu armata la Segusiavi în sudul Hæduilor. (vezi cap. X, § 5).

5. rogatum — supin, substituirea unei propozițiuni finale după un verb de mișcare.

6. omni tempore — Hædii în tot timpul de când au venit în contact cu Romanii, prin așezarea acestora în nordul Alpilor, au fost în bune raporturi cu ei (dela anul 121 a. Chr.).

7. meritos esse — mereri de aliquo = a face servicii (bine) cuiva.

8. nostri = Romani.

9. eorum = Hæduorum. Pronumele care arată posesia și la agri și la oppida, a fost pus lângă liberi spre a evidenția legătura mai strânsă cu aceștia.

10. non debuerint — are ca regentă pe meritos esse, mod nepersonal, dar fiind perfectul infinitivului se putea face consecuțiunea cu el, cu raport de simultaneitate; fiind propozițiune consecutivă, s'a raportat la momentul

scrierii. (vezi Sintaxa, Consecuțiunea timpurilor II, nota 2).

11. necessarii = prietenii.

12. consanguinei = popor înrudit

13. certiozem facere = a înștiința, a da o informație sigură.

14. non facile — în loc de difficiliतर sau difficulter, spre a accentua mai mult greutatea.

15. possessiones = proprietăți fără imobile.

16. se recipere = a se retrage, a se refugia.

17. sibi = Allobrogibus.

18. reliqui — genitiv partitiv după nihil.

19. adductus — Cæsar organizează așa de bine motivarea intrării sale în războiu, încât toată lumea poartă o răspundere pentru participarea armatei romane — și Helvetii și amicii Romanilor — numai el se prezintă ca târit în războiu de interesul general al poporului roman și de interesele imediate ale amicilor poporului roman.

## CAP. XII.

*Cæsar surprinde pe Helvetii când treceau râul Arar și distruge dintre ei pe Tigurini.*

[1] Flumen est Arar<sup>1</sup>, quod<sup>2</sup> per fines<sup>3</sup> Hæduorum et Sequanorum in Rhodanum influit, incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat judicari non possit. Id Helvetii ratibus ac lincibus junctis<sup>4</sup> transibant. [2] Ubi per exploratores<sup>5</sup> Caesar certior factus est tres jam partes<sup>6</sup> copiarum Helvetios id flumen traduxisse<sup>7</sup>, quartam fere partem citra<sup>8</sup> flumen Ararim reliquam esse, de tertia vigilia<sup>9</sup> cum legionibus tribus e castris<sup>10</sup> profectus ad eam partem pervenit quæ nondum transierat. [3] Eos impeditos<sup>11</sup> et inopinantes adgressus magnam partem eorum concidit: reliqui sese fugæ mandarunt atque in proximas silvas abdiderunt. [4] Is pagus<sup>12</sup> appellabatur Tigurinus: nam omnis civitas Helvetia in quattuor pagos divisa est. [5] Hic pagus unus, cum domo exisset<sup>13</sup>, patrum nostrorum memoria,

## CAPITOLUL XII.

1. **Arar** — azi Saône.
2. **quod** — acordat cu *flumen*.
3. **per fines** — desparte teritoriul Sequanilor de al Hæduilor.
4. **junctis** — legau între ele mai multe plute și lincii.
5. **per exploratores** = prin patrulă (de infanterie sau de cavalerie, sub comanda unui ofițer).
6. **tres partes** = trei sferturi.
7. **traduxisse** — subiectul: *Helvetios*; două complemente: *tres partes* (direct), *id flumen* (adus de prepoziția *trans*, trecută în componerea verbului).
8. **citra** — având Roma sau Provincia ca punct de plecare.
9. **de tertia vigilia**. Străjile de noapte ale Romanilor se numiau *vigiliae*. Noaptea se calcula dela ora 6 seara până la 6 dimineața, după ora noastră. Acest timp

era împărțit pentru străji în patru părți, care se numiau de asemenea *vigiliae*. *Vigilia* a treia începea dela miezul nopții. Prepoziția *de* arată că trecuse o parte din acea veghe.

Timpul începea să se calculeze dela luminarea de ziuă (aproximativ ora 6), când începea ora întâia din zi. Ziuă ținea până la înserare. Așa că cele patru subîmpărțiri ale zilei și ale nopții variau ca lungime după anotimp.

10. **e castris** — dela Segusiavi.

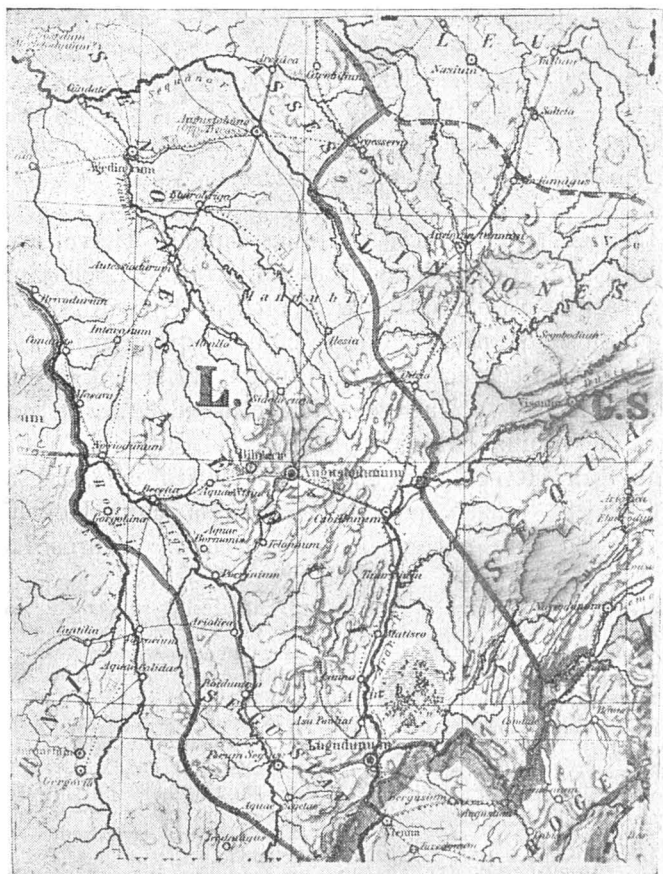
11. **impeditos** — ocupați cu trecerea.

12. **pagus** — subîmpărțire a Statului (*civitas*) Helvetiilor; azi: canton.

13. **domo exisset** — la 107 a. Chr. Helvetii au încercat o emigrare. Armata romană sub comanda consulului Cassius a încercat să-i oprească.



L. Cassium consulem interfecerat et ejus exercitum sub jugum<sup>14</sup> miserat. [6] Ita sive casu sive consilio deorum<sup>15</sup> immortalium, quæ pars civitatis Helvetiæ insignem calamitatem populo Romano intulerat, ea



### Tara Hæduilor

14. *sub jugum* — vezi cap. VII, nota 17.

15. *consilio deorum* — Cæsar

caută să dea mai mult prestigiu actului său, amestecând în el și chibzuința zellor.

princeps<sup>16</sup> poenas persolvit<sup>17</sup>. [7] Quā in re Cæsar non solum publicas<sup>18</sup>, sed etiam privatas<sup>19</sup> injurias ultus est, quod ejus<sup>20</sup> soceri L. Pisonis<sup>21</sup> avum, L. Pisonem legatum, Tigurini eodem proelio quo Cassium interfecerant.

### CAP. XIII.

*Cæsar trece râul și urmărește pe ceilalți Helvetii. Aceștia trimet la el în solie pe Divico.*

[1] Hoc proelio facto, reliquas copias<sup>1</sup> Helvetiorum ut consequi posset<sup>2</sup>, pontem in Arare<sup>3</sup> faciendum<sup>4</sup> curat atque ita exercitum traducit. [2] Helvetii, repentino<sup>5</sup> ejus adventu commoti, cum id quod ipsi diebus xx ægerrime confecerant, ut flumen transirent<sup>6</sup>, illum uno die fecisse intellexerent<sup>7</sup>, legatos ad eum mittunt; cujus legationis Divico princeps<sup>8</sup> fuit, qui bello Cassiano dux Helvetiorum fuerat. [3] Is ita cum Caesare egit<sup>9</sup>: „Si pacem populus Romanus cum Helvetiis faceret, in eam partem ituros atque ibi futuros Hel-

16. **princeps** = cea dintâi.

17. **poenas persolvere** = a suferi (a primi) pedeapsă.

18. **publicas (injurias)** — jignirea adusă Statului roman.

19. **privatas** = familiară.

20. **ejus** = *Cæsaris*.

21. **soceri Lucii Pisonis** — Cæsar a avut ca socru pe Lucius Calpurnius Piso Cesoninus.

#### CAPITOLUL XIII.

1. **reliquas copias** — care trecuseră râul.

2. **posset** — subiectul: *Cæsar*; face consecuția cu prezentul istoric *curat*, fiind așezat înaintea lui.

3. **in Arare** este ablativul obiș-

nuit al acestui substantiv; acuzativul: *Ararim*.

4. **pontem faciendum (esse)** propozițiune completivă infinitivală după *curat*.

5. **repentino** — așezarea la început accentuiază iuțeala. Este de notat câștigul pe care i-l aduce lui Cæsar iuțeala mișcărilor de trupe.

6. **ut flumen transirent** — explică pe *id*.

7. **cum... intellexerent** — cum historicum; consecuțiunea cu *mittunt*.

8. **princeps** = șeful, căpetenia. Faptul că el condusesese armata Helvetiilor când au omorât pe Cassius, îi dă îndrăzneală în vorbirea către Cæsar.

9. **egit** = a vorbit, a tratat.

vetios ubi eos Caesar constituisset atque esse <sup>10</sup> voluisset : [4] sin bello persequi perseveraret <sup>11</sup>, reminisceretur et veteris incommodi <sup>12</sup> populi Romani et pristinae <sup>13</sup> virtutis Helvetiorum. [5] Quod <sup>14</sup> improvise unum pagum adortus esset, cum ii qui flumen transissent suis auxilium ferre non possent, ne ob eam rem aut suae magnopere virtuti tribueret <sup>15</sup> aut ipsos <sup>16</sup> despiceret. [6] Se <sup>17</sup> ita a patribus majoribusque suis didicisse <sup>18</sup>, ut magis virtute quam dolo contenderent aut insidiis niterentur <sup>19</sup>. [7] Quare ne committeret <sup>20</sup> ut is locus ubi constitissent ex calamitate <sup>21</sup> populi Romani et internecone exercitus nomen caperet aut memoriam <sup>22</sup> proderet”.

*S. Stora*

*Popoșteanu* *Claudia*  
CAP. XIV.

*Răspunsul negativ al lui Căesar. Ruperea tratativelor.*

[1 His <sup>1</sup> Căesar ita respondit : „Eo <sup>2</sup> sibi minus dubitationis <sup>3</sup> dari, quod <sup>4</sup> eas res quas legati Helvetii commemorassent memoria teneret, atque <sup>5</sup> eo gravius ferre <sup>6</sup>

10. eos.... esse, propozițiune complexivă infinitivală după *constituisset* și *voluisset*.

11. *perseveraret* — subiectul : Căesar.

12. *incommodi* = neplăcere, neajuns. Eufemism ironic.

13. *pristinæ* — se zice despre ceva cunoscut din vremuri vechi și care durează încă : tradițional, îndătinat.

14. *quod* = cât privește faptul că..

15. *tribueret* — fără complement direct : *ne magnopere tribueret* = să nu se încreadă prea mult în....

16. *ipsos* = *Helvetios*, întărește numele celor ce vorbesc.

17. *se* = *Helvetios*.

18. *didicisse* = *instutus esse*.

19. *aut... niterentur* — desvoltă pe *dolo*.

20. *ne committeret* — idee pro-

hibitivă, care se poate da în stil direct : *noli committere*.

21. *ex calamitate* — aici dă numele dezastrului suferit de Romani.

22. *memoriam* — subînțeles : *calamitatis et interneconionis*.

#### CAPITOLUL XIV.

1. *His* = *legatis (Helvetiorum)*.

2. *eo* — complement circumstanțial de măsură pe lângă comparativul *minus*.

3. *dubitationis* — genitiv partitiv după *minus* : „cizitare, șovăire” ; se subînțelege : „asupra hotărârii ce are de luat”.

4. *quod* — este corespondentul lui *eo*.

5. *atque* — leagă pe *eo gravius ferre de eo minus dari*.

6. *ferre* — subiectul subînțeles : *se (Caesarem)*.

*S. Stora*

quo <sup>7</sup> minus merito <sup>8</sup> populi Romani accidissent : [2] qui si alicujus <sup>9</sup> injuriæ sibi conscius fuisset, non fuisse difficile cavere ; sed eo deceptum <sup>10</sup>, quod neque commissum a se intellexeret quare <sup>11</sup> timeret, neque sine causa timendum putaret. [3] Quod si veteris contumeliæ <sup>12</sup> oblivisci vellet <sup>13</sup>, num etiam recentium injuriarum, quod eo <sup>14</sup> invito iter per provinciam per vim temptassent, quod Hæduos, quod Ambarros, quod Allobrogas <sup>15</sup> vexassent, memoriam deponere posse <sup>16</sup> ? [4] Quod <sup>17</sup> sua victoria tam insolenter gloriarentur, <sup>18</sup> quodque tam diu se <sup>19</sup> impune injurias tulisse admirarentur, eodem pertinere <sup>20</sup>. [5] Consuesse enim deos immortales, quo <sup>21</sup> gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos <sup>22</sup> pro scelere eorum ulcisci velint, iis secundiores interdum res et diuturniorem impunitatem <sup>23</sup> concedere <sup>24</sup>. [6] Cum <sup>25</sup> ea ita sint, tamen, si

7. **quo** — este corespondentul lui *eo*.

8. **merito** — complement circumstanțial de cauză : din greșala, din vina.

9. **alicujus** — după *si* nu se întrebuințează *aliquis*, ci *quis*. Cæsar însă a voit să insiste asupra ideii, de aceea folosește forma întreagă.

10. **deceptum (esse)** — subiectul : *populum Romanum*.

11. **quare** = *propter quod*.

12. **veteris contumeliæ** — cea cu trecerea armatei romane pe sub jug.

13. **vellet** — subiect subînțeles : *populus Romanus*.

14. **eo** = *populo Romano*. Putea pune *se*, întrucât poporul roman este și subiectul lui *posse*. L-a evitat spre a nu produce confuzie cu persoana care vorbește.

15. **Allobrogas** — acuzativ grec întrebuințat de Cæsar la numele proprii celtice.

16. **posse** — este redată prin propozițiune completivă infinitivă

vală, căci în stil direct cuprindea o exclamare și ar fi avut indicativul.

17. **quod** = cât privește faptul că..

18. **gloriarentur** — subiectul : *Helvetii*.

19. **se** = *Helvetios*.

20. **eodem pertinere** = duc la același rezultat (în privința atitudinii lui). De observat insistența pe care o pune pentru a justifica obligația lui de a-i pedepsi.

21. **quo** — începe o propozițiune finală, exprimând scopul lucrării din *concedere impunitatem*.

22. **quos** — se referă la *iis* care urmează.

23. **secundiores res, diuturniorem impunitatem** — complemente directe ale lui *concedere*.

24. **concedere** — complement direct al lui *consuesse*.

25. **eum** — conjuncție concessivă. După toată insistența de mai sus, concesiia pe care le-o face aici, dorea să apară ca o **extremă** bunăvoință.

obsides ab iis <sup>26</sup> sibi dentur, uti ea quæ polliceantur facturos <sup>27</sup> intellegat, et si Hæduis de injuriis quas ipsis <sup>28</sup> sociisque eorum intulerint, item si Allobrogibus satis faciant, sese cum iis pacem esse facturum." [7] Divico respondit: „Ita Helvetios a majoribus suis institutos esse uti obsides accipere <sup>29</sup>, non dare consuerint: ejus rei <sup>30</sup> populum Romanum esse testem." Hoc responso dato discessit.

## CAP. XV.

*Helvetii pornesc mai departe. Cæsar îi urmărește. O ciocnire de cavalerie.*

[1] Postero die <sup>1</sup> castra ex eo loco movent <sup>2</sup>. Idem facit Caesar equitatumque omnem ad numerum quatuor milium, quem ex omni provincia et Hæduis atque eorum sociis coactum habebat <sup>3</sup>, praemittit, qui videant <sup>4</sup>

26. iis — reprezintă pers. II din vorbire directă, care se dă prin *ille* în vorbire indirectă atunci când se insistă; altfel, cu *is*.

27. facturos (*esse*): subînțeles *eos (Helvetios)*.

28. ipsis = Hæduis.

29. obsides accipere — aluzie la înfrângerea lui Cassius, când au primit ostatici.

30. rei = fapt.

### CAPITOLUL XV

1. postero die — la 12 Iunie.

2. castra movent — În timpul nopții și oricând era obligată să poposească mai mult timp, armata romană își organiza o tabără, pentru care alegeau locul cu grijă deosebită și unde rânduiau toată trupa, așa ca să fie în siguranță. Actul așezării taberei se numia: *castra ponere, castra facere*; iar actul pornirii armatei de unde

poposise, se numește *castra movere*. După numărul taberelor făcute într'un marș se numărau zilele de marș.

Gallii însă nu știau să organizeze tabără; de aceea pentru ei expresiile de mai sus înseamnă: a poposi, a porni.

3. coactum habebat — propriu zis înseamnă că el o avea în acel moment, după ce fusese strânsă, adică *habebat* exprimă starea de fapt, iar executarea anterioară a faptului este exprimată prin participiul perfect. N'a scris *coegerat*, căci n'o strânsese el, ci numai dispusese strângerea. Totuși din această contopire între participiul perfect și imperfectul lui *habere* s'a născut mai mult ca perfectul limbilor romanice, cum este în limba franceză. Noi traducem: „strânsese”.

4. qui videant — *qui* este la plural, reprezentând pluralul din

quas in partes <sup>5</sup> hostes iter faciant. [2] Qui cupidius <sup>6</sup> novissimum agmen <sup>7</sup> insecuti alieno <sup>8</sup> loco cum equitatu



*Eques.*

*equitalus*, adică este făcut acordul cu înțelesul lui — syllepsă —, deși cu un rând mai sus reprezentase pe *equitalus* prin *quem*, făcând acordul după formă. Propozițiunea este circumstanțială de scop legată prin *qui*.

5. *quas in partes* — în loc de *in quas partes*; s'a pus la început *quas*, căci în el se cuprinde o întrebare.

6. *cupidius* — spre a nu apărea

dezonorantă înfrângerea pe care o pomenesc imediat, o pune în legătură cu elanul urmăririi dușmanului.

7. *novissimum agmen* — trupa cea mai nouă. Pentru o trupă în marș — *agmen* —, expresia de mai sus înseamnă: ariergardă.

8. *alieno* = *iniquo* (nepotrivit). Vina înfrângerii deci cade și asupra terenului, care nu le era favorabil.

Helvetiorum praelium committunt; et pauci<sup>9</sup> de nostris<sup>10</sup> cadunt. [3] Quo praelio sublatis<sup>11</sup> Helvetii, quod quingentis equitibus<sup>12</sup> tantam multitudinem equitum propulerant, audacius subsistere, nonnumquam et novissimo agmine praelio nostros lacessere coeperunt. [4] Cæsar suos a praelio continebat<sup>13</sup> ac satis habebat<sup>14</sup> in præsentia<sup>15</sup> hostem rapinis<sup>16</sup>, pabulationibus<sup>17</sup> populationibusque<sup>18</sup> prohibere. [5] Ita dies circiter quindecim iter fecerunt; uti<sup>19</sup> inter novissimum hostium agmen et nostrum primum<sup>20</sup> non amplius quinque aut sex milibus<sup>21</sup> passuum interesset<sup>22</sup>.

## CAP. XVI.

*Cæsar convoacă pe fruntaşii Hæduilor şi-i dojeneşte că nu-i pun la dispoziţie provizii, aşa cum făgăduiseră.*

[1] Interim<sup>1</sup> cotidie Cæsar Hæduos frumentum<sup>2</sup> quod essent publice<sup>3</sup> polliciti<sup>4</sup> flagitare<sup>5</sup>. [2] Nam propter

9. **pauci** — desigur este eufemism, căci n'ar fi reprezentat un succes pentru Helvetii dacă piereau puşini.

13. **de nostris** = cu valoare de genitiv partitiv.

11. **sublati** = *elati*: mândri.

12. **quingentis equitibus** — complement circumstanţial de instrument, este construit cu ablativul, soldaţii nefiind trataţi ca persoane, ci ca instrumente de execuţie.

13. **continebat** = oprea, împiedeca.

14. **satis habebat** — expresia proprie latinească pentru ideea: se mulţumia.

15. **in præsentia** — ablativ singular feminin.

16. **rapinis** — jafuri de lucruri mobile.

17. **pabulationibus** — ridicări de furaje.

18. **populationibus** -- atacuri împotriva persoanelor.

19. **uti** = *ut* consecutiv.

20. **primum agmen** — se întrebunţează pentru trupa dinaintea la o coloană în marş: avantgardă.

21. **quinis aut sex milibus** — ablativ după comparativul *amplius*. Pentru a arăta că în fiecare zi se ţineau unii de alţii la această distanţă, întrebunţează numeralul distributiv.

22. **interesset** — în traducere *inter* nu adaogă nimic, traducându-se numai *esset*, căci prepoziţia este repetată: *inter novissimum.....*

## CAPITOLUL XVI

1. **interim** — în timpul celor 15 zile de marş.

2. **Haeduos frumentum** — cele două componente directe ale lui *flagitare*, unul al persoanei, altul al lucrului.

3. **publice** = în numele Statului.

4. **polliciti essent** — conjunctivul

frigora, quod Gallia sub septentrionibus<sup>6</sup>, ut ante dictum est, posita est, non modo frumenta<sup>7</sup> in agris matura non erant, sed ne pabuli<sup>8</sup> quidem<sup>9</sup> satis magna copia suppetebat<sup>10</sup>: [3] eo autem frumento, quod flumine Arare navibus subvexerat<sup>11</sup>, propterea minus<sup>12</sup> uti poterat quod iter ab Arare Helvetii averterant<sup>13</sup>, a quibus discedere volebat. [4] Diem<sup>14</sup> ex die ducere<sup>15</sup> Hædui: conferri, comportari, adesse<sup>16</sup> dicere<sup>17</sup>. [5] Ubi<sup>18</sup> se diutius<sup>19</sup> duci intellexit et diem instare, quo die<sup>20</sup> frumentum<sup>21</sup> militibus metiri<sup>22</sup> oporteret, convocatis eorum principibus, quorum magnam copiam<sup>23</sup> in castris habebat, in his Diviciaco<sup>24</sup> et Lisco, qui summo magistratui præerat, quem vergobretum<sup>25</sup> appellant

pentrucă reproduce formula cu care au făgăduit.

5. **flagitare** — infinitiv istoric; forma iterativă spre a nota repetarea cererii.

6. **sub septentrionibus** = aproape de polul Nord. (vezi cap. I, § 5 și nota 33).

7. **frumenta** — grâul ca plantă—grânele — spre deosebire de *frumentum* dela § 1, care arată grâul ca boabe

8. **pabuli** — atribut al lui *copia*.

9. **ne...quidem** = nici chiar.

10. **suppetere** — aici: „a fi acolo, a fi la dispoziție”.

11. **subvexerat** — arată transportul din josul apei.

12. **minus** — negațiune atenuată.

13. **iter.... averterant**—Helvetii schimbaseră drumul, depărtându-se de Arar.

14. **diem**—complement circumstanțial de timp, exprimă durata. Expresia „*diem ex die*” = zi după zi.

15. **ducere**—infinitiv istoric, având ca subiect cuvântul *Haedui*, iar complement direct subînțeles: *Caesarem*. Are înțelesul: a amâna, a purta cu vorba.

16. **conferri, comportari, adesse**.

propozițiunii completeive infinitivale, având subiect subînțeles: *frumentum*. Sensul: *conferre* (frumentum)=a strânge; *comportare* = a transporta, *adesse*=a fi de față, a sosi.

17. **dicere**—infinitiv istoric. Subiectul: *Haedui*.

18. **ubi**—conjunctie temporală.

19. **diutius**—comparativ absolut: „prea mult timp”.

20. **quo die** — genul masculin, nefiind o zi hotărâtă. Notăm repetarea substantivului *die*.

21. **frumentum**—complement direct al lui *metiri*.

22. **metiri**—subiectul *se* (*Caesarem*); împreună constituie o propozițiune subiectivă—acuzativ cu infinitiv... Distribuția se făcea lunar cam câte 1¼ kgr. pe zi de ostaș.

23. **copiam** = număr

24. **Diviciaco**—fratele lui *Dumnorix* care a înlesnit înțelegerea între Helvetii și Sequani. Subînțeles: *convocatis* (*Diviciaco et Lisco*).

25. **vergobretus**—numele celor mai mari demnități la Hædui, ale cărei atribuțiuni sunt arătate imediat mai departe.



Hædii, qui creatur annuus et vitae necisque in suos habet potestatem, [6] graviter eos accusat quod, cum neque emi neque ex agris sumi posset <sup>26</sup>, tam necessario tempore <sup>27</sup>, tam propinquis hostibus ab iis non sublevetur, præsertim cum magna ex parte eorum precibus adductus bellum susceperit; multo etiam gravius quod sit destitutus <sup>28</sup> queritur.

CAP. XVII.

*Liscus mărturiseşte piedicele pe care le punea partida Hæduilor adversari lui Cæsar.*

[1] Tum demum<sup>1</sup> Liscus oratione Cæsaribus adductus, quod<sup>2</sup> antea tacuerat, proponit: „Esse nonnullos, quorum auctoritas apud plebem<sup>3</sup> plurimum valeat<sup>4</sup>, qui privatim<sup>5</sup> plus possint quam ipsi magistratus. [2] Hos seditiosa atque improba oratione multitudinem deterrere ne frumentum conferant quod debeant: <sup>6</sup> [3] præstare<sup>7</sup>, si jam principatum Galliæ obtinere non possint, Gallorum<sup>8</sup> quam Romanorum imperia perferre; [4] neque dubitare<sup>9</sup> quin, si Helvetios superaverint Romani, una cum reliqua Gallia<sup>10</sup> Hædibus libertatem sint erepturi.

26. *posset*—subiectul subînţeles *frumentum*.

27. *tam necessario tempore*—ablativ absolut: „situaţia (împrejurările) fiind așa de apăsătoare”.

28. *destitutus*—părăsit, amăgit.

CAPITOLUL XVII.

1. *Tum demum*—numai atunci.

2. *quod*—pronume relativ.

3. *apud plebem*—în faţa (înaintea) poporului, masei.

4. *valere*—a avea putere (trece).

5. *privatim*—ca simpli particu-

lari, neinvestiţi cu autoritate oficială.

6. Subînţeles: „zicând”.

7. *præstare*—infinitiv, predicat al unei construcţii infinitivale care are ca subiect pe *perferre* (*Helvetios*), adică o propoziţiune subiectivă infinitivală, căci *præstare* este unipersonal: „e mai bine”.

8. *Gallorum*—a unui popor dintre Galli.

9. *non dubitare* (*se*)—construcţia infinitivală după verbul *declarendi* subînţeles la cele două puncte

10. *una cum reliqua Gallia Hædibus*—*Hædibus* *reliquisque Gallis*,

[5] Ab isdem<sup>11</sup> nostra<sup>12</sup> consilia quæque<sup>13</sup> in castris gerantur hostibus enuntiari : hos a se coerceri non posse. [6] Quin etiam, quod necessariam rem<sup>14</sup> coactus<sup>15</sup> Cæsari enuntiarit, intellegere sese quanto id cum periculo<sup>16</sup> fecerit, et ob eam causam quam diu potuerit tacuisse”.

## CAP. XVIII.

*Cæsar completează cercetarea sa și capătă convingerea despre trădarea lui Dumnorigem.*

[1] Cæsar hac oratione Lisci Dumnorigem, Diviciaci fratrem, designari<sup>1</sup> sentiebat, sed, quod pluribus præsentibus<sup>2</sup> eas res jactari<sup>3</sup> nolebat, celeriter concilium<sup>4</sup> dimittit, Liscum retinet. [2] Quærit ex solo ea quæ in conventu dixerat. Dicit<sup>5</sup> liberius atque audacius. Eadem secreto ab aliis quærit<sup>6</sup>; reperit esse vera<sup>7</sup>. [3] „Ipsum esse Dumnorigem<sup>8</sup>, summa audacia<sup>9</sup>, magna apud ple-

11. **isdem** = *iisdem*.

12. **nostra**—*Romanorum*. Cæsar se identifică cu interesele romane.

13. **quæque** = *et ea quæ*.

14. **necessariam rem** = complement direct al lui *enuntiarit*.

15. **coactus**—subînțeles : de dojenile lui Cæsar.

16. **quanto cum periculo** = *cum quanto periculo*. (vezi cap. XV, nota 5).

### CAPITOLUL XVIII

1. **designari** = este arătat, se face aluzie la...

2. **pluribus præsentibus**—ablativ absolut.

3. **jactari** = să fie discutate (trădare).

4. **concilium**, mai jos *conventus* = adunare.

5. **dicit**—subiectul subînțeles : *Liscus*.

6. **quærit**—revine la subiectul :

*Cæsar*. De notat construcția cu prepoziția *ex* sau *ab* în mod indiferent.

7. De remarcat stilul nervos folosit aici, din propozițiuni scurte, fără legătură între ele : *dimittit... retinet... quærit... dicit... quærit... reperit*. Astfel între *dimittit* și *retinet* trebuia o conjuncție adversativă ; între *quærit* și *reperit* trebuia o conjuncție copulativă. Suprimarea conjuncției se numește *asyndeton*. De asemenea *dicit* avea nevoie să i se precizeze subiectul, cel puțin prin pronumele „acesta”

8. **Ipsum Dumnorigem** = tocmai Dumnorigem, cel pe care-l bănuise Cæsar... Este subiectul propozițiunii complementive infinitivale.

9. **summa audacia, magna gratia**—attribute ale substantivului *Dumnorigem*, exprimând calitatea. Putem subînțelege înaintea lor *virum* (om de...).

bem propter liberalitatem gratia, cupidum<sup>10</sup> rerum novarum<sup>11</sup>. Complures annos<sup>12</sup> portoria<sup>13</sup> reliquaque omnia Hæduorum vectigalia<sup>14</sup> parvo pretio redempta habere<sup>15</sup>, propterea quod illo licente contra liceri<sup>16</sup> audeat nemo<sup>17</sup>. [4] His rebus et suam rem familiarem auxisse et facultates ad largiendum magnas comparasse; [5] magnum numerum equitatus<sup>18</sup> suo sumptu semper alere et circum se habere, [6] neque solum domi<sup>19</sup>, sed etiam apud finitimas civitates largiter<sup>20</sup> posse, atque hujus potentiae causa<sup>21</sup> matrem in Biturigibus homini illic nobilissimo ac potentissimo collocasse; [7] ipsum ex Helvetiis<sup>22</sup> uxorem habere, sororem ex matre<sup>23</sup> et propinquas suas nuptum<sup>24</sup> in alias civitates collocasse. [8] Favere et cupere Helvetiis<sup>25</sup> propter eam affinitatem, odisse etiam suo nomine<sup>26</sup> Cæsarem et Romanos, quod eorum adventu potentia ejus<sup>27</sup> deminuta et Diviciacus frater in antiquum locum gratiae atque honoris sit restitutus. [9] Si quid accidat<sup>28</sup> Romanis, summam in

10. *esse... cupidum*—predicatul propozițiunii complete infinitivale.

11. *rerum novarum (cupidum)*—vezi cap. IX, § 3 și nota 10: *novis rebus studebat*.

12. *complures annos*—complement circumstanțial de timp.

13. *portoria*—taxe la intrarea și ieșirea mărfurilor, vămile.

14. *vectigalia* = dările, impozitele.

15. *redempta habere*—pentru împerecherea acestor vorbe vezi cap. XV, nota 3.

16. *liceri*—dreptul de a încasa *portoria, vectigalia* se obținea la licitație.

17. *nemo*—pus la sfârșit și imediat după verb, spre a-l scoate în relief. Vezi cap. VII, § 3: *haberent nullum*.

18. *equitatus* = *equitum*—de a-

proprial cu ideea din *familia*, cap. IV, § 2, nota 9.

19. *domi* = în țara sa, în Statul său.

20. *largiter*—în loc de *large* = din belșug, foarte mult.

21. *causa*—exprimă o idee de scop.

22. *ex Helvetiis*—numele popoului înlocuște numele țării, de aceea s'a pus prepoziția *ex*; la nume de popor trebuia să pună *ab*.

23. *ex matre* = după mamă.

24. *nuptum* — supin; *nuptum collocasse* = (le) dăduse în căsătorie, căsătorise.

25. *Helvetiis*—complement indirect pe lângă *favere* și *cupere*; *cupere alicui* = a vrea binele cuiva.

26. *suo nomine* = el personal (din interesul său personal).

27. *ejus* = *Dumnorigis*.

28. *accidat*—eufemism, el se gândeste la ceva neplăcut.

spem per Helvetios <sup>29</sup> regni obtinendi <sup>30</sup> venire; imperio <sup>31</sup> populi Romani non modo de regno, sed etiam de ea quam habeat gratia <sup>32</sup> desperare". [10] Reperiebat etiam in quærendo <sup>33</sup> Cæsar, quod <sup>34</sup> proelium equestre adversum <sup>35</sup> paucis ante diebus esset factum, initium ejus fugæ <sup>36</sup> factum a Dumnorige atque ejus equitibus (nam equitatu quem auxilio <sup>37</sup> Cæsari Hædoui miserant Dumnorix præerat); eorum fuga reliquum esse equitatum perterritum.

## CAP. XIX.

*Cæsar chiamă pe Diviciacus și-i comunică hotărârea sa de a pedepsi pe Dumnorix.*

[1] Quibus rebus cognitis, cum ad has suspiciones certissimæ res <sup>1</sup> accederent, quod <sup>2</sup> per fines Sequanorum Helvetios traduxisset, quod obsides inter eos dandos <sup>3</sup> curasset, quod ea omnia non modo injussu suo <sup>4</sup> et civitatis <sup>5</sup>, sed etiam inscientibus ipsis <sup>6</sup> fecisset,

29. **per Helvetios**—complement circumstanțial de instrument, nume de persoană.

30. **regni obtinendi**—construcția gerundivală în genitiv (genitivus objectivus) după substantivul cu idee verbală *spem*.

31. **imperio**—complement circumstanțial de timp, în locul unui ablativ absolut: *imperante populo Romano*.

32. **de ea quam habeat gratia**—de notat topica.

33. **in quærendo**—prepoziția arată că aici gerunziul are rolul unui substantiv verbal: în cercetarea (ancheta) sa.

34. **quod...**—în ce privește lupta de cavalerie care...

35. **adversum** = defavorabilă (pentru Romani). Vezi cap. XV, § 2, nota 9,

36. **ejus fugæ** = acelei fugi (fugii din acea luptă); *ejus* este un determinativ al substantivului *fugæ*, nu înlocuiește un nume.

## CAPITOLUL XIX.

1. **res** = fapte, enumerate prin propozițiunile care urmează și care încep cu conjuncția **quod**.

2. **quod... quod... quod**—în aceste propozițiuni reproduce motivarea generalului Cæsar și pune conjunctivul.

3. **obsides... dandos**—construcție gerundivală.

4. **suo** = *Cæsaris*.

5. **civitatis**—subînțeles *Hæduorum*.

6. **ipsis**—Cæsar și Hædui.

quod a magistratu <sup>7</sup> Hæduorum accusaretur, satis esse causæ <sup>8</sup> arbitrabatur <sup>9</sup> quare <sup>10</sup> in eum <sup>11</sup> aut ipse <sup>12</sup> animadverteret <sup>13</sup> aut civitatem animadvertere juberet. [2] His omnibus rebus <sup>14</sup> unum repugnabat, quod Diviciaci fratris summum in populum Romanum studium <sup>15</sup>, summam in se <sup>16</sup> voluntatem <sup>17</sup>, egregiam fidem, justitiam, temperantiam cognoverat : nam ne ejus supplicio Diviciaci animum offenderet verebatur. [3] Itaque, priusquam quicquam <sup>18</sup> conaretur, Diviciacum ad se vocari jubet et cotidianis interpretibus remotis per C. Valerium Troucillum, principem <sup>19</sup> Galliæ provinciæ, familiarem suum, cui <sup>20</sup> summam omnium rerum <sup>21</sup> fidem habebat, cum eo conloquitur : [4] simul <sup>22</sup> commonefacit quæ ipso <sup>23</sup> præsentem in concilio Gallorum de Dumnorige sint dicta, et ostendit quæ separatim quisque de eo apud se dixerit ; [5] petit atque hortatur <sup>24</sup> ut sine ejus <sup>25</sup> offensione animi vel ipse <sup>26</sup> de eo causa cognita <sup>27</sup> statuatur, vel civitatem statuere jubeat.

7. a magistratu — Liscus, care era vergobret.

8. satis causæ — subiectul lui *esse* trebuia să fie în acuzativ ; din cauza lui *satis* însă cuvântul *causæ* este în genitiv, iar ca subiect apare întreaga expresie.

9. arbitrabatur — subiectul subînţeles : Cæsar.

10. quare = (*ita*) *ut*.

11. eum = *Dumnorigem*.

12. ipse = *Cæsar*.

13. animadvertere in aliquem = a pedepsi pe cineva.

14. rebus = motive, argumente.

15. studium = devotament.

16. in se = *in Cæsarem*.

17. voluntatem = bunăvoinţă.

18. quicquam — S'a întrebuinţat în loc de *aliquid*, pentru că înţelesul propoziţiunii este negativ.

18. principem = un fruntaş (unul dintre fruntaşii).

20. cui = în care.

21. omnium rerum — genitiv obiectiv.

22. simul — în aceeaşi convorbire.

23. ipso = *Diviciaco*.

24. petit atque hortatur — subiectul subînţeles : *Cæsar*.

25. ejus = *Diviciaci*.

26. ipse = *Cæsar*.

27. causa cognita — expresie juridică : după terminarea cercetării.

## CAP. XX.

*Diviciacus cere și obține iertarea fratelui său.*

[1] Diviciacus multis cum lacrimis Cæsarem<sup>1</sup> complexus obsecrare cœpit ne quid gravius<sup>2</sup> in fratrem statueret : „[2] Scire se illa<sup>3</sup> esse vera, nec quemquam ex eo<sup>4</sup> plus quam se doloris capere, propterea quod, cum ipse<sup>5</sup> gratia plurimum domi<sup>6</sup> atque in reliqua Gallia, ille<sup>7</sup> minimum propter adulescentiam posset, per se<sup>8</sup> crevisset ; [3] quibus opibus<sup>9</sup> ac nervis<sup>10</sup> non solum ad minuendam gratiam,<sup>11</sup> sed<sup>12</sup> paene ad perniciem suam uteretur. Sese tamen et amore fraterno et existimatione vulgi<sup>13</sup> commoveri. [4] Quod si quid ei<sup>14</sup> a Cæsare gravius accidisset, cum ipse<sup>15</sup> eum locum<sup>16</sup> amicitiae apud eum<sup>17</sup> teneret, neminem existimaturum non sua<sup>18</sup> voluntate factum ; qua ex re futurum uti totius Galliae animi<sup>19</sup> a se averterentur”. [5] Haec cum<sup>20</sup> pluribus verbis flens a Cæsare peteret, Cæsar ejus dextram prendit ; consolatus rogat finem orandi faciat<sup>21</sup> ; tanti<sup>22</sup> ejus<sup>23</sup> apud se gratiam<sup>24</sup> esse ostendit, uti et rei publicae<sup>25</sup> injuriam

## CAPITOLUL XX.

1. *Cæsarem* — complement direct al lui *complexus* și al lui *obsecrare*.

2. *gravius* — comparativ absolut : „prea grav“.

3. *illu* — faptele de care Cæsar invinuia pe Dumnorix.

4. *ex eo* = din acest fapt (vinovăție) ; *eo* neutru

5. *ipse* = *Diviciacus*.

6. *domi* = în țara (cetatea) sa.

7. *ille* = *Dumnorix*.

8. *se* = *Diviciacum*.

9. *opibus* = situația materială, avere.

10. *nervis* = putere.

11. *gratiam* — subînțeleș *suam* (*Diviciaci*).

12. *non solum.. sed* — arată o gradație ascendentă.

13. *existimatione vulgi* = aprecierea masei, opinia publică.

14. *ei* = *Dumnorigi*.

15. *ipse* = *Diviciacus*.

16. *eum locum* = *talem locum*.

17. *apud eum* = *apud Cæsarem*.

18. *sua* = *Diviciaci*.

19. *animi* = simpatia.

20. *eum* — conjuncție.

21. *faciat* — lipsește conjuncția *ut*.

22. *tanti* — genitivus praetii.

23. *ejus* = *Diviciaci*.

24. *gratiam* = trecerea, vaza.

25. *reipublicae* — genitivus obiectivus.

et suum dolorem ejus voluntati ac precibus condonet <sup>26</sup>. [6] Dumnorigem ad se vocat, fratrem adhibet <sup>27</sup>; quæ in eo reprehendat ostendit; quæ ipse intellegat <sup>28</sup>, quæ civitas queratur proponit; monet ut in reliquum tempus omnes suspiciones vitet; præterita se Diviciaco fratri <sup>29</sup> condonare dicit. Dumnorigi custodes ponit, ut quæ agat, quibuscum loquatur scire possit.

## CAP. XXI.

*Dispozițiile luate de Cæsar pentru a ataca pe Helvetii.*

[1] Eodem die <sup>1</sup> ab exploratoribus <sup>2</sup> certior factus hostes sub monte <sup>3</sup> conședisse milia <sup>4</sup> passuum ab ipsius castris octo, qualis esset <sup>5</sup> natura montis et qualis in circuitu ascensu <sup>6</sup> qui cognoscerent misit. Renuntiatum est <sup>7</sup> facilem esse <sup>8</sup>. [2] De tertia vigilia <sup>9</sup> T. Labienum, legatum pro prætore <sup>10</sup>, cum duabus legionibus et iis ducibus <sup>11</sup> qui iter cognoverant, summum jugum montis

26. voluntati...condonet = trece cu vederea (iartă) la dorința.

27. adhibet — subînțeles: *ad colloquium*.

28. intellegat = *sciat*.

29. fratri... = pentru fratele său..

## CAPITOLUL XXI

1. eodem die — 27 Iunie

2. ab exploratoribus — complement indirect al formei pasive, nume de persoană; cam cu același înțeles în cap. XII, § 2 este expresia *per exploratores*, complement circumstanțial de instrument, nume de persoană.

3. sub monte = la poalele muntelui.

4. octo milia — complement circumstanțial de loc, exprimă distanța.

5. qualis esset — depinde de *qui*

*cognoscerent*, care, la rândul său depinde de *misit*. Au fost puse înainte cele două propozițiuni complementive conjunctivale — interogative indirecte —, pentru a scoate în relief importanța ideii din întrebare.

6. in circuitu ascensus = urcușul prin prejur (ocolindu-l).

7. renuntiatum est — expresie impersonală.

8. facilem esse — subiectul: *ascensum*.

9. de tertia vigilia — vezi cap. XII, nota 9.

10. legatum pro prætore — de obicei *legatus*, adică locțiitorul comandantului șef la o parte a armatei, nu avea și un grad din magistratura romană. Dintre *legati* lui Cæsar numai Labienus are rangul de *praetor*.

11. ducibus = călăuze.

ascendere jubet<sup>12</sup>; quid sui consilii sit<sup>13</sup> ostendit. [3] Ipse<sup>14</sup> de quarta vigilia eodem itinere quo hostes ierant ad eos contendit equitatumque omnem ante se mittit. [4] P. Considius, qui rei militaris peritissimus habebatur<sup>15</sup> et in exercitu L. Sullæ et postea in M. Crassi<sup>16</sup> fuerat, cum exploratoribus præmittitur.



*Legatus legionis.*

12. jubet—subiectul: *Cæsar*.

13. quid sui consilii sit = care este planul său.

14. ipse—această întărire a persoanei care vorbește, sau care hotărăște planul, se traduce mai bine: „iar el” (*Cæsar*).

15. habebatur—este întrebuințat în loc de *erat*, pentru că, după cele ce vom vedea mai târziu, această faimă s'a desmințit.

16. M. Crassi—în războiul contra lui Spartacus.



## CAP. XXII.

*Planul lui Cæsar nu reușește din pricina lui Considius*

[1] Prima luce,<sup>1</sup> cum summus mons<sup>2</sup> a Labieno teneatur, ipse<sup>3</sup> ab hostium castris non longius mille et quingentis passibus<sup>4</sup> abesset, neque, ut postea ex captivis comperit, aut ipsius adventus aut Labieni cognitus esset, [2] Considius equo admisso<sup>5</sup> ad eum<sup>6</sup> accurrit, dicit montem quem<sup>7</sup> a Labieno occupari voluerit ab hostibus teneri; id se a<sup>8</sup> Gallicis armis atque insignibus<sup>9</sup> cognovisse. [3] Cæsar suas copias in proximum collem subducit<sup>9</sup>, aciem instruit<sup>10</sup>. Labienus, ut<sup>11</sup> erat ei præceptum a Cæsare ne prælium committeret, nisi ipsius<sup>12</sup> copiæ prope hostium castra visæ essent<sup>13</sup>, ut undique uno tempore in hostes impetus fieret, monte occupato nostros exspectabat prælioque abstinebat. [4] Multo denique die<sup>14</sup> per exploratores Cæsar cognovit et montem a suis teneri et Helvetios castra movisse et Considium timore perterritum quod<sup>15</sup> non vidisset pro viso<sup>16</sup> sibi renuntiasset. [5] Eo die quo consuerat intervallo<sup>17</sup> hostes sequitur et milia passuum tria<sup>18</sup> ab eorum castris castra ponit.

## CAPITOLUL XXII

1. **prima luce** = la revărsatul zorilor, în zorii zilei.

2. **summus mons** = vârful muntelui. Construcția este la fel cu cea dela nota 1: adjectivul are valoare de substantiv pentru noi, iar substantivul are valoare de atribut substantival în genitiv.

3. **ipse** = iar el (Cæsar).

4. **mille et quingentis passibus** — ablativ după *longius*.

5. **equo admisso** = calul fiind lăsat să meargă cu frânele libere, în goana calului.

6. **eum** = Cæsarem.

7. **a** — spre a arăta după ce semne se recunoaște ceva, se pune ablativul singular sau cu prepoziția *ex*, foarte rar cu *a* (*ab*).

8. **insignibus** = podoabele (pe care le purtase la coifuri).

9. **subducit** — compunerea cu *sub* arată o mișcare de jos în sus, ori în taină. Aici le arată pe amândouă.

10. **aciem instruere** = a așeza (trupa în) linie de bătaie.

11. **ut** — conjuncție comparativă; ideea din propozițiune servește ca justificare a lucrării din principală (*exspectabat, abstinebat*), așa că se cădea un *cum* cauzal.

12. **ipsius** = Cæsaris.

13. **visæ essent** — cu sens pasiv.

14. **multo die** = după mult timp din zi.

15. **quod** — pronume relativ (*id quod*).

16. **pro viso** = drept lucru văzut.

17. **intervallo** — vezi cap. XV, § 5.

18. **tria milla** — acuzativul distanței.

## CAP. XXIII.

*Cæsar se îndreaptă spre Bibracte pentru aprovizionare. Helvetii apucă același drum.*



*Miles impeditus*

## CAPITOLUL XXIII

1. **postridie**—la 29 Iunie.  
2. **ejus diei**—în genitiv după substantivul *dies* din adverbul *postridie*.

3. **omnino**—vezi cap. VI, nota 1

4. **eum**—subînțeleș: „până în ziua” când...

5. **longe**—vezi cap. II, nota 1.

[1] Postridie<sup>1</sup> ejus diei<sup>2</sup>, quod omnino<sup>3</sup> biduum supererat, cum<sup>4</sup> exercitui frumentum metiri oporteret, et quod a Bibracte, oppido Hæduorum longe<sup>5</sup> maximo et copiosissimo, non amplius milibus passuum XVIII aberat, rei frumentariæ prospiciendum<sup>6</sup> existimavit<sup>7</sup>; iter ab Helvetiis avertit ac Bibractè<sup>8</sup> ire contendit. [2] Ea res per fugitivos<sup>9</sup> L. Aemilii, decurionis<sup>10</sup> equitum Gallorum, hostibus nuntiatur. [3] Helvetii, seu quod timore perterritos Romanos discedere a se existimarent<sup>11</sup>, eo<sup>12</sup> magis quod pridie superioribus locis occupatis prælium non commi-

6. **prospiciendum** (esse) subînțeleș: *sibi*.

7. **existimavit**—subiectul: *Cæsar*.

8. **Bibracte**—neutru de declinaarea III.

9. **fugitivos** = fugari; sclavii care însoțeau pe nobili și care dacă fugeau din lagăr se numiau *fugitivi*; ostașii dezertori se numiau *perfugæ* sau *transfugæ*

sissent<sup>13</sup>, sive eo<sup>14</sup> quod re frumentaria intercludi posse<sup>15</sup> confiderent, commutato consilio atque itinere converso nostros a<sup>16</sup> novissimo agmine insequi ac lacessere cœperunt.

## CAP. XXIV.

*Armata romană și cea a Helveților se apropie una de alta pentru lupta finală.*

[1] Postquam id animum advertit<sup>1</sup>, copias suas Cæsar in proximum collem subducit<sup>2</sup> equitatumque, qui sustineret hostium impetum, misit. [2] Ipse interim in colle medio<sup>3</sup> triplicem aciem<sup>4</sup> instruxit legionum quattuor veteranarum<sup>5</sup>, ita uti supra se in summo jugo duas legiones<sup>6</sup> quas in Gallia citeriore proxime conscripserat et omnia auxilia<sup>7</sup> conlocaret ac totum montem hominibus compleret; [3] interea sarcinas<sup>8</sup> in unum locum conferri et cum<sup>9</sup> ab his qui in superiore acie<sup>10</sup> constiterant ~~maniri~~

10. **decurionis** = comandantul; ofițer de cavalerie.

11. **existimarent** — reprezintă gândul lui Cæsar. Gândul Helveților este arătat prin completiva infinitivală: *Romanos discedere*; conjunctivul, care trebuia să existe aici, a trecut în *existimarent*.

12. **eo** — ablativus mense.

13. **commisissent** — din cauza greșitei informații date de Considius (vezi cap. XXII, §§ 2, 4).

14. **eo** — ablativus causæ; *eo quod* = *propterea quod*.

15. **posse** — subiectul: *Romanos*.

16. **a** = din partea, dinspre.

2. **subducit** — vezi cap. XXII, nota 9.

3. **in colle medio** — vezi cap. XXI, nota 2.

4. **triplicem aciem** = linia de bătaie pe 3 rânduri.

5. **legionum quattuor veteranarum** — a VII, a VIII, a IX, a X. (vezi cap. VII, nota 8 și cap. X, nota 16).

6. **duas legiones** — a XI și a XII (vezi cap. X, nota 15).

7. **auxilia** — trupele puse la dispoziție de popoarele aliate.

8. **sarcinas** — povara individuală a soldatului, corespunde cu ranița soldatului nostru. Soldatul o purta atârnată de un băț, bifurcat la un capăt.

9. **cum** — subînțelese: *locum*.

10. **in superiore acie** — legiunile XI și XII și *auxilia*.

### CAPITOLUL XXIV

1. **id animum advertit** = *ad id animum vertit*. Există însă și verbul compus *animadvertere* cu același înțeles (a observa), având complement direct (*id*).

jussit. [4] Helvetii cum omnibus suis carris secuti impedimenta<sup>11</sup> in unum locum contulerunt; [5] ipsi confertissima acie rejecto nostro equitatu phalange<sup>12</sup> facta sub<sup>13</sup> primam nostram aciem successerunt.

## CAP. XXV.

*Cæsar înfrânge pe Helvetii pe dealul numit azi Montmort. Boii și Tulingi încearcă să restabilească lupta în avoarea Helvetiilor.*

[1] Cæsar primum suo<sup>1</sup>, deinde omnium<sup>2</sup> ex conspectu remotis equis, ut æquato omnium periculo spem fugæ tolleret, cohortatus<sup>3</sup> suos prælium commisit. [2] Milites e loco superiore<sup>4</sup> pilis<sup>5</sup> missis facile hostium phalangem perfregerunt. Ea<sup>6</sup> disjecta gladiis<sup>7</sup> dstrictis in eos<sup>8</sup> impetum fecerunt. [3] Gallis<sup>9</sup> magno ad pugnam erat

11. **impedimenta**—carele în care se transportă hrana și cele necesare trupei; azi: trenul regimentar. Purtau numele acesta pentru că ele constituiau o piedică în mișcările trupei.

12. **phalange**—formație strânsă de luptă întrebuințată de Galli și de Germani, în care soldații erau cot la cot în rând și așezați pe multe rânduri. Cei din rândul întâiu țineau scutul în față în dreptul corpului—scuturile atingându-se cu marginile—, iar cei din rândul al doilea le țineau în sus dela înălțimea capului. Astfel era protejată toată coloana.

13. **sub**—arată apropierea de jos în sus, ceea ce va da superioritate de poziție Romanilor.

### CAPITOLUL XXV

1. **suo**—subînțeles: *equo remoto*.

2. **omnium**—se referă la ofițerii și statul major al lui Cæsar, nu la călărime.

3. **cohortatus** = îmbărbătând (printr'o cuvântare).

4. **superiore**—Cæsar ocupase poziția mai sus, pe panta dealului.

5. **pilis**—*pilum* era arma de atac obișnuită a pedestrașului roman. De ea se servia prin aruncare și putea fi aruncată până la aproximativ 35 m. Avea lungime de aproape 2 m. și era făcută din două părți egale: un mâner de lemn, de obicei rotund, de unde era ținut în timpul aruncării, și o parte de fier, ascuțită la vârf sau terminându-se cu un cârlig. Grosimea în general era cam de 3 cm. O numim: suliță.

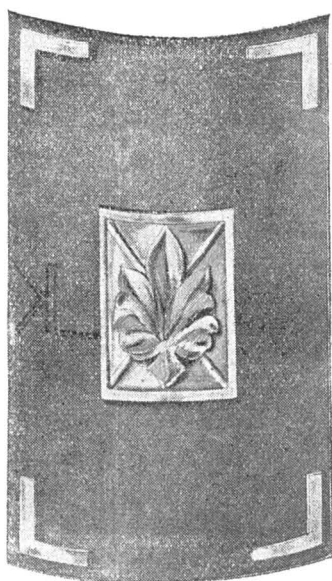
6. **ea** = *phalange*.

7. **gladiis**—o numim: sabie. Avea lungime de 60 cm.; era dreaptă, cu două tășuri și cu vârful ascuțit. Soldatul o purta în teacă (*vașina*). *Gladiis dstrictis* = cu săbiile scoase.

8. **eos** = *Helvetios*.

9. **Gallis**—întrebuințat în loc de *Helvetiis*.

impedimento <sup>10</sup> quod, pluribus eorum scutis <sup>11</sup> uno ictu pilorum transfixis et colligatis <sup>12</sup> cum ferrum se inflexisset <sup>13</sup>, neque evellere <sup>14</sup> neque sinistra impedita <sup>15</sup> satis commode pugnare poterant, [4] multi ut <sup>16</sup> diu jactato brachio præoptarent <sup>17</sup> scuta e manu emittere et nudo <sup>18</sup> corpore pugnare.



Scutum.



Pilum.

10. **impedimento**—dativus finalis.

11. **scutis**—scutul soldatului gal era mare și oval.

12. **colligatis**—pentrucă luptau strâns și scuturile se atingeau, *pilum* putea străbate două scuturi care se petreceau unul pe lângă celălalt.

13. **se inflexisset**—prin greutatea loviturii vârful suliței se putea îndoi.

14. **evellere**—subînțeles : *pilum*.

15. **sinistra impedita**—scutul se purta în mâna stângă : dacă erau legate scuturile prin sulițele care le străbătuse, soldații nu mai puteau face mișcări ușoare cu mâna stângă.

16. **multi ut** = *ita ut nulli*.

17. **præoptarent** = *mallent*.

18. **nudo** = descoperit, ne protejat de scut.

[5] Tandem vulneribus defessi et pedem referre et, quod mons suberat<sup>19</sup> circiter mille<sup>20</sup> passuum, eo<sup>21</sup> se recipere cœperunt. [6] Capto monte et succedentibus nostris<sup>22</sup> Boii et Tulingi, qui hominum militibus<sup>23</sup> circiter XV agmen hostium claudebant et novissimis<sup>24</sup> præsidio<sup>25</sup> erant, ex itinere<sup>26</sup> nostros latere aperto<sup>27</sup> adgressi circumvenire et id conspicati Helvetii, qui in montem sese receperant, rursus instare et prælium redintegrare cœperunt. [7] Romani conversa signa bipertito intulerunt<sup>28</sup> prima et secunda acies<sup>29</sup>, ut victis ac submotis<sup>30</sup> resisteret, tertia<sup>31</sup>, ut venientes<sup>32</sup> sustineret.

19. *suberat* = era în apropiere (un deal ceva mai mic decât cel pe care se luptau).

20. *mille* — întrebuiţat ca substantiv şi este în acuzativ spre a exprima distanţa. De aceea *passuum* este în genitiv plural.

21. *eo* = în cum montem.

22. *capto monte et succedentibus nostris* — primul ablativ absolut exprimă o lucrare terminată în momentul intervenţiei izolate a Boiilor şi Tulingilor, al doilea arată o lucrare simultană.

23. *milibus quindecim* — complement circumstanţial de instrument.

24. *novissimis (militibus Helvetiorum)* = *novissimo agmini Helvetiorum* (dativus commodi).

25. *praesidio* — dativus finalis.

26. *ex itinere* = din mers (în retragerea pe care o executau împreună cu *Helvetii* după înfrângerea suferită).

27. *latere aperto* — partea dreaptă a corpului ostaşului era descoperită, scutul fiind purtat în mână

stângă. La o armată expresia de mai sus înseamnă flancul drept.

28. *conversa signa bipertito intulerunt* = au purtat steagurile întoarse în două părţi, au făcut front în două părţi.

29. *prima et secunda acies* — într-o linie de bătaie organizată pe 3 rânduri (*acies triplex*), primul rând era format din primele patru cohorte şi se numia *prima acies*; al doilea rând era format din cohortele V—VII şi se numia *secunda acies*. În această luptă *prima et secunda acies* au păstrat frontul în direcţia în care se găseau, luptând cu *Helvetii*, care prinseseră din nou curaj.

30. *victis ac submotis* — subînţeles: *Helvetiis*.

31. *tertia (acies)* — al treilea rând din *acies triplex*. Aici *tertia acies* face front în flancul drept al primelor două rânduri, ţinând piept atacului Boiilor şi Tulingilor.

32. *venientes* — subînţeles: *Boios et Tulingos*.

## CAP. XXVI.

*Helvetii, învinși din nou, încearcă o nouă luptă în jurul carelor. Infrânți și aici, caută să se refugieze la Lingoni.*

[1] Ita ancipiti<sup>1</sup> proelio diu atque acriter pugnatum est<sup>2</sup>. Diutius<sup>3</sup> cum sustinere nostrorum impetus non possent, alteri<sup>4</sup> se ut cœperant, in montem receperunt, alteri ad impedimenta et carros suos se contulerunt. [2] Nam hoc toto proelio, cum<sup>5</sup> ab hora septima<sup>6</sup> ad vesperum pugnatum sit, aversum<sup>7</sup> hostem videre nemo potuit. [3] Ad multam noctem<sup>8</sup> etiam ad impedimenta pugnatum est, propterea quod pro vallo<sup>9</sup> carros objecerant et e loco superiore<sup>10</sup> in nostros venientes tela conjiciebant, et nonnulli inter carros rotasque<sup>11</sup> mataras<sup>12</sup> ac tragulas<sup>13</sup> subiciebant nostrosque vulnerabant. [4] Diu<sup>14</sup> cum esset pugnatum, impedimentis castrisque nostri potiti sunt. Ibi Orgetorigis filia atque unus e filiis captus<sup>15</sup> est. [5] Ex eo proelio circiter milia hominum CXXX superfuerunt eaque tota nocte continenter<sup>16</sup> ierunt: nullam partem<sup>17</sup> noctis itinere intermisso in fines Lingonum die quarto pervenerunt<sup>18</sup>, cum

## CAPITOLUL XXVI.

1. **ancipiti** — dublă, pe două fronturi.

2. **pugnatum est** — impersonal.

3. **diutius** — este pus înaintea conjuncțiunei spre a fi scos în relief.

4. **alteri... alteri** = unii... ceilalți; este întrebuițat *alter* fiind vorba de două grupe.

6. **septima** — aproximativ ora 13.

7. **aversum** = întors, fugind.

8. **ad multam noctem** = până noaptea târziu.

9. **pro vallo** = drept întăritură (meterez).

10. **superiore** — carele erau a-

șezate pe deal, iar Romanii, care atacau, veneau din jos.

11. **inter carros rotasque** — interpretată ca hendyadă: *inter rotas carrorum*. Însă se poate interpreta fără hendyadă: în spațiul dintre care și printre roatele aceluiași car.

12. **mataras** — lance galică cu fierul lat.

13. **tragulas** — suliță prevăzută cu o curea.

14. **diu** — vezi nota 3.

15. **captus** — acordul făcut cu ultimul subiect.

16. **continenter** = neîntrerupt.

17. **nullam partem** — complement circumstanțial de timp, exprimă durată.

18. **pervenerunt** — subiectul: *Helvetii*.

et propter vulnera militum et propter sepulturam occisorum <sup>19</sup> nostri triduum morati eos sequi non potuissent. [6] Caesar ad Lingonas <sup>20</sup> litteras nuntiosque <sup>21</sup> misit, ne eos frumento neve alia re juvarent: qui <sup>22</sup> si juvisent <sup>23</sup>, se eodem loco <sup>24</sup> quo Helvetios habiturum <sup>25</sup>. Ipse triduo intermisso cum omnibus copiis eos sequi cœpit.

## CAP. XXVII.

*Helvetii cer pace, obligându-se să dea ostatici, armele și pe slavii fugari. Cantonul Verbigenus încearcă să fugă noaptea la Germani.*

[1] Helvetii omnium rerum inopia <sup>1</sup> adducti legatos de deditioe ad eum <sup>2</sup> miserunt. [2] Qui <sup>3</sup> cum eum in itinere convenissent seque ad pedes <sup>4</sup> projecissent suppliciterque locuti flentes <sup>5</sup> pacem petissent, atque eos in eo loco quo tum essent suum adventum expectare jussisset <sup>6</sup>, paruerunt. [3] Eo postquam Cæsar pervenit <sup>7</sup>, obsides, arma, servos qui ad eos perfugissent <sup>8</sup> poposcit. [4] Dum ea conquiruntur <sup>9</sup> et conferuntur <sup>10</sup> nocte inter-

19. **occisorum** — este un indicium că acea luptă i-a costat și pe Romani multe vieți.

20. **Lingonas** — acuzativ grec.

21. **litteras nuntiosque** = *nuntios cum litteris*.

22. **qui** = *Lingones*.

23. **juvisent** — complement direct subînțeleas: *eos*.

24. **eodem loco** — în aceeași situație în fața sa (ca dușmani).

25. **habiturum** (esse) — îi va considera.

3. **qui**, este subiectul verbului *paruerunt* din propozițiunea principală fiind subînțeleas în subordonatele: *convenissent*, *projecissent*, *petissent*.

4. **pedes** — subînțeleas: *ejus*.

5. **locuti flentes** — două participii în propozițiunea verbului *petissent*, primul exprimând o lucrare, iar al doilea nuanțând acțiunea din *petissent*.

6. **jussisset** — subiectul: *Cæsar*.

7. **pervenit** — la 8 Iulie, anul 58 a. Chr.

8. **servos qui perfugissent** — vezi cap. XXIII, § 2. Conjunctivul este adus de stilul indirect.

9. **conquiruntur** — se referă la *obsides* și la *servos*.

10. **eo conferuntur** — se referă la *c. p. a.*

## CAPITOLUL XXVII

1. **inopia** — pierduseră carele cu provizii în lupta cu Cæsar, iar dela Lingoni nu nădăjduiau nimic.

2. **eum** = *Cæsarem*.



missa<sup>11</sup>, circiter hominum milia VI ejus pagi qui Verbigenus appellatur, sive timore perterriti<sup>12</sup>, ne armis traditis supplicio adficerentur, sive spe salutis<sup>13</sup> inducti<sup>14</sup>, quod in tanta multitudine dediticiorum suam fugam aut occultari<sup>15</sup> aut omnino ignorari<sup>16</sup> posse existimarent<sup>17</sup>, prima nocte<sup>18</sup> e castris Helvetiorum egressi ad Rhenum finesque<sup>19</sup> Germanorum contenderunt.

## CAP. XXVIII.

*Cei din cantonul Verbigenus sunt prinși și aduși înapoi. Căesar îngăduie ca Helvetii și aliații lor să se întoarcă în țara lor.*

[1] Quod<sup>1</sup> ubi Căesar resciiit<sup>2</sup>, quorum<sup>3</sup> per fines ierant, his uti conquirerent et reducerent, si sibi<sup>4</sup> purgati esse vellent, imperavit : [2] reductos in hostium<sup>5</sup> numero habuit ; reliquos omnes obsidibus, armis, perfugis traditis in deditiōnem accepit. [3] Helvetios, Tulingos, Latobicos in fines suos, unde erant profecti, reverti

11. **nocte intermissa** — nu înseamnă că a trecut o noapte până să fie căutați sclavii fugari și să fie strânse armele, ci că în timp ce se adunau armele și se căutau sclavii fugari — operație care a durat mult — a căzut noaptea.

12. **perterriti** — acordul după înțeles cu *milia hominum*.

13. **salutis** — era singura cale, după credința lor, prin care își puteau asigura viața.

14. **inducti** — vezi cap. II, nota 5

15. **occultari** = a fi tănuită (până treceau Rinul).

16. **omnino ignorari** — a rămăne (și mai pe urmă) cu totul necunoscută.

17. **existimarent** — exprimă o ipoteză a lui Căesar ; gândul lor

este în infinitivele *occultari* *aut ignorari posse* și, fiindcă *posse* n'a putut fi pus la conjunctiv, a fost trecut *existimarent*.

18. **prima nocte** — la începutul nopții. Vezi cap. XXII, nota 1.

19. **fines** = țară, teritoriu.

## CAPITOLUL XXVIII.

1. **Quod** — fuga cantonului Verbigenus din lagăr.

2. **resciiit** — arată o comunicare făcută de cineva.

3. **quorum** — corespunde lui *his*, iar acesta este complementul lui *imperavit* : *imperavit his quorum...*

4. **sibi** = în fața sa.

5. **hostium** — i-a tratat ca pe dușmani, omorându-i sau vânzându-i ca sclavi.

jussit et, quod omnibus fructibus <sup>6</sup> amissis domi nihil erat quo famem tolerarent, Allobrogibus imperavit ut iis frumenti copiam <sup>7</sup> facerent; ipsos <sup>8</sup> oppida vicosque quos incenderant restituere jussit. [4] Id ea maxime ratione fecit, quod noluit <sup>9</sup> eum locum unde Helvetii discesserant vacare, ne propter bonitatem agrorum Germani qui trans Rhenum incolunt e suis finibus in Helvetiorum fines transirent et finitimi Galliae provinciae Allobrogibusque <sup>10</sup> essent. [5] Boios <sup>11</sup> petentibus Hæduis, quod egregia virtute <sup>12</sup> erant cogniti, ut in finibus suis conlocarent <sup>13</sup> concessit; quibus <sup>14</sup> illi <sup>15</sup> agros dederunt quosque postea in parem juris libertatisque condicionem atque ipsi erant receperunt <sup>16</sup>.

## CAP. XXIX.

*Calculul Helvetiilor care au ieșit din țară și al acelor care se întorc în țară.*

[1] In castris <sup>1</sup> Helvetiorum tabulæ repertæ sunt litteris Græcis <sup>2</sup> confectæ et ad Cæsarem relatæ <sup>3</sup>, quibus in

6. *fructibus* = roadele pământului; în alte ediții *frugibus* = seminături.

7. *copium* = îndestulare.

8. *ipsos* = *Helvetios*.

9. *noluit* — Cæsar motivează cu interesul Statului roman.

10. *Allobrogibusque* — Cæsar prezintă în continuu pe Allobrogi ca deosebiți de Provincia, deși aceștia nu se mai bucurau de libertate și erau înglobați în Provincia.

11. *Boios* — complement direct al lui *collocarent* este pus în fruntea frazei pentru a-i da importanță. De sigur că aceeași soartă au avut și *Pauraci*, de care nu se vorbește nimic aici, dar mai înainte fuseseră arătați la un loc cu *Boii*.

12. *egregia virtute* — ablativus qualitatis (subînțeles: *esse*).

13. *collocarent* — subiectul: *Hædui*.

14. *quibus... quosque*, pronume relative legate prin *que*, care prezintă pe *Boii*.

15. *illi* = *Hædui*.

16. Astfel Cæsar termină în aproximativ trei luni războiul cu cel mai puternic și cel mai războinic popor din Gallia centrală. Prin aceasta își garantează liniștea în Sud-Estul Galliei, unde stăpânea Provincia cu țara Allobrogilor și pe Helvetii. De acum poate face un pas mai departe.

## CAPITOL XXIX.

1. *In castris* — după cucerirea lor.

2. *litteris Græcis* — dovadă că Celții au primit o puternică influență culturală greacă, venită pe calea porturilor.

3. *relatæ* — subînțeles: *sunt*.

tabulis nominatim ratio <sup>4</sup> confecta erat, qui numerus domo exisset <sup>5</sup> eorum qui arma ferre possent, et item separatim pueri, senes mulieresque <sup>6</sup>. [2] Quarum omnium rerum <sup>7</sup> summa <sup>8</sup> erat capitum <sup>9</sup> Helvetiorum milia CCLXIII, Tulingorum milia XXXVI, Latobicorum XIV, Rauracorum XXIII, Boiorum XXXII; ex his, qui arma ferre possent, ad <sup>10</sup> milia nonaginta duo. [3] Summa omnium fuerunt <sup>11</sup> ad milia CCCLXVIII. Eorum qui domum redierunt censu habito <sup>12</sup>, ut Cæsar imperaverat, repertus est numerus milium C et X.

## RĂZBOIUL IMPOTRIVA LUI ARIOVISTUS.

### CAP. XXX.

*Gallii mulțumesc lui Cæsar că i-a scăpat de amenințarea Helvetiilor și-l roagă să le îngăduie o adunare spre a hotărî în comun ce să-i ceară.*

[1] Bello Helvetiorum <sup>1</sup> confecto totius fere Galliae <sup>2</sup> legati <sup>3</sup>, principes <sup>4</sup> civitatum <sup>5</sup>, ad Cæsarem gratulatim <sup>6</sup> convenerunt <sup>7</sup>: [2] „Intellegere sese, tametsi pro vete-

4. **ratio** = calculul, socoteala.

5. **exisset** — interogativă indirectă depinde de ideea verbală din *ratio*. *qui numerus exisset = quot exissent.*

6. **mulieresque** — subînțelese *quot essent.*

7. **rerum** — partide (articole, subîmpărțiri) ale tablourilor cu calcule: purtători de arme, copii, bătrâni, femei.

8. **summa** — substantiv: „totalul”.

9. **capitum** — pleonasm.

10. **ad** — arată aproximația.

11. **summa omnium** = totalul general.

12. **censum habere** = a face recensământul, a face calculul.

### CAPITOLUL XXX

1. **Helvetiorum** — despre care s'a tratat în capitolele II—XXIX.

2. **Galliae** — în sensul de Gallia Celtica sau Gallia centrală.

3. **legati** = delegați, reprezentanți

4. **principes** = fruntași

5. **civitatum** — în Gallia centrală locuiau mai multe popoare.

6. **gratulatum** — supinul activ, substituie a unei propozițiuni finale după un verb de mișcare.

7. se subînțelege un verb declarandi (și i-au spus) cuprins în **gratulatum**.

ribus Helvetiorum<sup>8</sup> injuriis populi Romani<sup>9</sup> ab his pœnas bello repetisset<sup>10</sup>, tamen eam rem non minus ex usu<sup>11</sup> terræ Galliæ<sup>12</sup> quam populi Romani accidisse; [3] propterea quod eo consilio florentissimis rebus<sup>13</sup> domo; suas Helvetii reliquissent, uti toti Galliæ bellum inferrent imperioque potirentur, locumque domicilio ex magna copia<sup>14</sup> deligerent quem ex omni Gallia<sup>15</sup> opportunissimum ac fructuosissimum judicassent, reliquasque civitates stipendiarias<sup>16</sup> haberent". [4] Petierunt uti sibi concilium totius Galliæ<sup>17</sup> in diem certam indicere idque Cæsaris voluntate facere liceret<sup>18</sup>:<sup>19</sup> „sese habere quasdam res quas ex communi consensu ab eo petere<sup>20</sup> vellent". [5] Ea re permissa diem concilio constituerunt et jurejurando ne quis enuntiaret<sup>21</sup>, nisi<sup>22</sup> quibus communi consilio mandatum esset, inter se sanxerunt.

### CAP. XXXI.

*După adunare, delegații Galli au o conferință scurtă cu Cæsar, când îi destăinuiesc primejdia pe care o prezintă Germanii.*

[1] Eo concilio dimisso idem<sup>1</sup> principes civitatum qui ante fuerant<sup>2</sup> ad Cæsarem<sup>3</sup> reverterunt petierunt-

8. **Helvetiorum**—genetivus subjectivus.

9. **populi Romani**—genetivus obiectivus, cu sensul: *in populum Romanum*.

10. **pœnam repetere ab (aliquo)** = a pedepsi pe cineva.

11. **ex usu** = în interesul.

12. **terræ Galliæ**—pune numele țării în loc de numele popoarelor.

13. **florētissimis rebus** = ablativus absolutus cu sens concesiv

14. **copia**—subînțeles: *locorum*

15. **ex omni Gallia**—cu înțelesul de toată Gallia liberă. (Vezi cap. I, nota 1 la sfârșit).

16. **stipendiarias** = tributare.

17. **totius Galliæ**—în sensul de Gallia centrală.

18. **sibi liceret** = să li se îngăduie.

19. se subînțelege un verb declarandi, cuprins în verbul *petierunt*: „zicând”.

20. **ab eo petere**—Cæsar începe a-și pregăti argumentele care vor conduce la un nou războiu, la care el va trebui, ca întotdeauna, să fie obligat a participa.

21. **enuntiaret**—lipsește obiectul direct: această înțelegere dintre ei. Lipsa obiectului dă mai multă vigoare stilului.

22. **nisi**—după o negație: „decât”.

### CAPITOLUL XXXI

1. **idem** = *iidem*.

2. **fuerant**—în sensul: *venerant*.

que uti sibi secreto in occulto <sup>4</sup> de sua omniumque salute cum eo agere <sup>5</sup> liceret. [2] Ea re impetrata sese omnes flentes Cæsari ad pedes projecerunt: <sup>6</sup> „Non minus se id <sup>7</sup> contendere et laborare <sup>8</sup>, ne ea quæ dixissent enuntiarentur, quam uti ea quæ vellent impetrarent, propterea quod, si enuntiatum esset <sup>9</sup>, summum in cruciatum se venturos viderent”. [3] Locutus est pro his <sup>10</sup> Diviciacus Hæduus: „Galliæ <sup>11</sup> totius factiones <sup>12</sup> esse duas: harum alterius <sup>13</sup> principatum <sup>14</sup> tenere Hæduos, alterius Arvernos. [4] Hi cum tantopere <sup>15</sup> de potentatu <sup>16</sup> inter se multos annos contenderent, factum esse <sup>17</sup> uti ab Arvernis Sequanisque Germani mercede <sup>18</sup> arcesserentur. [5] Horum primo circiter milia XV Rhenum transisse: posteaquam agros <sup>19</sup> et cultum <sup>20</sup> et copias <sup>21</sup> Gallorum homines feri ac barbari <sup>22</sup> adamassent <sup>23</sup>, tra-

3. **ad Cæsarem**—se referă în același timp la *fueraut* și la *revertentur*.

4. **secreto in occulto**—întrebuițarea amândorora arată grija delegaților ca să nu se afle nimic de altcineva. Primul cuvânt ar arăta „un loc retras”, iar al doilea „taina” care trebuie să se păstreze asupra adunării și asupra celor ce se vor discuta.

5. **agere cum (aliquo)**=a trata, a discuta cu cineva.

6. se subînțelege un verb declarandi — „zicând”.

7. **id**—ca obiect direct al verbelor care îl urmează, reprezintă sau sintetizează ideea din propozițiunile: *ne enuntiarentur* și *uti impetrarent*.

8. **contendere et laborare**—întrebuițate împreună dau o idee mai puternică a dorinței pe care o au și a apăsării sufiletești pe care le-o cauzează.

9. **si enuntiatum esset**—sens impersonal.

10. **pro his**=*pro legatis*; *pro*=în numele.

11. **Galliæ**=*Galliæ Celticæ*.

12. **factiones**=partide (grupări) politice.

13. **alterius**—întrebuițat pentru că e vorba de două partide. Primul înseamnă „al uneia”, al doilea „al celeilalte”.

14. **principatum**=întâietatea, conducerea, șefia.

15. **tantopere**—idee de superlativ.

16. **potentatu**=*principatu*.

17. **factum esse**—cu sens impersonal, având ca subiect propozițiunea: *uti arcesserentur*.

18. **mercede**—complement circumstanțial de instrument. E vorba de ostașii germani sub comanda lui Ariovistus.

19. **agros**—fertilitatea câmpului.

20. **cultum**=civilizație.

21. **copias**=bogăția.

22. **homines feri ac barbari**=*Germani*.

23. **adamare**=a prinde drag de ceva. Se întrebuițează pentru lucruri.

ductos plures : <sup>24</sup> nunc esse in Gallia ad <sup>25</sup> centum et XX milium <sup>26</sup> numerum. [6] Cum his <sup>27</sup> Hæduos eorumque clientes semel atque iterum <sup>28</sup> armis contendisse <sup>29</sup>, magnam calamitatem pulsos <sup>30</sup> accepisse, omnem nobilitatem, omnem senatum, omnem equitatum <sup>31</sup> amisissè. [7] Quibus præliis calamitatibusque fractos <sup>32</sup>, qui <sup>33</sup> et sua virtute et populi Romani hospitio <sup>34</sup> atque amicitia <sup>35</sup> plurimum ante in Gallia potuissent, coactos esse Sequanis obsides dare nobilissimos <sup>36</sup> civitatis et jurejurando civitatem obstringere, sese neque obsides repetituros neque auxilium a populo Romano imploratorios neque recusatorios quo minus <sup>37</sup> perpetuo sub illorum <sup>38</sup> ditione atque imperio <sup>39</sup> essent. [8] Unum se esse ex omni civitate Hæduorum qui adduci non potuerit ut juraret aut liberos suos obsides daret. [9] Ob eam rem se ex civitate profugisse et Romam ad senatum venisse auxilium postulatatum <sup>40</sup>, quod solus neque jurejurando neque obsidibus teneretur. [10] Sed pejus victoribus Sequanis quam

24. **plures**—subînţeles : *Germanos*.

25. **ad numerum**—cu aproximaţie.

26. **centum et viginti milium**—atribut al lui *numerum*.

27. **his**—subînţeles : *Germanis*.

28. **semel atque iterum** = de mai multe ori.

29. **armis contendere cum (aliquo)** = a se măsură prin (în) arme cu cineva, a se lupta.

30. **pulsos**—subînţeles: *Hæduos*.

31. **senatum, equitatum**—desvoltă pe *nobilitatem*. Este de sigur o exagerare spre a impresiona pe Cæsar, deci pe Romani ai căror *amici* erau Hædii.

32. **fractos** — subînţeles : *Hæduos*, la care este atribut, iar predicatul este : *coactos esse*.

33. **qui** = ei care.

34. **hospitio**—legături de ospitalitate care, dacă sunt între două

popoare, le obligă la protecţia reciprocă a cetăţenilor respectivi şi a bunurilor.

35. **amicitia**—nu însemnează alianţă ofensivă şi defensivă, ci numai o înţelegere prietenească de a garanta reciproc persoanele şi tranzacţiile. Aci fiind întrebuinţat împreună cu *hospitium* dă legăturilor de ospitalitate şi culoarea prieteniei.

36. **nobilissimos** — complement direct întrebuinţat substantival, la care *obsides* serveşte ca determinare.

37. **quo minus**—verbul din *regentă* exprimă o piedică şi este negativ.

38. **illorum** = *Sequanorum*.

39. **imperio**—întăreşte ideea din *ditione*.

40. **postulatatum**—supinul activ, substituirea unei propoziţiuni finale.

Hædus victis accidisse<sup>41</sup>, propterea quod Ariovistus, rex Germanorum, in eorum<sup>42</sup> finibus consedisset tertiamque partem agri Sequani<sup>43</sup>, qui esset optimus totius Galliae<sup>44</sup>, occupavisset et nunc de altera parte tertia<sup>45</sup> Sequanos decedere juberet, propterea quod paucis mensibus ante<sup>46</sup> Harudum milia hominum XXIV ad eum venissent, quibus locus ac sedes<sup>47</sup> pararentur. [11] Futurum esse<sup>48</sup> paucis annis uti omnes<sup>49</sup> ex Galliae finibus pellerentur atque omnes Germani Rhenum transirent; neque enim conferendum esse<sup>50</sup> Gallicum cum Germanorum agro, neque hanc<sup>51</sup> consuetudinem victus cum illa<sup>52</sup> comparandam. [12] Ariovistum autem, ut<sup>53</sup> semel Gallorum copias prælio vicerit, quod prælium<sup>54</sup> factum sit ad Magetobrigam, superbe<sup>55</sup> et crudeliter<sup>56</sup> imperare, obsides nobilissimi cujusque liberos poscere et in eos omnia exempla cruciatusque<sup>57</sup> edere, si qua res non<sup>58</sup> ad nutum aut ad voluntatem ejus facta sit. [13] Hominem esse<sup>59</sup> barbarum, iracundum, temerarium; non posse<sup>60</sup> ejus imperia<sup>61</sup> diutius sustinere. [14] Nisi si<sup>62</sup> quid in

41. *pejus... accidisse* = mai rea a fost soarta pentru, mai rea soartă au avut.

42. *eorum* = *Sequanorum*.

43. *Sequani* — adjectiv, atribut al substantivului *agri*.

44. *totius Gallie* — genitiv paritiv după superlativ.

45. *parte tertia* = treime.

46. *ante* — adverb de timp.

47. *locus ac sedes* — al doilea substantiv determină pe primul: loc pentru locuințe (așezare).

48. *futurum esse* — întrebuițat ca impersonal și având ca subiect propozițiunea: *uti omnes pellerentur*.

49. *omnes* — subînțeles: *Galli*.

50. *conferre (aliquid cum aliquo)* = a compara (ceva cu altceva).

51. *hanc* = *Gallorum*.

52. *illa* = *Germanorum*.

53. *ut* — conjuncție temporală.

54. *quod prælium* — repetarea substantivelor nu este aici un pleo-

nasm, căci *quod* nu explică pe *prælio* — care este prezentat nedeterminat (în luptă) — ci propoziția care începe cu *quod prælium* este o incidentă, survenind ca o paranteză.

55. *superbe* — explicat prin *obsides nobilissimi cujusque poscere*.

56. *crudeliter* — explicat prin *in eos... cruciatus edere*.

57. *exempla cruciatusque* — hendyadă.

58. *si... non* în loc de *nisi* pentru a reliefa negația asupra grupărilor *ad nutum, ad voluntatem*.

59. *esse* — subiectul subînțeles: *Ariovistum*.

60. *non posse* — subiectul subînțeles: *se (Gallos)*.

61. *imperia* — a întrebuițat pluralul spre a arăta o pluralitate de acte arbitrare.

62. *nisi si* — ca să dea o expresie mai puternică a condiționalei și a negațiunei din ea.

Cæsare populoque Romano sit auxilii <sup>63</sup>, omnibus Gallis idem esse faciendum quod Helvetii fecerint, ut domo emigrent <sup>64</sup>, aliud domicilium, alias sedes <sup>65</sup>, remotas a Germanis, petant fortunamque, quæcumque accidat, experiantur. [15] Haec si enuntiata Ariovisto sint, non dubitare quin de omnibus obsidibus qui apud eum sint gravissimum supplicium sumat <sup>66</sup>. [16] Cæsarem vel auctoritate <sup>67</sup> sua atque exercitus vel recenti victoria vel nomine populi Romani deterrere <sup>68</sup> posse ne major multitudo Germanorum Rhenum <sup>69</sup> traducatur, Galliamque omnem ab Ariovisti injuria posse <sup>70</sup> defendere.

## CAP. XXXII.

*Tot Diviciacus pune în curent pe Cæsar cu soarta și mai tristă a Sequanilor.*

[1] Hac oratione ab Diviciaco habita omnes qui aderant magno fletu auxilium a Cæsare petere cœperunt. [2] Animadvertit Cæsar unos ex omnibus Sequanos <sup>1</sup> nihil earum rerum <sup>2</sup> facere quas ceteri facerent, sed tristes capite demisso terram intueri. Ejus rei <sup>3</sup> quæ causa esset <sup>4</sup> miratus <sup>5</sup> ex ipsis quæsiit. [3] Nihil Sequani respondere, sed in eadem tristitia taciti permanere <sup>6</sup>. Cum ab his sæpius

63. **auxilli** — genitiv partitiv după *quid*.

64. **ut emigrent**—explică pe *idem*.

65. **sedes**—este mai cuprinzător decât **domicilium**

66. **supplicium sumere de (aliquo)**=a pedepsi pe cineva.

67. **auctoritate, victoria, nomine**—complement circumstanțial de instrument.

68. **deterrere**=(a) împiedica.

69. **Rhenum**—în acuzativ subînțelegându-se prepoziția *trans* din *truducatur*, care este la forma pasivă.

70. **posse**—subiectul: *Cæsarem* dela începutul frazei.

## CAPITOLUL XXXII.

1. **unos Sequanos**=*unos Sequanorum legatos ex omnibus (legatis)* =singuri (numai) delegații....

2. **earum rerum**—genitiv partitiv după *nihil*.

3. **eius rei**—atribut al lui *causa* este pus la început spre a-i nota importanța.

4. **quæ esset causa**, propozițiune completivă conjunctivă interogativă indirectă.

5. **miratus**—participiu. referindu-se la Cæsar (subînțeles).

6. **respondere... permanere**—infinitive istorice



quæreret neque ullam omnino <sup>7</sup> vocem exprimere <sup>8</sup> posset, idem Diviciacus<sup>9</sup> Hæduus respondit : [4] „Hoc<sup>10</sup> esse miseriorem et graviolem fortunam Sequanorum quam reliquorum, quod soli ne in occulto quidem<sup>11</sup> queri neque auxilium implorare auderent absentisque Ariovisti crudelitatem, velut si coram adesset, horrerent, [5] propterea quod reliquis tamen<sup>12</sup> fugæ facultas daretur, Sequanis<sup>13</sup> vero, qui intra fines suos Ariovistum recepissent, quorum oppida omnia in potestate ejus essent, omnes<sup>14</sup> cruciatus essent perferendi”.

## CAP. XXXIII.

*Cæsar încurajează pe delegații Gallilor, apoi examinează motivele care îl determină să intervină în favoarea Gallilor.*

[1] His rebus cognitis Cæsar Gallorum animos verbis confirmavit <sup>1</sup> pollicitusque est sibi eam rem curæ <sup>2</sup> futuram <sup>3</sup> : „magnam se habere spem, et beneficio suo <sup>4</sup> et auctoritate <sup>5</sup> adductum <sup>6</sup> Ariovistum finem injuriis facturum <sup>7</sup>.” [2] Hac oratione habita concilium dimisit.

7. *ullam omnino* = absolut niciun.

8. *vocem exprimere* = a stoarce un cuvânt.

9. *idem Diviciacus* — în românește se redă prin : tot Diviciacus..

10. *hoc* — complement circumstanțial al măsurii în ablativ, corespunzând lui *quod* de mai jos.

11. *ne... quidem* = nici chiar. Cuvintele asupra cărora se aplică această negație întărită se pot pune între părțile negațiunii.

12. *tamen* — aici : „cel puțin, în orice caz”.

13. *Sequanis* — subiectul logic al perifrasticei pasive *perferendi essent*.

14. *omnes* = tot felul de...

## CAPITOLUL XXXIII

1. *animum alieujus confirmare* = a încuraja pe cineva.

2. *curæ* — dativul scopului.

3. *se subînțelege un verb declarandi* — „zicând”.

4. *beneficio suo* — în timpul consulatului lui Cæsar, în anul 695 a. U. C. sau 59 a. Chr. n., Ariovistus primise titlul de *rex atque amicus populi Romani*.

5. *auctoritate* — subînțeles : *sua*.

6. *adductum* — atribut al lui *Ariovistum*.

7. *finem facere* = a pune capăt.

Et secundum ea <sup>8</sup> multæ res <sup>9</sup> eum <sup>10</sup> hortabantur quare<sup>11</sup> sibi eam rem cogitandam et suscipiendam putaret, in primis quod Hæduos fratres consanguineosque<sup>12</sup> sæpe numero a senatu appellatos in servitute atque in ditione<sup>13</sup> videbat Germanorum teneri eorumque obsides esse apud Ariovistum ac Sequanos intellegebat; quod<sup>14</sup> in tanto imperio<sup>15</sup> populi Romani turpissimum sibi et rei publicæ<sup>16</sup> esse arbitrabatur. [3] Paulatim autem<sup>17</sup> Germanos consuescere Rhenum transire et in Galliam magnam eorum multitudinem venire populo Romano periculosum videbat<sup>18</sup>; [4] neque sibi homines feros ac barbaros temperatos existimabat quin<sup>19</sup>, cum omnem Galliam occupavissent, ut ante Cimbri Teutonique fecissent, in provinciam exirent atque inde in Italiam contenderent<sup>20</sup>, præsertim cum Sequanos a provincia nostra Rhodanus<sup>21</sup> divideret; quibus rebus quam maturime occurrendum<sup>22</sup> putabat. [5] Ipse autem Ariovistus tantos sibi<sup>23</sup> spiritus<sup>24</sup>, tantam arrogantiam sumpserat, ut ferendus non videretur.

8. *secundum ea* = după acestea, cu înţelesul: pe lângă (afară de) acestea

9. *res*—cu înţelesul: motive.

10. *eum* = *Cæsarem*.

11. *quare*—justifică înţelesul dat cuvântului *res* în nota 9.

12. *consanguineosque*—legăturile de sânge care sunt arătate între Hædii şi Romani se întemeiau, probabil, pe vreo legendă ca şi cea care făcea pe Arverni descendenţi din Troieni ca şi Romanii.

13. *in ditione*—explică pe *in servitute*.

14. *quod*—adică faptul că Hædii dăduseră ostatici lui Ariovistus şi Sequanilor.

15. *in tanto imperio* = *Cum tantum esset imperium; imperium* = puterea.

16. *reipublicæ*—justificarea războiului viitor trebuie să aibă la bază interesul material şi moral al Statului roman.

17. *autem* = apoi.

18. *videbat*—subiectul: Cæsar. Propoziţiunea completivă infinitivală are ca predicat: *periculosum esse*, iar ca subiect două acuzative cu infinitiv: *Germanos consuescere... et magnam multitudinem venire*.

19. *quin exirent*—după verbul de predică negativ: *neque temperatos*.

20. *in Italiam contenderent*—iată primejdia pătrunderii în Italia exploatată de Cæsar.

21. *Rhodanus* = numai Ronul.

22. *occurrendum (esse)* — subiectul logic: *sibi*.

23. *sibi*—cu sens reflexiv.

24. *spiritus* = orgoliu.

## CAP. XXXIV.

*Cæsar îi cere o întrevedere lui Ariovistus, care refuză.*

[1] Quam ob rem placuit ei ut ad Ariovistum legatos<sup>1</sup> mitteret, qui<sup>2</sup> ab eo postularent uti aliquem locum medium utriusque<sup>3</sup> colloquio<sup>4</sup> deligeret: <sup>5</sup> „velle sese de re publica<sup>6</sup> et summis utriusque rebus cum eo agere”. [2] Ei legationi Ariovistus respondit: „Si quid ipsi<sup>7</sup> a Cæsare opus esset, sese ad eum venturum fuisse; si quid ille<sup>8</sup> se velit<sup>9</sup>, illum ad se venire oportere. [3] Præterea se neque sine exercitu in eas partes Galliæ venire audere quas Cæsar possideret<sup>10</sup>, neque exercitum sine magno comœatu atque molimento in unum locum contrahere posse. [4] Sibi autem mirum videri quid in sua<sup>11</sup> Gallia, quam bello vicisset, aut Cæsari aut omnino populo Romano negotii<sup>12</sup> esset”.

## CAP. XXXV.

*Cæsar trimete o nouă solie cu însărcinarea să-i comunice lui Ariovistus cele ce el dorise să-i comunice personal.*

[1] His responsis ad Cæsarem relatis iterum ad eum Cæsar legatos cum his mandatis<sup>1</sup> mittit: [2] „Quoniam<sup>2</sup>

## CAPITOLUL XXXIV

1. **legatos** = soli.
2. **qui** — înlocuiește conjuncția finală: *ut ii*.
3. **utriusque** — genitiv după *medium*.
4. **colloquio** — dativul scopului.
5. Se subînțelege un verb declarandi: „zicând”.
6. **de re publica** — despre chestiuni ((probleme) de Stat.
7. **ipsi** = *Ariovisto*.
8. **ille** = *Cæsar*.
9. **velit** — construit cu două complemente în acuzativ: *quid, se*. Se în românește se poate reda prin: „cu el, dela el”.

10. **possideret** — e vorba de ținuturile unde se găsea Cæsar cu armata grație războiului cu Helvetii, iar nu de Provincia.

11. **sua** — până într’atât se socotea stăpânul locurilor din Gallia unde se găsea cu armata, încât le numește *sua*.

12. **negotii** — genitiv partitiv după *quid*, de care este așa de depărtat.

## CAPITOLUL XXXV

1. **mandatis** — încredințare, însărcinare.
2. **quoniam** — face parte din propozițiunea: *gratiam referret*.

tanto suo populi que Romani beneficio affectus<sup>3</sup>, cum in consulatu suo<sup>4</sup> rex atque amicus a senatu appellatus esset, hanc sibi populo que Romano gratiam referret ut in conloquium venire invitatus gravaretur<sup>5</sup> neque de communi re dicendum sibi et cognoscendum putaret, hæc esse quæ ab eo postularet: [3] primum ne quam<sup>6</sup> multitudinem hominum amplius<sup>7</sup> trans Rhenum in Galliam traduceret; deinde obsides<sup>8</sup> quos haberet ab Hæduis redderet Sequanisque permetteret ut quos<sup>9</sup> illi<sup>10</sup> haberent voluntate ejus reddere illis<sup>11</sup> liceret<sup>12</sup>; neve Hæduos injuria<sup>13</sup> lacesseret, neve his sociisque eorum bellum inferret. Si id ita fecisset, sibi populo que Romano perpetuam gratiam atque amicitiam cum eo futuram; si non impetraret, sese, quoniam M. Messala M. Pisone consulibus<sup>14</sup> senatus censuisset uti quicumque Galliam provinciam obtineret, quod<sup>15</sup> commodo rei publicæ facere posset, Hæduos ceterosque amicos populi Romani defenderet<sup>16</sup>, se<sup>17</sup> Hæduorum<sup>18</sup> injurias non neglecturum”.

## CAP. XXXVI.

*Răspunsul lui Ariovistus, care cuprinde un refuz a nenințator.*

[1] Ad hæc Ariovistus respondit: „Jus esse belli

3. *affectus*—participiu cu sens concessiv.

4. *In consulatu suo*—(vezi cap. XXXIII, nota 4. .

5. *gravaretur*=făcea greutăți (dificultăți).

6. *quam*—în loc de *aliquam* după *ne*.

7. *amplius*—adverb pe lângă *traduceret*.

8. *obsides... redderet* — sunt scoase în relief prin propozițiunea intercalată.

9. *quos* — subînțeles: *obsides*

10. *illi*=*Sequani*.

11. *illis*=*Hæduis*.

12. *liceret*—pleonasm față de *permittere*

13. *injuria* --- complement circumstanțial de mod.

14. *consulibus*—în anul 693 a. U. C. sau 61 a. Chr.

15. *quod...*—cu înțeles restrictiv: întrucât *se* poate face....

16. *defenderet*—legat prin conjuncția *ut* cu *censuisset*.

17. *se*—este o repetare a primului *sese* de mai sus, care ca subiect al propozițiunii complementive infinitivale *non neglecturum esse* era prea departe.

18. *Hæduorum*—genitiv obiectiv.

ut<sup>1</sup> qui vicissent iis quos vicissent quemadmodum vellent imperarent: item<sup>2</sup> populum Romanum victis non ad alterius præscriptum, sed ad<sup>3</sup> suum<sup>4</sup> arbitrium impetare consuesse. [2] Si ipse<sup>5</sup> populo Romano non præscriberet quemadmodum suo jure<sup>6</sup> uteretur, non oportere se<sup>7</sup> a populo Romano in suo jure<sup>8</sup> impediri. [3] Hæduos sibi<sup>9</sup>, quoniam belli fortunam temptassent et armis congressi ac superati essent, stipendiarios<sup>10</sup> esse factos. [4] Magnam Cæsarem<sup>11</sup> injuriam facere, qui<sup>12</sup> suo adventu vectigalia<sup>13</sup> sibi<sup>14</sup> deteriora faceret<sup>15</sup>. [5] Hæduis se<sup>16</sup> obsides redditurum non esse, neque his neque eorum sociis injuria<sup>17</sup> bellum inlaturum, si in eo manerent quod convenisset<sup>18</sup> stipendiumque quotannis penderent; si id non fecissent, longe his fraternum<sup>19</sup> nomen populi Romani afuturum<sup>20</sup>. [6] Quod sibi<sup>21</sup> Cæsar denuntiaret<sup>22</sup> se<sup>23</sup> Hæduorum injurias non neglecturum, neminem secum<sup>24</sup> sine sua<sup>25</sup> pernicie contendisse. [7] Cum vellet, congregaretur<sup>26</sup>: intellecturum quid invicti Germani, exercitissimi in armis, qui inter<sup>27</sup> annos XIV tectum non subissent, virtute possent<sup>27</sup>.

## CAPITOLUL XXXVI

1. **ut**=ca: explicativ, lămu-rește pe *jus belli*.

2. **item**=*codem jure*.

3. **ad**=după, potrivit cu

4. **suum**, se raportă la poporul roman.

5. **ipse**, se raportă la Ariovistus

6. **suo jure**, se raportă la poporul roman.

7. **se**.... **impediri**, propozițiune subiectivă a verbului *oportere*.

8. **in suo jure**, se raportă la Ariovistus.

9. **sibi**, reprezintă pe Ariovistus.

10. **stipendiarios** = tributari; i-a obligat să plătească tribut.

11. **Cæsarem**, este subiect.

12. **qui**, leagă o propozițiune cauzală.

13. **vectigalia**=veniturile din tributuri.

14. **sibi**, înlocuește pe Ariovistus

15. **deteriora facere (vectigalia)**= a face mai rele, a micșora, a împușina.

16. **se**, reprezintă pe Ariovistus.

17. **injuria** = *injuste, injustum bellum*.

18. **quod convenisset**, subînțeleș *inter eos* (*convenit* este impersonal).

19. **fraternum**=*fratrum*.

20. **longe afuturum (esse)**= le va fi departe, nu le va folosi.

21. **sibi**, înlocuește pe Ariovistus.

22. **denuntiaret**=înștiința, averliza.

23. **se**, înlocuește pe Cæsar.

24. **secum**, înlocuește pe Ariovistus.

25. **sua**, se raportă la cel cu care a avut lupte Ariovistus.

26. **congregaretur**, în stil direct este imperativul.

27. **inter**=împ de

## CAP. XXXVII

*Hædii și Treveri anunță lui Cæsar că populațiunii germanice noi au pătruns în Gallia. Aceasta hotărâște pe Cæsar să pornească împotriva lui Ariovistus.*

[1] Hæc eodem tempore<sup>1</sup> Cæsari mandata<sup>2</sup> referebantur, et legati ab Hædus et a<sup>3</sup> Treveris veniebant : [2] Hædii questum<sup>4</sup> quod Harudes<sup>5</sup>, qui nuper in Galliam transportati essent, fines eorum<sup>6</sup> popularentur : sese ne obsidibus quidem datis<sup>7</sup> pacem Ariovisti<sup>8</sup> redimere potuisse ; [3] Treveri autem<sup>9</sup>, pagos centum Sueborum<sup>10</sup> ad ripas<sup>11</sup> Rheni consedissee, qui<sup>12</sup> Rhenum transire conarentur ; his præesse Nasuam et Cimberium fratres. [4] Quibus rebus Cæsar vehementer<sup>13</sup> commotus maturandum sibi existimavit, ne, si nova manus<sup>14</sup> Sueborum

## CAPITOLUL XXXVII

1. **eodem tempore**, se raportă la cele două propozițiuni *referabantur et veniebant* și trebuia pus la început ; a fost pus însă *haec* din cauza importanței pe care o dă Cæsar răspunsului lui Ariovistus. Din cauza aceasta fraza prezintă oarecare lipsă de simetrie.

2. **mandata**, răspunsul (cuvintele) lui Ariovistus încredințate de el solilor trimise de Cæsar.

3. **a**, este repetată prepoziția pentru că cele două solii au venit separat.

4. **questum**, substituirea unei finale prin supinul activ, după un verb de mișcare (*legati Hæduorum veniebant...*).

5. **Harudes**, popor germanic.

6. **eorum** = *Hæduorum*.

7. **dati**, perfectul arată că ostacii fuseseră dați.

8. **pacem Ariovisti**, a fost întrebuițat genitivul spre a arăta că pacea depindea numai de Ariovistus.

9. **Treveri autem**, se subînțelege *nuntiatum*, supin activ cu aceeași valoare ca *questum*.

10. **Sueborum**, o altă populație germanică.

11. **ripas**, s'a întrebuițat pluralul pentru că este vorba de mai multe puncte de pe malul Rinului, sau dela malul Rinului pe o anumită întindere.

12. **qui**, în *consedissee* se comunică o acțiune executată înainte de convorbirea cu Cæsar, iar prin propozițiunea legată cu *qui* se comunică consecința ei.

13. **vehementer**, scoate în relief impresia puternică pe care i-a făcut-o comunicarea celor două solii.

14. **nova manus**, nu indică în mod necesar că în armata lui Ariovistus mai erau Suebi, ci numai că aceștia constituiau o unitate militară nouă care amenința să se adauge la vechile unități (*veteribus copiis*) de sub comanda lui Ariovistus și care se găseau în stânga Rinului în țara Sequanilor.

cum veteribus copiis Ariovisti sese conjunxisset, minus facile resisti posset<sup>15</sup>. [5] Itaque re frumentaria quam celerrime potuit comparata magnis itineribus<sup>16</sup> ad Ariovistum contendit.

## CAP. XXXVIII.

*Cæsar ocupă oraşul Vesontio, capitala Sequanilor, înainte ca Ariovistus să ajungă acolo.*

[1] Cum tridui viam<sup>1</sup> processisset<sup>2</sup>, nuntiatum est ei Ariovistum cum suis omnibus copiis ad occupandum Vesontionem, quod<sup>3</sup> est oppidum maximum Sequanorum, contendere<sup>4</sup>, triduique viam a suis<sup>5</sup> finibus profecisse<sup>6</sup>. [2] Id<sup>7</sup> ne accideret magnopere sibi præcavendum Cæsar existimabat. [3] Namque omnium rerum quæ ad bellum usui<sup>8</sup> erant summa erat in eo oppido facultas<sup>9</sup>, [4] idque natura loci sic muniebatur<sup>10</sup> ut magnam ad ducendum<sup>11</sup> bellum daret facultatem, propterea quod flumen Dubis ut circino circumductum pæne totum oppidum cingit; [5] reliquum spatium<sup>12</sup>, quod est non

15. **resisti posset**, întrebuinţate cu sens unipersonal.

16. **magnis itineribus** = în marşuri repezi; vezi cap. VII, nota 4.

### CAPITOLUL XXXVIII

1. **viam**, acuzativ spre a exprima prima distanţã.

2. **processisset**, subiectul subînţeles Cæsar.

3. **quod**, are genul numelui predicativ *oppidum*, nu al lui *Vesontionem* care este masculin.

4. **contendere**, predicatul lui *Ariovistum*.

5. **suis**, e vorba de ţinutul unde

se stabilise Ariovistus cu Germanii care trecuserã cu el.

6. **profecisse**, înţelesul iniţial: a face progres, a înainta.

7. **id** = *ut occuparet Vesontionem*.

8. **usui**, exprimã şi ideia de necesitate.

9. **facultas**, primul sens: „înlesnire de procurare”, de unde ideia de „belşug” ca şi *copia*.

10. **muniebatur**, exprimã ideia de situaţie permanentã.

11. **ducendum**, cu sensul de „duratã lungã”, prelungire.

12. **reliquum spatium**, pe unde oraşul nu este înconjurat de fluviul Dubis lãmurit prin cuvintele: *qua flumen intermittit*.

amplius pedum M sexcentorum<sup>13</sup>, qua flumen intermittit, mons continet<sup>14</sup> magna altitudine, ita ut radices<sup>15</sup> montis ex utraque parte ripæ<sup>16</sup>, fluminis contingant. [6] Hunc<sup>17</sup> murus circumdatus<sup>18</sup> arcem efficit<sup>19</sup> et cum oppido conjungit. [7] Huc Cæsar magnis nocturnis diurnisque<sup>20</sup> itineribus<sup>21</sup> contendit occupatoque oppido ibi præsidium conlocat.

## CAP. XXXIX.

*Faima Germanilor provoacă nelinişte în armata romană.*

[1] Dum paucos dies ad Vesontionem rei frumentariæ commeatusque<sup>1</sup> causa moratur<sup>2</sup>, ex<sup>3</sup> percontatione nostrorum<sup>4</sup> vocibusque<sup>5</sup> Gallorum ac<sup>6</sup> mercatorum<sup>7</sup>, qui ingenti magnitudine corporum Germanos, incredibili virtute atque exercitatione in armis<sup>8</sup> esse prædicabant

13. **pedum M. sexcentorum**, s'a întrebuinţat genitivul după *spatium* şi s'a neglijat *amplius* după care trebuia să urmeze *quam*.

14. **continet** = ocupă.

15. **radices**, acuzativ complement direct al lui *contingunt*.

16. **ripæ**, nominativ, subiect.

17. **hunc**, subînţeles *montem*.

18. **circumdatus** = construit împrejur, înconjurător.

19. **arcem efficit** = (il) transformă în fortăreaţă.

20. **nocturnis diurnisque**, inversiune pentru forma obișnuită *diurnis nocturnisque*; poate că a început cu marșuri de noapte.

21. **magnis itineribus**, vezi cap. XXXVII, nota 16; între *magnis* și *nocturnis* nu se putea pune virgulă, căci *magnis* determină pe *itineribus* cu care *nocturnis diurnisque* formează o unitate.

## CAPITOLUL XXXIX.

1. **rei frumentariæ commeatusque**, primul însemnează aprovizionare cu grâu, al doilea aprovizionare în general.

2. **moratur**, prezentul în loc de imperfect după *dum* cu înţelesul: în timp ce (Vezi sintaxa, prop. temporală § 4. a. notă).

3. **ex** = ca urmare a

4. **nostrorum**, genitiv subiectiv.

5. **vocibus** = spusele, vorbele pe care le purtau din gură în gură.

6. **—que... ac**, limba latină diferențiază conjuncția copulativă când este de mai multe ori în frază, după părțile pe care le leagă: primul leagă două ablativ, al doilea două genitive.

7. **mercatorum**, negustorii care însoțeau armata romană.

8. **in armis**, construit ca și cum ar fi după *exercitatos*.



(sæpenumero sese <sup>9</sup> cum his congressos <sup>10</sup> ne vultum quidem <sup>11</sup> atque aciem <sup>12</sup> oculorum dicebant ferre potuisse), tantus subito timor omnem exercitum occupavit, ut non mediocriter <sup>13</sup> omnium mentes <sup>14</sup> animosque <sup>15</sup> perturbaret. [2] Hic <sup>16</sup> primum ortus est a tribunis <sup>17</sup> militum, præfectis <sup>18</sup> reliquisque qui ex urbe amicitiae causa <sup>19</sup> Cæsarem secuti non magnum in re militari <sup>20</sup> usum <sup>21</sup> habebant: [3] quorum alius alia <sup>22</sup> causa <sup>23</sup> inlata, quam sibi ad proficiscendum necessariam <sup>24</sup> esse diceret <sup>25</sup>, petebat ut ejus <sup>26</sup> voluntate discedere liceret; nonnulli pudore adducti, ut <sup>27</sup> timoris suspicionem vitarent, remanebant. [4] Hi neque vultum fingere <sup>28</sup> neque interdum lacrimas tenere poterant; abditi in tabernaculis <sup>29</sup> aut suum fatum querebantur aut cum familiaribus suis commune periculum miserabantur. [5] Vulgo <sup>30</sup> totis castris <sup>31</sup> testamenta obsignabantur. Horum vocibus ac timore <sup>32</sup> paulatim etiam ii qui magnum in castris usum habebant, milites centurionesque quique equi-

9. *sese* = Gallos.

10. *congressos*, lipseşte *armis*: este participiu lămurind pe *sese*.

11. *ne... quidem*, se raportă la amândouă complementele.

12. *aciem* = privirea pătrunzătoare.

13. *non mediocriter* = *vehementer*.

14. *mentes* = puterea de a gândi, de a chibzui.

15. *animos* = curajul

16. *hic* = *timor*.

17. *tribunis militum*, ofițeri superiori din ordinul senatorial sau equestru.

18. *præfectis*, titlu ce nu reprezintă un grad militar, ci numai o însărcinare vremelnică de a conduce o trupă sau o acțiune.

19. *amicitiæ causa*, idee de scop: spre a-i cultiva prietenia.

20. *in re militari*, se putea pune și genitivul.

21. *usum* = practică, experiență.

22. *alius alia*, repetarea lui *alius*

la cazuri diferite obligă la repetarea întregii idei: unul aducând un pretext, altul (aducând) alt pretext.

23. *causa* = pretext.

24. *necessariam*, cu sensul: care îl obliga, îl forța...

25. *diceret*, vezi cap. XXIII, nota 11.

26. *ejus* = *Cæsaris*.

27. *ut*, final.

28. *fingere vultum*, să se prefacă arătând pe chipul lor altă dispoziție sufletească decât cea reală.

29. *in tabernaculis*, construit cu *in* și ablativul pentru că verbul este la participiu perfect pasiv și arată o stare de lucruri (întrebarea *ubi?*)

30. *vulgo* = *ab omnibus*; în general.

31. *totis castris*, Cæsar întrebunțează ablativul fără *in* în expresiunile în care este *totus*.

32. *vocibus ac timore*, hendyadă.

tatui praeerant<sup>33</sup>, perturbabantur. [6] Qui<sup>34</sup> se<sup>35</sup> ex his minus timidos existimari volebant, non se<sup>36</sup> hostem<sup>37</sup> vereri, sed angustias<sup>38</sup> itineris et magnitudinem silvarum quæ intercederent inter ipsos atque Ariovistum aut rem frumentariam, ut<sup>39</sup> satis commode supportari posset<sup>40</sup>, timere dicebant. [7] Nonnulli etiam Cæsari nuntiarant, cum castra moveri ac signa ferri<sup>41</sup> jussisset<sup>42</sup>, non fore dicto<sup>43</sup> audientes milites neque propter timorem signa laturos.

## CAP. XL.

*Cæsar muștră pe conducătorii mari și mici ai armatei sale pentru purtarea lor.*

[1] Hæc cum animadvertisset, convocato consilio<sup>1</sup> omniumque<sup>2</sup> ordinum<sup>3</sup> ad id consilium adhibitis centurionibus vehementer eos<sup>4</sup> incusavit: primum<sup>5</sup>, quod aut

33. qui praeerant=decuriones.

34. qui ex his=ex his ii qui.

35. se, subiectul lui existimari.

36. se, subiectul lui vereri.

37. hostem, complement direct, al lui vereri.

38. angustias, magnitudinem, rem frumentariam, complemente directe ale lui timere.

39. ut, propozițiune completivă conjunctivă cu ut după timere.

40. supportari posset, subiectul subînțeleș res frumentaria.

41. cum jussisset, în stil indirect.

42. signa ferre=a porni, a se pune în marș.

43. dicto, dativ, complement indirect după audientes.

### CAPITOLUL XI.

1. consilio, când era o singură legiune, acest sfat era format din cei șase tribuni militari și din

centurionii primei cohorte (*primi ordines*) și era convocat și prezidat de comandantul legiunii. Când erau mai multe legiuni, era prezidat de comandantul suprem, aici de Cæsar. Dacă sunt admisi centurionii din toate cohortele, nu avea caracterul de sfat, ci pentru a asculta observațiunile lui Cæsar.

2. —que leagă cele două ablativ absolute: *convocato consilio, adhibitis centurionibus*.

3. *omnium ordinum*, centurionii purtau diferite grade după cohorta căreia aparțineau. Astfel cei din cohorta I se numiau *primi ordines*, cei din cohortele II—V se numiau *superiores ordines* față de cei din cohortele VI—IX care se numiau *inferiores ordines*, iar cei dela centuriile cohortei X se numiau *infimi ordines*.

4. eos, reprezintă pe toți cei din consilium.

5. *primum*, nu este urmat de un

quam in partem aut quo consilio ducerentur sibi<sup>6</sup> quærendum<sup>7</sup> aut cogitandum putarent.

[2] „Ariovistum se consule<sup>8</sup> cupidissime populi Romani amicitiam<sup>9</sup> adpetisse: cur hunc tam temere quisquam<sup>10</sup> ab officio<sup>11</sup> discessurum judicaret? [3] Sibi<sup>12</sup> quidem<sup>13</sup> persuaderi cognitis suis postulatis atque æquitate condicionum<sup>14</sup> perspecta<sup>15</sup> eum<sup>16</sup> neque suam<sup>17</sup> neque populi Romani gratiam repudiaturum. [4] Quod si furore atque amentia impulsus bellum intulisset, qui tandem<sup>18</sup> vererentur?<sup>19</sup> aut cur de sua<sup>20</sup> virtute aut de ipsius<sup>21</sup>



*Imperator.*

alt adverb care să arate conlinuarea învinuirilor.

6. *sibi* = *centurionibus, præfectis et tribunis militum*.

7. *quærendum*, aici cuprinde ideea de „a avea dreptul să”...

8. *se consule*, vezi cap. XXXV, § 2.

9. *amicitiam*, vezi cap. XXXI, nota 3.

10. *quisquam*, fraza are sens negativ.

11. *ab officio* = dela datoria (pe care i-o impune situația de *amicitia populi Romani*).

12. *sibi* = *Cæsari*.

13. *quidem*, cu sens restrictiv.

14. *condicionum* = propunerile.

15. *cognitis postulatis atque æquitate perspecta*, două construcțiuni identice, rânduite în chip deosebit dintr'o cerință stilistică. Dacă le-am scrie una sub alta și am uni între ele subiectele și predicatetele, am obține litera grecească X (li); de aceea această ordine stilistică se numește *chiasm*.

16. *eum* = *Ariovistum*.

17. *suam*, se raportă la Cæsar.

18. *tandem*, exprimă nemulțumirea celui ce pune întrebarea.

19. *vererentur*, s'a întrebuințat

diligentia desperarent? [5] Factum ejus hostis periculum<sup>22</sup> patrum nostrorum memoria, cum Cimbris et Teutonis a C. Mario pulsus non minorem laudem exercitus quam ipse imperator meritus videbatur<sup>23</sup>; factum<sup>24</sup> etiam nuper in Italia servili<sup>25</sup> tumultu<sup>26</sup>, quos<sup>27</sup> tamen<sup>28</sup> aliquid<sup>29</sup> usus<sup>30</sup> ac disciplina<sup>31</sup> quam<sup>32</sup> a nobis accepissent<sup>33</sup> sublevarent. [6] Ex quo judicari posse<sup>34</sup> quantum haberet in se boni<sup>35</sup> constantia, propterea quod, quos aliquamdiu<sup>36</sup> inermes<sup>37</sup> sine causa timuissent, hos postea armatos ac victores superassent. [7] Denique<sup>38</sup> hos esse eosdem<sup>39</sup> quibuscum saepenumero Helvetii congressi<sup>40</sup> non solum in suis<sup>41</sup>, sed etiam in illorum<sup>42</sup> finibus plerumque

conjunctivul în propozițiunea interogativă, fiindcă în stil direct este persoana II. (Vezi sintaxă, Oratio obliqua cap. I, lit. c).

20. *sua*, se raportă la cei cărora se adresează discursul, în oratio recta: de vitejia (bărbăția) voastră.

21. *ipsius*, se raportă la Căsar.

22. *factum (esse) periculum* = s'a făcut proba (dovada, experiența), am avut prilej să cunoaștem.

23. *eum videbatur*, expresie personală; s'a întrebuițat indicativul, deși este în oratio obliqua, căci Căsar, socotind faptul ca un adevăr absolut, pare că îl scoate din dependența stilului indirect.

24. *factum*, subînțeles: *esse periculum* (vezi nota 22).

25. *servil!* = *servorum*.

26. *tumultu*, complement circumstanțial de timp. E vorba de revolta condusă de Spartacus (73—71); cei mai mulți sclavi erau de origine germanică.

27. *quos*, reprezintă pe *servorum* din *servili*.

28. *tamen*, exprimă ideea: deși se bucurau și de acest sprijin, tot au fost învinși.

29. *aliquid*, acuzativ luat adverbial: întrucâtva, puțin.

30. *usus*, subînțeles: *belli*.

31. *disciplina* = educația ostă-sească.

32. *quam*, se raportă la *usus* și la *disciplina*; s'a acordat cu cel din urmă.

33. *accepissent*, agitatorii dintre ei fuseseră pregătiți în Capua spre a deveni gladiatori, unde învățaseră mânăuirea armelor.

34. *posse*, s'a pus infinitivul, deși începe cu un relativ, căci în oratio recta este principală, iar relativul înlocuște un demonstrativ.

35. *boni*, complementul lui *quantum*.

36. *aliquamdiu*, determină pe *inermes*, căci la început sclavii n'au avut arme, dar și-au făcut.

37. *inermes*, se raportă la *quos* și sunt împreună complementul lui *timuissent*.

38. *denique*, introduce un ultim argument spre a dovedi slăbiciunea Germanilor în lupta cu Romanii și netemeinicia fricii lor.

39. *eosdem*, subînțeles *Germanos*.

40. *congressi*, subînțeles: *armis*.

41. *suis*, se raportă la Helvetii.

42. *illorum*, se raportă la Germani.

superarint <sup>43</sup>, qui <sup>44</sup> tamen pares esse nostro exercitui non potuerint. [8] Si quos <sup>45</sup> adversum prœlium <sup>46</sup> et fuga Gallorum commoveret, hos <sup>47</sup>, si quærent, reperire posse, diuturnitate belli defatigatis Gallis, Ariovistum <sup>48</sup>, cum multos menses castris se ac paludibus <sup>49</sup> tenuisset <sup>50</sup> neque sui potestatem fecisset <sup>51</sup>, desperantes jam de pugna et dispersos <sup>52</sup> subito adortum <sup>53</sup> magis ratione <sup>54</sup> et consilio <sup>55</sup> quam virtute vicisse. [9] Cui rationi contra homines barbaros atque imperitos <sup>56</sup> locus fuisset, hac <sup>57</sup> ne ipsum <sup>58</sup> quidem sperare nostros exercitus capi posse. [10] Qui suum timorem in rei frumentariæ simulationem angustiasque itineris conferrent <sup>59</sup>, facere arroganter, cum aut de officio imperatoris desperare aut præscribere <sup>60</sup> viderentur. [11] Hæc sibi <sup>61</sup> esse <sup>62</sup> curæ <sup>63</sup>: frumentum <sup>64</sup> Sequanos <sup>65</sup>, Leucos, Lingones subministrare, jamque esse in agris frumenta <sup>66</sup> matura; de itinere ipsos brevi tempore iudicatuos.

43. **superarint**, nu este supus la consecutio temporum în oratio obliqua, ci este considerat în chip absolut, faţă de prezentul în care vorbeste el.

44. **qui**, reprezintă pe Helvetii; iar aceştia (*qui tamen*).

45. **quos**, dintre cei care erau în armata lui Cæsar.

46. **adversum prœlium**, cea de la Magetobriga. (Vezi cap. XXXI, § 12).

47. **hos**, se raportă la *quos*.

48. **Ariovistum**, subiectul lui *vicisse*, constituind împreună o propoziţiune completivă infinitivală după *reperire*.

49. **castris ac paludibus**, complement circumstanţial de instrument.

50. **se tenuisset** = stătuse acoperit (adăpostit).

51. **sui potestatem facere** = a da pătînţa (cuiva) de a avea contact cu el.

52. **desperantes et dispersos**, se raportă la *Gallos* subînţeles.

53. **adortum**, se raportă la *Ariovistum*.

54. **ratione**, = calcul (combinaţie) înţelept.

55. **consilio**, = plan bine chibzuit (organizat).

56. **imperitos** = fără experienţă.

57. **eui rationi...** *hac* = *sed ea ratione, cui locus...*

58. **ipsum** = *Ariovistum*.

59. **in simulationem conferrent** = a ascunde sub pretextul...

60. **præscribere**, întrebuiţat în mod absolut, fără complementul direct (ce?) şi fără cel indirect în dativ (cui?).

61. **sibi** = *Cæsari*..

62. **esse**, pentru *habere*.

63. **curæ**, complement circumstanţial de scop.

64. **frumentum**, complement direct al lui *subministrare*.

65. **Sequanos, Leucos, Lingones** sunt subiectele lui *subministrare*.

66. **frumenta**, s'a întrebuiţat pluralul, grânele, spre a nota că este vorba de grâul nesecerat.

[12] Quod <sup>67</sup> non fore dicto audientes neque signa laturi dicantur <sup>68</sup>, nihil <sup>69</sup> se <sup>70</sup> ea re commoveri : scire <sup>71</sup> enim,



*Miles praetorianus.*

67. **quod** = cât privește faptul că..

68. **dicantur**, întrebuițat ca personal, de aceea *audientes* și *laturi* sunt la nominativ.

69. **nihil**, utilizat ca o negație mai puternică decât *non*.

70. **se**, se raportă la Căsar.

71. **scire**, subînțeles subiectul *se*.

72. **quibuscumque**, se raportă la *ducibus* subînțeles.

73. **gesta**, nu arată lucrare anterioară lui *defuisse*, ci concomitentă.

quibuscumque <sup>72</sup> exercitus dicto audiens non fuerit, aut male re gesta <sup>73</sup> fortunam defuisse <sup>74</sup> aut aliquo facinore comperto avaritiam <sup>75</sup> esse convictam : [13] suam <sup>76</sup> innocentiam perpetua vita <sup>77</sup>, felicitatem <sup>78</sup> Helvetiorum bello esse perspectam. [14] Itaque se, quod <sup>79</sup> in longiorem diem <sup>80</sup> conlaturus fuisset <sup>81</sup>, representaturum <sup>82</sup> et proxima nocte de quarta vigilia <sup>83</sup> castramoturum, ut quam primum intellegere posset, utrum apud eos pudor atque officium <sup>84</sup> an timor valeret. [15] Quod si praeterea nemo sequa-

74. **defuisse**, subînțeles *eis*.

75. **avaritiam**, subînțeles *eorum*.

76. **suam**, se raportă la Căsar și se subînțelege și pe lângă *felicitatem*.

77. **perpetua vita**, complement circumstanțial de timp.

78. **felicitatem** = norocul.

79. **quod**, pronume relativ.

80. **in longiorem diem** = pentru o zi mai depărtată.

81. **conferre** = a amâna.

tur, tamen se cum sola decima legione iturum, de qua non dubitaret, sibique eam prætoriam cohortem <sup>85</sup> futuram". Huic legioni Cæsar et indulserat <sup>86</sup> præcipue et propter virtutem confidebat maxime.

## CAP. XLI.

*Cuvântarea lui Cæsar îmbărbătează legiunile. Cæsar porneşte contra lui Ariovistus.*

[1] Hac oratione habita, mirum in modum conversæ sunt omnium mentes summaque alacritas <sup>1</sup> et cupiditas belli gerendi innata est <sup>2</sup>, [2] princepsque decima legio per tribunos militum ei <sup>3</sup> gratias egit <sup>4</sup> quod de se <sup>5</sup> optimum iudicium <sup>6</sup> fecisset, seque esse ad bellum gerendum paratissimam confirmavit. [3] Deinde reliquæ legiones cum tribunis militum et primorum ordinum centurionibus egerunt <sup>7</sup> uti Cæsari satis facerent <sup>8</sup>: se <sup>9</sup> neque umquam dubitasse <sup>10</sup> neque timuisse neque de summa belli <sup>11</sup> suum <sup>12</sup> iudicium <sup>13</sup>, sed imperatoris <sup>14</sup> esse exis-

82. *repræsentaturum (esse)* = va execută imediat.

83. *de quarta vigilia*, vezi cap. XII, nota 9.

84.  *pudor atque officium* = onoare şi datoria.

85. *prætoriam cohortem*, o proclamă garda sa personală. Comandantul obişnuia să aibă o gardă personală formată dintr'o cohortă. Cæsar spre a-şi alipi şi mai mult această legiune, îi acordă acea cinste.

86. *indulgere alicui* = a arăta bunăvoinţă faţă de cineva.

## CAPITOLUL XLI.

1. *alacritas* = bună dispoziţie, voioşie.

2. *innata est*, lipseşte complementul: în sufletele lor.

3. *ei* = Cæsari.

4. *gratias agere* = a aduce mulţumiri.

5. *se*, reprezintă legiunea a zecea.

6. *iudicium* = apreciere.

7. *egerunt eum (tribunis et centurionibus)* = s'au înţeles cu... (au cerut tribunilor şi centurionilor ca...)

8. *Cæsari satisfacere* = să impace pe Cæsar, să se desvinovăţească în faţa lui Cæsar.

9. *se*, reprezintă pe celelalte legiuni.

10. *dubitasse*, lipseşte obiectul îndoelii.

11. *de summa belli* = în privinţa conducerii generale a războiului.

12. *suum*, se raportă la celelalte legiuni.

13. *iudicium* = dreptul de a dispune.

14. *imperator* = comandantul suprem.



*Centurio.*

15. *exquisito*, Diviciacus avuse însărcinarea lui Căesar de a cerceta pe unde ar fi drumul cel mai bun.

16. *quod*, explică de ce i s'a încredințat lui Diviciacus misiunea cercelării drumului.

17. *ex Gallis*, cu sens de genitiv partitiv.

timavisse. [4] Eorum satisfactione accepta et itinere exquisito<sup>15</sup> per Diviciacum, quod<sup>16</sup> ex Gallis<sup>17</sup> ei maximam fidem habebat, ut<sup>18</sup> milium<sup>19</sup> amplius quinquaginta circuitu<sup>20</sup> locis apertis exercitum duceret, de quarta vigilia<sup>21</sup>, ut dixerat, profectus est. [5] Septimo die, cum iter non intermitteret, ab exploratoribus certior factus est Ariovisti copias a nostris milibus<sup>22</sup> passuum quattuor et XX abesse.

18. *ut*, depinde de *exquisito*.

19. *milium*, subînțeles *passuum*.

20. *circuitu*, complement circumstanțial de instrument.

21. *de quarta vigilia*, vezi cap. XII, nota 9.

22. *milibus*, pentru măsurarea distanței se întrebuintează mai des acuzativul decât ablativul.



## CAP. XLII.

*Ariovistus propune lui Cæsar o convorbire. Cæsar o primeşte în condiţiunile fixate de Ariovistus.*

[1] Cognito Cæsarîs adventu Ariovistus legatos ad eum mittit : „Quod <sup>1</sup> antea de <sup>2</sup> conloquio postulasset, id <sup>3</sup> per se <sup>4</sup> fieri licere, quoniam propius accessisset, seque id sine periculo facere posse existimare”. [2] Non respuit condicionem <sup>5</sup> Cæsar jamque eum ad sanitatem <sup>6</sup> reverti arbitrabatur, cum id quod antea petenti <sup>7</sup> denegasset ultro polliceretur, [3] magnamque in spem veniebat <sup>8</sup> pro suis <sup>9</sup> tantis populique Romani in eum <sup>10</sup> beneficiis, cognitis suis postulatis, fore <sup>11</sup> uti pertinacia desisteret. Dies conloquio dictus est ex eo die quintus. [4] Interim sæpe ultro citroque <sup>12</sup> cum legati inter eos mitterentur, Ariovistus postulavit ne quem peditem ad conloquium Cæsar adduceret : „vereri se ne per insidias ab eo <sup>13</sup> circumveniretur ; uterque cum equitatu veniret : alia ratione <sup>14</sup> sese non esse venturum”. [5] Cæsar, quod neque conloquium interposita causa <sup>15</sup> tolli volebat neque salutem suam Gallorum equitatu committere audebat, commodissimum esse statuit, omnibus equis <sup>16</sup>

## CAPITOLUL XLII.

1. **quod**, pronume relativ : ceea ce... ; are drept corelativ în regentă : *id*,

2. **de**=cu privire la...

3. **id**, adică să participe la o convorbire.

4. **per se**, complement circumstanţial de instrument, nume de persoană : întrucât depinde de el (Ariovist).

5. **condicionem**=propunere

6. **sanitatem**, dela *sanus*, gândul cel sănătos, sentimente bune.

7. **petenti**, subînţeles *Cæsari*.

8. **in spem venire**=a căpăta, a avea speranţă.

9. **suis**, pe care Cæsar le făcuse lui Ariovistus.

10. **in eum**, reprezintă pe Ariovistus.

11. **fore**, cu sens impersonal, depinde de expresia *in spem veniebat*.

12. **ultro citroque**=de dincolo şi de dincoace, dintr'o parte şi din cealaltă.

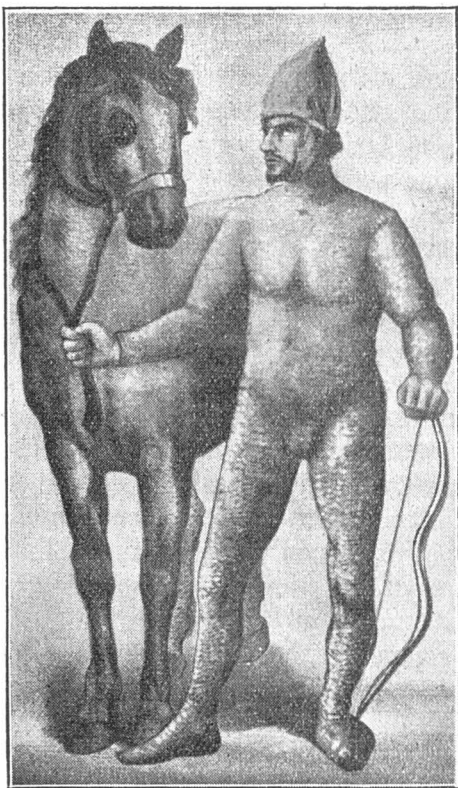
13. **ab eo**, reprezintă pe Cæsar.

14. **alia ratione**=în alt chip, altfel.

15. **interposita causa**=intervenind vreun pretext.

16. **omnibus equis**, este subiectul construcţiei ablativ absolut.

Gallis equitibus<sup>17</sup> detractis, eo<sup>18</sup> legionarios milites legionis decimæ, cui quam maxime confidebat, imponere, ut præsidium quam amicissimum, si quid<sup>19</sup> opus facto



*Eques cataphractus.*

esset, haberet. [6] Quod<sup>20</sup> cum fieret, non inridicule<sup>21</sup> quidam ex militibus decimæ legionis dixit plus quam pollicitus esset Cæsarem ei<sup>22</sup> facere: pollicitum se in

17. **Gallis equitibus**, dativ.

18. **eo** = *in eos* (in equos equitum Gallorum).

19. **quid**, nu are legătură cu *opus* din expresia *opus esset*, ei este întrebuințat adverbial: în vre-un fel oarecare, în vreo privință.

20. **quod**, e vorba de trecerea infanteriștilor pe cai.

21. **non inridicule**, două negațiuni: nu fără haz, cu mult haz.

22. **ei** = *legioni decimæ*.

cohortis prætoriae loco decimam legionem habiturum, ad equum rescribere <sup>23</sup>.

## CAP. XLIII.

*Intâlnirea dintre Cæsar și Ariovistus. Cæsar expune punctul său de vedere.*

[1] Planities erat magna et in ea tumulus terrenus <sup>1</sup> satis grandis. Hic locus æquo fere spatio <sup>2</sup> ab castris Ariovisti et Cæsaris aberat. Eo, ut erat dictum <sup>3</sup>, ad conloquium venerunt. [2] Legionem Cæsar <sup>4</sup>, quam equis vexerat <sup>5</sup>, passibus ducentis <sup>6</sup> ab eo tumulo constituit. Item equites Ariovisti pari intervallo constiterunt. [3] Ariovistus ex equis <sup>7</sup> ut <sup>8</sup> conloquerentur et, præter se <sup>9</sup>, denos ut ad conloquium adducerent postulavit. [4] Ubi eo <sup>10</sup> ventum est, Cæsar initio orationis sua senatusque in eum beneficia commemoravit, quod <sup>12</sup> rex <sup>13</sup> appellatus esset a senatu, quod amicus, quod munera

23. ad equum rescribere, expresie întrebuințată cu două sensuri dând un joc de cuvinte: o trece în cavalerie; o trece în rangul cavalerilor.

## CAPITOLUL XLIII.

1. terrenus, o precizare cu privire la materia din care era constituit tumulus, așa cum la alt scriitor (Sallustius) găsim: mons saxeus.

2. æquo spatio, întrebuințează ablativul pentru a exprima distanța dela un loc la altul (Vezi sintaxa, complement circumstanțial de măsură § 5)

3. dictum = constitutum.

4. legionem Cæsar, de notat topica cuvintelor, din cauza importanței pe care le-o dă.

5. equis vexerat, vezi cap. XLII, § 5.

6. passibus ducentis, vezi nota 2.

7. ex equis = de pe cai, călări, ca în cap. IV, § 1: ex vinculis.

8. ut, în ambele propozițiuni complete pune conjuncția în urma unei părți a propozițiunii ex equis, denos

9. se, reprezintă pe Ariovistus și pe Cæsar.

10. eo, reprezintă pe tumulus.

11. eum, reprezintă pe Ariovistus.

12. quod... quod... quod, figura stilistică numită *anafora*, care constă din repetarea aceluiași cuvânt — aici în fruntea fiecărui membru al frazei. Cu aceste conjuncții sunt enumerate *beneficia*, începând oratio obliqua: și anume că a fost... că a fost... că i s'au...

13. rex... amicus, titluri date de Senat unui conducător străin; vezi cap. XXXIII, nota 4 și cap. III, nota 14.

amplissime<sup>14</sup> missa; quam<sup>15</sup> rem et paucis contigisse et pro magnis hominum officiis<sup>16</sup> consuesse tribui docebat<sup>17</sup>; [5] „illum<sup>18</sup>, cum<sup>19</sup> neque aditum<sup>20</sup> neque causam postulandi justam haberet, beneficio ac liberalitate sua<sup>21</sup> ac senatus ea præmia<sup>22</sup> consecutum”. [6] Docebat etiam<sup>23</sup> quam<sup>24</sup> veteres quamque justæ causæ necessitudinis ipsis<sup>25</sup> cum Hæduis intercederent, [7] quæ<sup>26</sup> senatus consulta, quotiens quamque honorifica in eos facta essent, ut<sup>27</sup> omni tempore<sup>28</sup> totius Galliæ principatum Hædum tenuissent, prius etiam quam nostram amicitiam adpetissent. [8] „Populi Romani hanc esse consuetudinem, ut<sup>29</sup> socios<sup>30</sup> atque amicos non modo sui<sup>31</sup> nihil<sup>32</sup> deperdere, sed, gratia<sup>33</sup>, dignitate, honore auctiores<sup>34</sup> velit esse: quod<sup>35</sup> vero ad amicitiam<sup>36</sup>

14. **munera amplissime**, odată cu acordarea titlurilor de mai sus, se trimetea acestor șefi, spre a-i atrage și mai mult, diferite daruri, uneori foarte mari.

15. **quam**, de aici vorbirea indirectă depinde de *docebat*.

16. **officiis** = servicii.

17. **docebat**, a întrebuițat imperfectul spre a arăta insistența, multa argumentare a lui Cæsar.

18. **illum**, reprezintă pe Ariovistus.

19. **eum**, conjuncție concesivă.

20. **aditum** = intrare. cale liberă, îndreptățire.

21. **sua**, se raportă la *beneficio* dar reprezintă și pe Cæsar.

22. **præmia** = distincțiuni; este complement și al lui *postulandi* și al lui *consecutum*

23. **etiam** = mai departe (continuând), mai (pe lângă verb).

24. **quam**, începe o serie de propozițiuni complete conjunctivale în formă de interogative indirecte.

25. **ipsis** = *sibi* (*Cæsari*) *ac populo Romano*.

26. **quæ...quotiens...quam**, primul se referă la cuprinsul acelor *senatus consulta*, al doilea la nu-

mărul lor, al treilea la modul cum erau tratați Hædum în ele.

27. **ut** = cum (leagă tot o propozițiune interogativă indirectă).

28. **omni tempore**, o imagine oratorică; preponderența între popoarele Galliei centrale a variat când la Hædum, când la Arvernii, până la ridicarea Sequanilor.

29. **ut**, explică pe *consuetudinem*; are ca verb pe *velit*.

30. **socios atque amicos**, subiecte ale lui *deperdere* și depind de *velit*.

31. **sui**, genitiv partitiv dela neutrul *suum* după *nihil*; reprezintă ceea ce este al aliaților și prietenilor.

32. **nihil**, complement direct al lui *deperdere*.

33. **gratia, dignitate, honore**, complemente circumstanțiale de relațiune: în ce privește (sub raportul) trecerea, prestigiul, considerațiunea.

34. **auctiores**, comparativul este rar la participiul trecut.

35. **quod**, pronume relativ; are corelativul *id* în regentă.

36. **ad amicitiam attulissent**, avuseseră o situațiune frumoasă înainte de a primi titlul de *amici*

populi Romani attulissent, id iis <sup>37</sup> eripi quis pati posset <sup>38</sup>?" [9] Postulavit deinde eadem quæ legatis in mandatis dederat <sup>39</sup>: „ne aut Hæduis aut eorum sociis bellum inferret; obsides redderet; si nullam partem Germanorum domum remittere posset, at <sup>40</sup> ne quos <sup>41</sup> amplius Rhenum transire pateretur”.

## CAP. XLIV.

*Răspunsul lui Ariovistus.*

[1] Ariovistus ad postulata Cæsar's pauca respondit, de suis virtutibus multa prædicavit <sup>1</sup>: [2] „Transisse Rhenum sese <sup>2</sup> non sua sponte, sed rogatum et arcesitum a Gallis <sup>3</sup>; non sine <sup>4</sup> magna spe magnisque præmiis <sup>5</sup> domum propinquosque reliquisse: sedes habere in Gallia ab ipsis <sup>5</sup> concessas <sup>6</sup>, obsides ipsorum voluntate <sup>7</sup> datos; stipendium capere jure belli, quod victores victis imponere consuerint <sup>8</sup>. [3] Non sese <sup>9</sup> Gallis, sed Gallos sibi bellum intulisse; omnes Galliæ civitates

*populi Romani* și grație acelei situații putuseră ajunge la amiciția poporului roman.

37. *iis* = *Hæduis*.

38. *posset*, în vorbire directă *possit* (conjunctiv potențial).

39. *in mandatis dederat* = le încredințate (le detese aceloră ca însărcinări de indeplinit, de comunicat).

40. *at* = cel puțin, măcar. Cæsar vrea să fie consecvent cu cererea Gallilor: cap. XXXI, § 16.

41. *quos*, subînțeles *Germanorum*

## CAPITOLUL XLIV.

1. *prædicavit*, a spune cu emfază, cu lăudăroșenie. Cæsar intenționează să întrebuințeze acest verb când e vorba de vitejia lui Ariovistus, după ce a folosit pe *respondit* mai sus.

2. *sese*, este subiectul infinitivelor până la *capere*.

3. *a Gallis* = ab Arvernibus Sequanis (cap. XXXI, § 4).

4. *non sine*, litotă, întrebuințată și în cap. XXXIX, § 1, nota 13.

5. *magna spe, magnis præmiis*, arată dela început rostul trecerii Germanilor în Gallia.

5. *ipsis* = Gallis.

6. *sedes... concessas*, vezi cap. XXXI, § 10.

7. *voluntate*, vezi cap. XXXI, § 12.

8. *consuerint*, timpul nu este raportat ca în stil indirect, ci este considerat un adevăr permanent și astfel este raportat la momentul convorbirii.

9. *sese, sibi*, reprezintă pe Ariovistus.

ad se oppugnandum venisse ac contra se castra habuisse ; eas omnes copias a se uno praelio<sup>10</sup> pulsas ac superatas esse. [4] Si iterum experiri<sup>11</sup> velint, se iterum paratum<sup>12</sup> esse decertare<sup>13</sup> ; si pace uti velint, iniquum esse de stipendio recusare<sup>14</sup>, quod sua<sup>15</sup> voluntate ad id tempus penderint. [5] Amicitiam populi Romani sibi ornamento<sup>16</sup> et praesidio, non detrimento esse oportere, idque<sup>17</sup> se hac spe petisse. Si per populum<sup>18</sup> Romanum stipendium remittatur<sup>19</sup> et dediticii<sup>20</sup> subtrahantur, non minus libenter<sup>21</sup> sese recusaturum populi Romani amicitiam quam appetierit. [6] Quod multitudinem Germanorum in Galliam traducat<sup>22</sup>, id se sui muniendi<sup>23</sup>, non Galliae impugnandae causa facere : ejus rei testimonium esse, quod<sup>24</sup> nisi<sup>25</sup> rogatus non venerit, et quod bellum non intulerit, sed defenderit. [7] Se prius<sup>26</sup> in Galliam venisse quam populum Romanum. Numquam ante hoc<sup>27</sup> tempus exercitum populi Romani Galliae provinciae finibus egressum. [8]. Quid sibi vellet cur<sup>28</sup> in suas possessiones veniret ? Provinciam suam hanc<sup>29</sup> esse

10. uno praelio, cap. XXXI, § 12 : ad *Magetobrigam*. Cuvântul *uno* este ca efect stilistic opus lui *omnes*.

11. *experiri*, fără complement : a face încercare (*periculum facere*).

12. *paratum*, construit cu infinitivul în loc de *ad*...

13. *decertare*, subînțeles *praelio* sau *pușna*.

14. *recusare de*... = a se opune la

15. *sua* = *ipsorum*.

16. *ornamento, praesidio, detrimento*, complemente circumstanțiale de scop.

17. *id* reprezintă nu pe *amicitiam*, ci o idee : *ut populi Romani amicus esset et appellaretur*.

18. *per populum*, complement circumstanțial de instrument.

19. *remittatur*, subînțeles *Gallias*.

20. *dediticii*, întrebunțat substantival.

21. *non minus libenter* = tot așa de frumos, cu o egală bucurie.

22. *quod...traducat*, este explicația lui *id* din propozițiunea următoare : faptul că trece...

23. *sui muniendi... causa* = pentru apărarea sa.

24. *quod*... = (faptul) că...

25. *nisi*, după negație (*non venerit*) = decât.

26. *se prius*..., nu consideră Provincia ca făcând parte din Gallia.

27. *hoc*, neobișnuit în oratio obliqua.

28. *quid sibi vellet cur*... ? = ce are cu el de... ?

29. *hanc*, în opoziție cu *illam*, se referă la cea a lui Ariovistus ; deci fiind ceva ce se referă la persoana I folosește pe *hic*, aici chiar în oratio obliqua. E vorba de ținuturile ocupate de el.

Galliam, sicut illam nostram<sup>30</sup>. Ut<sup>31</sup> ipsi<sup>32</sup> concedi<sup>33</sup> non oporteret, si in nostros<sup>34</sup> fines impetum faceret, sic item nos esse iniquos, quod<sup>35</sup> in suo jure se<sup>36</sup> interpellaremus<sup>37</sup>. [9] Quod fratres Hæduos appellatos diceret<sup>38</sup>, non se tam barbarum neque tam imperitum esse rerum<sup>39</sup>, ut non sciret neque bello Allobrogum proximo<sup>40</sup> Hæduos Romanis auxilium tulisse, neque ipsos<sup>41</sup> in his contentionibus quas Hædui secum et cum Sequanis habuissent auxilio populi Romani usos esse. [10] Debere se<sup>42</sup> suspicari simulata<sup>43</sup> Cæsarem<sup>44</sup> amicitia, quod<sup>45</sup> exercitum in Gallia habeat, sui opprimendi causa habere<sup>46</sup>. [11] Qui<sup>47</sup> nisi decedat atque exercitum deducat ex his<sup>48</sup> regionibus, sese<sup>49</sup> illum<sup>50</sup> non pro amico, sed hoste<sup>51</sup> habiturum. [12] Quod si eum<sup>52</sup> interfecerit<sup>53</sup>, multis sese nobilibus<sup>54</sup> principibusque<sup>55</sup> populi Romani gratum esse facturum<sup>56</sup> (id<sup>57</sup> se ab ipsis<sup>58</sup> per eorum nuntios conpertum habere)<sup>59</sup>,

30. **nostram**, în opoziție cu *suam*

31. **ut**, conjuncție modală sau comparativă; are corelativ pe *sic* în regentă.

32. **ipsi** = *Ariovisto*.

33. **concedi**, subînțelea *Romanis*.

34. **nostros** = *Romanos*.

35. **quod**, conjuncție cauzală.

36. **se** = *Ariovistum*.

37. **interpellare** = a împiedica, a turbura.

38. **diceret**, subiectul subînțelea Cæsar.

39. **rerum** = al faptelor, al realității.

40. **proximo**, în 61—60 a.Chr.

41. **ipsos**, subînțelea *Hæduos*; întărit ca și cum ar reprezenta o opoziție cu Romanii care n'au avut ajutorul Hæduilor în războiul cu Allobrogii.

42. **se** = *Ariovistum*, subiectul lui *debere*.

43. **simulata amicitia**, se subînțelege: față de Hædui

44. **Cæsarem**, pus în mijlocul ablativului absolut pentru a se

evidenția raportul dintre ele: este subiectul lui *habere*, constituind o propozițiune completivă infinitivală după *susplicari*.

45. **quod**, cauzal: întrucât, deoarece.

46. **habere**, subînțelea complementul direct *exercitum*, pentru că este pus în propoziția anterioară.

47. **qui**, reprezintă pe Cæsar.

48. **his**, pe care Ariovistus le consideră ale sale.

49. **sese** = *Ariovistum*.

50. **illum** = *Cæsarem*.

51. **hoste**, lipsa prepoziției, care nu s'a repetat, dă mai multă energie exprimării

53. **interfecerit**, are ca subiect subînțelea pe *Ariovistum*.

54. **nobilibus**, întrebuițat substantival.

55. **principibus** = fruntași, căpetenii.

56. **esse facturum**, subînțelea: prin aceasta.

57. **id**, adică faptul că va face plăcere.....

quorum omnium gratiam atque amicitiam ejus morte redimere posset. [13] Quod si discessisset<sup>60</sup> et liberam possessionem Galliae sibi tradidisset, magno se illum praemio remuneraturum et, quaecumque<sup>61</sup> bella geri vellet, sine ullo ejus labore et periculo confecturum”.

## CAP. XLV.

### *Replica lui Cæsar.*

[1] Multa ab Cæsare in eam sententiam<sup>1</sup> dicta sunt quare<sup>2</sup> negotio<sup>3</sup> desistere non posset: „Neque suam neque populi Romani consuetudinem pati uti<sup>4</sup> optime merentes<sup>5</sup> socios desereret, neque se judicare Galliam potius esse Ariovisti quam populi Romani. [2] Bello superatos esse Arvernos et Rutenos ab Q. Fabio Maximo<sup>6</sup>, quibus populus Romanus ignovisset neque in provinciam<sup>7</sup> redegisset<sup>8</sup> neque stipendium imposuisset. [3] Quod si antiquissimum quodque tempus<sup>9</sup> spectari oporteret, populi Romani justissimum esse in Gallia imperium; si iudicium senatus observari<sup>10</sup> oportet.

58. *ab ipsis*, rezezială pe nobilibus principibusque.

59. *compertum habeo*, pentru gruparea aceasta, vezi cap. XV, nota 3.

60. *discessisset*, subiectul subînțeleș: Cæsar.

61. *quaecumque*, se simte în el, și complementul lui *confecturum*.

### CAPITOLUL XLV

1. *in eam sententiam* = în acest sens.

2. *quare* = pentru ce...

3. *negotium* = întreprindere, acțiune.

4. *uti*, s'a întrebuințat în locul acuzativului cu infinitiv, pentru că *pati* are negație.

\* 5. *merentes*, a fost preferat lui

*meritos*, pentru că voia să spună că încă făceau servicii.

6. *Q. Fabio Maximo*, în anul 121 a. Chr.

7. *in provinciam redigere* = a transforma în provincie.

8. *redegisset* ..... *imposuisset*, subînțelege drept complement nunele reprezentate prin *quibus*.

9. *antiquissimum quodque tempus*, traducerea formală: fiecare timp cel mai vechiu; ceea ce înseamnă: fiecare moment (al Romanilor și al Germanilor) ca să vedem care este mai vechiu. Traducerea liberă: căci dacă trebuie să luăm în considerare vechimea.

10. *observari*, e mai solemn decât *spectari*: a ținea în seamă și a respecta.



teret, liberam debere esse Galliam, quam<sup>11</sup> bello victam<sup>12</sup> suis legibus uti voluisset.

## CAP. XLVI

*Purtarea Germanilor întrerupe convorbirea.*

[1] Dum hæc in conloquio geruntur<sup>1</sup>, Cæsari nuntiatum est equites Ariovisti propius tumulum accedere et ad nostros<sup>2</sup> adequitare, lapides telaque in nostros conjicere. [2] Cæsar loquendi finem fecit si que ad suos recepit suisque imperavit ne quod<sup>3</sup> omnino telum in hostes rejicerent<sup>4</sup>. [3] Nam etsi sine ullo periculo legionis delectæ<sup>5</sup> cum equitatu prælium<sup>6</sup> fore videbat, tamen commitendum non putabat ut pulsus hostibus dici posset eos<sup>7</sup> ab se per fidem<sup>8</sup> in conloquio circumventos. [4] Posteaquam<sup>9</sup> in vulgus militum elatum est qua arrogantia in conloquio Ariovistus usus omni Gallia Romanis interdixisset<sup>11</sup>, impetumque in nostros ejus equites

11. *quam*, pronume relativ cu sens cauzal.

12. *victam*, cu înțeles concesiv.

## CAPITOLUL XLVI

1. *geruntur*, vezi cap. XXXIX, nota 2.

2. *ad nostros, in nostros*, de notat construcția justificat deosebită.

3. *quod*, adjectiv acordat cu *telum*.

4. *rejicerent*, întrebuițat spre a arăta tocmai că eventuala intervenție a oamenilor lui ar fi numai ca răspuns la acțiunea Germanilor.

5. *legionis delectæ*, servește în același timp ca atribut pentru

*periculo* și pentru *prælium*.

6. *prælium*, subiect pentru *fore*.

7. *eos*, reprezintă pe *hostes* (Germanos).

8. *per fidem*, complement circumstanțial de mod = prin încrederea în cuvântul dat.

9. *posteaquam* = *postquam*.

10. *elatum est*, are ca subiect propozițiunile complete interrogative indirecte care urmează.

11. *interdixisset*, s'a folosit aici construcția obișnuită: *interdicere alicuri aliqua re*.



*Hasta.*

ut <sup>12</sup> fecissent eaque res conloquium diremisset, multo major alacritas studiumque pugnandi majus exercitui <sup>13</sup> injectum est.

## CAP. XLVII.

*Ariovistus dorește o nouă convorbire, dar are prilejul să dovedească lipsa de bună credință.*

[1] Biduo<sup>1</sup> post <sup>2</sup> Ariovistus ad Cæsarem legatos mittit<sup>3</sup> : „Velle se de iis rebus quæ inter eos agi cœptæ neque perfectæ essent agere <sup>4</sup> cum eo : <sup>5</sup> uti aut iterum conloquio diem constitueret aut, si id minus vellet, e suis legatis <sup>6</sup> aliquem ad se mitteret. [2] Conloquendi Cæsari causa visa non est.<sup>7</sup> et eo magis quod pridie ejus diei Germani retineri non potuerant quin in nostros tela conjicerent. [3] Legatum e suis sese magno cum periculo ad eum missurum et hominibus feris objecturum <sup>8</sup> existimabat. [4] Commodissimum <sup>9</sup> visum est C. Valerium Procillum, C. Valeri Caburi filium, summa <sup>10</sup> virtute et humanitate <sup>11</sup> adulescentem, cujus pater a C. Valerio Flacco civitate <sup>12</sup> donatus erat, et propter fidem et

12. ut = cum; servește pentru fecissent și diremisset.

13. exercitui, subînțeles nostro, adică Romano.

### CAPITOLUL XLVII

1. biduo, Romanii calculează și ziua în care se află, când arată cu câte zile înainte sau în urmă se petrece ceva. Aici se traduce: a doua zi.

2. post, adverb.

3. se subînțelege: care să-i spună

4. agere = a trata.

5. se subînțelege: și să-i ceară.

6. legatio, cu înțelesul de: cei cărora Cæsar le încredința comanda în lipsa lui.

7. visa est, subînțeles: suficientă.

8. objicere: a arunca înainte, a da în mâna.

9. commodissimum (esse), are ca subiect pe mittere.

10. summa, se raportează la virtute și la humanitate.

11. humanitate = educație.

12. civitate = dreptul de cetățenie. Dela Marius s'a început a se acorda dreptul de cetățenie celor ce-i ajutau în războiu. Noul cetățean primia *praenomen* și *nomen* al celui ce i-a acordat cetățenia și drept *cognomen* păstra numele său barbar.

propter linguæ gallicæ scientiam, qua<sup>13</sup> multa<sup>14</sup> jam Ariovistus longinqua consuetudine utebatur, et quod in eo<sup>15</sup> peccandi Germanis causa non esset, ad eum mittere, et<sup>16</sup> una M. Metium, qui hospitio Ariovisti utebatur. [5] His mandavit ut quæ diceret Ariovistus cognoscerent et ad se referrent. [6] Quos cum apud se in castris Ariovistus conspexisset, exercitu suo præsentē conclamavit<sup>17</sup>: quid ad se venirent? an<sup>18</sup> speculandi causa? Conantes dicere<sup>19</sup> prohibuit et in catenas conjecit<sup>20</sup>.

## CAP. XLVIII.

*Cæsar aşteaptă pe Ariovistus pentru luptă, dar acesta o evită.*

[1] Eodem die castra promovit et milibus passuum sex a Cæsaris castris sub monte<sup>1</sup> consedit. [2] Postridie ejus diei<sup>2</sup> præter castra Cæsaris suas copias traduxit et milibus passuum duobus ultra eum<sup>3</sup> castra fecit eo consilio uti frumento commeatuque qui<sup>4</sup> ex Sequanis et Hæduis supportaretur Cæsarem intercluderet. [3] Ex

13. *qua*, reprezintă pe *lingua gallica*.

14. *multa*, întrebuinţat adverbial.

15. *in eo* = faţă de el (C. Valerius Procillus).

16. *et*, leagă complementele: C. Valerium Procillum şi M. Metium.

17. *conclamavit*, întrebuinţat de preoţi pentru o singură persoană spre a da ideea că a strigat cu glas tare.

18. *an*, se foloseşte la întrebări duble (disjunctive); aici avem un singur membru al întrebării.

19. *dicere* este în acelaşi timp complement şi pentru *conantes* şi pentru *prohibuit*.

20. *in catenas conjecit*, prin aceasta s'a adevărit bănuiala lui Cæsar asupra lipsei de bună credinţă din partea lui Ariovistus, când l-a chemat la o nouă convorbire.

## CAPITOLUL XLVIII

1. *sub monte* = la poalele muntelui.

2. *ejus diei*, din punct de vedere al stilului este un pleonasm; scriitorului i se pare că are o precizare mai mare. Vezi şi cap. XXIII, nota 2.

3. *ultra eum* = dincolo de el (de Cæsar).

4. *qui*, acordat cu cel mai apropiat (*commeatu*).

eo die dies continuos quinque Cæsar pro<sup>5</sup> castris suas copias produxit et aciem instructam<sup>6</sup> habuit, ut, si vellet Ariovistus prælio contendere, ei<sup>7</sup> potestas non deesset<sup>8</sup>. [4] Ariovistus his omnibus diebus exercitum<sup>9</sup> castris continuit, equestri prælio cotidie contendit. Genus hoc<sup>10</sup> erat pugnae quo se Germani exercuerant. [5] Equitum milia erant sex, totidem numero pedites velocissimi ac fortissimi, quos ex omni copia<sup>11</sup> singuli<sup>12</sup> singulos<sup>13</sup> suae salutis causa delegerant: cum his in præliis versabantur. [6] Ad eos<sup>14</sup> se equites recipiebant: hi<sup>15</sup>, si quid erat durius<sup>16</sup>, concurrebant, si qui graviore vulnere accepto equo deciderat, circumstitebant; [7] si quo<sup>17</sup> erat longius prodeundum<sup>18</sup> aut celerius recipiendum, tanta<sup>19</sup> erat horum exercitatione celeritas, ut jubis equorum sublevati<sup>20</sup> cursum<sup>21</sup> adaequarent.

## CAP. XLIX.

*Cæsar caută să-și asigure posibilitatea aprovizionării.*

[1] Ubi eum<sup>1</sup> castris se tenere Cæsar intellexit, ne diutius comneatu prohiberetur<sup>2</sup>, ultra eum locum quo

5. **pro** = înaintea, în fața...

6. **aciem instructam** = linia de bătaie rânduită, trupa aşezată în linie de bătaie.

7. **ei** = *Ariovisto*.

8. **deesset**, fiind propozițiune finală negativă, trebuia să se lege prin conjuncția *ne*, nu *ut non*.

9. **exercitum**, grosul trupei, infanteria.

10. **hoc**, se referă la descrierea luptei dată în rândurile următoare.

11. **ex omni copia**: din toată masa armatei.

12. **singuli**, subînțelese: *equites*.

13. **singulos**, subînțelese: *pedites*.

14. **ad eos**, se raportă la pedeștrii pe care călăreții îi luaseră cu ei.

15. **hi** = cei pedeștri.

16. **si quid erat durius** = dacă situația era prea grea.

17. **quo** = în vreo parte, undeva.

18. **prodeundum erat, aut recipiendum**, formă unipersonală, îi lipsește și subiectul logic în dativ.

19. **tanta**, se acordă cu *celeritas*.

20. **sublevati** = ținându-se.

21. **cursum**, subînțelese *equorum*.

## CAPITOLUL XLIX

1. **eum** = *Ariovistum*; subiectul predicatului *se tenere*.

2. **ne prohiberetur**, subiectul subînțelese: Cæsar; arată scopul lucrării din propozițiunea principală.

in loco <sup>3</sup> Germani considerant, circiter passus sexcentos ab his <sup>4</sup>, castris idoneum locum delegit acieque triplici instructa <sup>5</sup> ad eum locum venit. [2] Primam et secundam aciem in armis esse, tertiam castra munire jussit. [3] Hic locus ab hoste circiter passus sexcentos <sup>6</sup>, uti dictum est, aberat. Eo circiter hominum numero sedecim milia expedita <sup>7</sup> cum omni equitatu Ariovistus misit, quæ copiae nostros terrerent et munitione <sup>8</sup> prohiberent. [4] Nihilo setius <sup>9</sup> Cæsar, ut ante constituerat, duas acies <sup>10</sup> hostem <sup>11</sup> propulsare, tertiam opus <sup>12</sup> perficere jussit. [5] Munitis



*Miles expeditus.*

3. **ultra eum locum, quo in loco,** de notat repetarea substantivului lângă pronume.

4. **ab his** = a Germanis.

5. **acie triplici instructa,** vezi cap. XXIV, § 2, nola 4.

6. **passus sescentos,** acuzativul distanței.

7. **expedita,** participiul trecut așezat lângă *milia* este acordat, în mod obișnuit la Cæsar, cu acest substantiv, în loc să fie pus în genitiv plural, ca aici *hominum*, căci nu miile sunt ușor înaintate, ci oamenii. Cuvântul *expeditus* însemnează: ușor înarmați, adică purtând numai armele pentru luptă și fiind descărcați de *sarcinae* — care corespund ranițelor noastre — și neavând grija de *impedimenta* — care corespund trăsurilor de alimente și cele de muniții care

formează noi „trenul regimentar și trenul de luptă“.

8. **munitione,** activitatea pe care aveau să o depună pentru a face întărituri.

9. **nihilo setius** = întru nimic altfel, întocmai așa.

10. **duas acies,** subiectul lui *propulsare*.

11. **hostem,** complementul lui *propulsare*.

12. **opus,** lucrările de întărituri.

castris duas ibi legiones reliquit et partem auxiliorum <sup>13</sup>, quattuor reliquas in castra majora <sup>14</sup> reduxit.

## CAP. L.

*Germanii se feresc de lupta decisivă stăpâniți de superstiții.*

[1] Proximo die instituto suo <sup>1</sup> Cæsar e castris utrisque <sup>2</sup> copias suas eduxit paulumque a majoribus castris progressus aciem instruxit, hostibus pugnandi potestatem fecit <sup>3</sup>. [2] Ubi ne tum quidem eos prodire intellexit, circiter meridiem <sup>4</sup> exercitum in castra reduxit. Tum demum Ariovistus partem suarum copiarum, quæ <sup>5</sup> castra minora oppugnaret, misit. Acriter utrimque usque ad vesperum pugnatum est <sup>6</sup>. [3] Solis occasu <sup>7</sup> suas copias Ariovistus multis et inlatis et acceptis vulneribus <sup>8</sup> in castra reduxit. [4] Cum ex captivis quæreret Cæsar <sup>9</sup> quam ob rem Ariovistus proelio <sup>10</sup> non decertaret <sup>11</sup>, hanc reperiebat causam, quod apud Germanos ea con-

13. **auxiliorum**, trupele ce i-au fost puse la dispoziție de popoarele Gallice prietene.

14. **castra majora**, unde aveau să se adăpostească un număr dublu de legiuni.

### CAPITOLUL L.

1. **instituto suo** = *consuetudine sua*. (Vezi și cap. XLVIII, § 3).

2. **utrisque**, și din cele mari și din cele mici (cap. XLIX, § 5.)

3. **facere potestatem** = a da (oferi) posibilitatea.

4. **circiter meridiem** = către amiază.

5. **quæ** = *ut eae*.

6. **pugnatum est**, întrebuițat impersonal (vezi cap. XXVI, § 1).

7. **occasu**, complement circumstanțial de timp.

8. **multis... vulneribus**, arată că lupta a fost destul de serioasă și că a cauzat mari pagube și Romanilor, dar n'a fost nici victorie nici înfrângere de nicio parte, căci Ariovistus și-a retras trupele fără a fi fost împins sau alungat de Romani. Cæsar găsește întotdeauna modalitatea de a acoperi eventualele situații neglorioase pentru Romani. (Vezi cap. XV, § 2, nota 9).

9. Cæsar se raportează și la *quæreret* și la *reperiebat*.

10. **proelio**, pus pentru o mai mare precizare.

11. **decertaret**, este mai puternic decât *certare*, notând o luptă decisivă, lupta dela tabăra cea mică fiind considerată numai o încăerare.

suetudo esset ut<sup>12</sup> matres familiæ eorum sortibus<sup>13</sup> et vaticinationibus<sup>14</sup> declararent utrum proelium committi<sup>15</sup> ex usu<sup>16</sup> esset necne; [5] eas<sup>17</sup> ita dicere: „non esse fas<sup>18</sup> Germanos superare<sup>19</sup>, si ante novam lunam<sup>20</sup> proelio contendissent<sup>21</sup>”.

## CAP. LI.

*Cæsar sileşte pe Germani să dea lupta.*

[1] Postridie ejus diei<sup>1</sup> Cæsar præsidium<sup>2</sup> utrisque castris<sup>3</sup> quod<sup>4</sup> satis esse<sup>5</sup> visum est reliquit, omnes alarios<sup>6</sup> in conspectu hostium pro castris minoribus constituit, quod<sup>7</sup> minus multitudine<sup>8</sup> militum legionariorum pro hostium numero valebat<sup>9</sup>, ut ad speciem<sup>10</sup>

12. *ut.... declararent*, explică pe *consuetudo*.

13. *sortibus*, împrăstiau pe o pânză albă mai multe scândurele care purtau diferite semne; apoi luau la întâmplare trei dintre acestea și interpretau semnele lor.

14. *vaticinationibus*, tâlmăcirea sgomotului produs de vârtejuri și de cursul apelor.

15. *proelium committi*, servește ca subiect pentru *ex usu esset*, expresie cu sens impersonal.

16. *ex usu*, cu valoarea de adjectiv și servind ca nume predicativ pentru *esset*.

17. *eas* = *mulieres familiæ*.

18. *fas*, interdicția este de ordin divin.

19. *Germanos superare*, servește ca subiect pentru expresia impersonală *esse fas*.

20. *novam lunam*, superstiție asemănătoare cu cea care a împiedecat pe Spartani să participe la lupta dela Marathon. Deoarece în acel an luna nouă a fost la 18 Septembrie, această situație are loc cu câteva zile înainte.

21. *proelio contendissent*, pentru a nota o luptă decisivă.

## CAPITOLUL LI.

1. *eius diei*, vezi cap. XLVIII, nota 2 și XXIII, nota 2.

2. *præsidium*, complement direct al lui *reliquit*.

3. *utrisque castris*, e vorba de tabăra mare și de cea mică.

4. *quod*, pronume relativ, se raportă la *præsidium*.

5. *satis esse*, subiect al lui *visum est*, expresiune unipersonală.

6. *alarios*, trupele trimise de aliați și pe care în mod obișnuit le punea în cele două aripi (*alae*) ale frontului.

7. *quod*, conjuncție cauzală.

8. *multitudine*, complement circumstanțial de instrument.

9. *minus valebat* = se găsea în inferioritate.

10. *ad speciem*, Cæsar urmărea să facă impresia unui număr mai mare de legionari, sperând că *alarii* vor fi considerați de Germani tot ca legionari.

alariis uteretur; ipse triplici instructa acie <sup>11</sup> usque ad castra hostium accessit. [2] Tum demum necessario <sup>12</sup> Germani suas copias castris eduxerunt generatimque <sup>13</sup> constituerunt paribus intervallis <sup>14</sup>, Harudes, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Suebos, omnemque aciem suam redis <sup>15</sup> et carris circumdederunt <sup>16</sup> ne <sup>17</sup> qua spes in fuga relinqueretur. [3] Eo <sup>18</sup> mulieres imposuerunt, quæ in prælium proficiscentes passis <sup>19</sup> manibus flentes implorabant ne <sup>20</sup> se <sup>21</sup> in servitatem Romanis traderent.

## CAP. LII.

### *Inceputul luptei dintre Romani și Germani.*

[1] Cæsar singulis legionibus singulos legatos et quæstorem<sup>1</sup> præfecit, uti eos<sup>2</sup> testes suæ quisque virtutis haberet; [2] ipse a dextro cornu <sup>3</sup>, quod eam partem minime firmam hostium esse animadverterat, prælium commisit. [3] Ita nostri acriter in hostes signo dato impetum fece-

11. **triplici instructa acie**, vezi cap. XXIV, § 2, nota 4.

12. **necessario**, Cæsar prezintă lucrurile așa încât Germanii au eșit la luptă văzându-se amenințați lângă tabără. Dion Cassius spune că Ariovistus a ieșit la luptă încurajat de succesul din ajun.

13. **generatim**, pe neamuri, pe popoare.

14. **paribus intervallis**, se referă la intervalul lăsat liber între un popor și altul în front.

15. **redis**=car cu patru roate și tras de patru cai; doi la roată și doi înaintași.

16. **circumdederunt** e vorba de spatele frontului și de flancuri.

17. **ne**, conjuncțiune finală.

18. **eo**=*in redas carrosque*.

19. **passis**, participiu perfect pasiv dela *pandere*.

20. **ne**, conjuncție completivă

21. **se**, reprezintă pe *mulieres* care implorau pe luptători.

## CAPITOLUL LII.

1. **quæstorem**, era unul singur, avea rolul administrativ al unui intendent militar; cu acest prilej a primit rolul de supraveghetor al mersului luptei pentru o parte a frontului.

2. **eos**=*legatos et quæstorem*.

3. **dextro cornu**, subînțeles: *Romano*=flancul drept al armației romane (care corespunde flancului stâng al frontului dușman).



runt, itaque <sup>4</sup> hostes repente celeriterque procurrerunt, ut spatium pila in hostes conjiciendi <sup>5</sup> non daretur. [4] Relictis pilis cominus gladiis <sup>6</sup> pugnatum est. At Germani celeriter ex consuetudine sua phalange <sup>7</sup> facta impetus gladiatorum exceperunt. [5] Reperti sunt complures nostri milites qui <sup>8</sup> in phalange <sup>9</sup> insilirent <sup>10</sup> et scuta manibus <sup>11</sup> revellerent et desuper <sup>12</sup> vulnerarent. [6] Cum hostium acies a sinistro <sup>13</sup> cornu pulsa atque in fugam coniecta esset, a dextro <sup>14</sup> cornu vehementer multitudine suorum nostram aciem premebant. [7] Id cum animadvertisset P. Crassus adulescens <sup>15</sup>, qui equitatu praerat, quod expeditior <sup>16</sup> erat quam ii qui inter aciem <sup>17</sup> versabantur, tertiam aciem <sup>18</sup> laborantibus <sup>19</sup> nostris subsidio <sup>20</sup> misit.

4. **Itaque** = *et ita*; *ita* determină pe *repente* și pe *celeriter* și are corespondent pe *ut* consecutiv.

5. **pila conjiciendi**, a păstral construcția gerunzială, n'a transformat-o în gerundivală. Pentru *pilum*, vezi cap. XXV, nota 5.

6. **gladiis**, vezi cap. XXV, nota 7.

7. **phalange**, vezi cap. XXIV, nota 12.

8. **qui** = *ut ii*; se subînțelege în propozițiunea principală *talis*.

9. **phalange**, s'a întrebuițat pluralul fiindcă fiecare neam german constituia o falangă; forma aceasta de acuzativ plural urmează declinarea greacă.

10. **insilirent**, pentru a apărea marginea de sus a scuturilor, a trebuit să facă un salt.

11. **manibus**, complement circumstanțial de instrument.

12. **desuper**, apucând scuturile cu mâinile, numai le-au aplecat și au aplicat loviturile pe deasupra

scuturilor, așa că loviturile veneau de sus în jos.

13. **sinistro** sunt flancurile fron-

14. **dextro** (tului german.

15. **adulescens**, nu indică o vârstă precisă, ci numai un epitet, în comparație cu alți comandanți.

16. **expeditior** = *minus impeditus*. Întrucât cavaleria nu era angajată în luptă, comandantul ei era mai liber să observe situația pe întregul front decât cei care comandau o trupă din frontul de luptă.

17. **inter aciem** = în linia de bătaie.

18. **tertiā aciem**, trupa care constituia a treia linie de bătaie și care, fiind în spatele celorlalte două linii, nu era angajată în luptă.

19. **laborantibus**, aici cu înțelesul: a o duce greu, a suferi.

20. **subsidio**, complement circumstanțial 'de scop.

## CAP. LIII.

*Infrângerea Germanilor : parte au fost omorâți, parte au trecut Rinul.*

[1] Ita proelium restitutum est, atque omnes<sup>1</sup> hostes terga verterunt neque prius<sup>2</sup> fugere destiterunt<sup>3</sup> quam ad flumen Rhenum milia passuum ex eo loco circiter quinque<sup>4</sup> pervenerunt. [2] Ibi perpauca aut viribus confisi tranare contenderunt aut lintribus inventis<sup>5</sup> sibi salutem reppererunt; [3] in his fuit Ariovistus, qui, naviculam deligatam ad ripam nactus, ea<sup>6</sup> profugit; reliquos omnes<sup>7</sup> equitatu<sup>8</sup> consecuti<sup>9</sup> nostri interfecerunt. [4] Duæ fuerunt Ariovisti uxores<sup>10</sup>, una Sueba natione, quam domo secum duxerat<sup>11</sup>, altera Norica, regis Voccionis soror, quam in Gallia duxerat<sup>12</sup> a fratre missam: utraque in ea fuga periit; duæ filiae<sup>13</sup>: harum altera occisa, altera capta est. [5] C. Valerius Procillus, cum a custodibus in fuga trinis<sup>14</sup> catenis vinctus traheretur, in ipsum Cæsarem hostes<sup>15</sup> equitatu perse-

## CAPITOLUL LIII.

1. **omnes**, deoarece frontul german nu era format din mai multe linii și astfel n'avea rezervă, când s'a rupt frontul n'au mai avut trupe cu care să-l refacă și astfel s'a produs panica.

2. **prius..quam**, constituiește împreună conjuncțiunea temporală *priusquam*.

3. **destiterunt**, cu infinitivul: a conțeni, a înceta.

4. **quinque**, edițiile Constans și Doberenz-Dinter au această cifră; edițiile Benoist-Dosson și Klotz au *quingaginta*.

5. **lintribus inventis**, ablativ absolut

6. **ea**, complement circumstanțial de instrument,

7. **omnes**, se acordă cu *reliquos*; în număr aproximativ de 80.000.

8. **equitatu**, complement circumstanțial de instrument.

9. **consecuti**, cu același înțeles ca în cap. XIII, § 1 (*consequi*): a ajunge.

10. **uxores**, Tacit arată că poligamia era îngăduită la Germani numai pentru căpetenii.

11. **secum duxerat**=o adusese cu sine.

12. **duxerat**, subînțeles: *in matrimonium*.

13. **filiae**, subînțeles: *fuerunt*.

14. **trinis**, s'a întrebuintat numeralul distributiv pentru că substantivul *catenæ* se folosește în mod obișnuit la plural.

15. **hostes**, complement direct al lui *persequentem*.

quentem incidit. [6] Quæ quidem<sup>16</sup> res Cæsari non minorem quam ipsa victoria voluptatem attulit, quod<sup>17</sup> hominem honestissimum provinciæ Galliæ<sup>18</sup>, suum familiarem et hospitem<sup>19</sup>, ereptum e manibus hostium sibi restitutum<sup>20</sup> videbat, neque ejus calamitate<sup>21</sup> de tanta voluptate et gratulatione quicquam Fortuna deminuerat. [7] Is<sup>22</sup> se<sup>23</sup> præsentem de se ter sortibus<sup>24</sup> consultum<sup>25</sup> dicebat, utrum igni statim necaretur, an in aliud tempus reservaretur: sortium beneficio se esse incolumem. [8] Item M. Metius repertus et ad eum reductus est.

## CAP. LIV.

*Vestea înfrângerii lui Ariovistus împiedică trecerea Suebilor peste Rin. Cæsar își aduce trupele în tabăra de iarnă.*

[1] Hoc proelio trans Rhenum nuntiato Suebi, qui ad ripas<sup>1</sup> Rheni venerant, domum reverti cœperunt; quos<sup>2</sup> ubi, qui proximi Rhenum<sup>4</sup> incolunt, perterritos<sup>3</sup> senserunt, insecuti, magnum ex his numerum occiderunt.

16. **quidem**, este o accentuare a lui *quæ*.

17. **quod**, dă motivarea bucuriei.

18. **provinciæ Galliæ**, Procillus era din neamul Helviilor care fuseseră înglobați în Provincia Romana.

19. **hospitem**, legăturile de ospitalitate între două persoane erau sfinte în antichitate.

20. **calamitate**, complement circumstanțial de instrument. Caesar vrea să arate că moartea sau dispariția lui Procillus i-ar fi micșorat bucuria izbânzii, dar norocul l-a scutit de aceasta.

22. **is** = C. Valerius Procillus.

22. **se** = *ipso*.

24. **sortibus**, complement cir-

cumstanțial de instrument. (Vezi cap. L, nota 13).

25. **consultum (esse)**, formă impersonală.

## CAPITOLUL LIV.

1. **ad ripas**, vezi cap. XXXVII, nota 11.

2. **quos** = *ces*, complement direct al lui *insecuti*.

3. **(eos) perterritos(esse)**, pozițiune completivă infinitivală după *senserunt*.

4. **proximi Rhenum**, construit ca *prope castra* (cap. XXII, § 3), *proprius tumultum* (cap. XLVI, § 1), deși în cap. I, § 3 avem *proximi Germanis*,

[2] Cæsar, una æstate <sup>5</sup> duobus maximis bellis confectis, maturius paulo, quam tempus anni postulabat <sup>6</sup>, in hiberna <sup>7</sup> in Sequanos <sup>8</sup> exercitum deduxit; [3] hibernis Labienum præposuit; ipse in citeriorem Galliam <sup>9</sup> ad conventus <sup>10</sup> agendos profectus est.

5. **æstate**, cu același înțeles cum zice și Românul „într'o vară”, înțelegând tot timpul cald-primăvara și vara.

6. **postulabat**, nu vremea rea, ci lipsa de activitate războinică l-a îndemnat să-și ducă trupele în tabăra de iarnă.

7. **in hiberna**, subînțeles: *castra*

8. **in Sequanis**, Cæsar n'a găsit nimerit să-și așeze trupele, pentru iernat, în Provincia, ci le-a dus

aproape de Rin la poporul care mai chemase adată pe Germani.

9. **in citeriorem Galliam** = în Gallia Cisalpină.

10. **conventus**, Cæsar ținea în fiecare an sesiunile cu caracter judiciar în Gallia Cisalpină, tratând toate chestiunile care nu erau de competența autorităților locale, precum și pe cele ce-i erau supuse în apel.

# LIBER SECUNDUS

## AL DOILEA AN DE RĂZBOIU

(797 ab U. C.. 57 a. Chr.)

### RĂZBOIUL IMPOTRIVA BELGILOR

#### CAP. I

*Cæsar află dela Labienus că Belgii organizează o ligă împotriva Romanilor.*

[1] Cum esset Cæsar in citeriore Gallia legionesque essent conlocatæ in hibernis, ita uti supra demonstravimus <sup>1</sup>, crebri ad eum rumores adferebantur, litterisque item Labieni certior fiebat omnes Belgas, quam <sup>2</sup> tertiam esse Galliæ partem dixeramus <sup>3</sup>, contra populum Romanum conjurare <sup>4</sup> obsidesque inter se dare. [2] Conjurandi <sup>5</sup> has esse causas : primum quod <sup>6</sup> vere-

#### CAPITOLUL I

1. **supra demonstravimus**, vezi liber I, cap. LIV, § 3.

2. **quam**, reprezintă pe *Belgas*, dar este acordat cu numele predicativ *partem*.

3. **tertiam partem dixeramus**, vezi liber I, cap. I, § 1. Sensul este: una din cele trei părți, căci, înșirându-le în primul capitol al cărții întâi, a numit întâi

pe Belgii, iar în al treilea rând pe Galli sau Celți.

4. **conjurare**, exprimă ideea depunerii jurământului împreună; de unde: se leagă prin jurământ, organizează o conspirație legându-se prin jurământ.

5. **conjurandi**, este întrebuințat cu valoarea substantivală.

6. **quod...**, începe vorbirea indirectă, exprimând gândul -- argumentarea -- Belgilor.

rentur ne, omni pacata Gallia<sup>7</sup>, ad eos exercitus noster adduceretur; [3] deinde, quod ab nonnullis Gallis sollicitarentur<sup>8</sup>, partim<sup>9</sup> qui, ut Germanos diutius in Gallia versari noluerant<sup>10</sup>, ita populi Romani exercitum hiemare atque inveterascere in Gallia moleste ferebant, partim qui, mobilitate et levitate animi<sup>11</sup>, novis imperiis<sup>12</sup> studebant; [4] ab nonnullis<sup>13</sup> etiam, quod<sup>14</sup> in Gallia a potentioribus atque iis qui ad conducendos homines<sup>15</sup> facultates<sup>16</sup> habebant vulgo<sup>17</sup> regna<sup>18</sup> occupabantur, qui minus facile<sup>19</sup> eam rem imperio nostro consequi poterant.

7. **omni pacata Gallia**, ablativ absolut cu sens temporal și condițional. *Pacata* exprimă punctul de vedere roman, deci al lui Căsar; Belgii și Gallii în genere nu vedeau în expedițiunile lui Căsar o luptă pentru liniștirea unei țări turburate, ci tendința de supunere a țării lor. *Gallia*, este luat în sens restrâns, referindu-se la partea centrală a Galiei, a cărei cucerire o începuse prin înfrângerea Helvețiiilor și prin ocuparea țării Sequanilor, după înfrângerea lui Ariovistus.

8. **sollicitarentur**, exprimă ideea de ațâțare împotriva cuiva.

9. **partim (qui)**, adverbul înlocuiește ideea: *quorum pars constabat ab iis (qui)*.

10. **noluerant, ferebant, studebant**, reprezintă explicațiuni date de Căsar.

11. **mobilitate et levitate animi**, o apreciere puțin favorabilă, pentru că tendința lor, protivnică interesului roman, își caută realizarea.

12. **novis imperiis**, chiar dacă s'ar gândi la Hædii și Sequani, care ceruseră să-i scape de Germani, este nedreaptă afirmarea, căci aceștia nu căutaseră atunci

să treacă sub stăpânire romană și, desigur, erau mai dornici de libertate.

13. **ab nonnullis**, subînțeles: *sollicitabantur*, cuprins mai sus în *sollicitarentur*, și are continuarea cu: *qui minus facile poterant*.

14. **quod**, exprimă motivarea dată de Căsar pentru intervenția acestei noi categorii.

15. **ad conducendos homines**, e vorba de câștigarea partizanilor plătindu-i.

16. **facultates** = mijloace materiale, avere.

17. **vulgo** = în general. Poate fi oarecare exagerare.

18. **regna**, sens general pentru: conducerea supremă a Statului respectiv.

19. **minus facile**, eufemism. Sub stăpânirea romană nu era niciun mijloc ca să fie conducător al unui Stat cel care ar reprezenta numai interesele Statului. Trebuia să se simtă exponent al puterii, și deci al intereselor romane.

20. **sub imperio nostro**, ar putea arăta că Căsar, încă din al doilea an de războiu, urmărea supunerea întregii Gallii.

## CAP. II

*Cæsar înrolează alte două legiuni în Gallia Cisalpină. Cu toată armata pleacă la hotarele Belgilor.*

[1] His nuntiis litterisque commotus Cæsar, duas legiones in citeriore Gallia novas conscripsit <sup>1</sup>, et, in ita æstate <sup>2</sup>, in ulteriorem Galliam <sup>3</sup> qui deduceret <sup>4</sup>, Q. Pedium legatum misit. [2] Ipse <sup>5</sup>, cum primum <sup>6</sup> pabuli copia <sup>7</sup> esse inciperet, ad exercitum venit. [3] Dat negotium <sup>8</sup> Senonibus reliquisque Gallis qui finitimi Belgis erant, uti ea quæ apud eos <sup>9</sup> gerantur cognoscant seque de his rebus certiorum faciant. [4] Hi constanter <sup>10</sup> omnes nuntiaverunt manus <sup>11</sup> cogi, exercitum <sup>12</sup> in unum locum conduci <sup>13</sup>. [5] Tum vero dubitandum non existimavit quin <sup>14</sup> ad eos proficisceretur. [6] Re frumentaria comparata, castra movet <sup>15</sup> diebusque circiter quindecim <sup>16</sup> ad fines Belgarum pervenit.

## CAPITOLUL II.

1. **duas legiones conscripsit**, adică legiunile: XIII și XIV, cu care a ajuns la numărul de 8 legiuni.

2. **in ita æstate**, expresiune pe care o obișnuște Cæsar, în loc de *ineunte aestate*; *ineunte* = la începutul; *aestate* este timpul bun pentru operații, de când începe să se încălzească, de când se imprimăvărează.

3. **ulteriorem Galliam**, se referă la întreaga Gallie de dincolo de Alpi (*ulterior*), cuprinzând și Provincia și Gallia liberă.

4. **qui deduceret**, propozițiune finală legată printr'un prenume relativ, așezat înaintea numelui pe care-l reprezintă (Quintum Pedium). Vezi sintaxa, prop. cauzală § 3.

5. **ipse** = Cæsar: iar el.

6. **cum primum**, conjuncție temporală (Vezi sintaxa, propozițiuni temporale, § 1).

7. **copia**, cantitate suficientă, belșug.

8. **negotium** = însărcinare, preocupare.

9. **eos** = Belgas.

10. **constanter**, veștile (informațiunile) i-au venit din mai multe părți și în diferite momente, dar i s'a referit în mod statornic...

11. **manus**, trupele în unități mai mici care se strâneau dela diferitele neamuri ale Belgilor.

12. **exercitum**, totalul trupelor când s'au adunat la un loc.

13. **cogi... conduci**, exprimare scurtă, parcă ar fi notiță din memorii.

14. **non dubitandum... quin**, cu sensul de a nu ezita să... se întrebuițează în mod obișnuit infinitivul, nu *quin*. Cæsar folosește construcția cu *quin*.

15. **castra movet**, tabăra de iarnă o avusese în țara Sequanilor, centrul fiind orașul Vesontio.

16. **quindecim**, pentru o distanță de aproximativ 230 km. a întrebuițat prea mult timp, ceea ce înseamnă că nu se petrecuseră evenimente care să-l oblige la grabă.

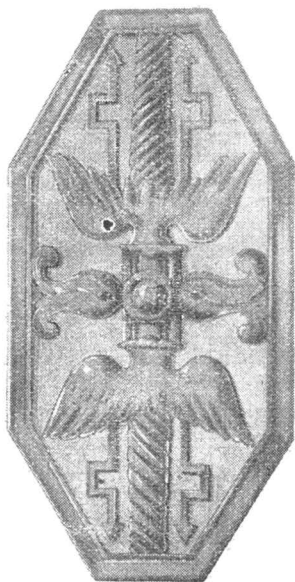
## CAP. III.

*Remii fac declarație de supunere.*

[1] Eo cum de improviso celeriusque <sup>1</sup> omni opinione <sup>2</sup> venisset, Remi, qui proximi <sup>3</sup> Galliae <sup>4</sup> ex Belgis sunt, ad eum legatos Iccium et Andocumborium, primos civitatis, miserunt, [2] qui <sup>5</sup> dicerent se <sup>6</sup> suaque omnia in fidem atque in potestatem populi Romani permittere <sup>7</sup>, neque se <sup>8</sup> cum Belgis reliquis consensisse neque contra populum Romanum conjurasse, [3] paratosque <sup>9</sup> esse et obsides dare <sup>10</sup> et imperata facere <sup>11</sup> et oppidis recipere <sup>12</sup> et frumento ceterisque rebus juvare; [4] re-

## CAPITOLUL III.

1. *celerius*, întrucât Belgii îl știau în Gallia cisalpină.



*Scutum octangulum*

2. *omni opinione* = orice așteptare. Este un *ablativus comparationis*,

3. *proximi*. în partea pe unde venea Căsar.

4. *Galliae*, în sens restrâns.

5. *qui*, final: *ut ii*.

6. *se* = *Remos*, acuzativ, complement al lui *permittere*, legat prin *que* cu *sua omnia*, care nu poate fi decât complement direct.

7. *permittere*, subiectul: *se*, subînțeles ușor prin prezența lui *se* complement: a încredința.

8. *se*, aici este pus subiectul, servind și pentru *consensisse* și pentru *conjurasse* și pentru *paratos esse*, deși ultimul n'are înainte o conjuncție copulativă identică.

9. *paratos*. întrebuițat adjectival.

10. *dare, facere, recipere, juvare*, s'a întrebuițat infinitivul în locul gerunziului (sau gerundivului) cu *ad*, în sensul: gata să...

11. *imperata facere* = a executa ordinea, ceea ce arată că se pun la dispoziția Romanilor.

12. *oppidis recipere*, lipsește complementul *Romanos*. *Oppidis* este în ablativ, servind drept complement instrumental, dar verbul având sensul: a primi, a găzdui. În rolul de complement circumstanțial de loc s'ar construi cu *in* și acuzativul, dar verbul ar însemna: a oferi un adăpost, un refugiu.



liquos omnes Belgas in armis esse <sup>13</sup>, Germanosque qui cis Rhenum incolant <sup>14</sup> sese cum his conjunxisse, [5] tantumque esse eorum omnium furorcm ut <sup>15</sup> ne Suessiones quidem, fratres consanguineosque suos, qui <sup>16</sup> eodem jure et isdem legibus <sup>17</sup> utantur, unum imperium unumque magistratum <sup>18</sup> cum ipsis <sup>19</sup> habeant, deterrere poterint quin <sup>20</sup> cum his consentirent.

## CAP. IV.

*Remii informează pe Căesar despre forțele militare ale celorlalți Belgi.*

[1] Cum ab his quaereret quæ civitates quantæque in armis essent et <sup>1</sup> quid in bello possent, sic <sup>2</sup> reperiebat: „Plerosque Belgas esse ortos ab Germanis <sup>3</sup> Rhenumque <sup>4</sup> antiquitus traductos <sup>5</sup> propter loci fertilitatem ibi consedissee Gallosque qui ea loca incolerent expulsiise,

13. *in armis esse*, expresie potrivită pentru a exprima o stare într'un anumit moment, nu o lucrare.

14. *qui incolant*, în stil indirect, de aceea este conjunctivul.

15. *ut ne... poterint*, este propozițiune consecutivă.

16. *qui... utantur, habeant*, vezi nota 14.

17. *jure... legibus*, principii... de drept... legi scrise.

18. *imperium... magistratum*, autoritatea supremă care avea atribuțiuni identice la ambele popoare, era încredințată în mâna aceleași persoane.

19. *ipsis = Remis*.

20. *quin*, după *ne... deterrere*.

## CAPITOLUL IV.

1. *et*, între *quæ* și *quantæ* se face legătura prin — *que*, iar între grupul lor și *quid...* se face legă-

tura prin *et*. O atenție deosebită la valoarea fiecărei părți din frază.

2. *sic* în loc de *ea*, pe care le enumeră.

3. *ab Germanis*, poate să arate numai o origine teritorială, căci unele triburi belgice fiind la Răsărit de Rin, au trecut cu vremea în partea de Apus; cu această interpretare se explică ușor prepozițiia *ab*. Altfel pentru *ab* se caută o explicație temporală: originea îndepărtată. Belgii însă erau Celți veniți ca toți Celții din răsăritul Rinului, dar au venit mai târziu.

4. *Rhenum*, în acuzativ după *traductos* care e la forma pasivă, fără a fi repetat prepozițiia *trans*. La activ îl folosește cu două acuzative. (Vezi liber I, cap. XII, § 2).

5. *traductos*, participiu, nu se subînțelege *esse*, după cum arată conjuncțiunile copulative.

[2] solosque esse <sup>6</sup> qui, patrum nostrorum <sup>7</sup> memoria omni Gallia vexata <sup>8</sup>, Teutonos Cimbrosque intra fines suos <sup>9</sup> ingredi prohibuerint; [3] qua ex re fieri uti earum rerum memoria <sup>10</sup> magnam sibi auctoritatem magnesque spiritus <sup>11</sup> in re militari sumerent." [4] De numero eorum omnia se habere explorata <sup>12</sup> Remi dicebant, propterea quod <sup>13</sup>, propinquitatibus adfinitatibusque conjuncti <sup>14</sup>, quantam quisque <sup>15</sup> multitudinem in communi Belgarum concilio ad id bellum pollicitus sit cognoverint. [5] „Plurimum inter eos Bellovacos et virtute et auctoritate et hominum numero valere: hos posse conficere <sup>16</sup> armata <sup>17</sup> milia centum; pollicitos ex eo numero electa sexaginta, totiusque belli imperium <sup>18</sup> sibi postulare. [6] Suessiones suos <sup>19</sup> esse finitimos; fines latissimos feracissimosque agros possidere. [7] Apud eos <sup>20</sup> fuisse regem nostra etiam memoria Diviciacum, totius Galliae potentissimum, qui cum magnae partis harum regionum, tum etiam Britanniae imperium obtinuerit, nunc esse regem Galbam: ad hunc propter justitiam prudentiamque summam <sup>21</sup> totius belli omnium voluntate deferri; oppida

6. **solosque esse**, subiectul subînțeles: *Belgas*.

7. **nostrorum**, se raportă la Romani.

8. **omni Gallia vexata**, deosebirea de tratament: pentru acțiunea Cimbrilor și Teutonilor: *vexare*; pentru a Romanilor: *pacare* (Vezi cap. I, nota 7).

9. **suos**=*Belgarum*.

10. **memoria**, complement circumstanțial de cauză.

11. **spiritus**=mândrie, orgoliu.

12. **habere explorata**, apropierea verbului *habere* cu participiul perfect pasiv, care a dus la constituirea timpurilor compuse din limbile romanice.

13. **propterea quod... cognoverint**, este justificarea afirmației că

știau numărul trupelor fiecărui popor.

14. **conjuncti**, acordat cu subiectul lui *cognoverint*.

15. **quisque**, se raportă la fiecare dintre popoarele belgice.

16. **conficere**, având complement un număr: să împlinească, să dea.

17. **armata**, acordat cu *milia*, în loc să fie în genitiv, reprezentând pe *militum*.

18. **imperium**, comanda (conducerea) supremă.

19. **suos**=*Remorum*.

20. **apud eos**=*apud Suessiones*.

21. **summam**, la nota 18 este *imperium*. Cuvintele cuprind o deosebire de nuanță, însă rezultatul este același.

habere numero XII, polliceri milia armata quinquaginta; [8] totidem<sup>22</sup> Nervios, qui maxime feri inter ipsos<sup>23</sup> habeantur longissimeque absint; [9] quindecim milia Atrebates, Ambianos decem milia, Morinos XXV milia, Menapios VII milia, Caletos X milia, Veliocasses et Viromanduos totidem, Atuaticos XVIII milia; [10] Condrusos, Eburones, Cærcesos, Pæmanos, qui uno nomine Germani appellantur, arbitrari<sup>24</sup> ad<sup>25</sup> XL milia<sup>26</sup>.

## CAP. V.

*Cæsar face planul de a ataca pe Belgi în mai multe puncte. Mută tabăra la Nord de Axona.*

[1] Cæsar Remos cohortatus<sup>1</sup> liberaliterque oratione prosecutus<sup>2</sup>, omnem senatum<sup>3</sup> ad se convenire principumque<sup>4</sup> liberos obsides ad se adduci jussit. Quæ omnia ab his diligenter ad diem<sup>5</sup> facta sunt. [2] Ipse<sup>6</sup> Divi-

22. **totidem**, subînțeleas = *polliceri*.

23. **inter ipsos**, subînțeleas: *Belgas*.

24. **arbitrari**, subiectul *Condrusos, Eburones...* care nu s'au angajat la un număr exact. Propozițiunea completivă a lui *arbitrari*: (*se posse conficere*) *ad...*

25. **ad**, arată aproximație.

26. Din această înșirare, urmează că Cæsar avea să întâlnească o armată de 296.000 oameni, dacă ar fi fost strănsă la un loc, iar el venea cu 8 legiuni și trupe auxiliare, în total aproximativ 50.000 oameni.

## CAPITOLUL V.

1. **cohortatus**, a îndemna. Obiectul îndemnului lipsește: să rămână credincioși.

2. **liberaliter oratione prosecutus**; *liberaliter* arată amabilitatea pusă de Cæsar în raporturile cu Remii;

*oratione prosequi* = a însoți pe cineva cu vorba. Toate la un loc caută să arate arta pusă de Cæsar ca să hotărască pe Remi să rămână credincioși Romanilor și separați de ceilalți Belgi.

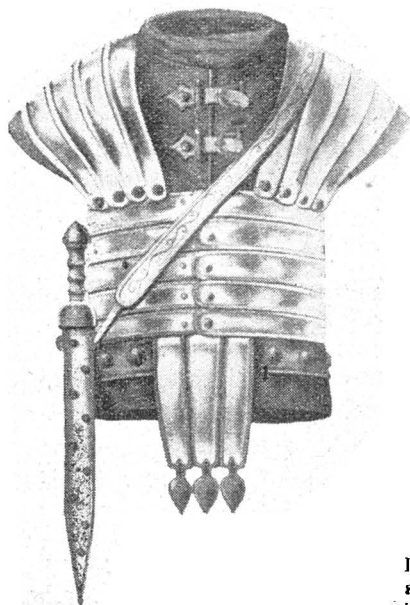
3. **senatum**, Cæsar pomenește la mai multe popoare gallice despre Senat, care la unele era foarte numeros, până la 600 de membri; se pare că erau, ca și la Romani, câte unul din fiecare *gens*.

4. **principes** = căpetenii, oameni influenți; aceștia nu erau conducători oficiali, *magistratus*, nu erau investiți cu putere în Stat, dar, grație averii lor, prin care puteau să-și țină aproape o mare clientelă, aveau mare trecere.

5. **ad diem**, la ziua fixată.

6. **ipse**, numele lui Cæsar a fost pus la începutul capitolului; înlocuirea aici prin *ipse* este făcută spre a insista asupra acțiunii lui, în timpul când Remi executau ceea ce li se ceruse,

ciacum Hæduum magnopere cohortatus <sup>7</sup> docet<sup>8</sup>, quantopere rei publicæ communisque salutis <sup>9</sup> intersit manus hostium distineri <sup>10</sup>, ne cum tanta multitudine



*Lorica squamata*

7. **magnopere cohortatus**, se vede că a fost necesar un îndemn special, pentru că îi propunea să încerce o diversiune prin trupele Hæduilor.

8. **docet**, este pus pentru că îl face să înțeleagă utilitatea planului lui de luptă.

9. **communisque salutis**, după ce arată interesul roman, Cæsar se vede obligat să adauge și interesul comun al Romanilor și Hæduilor, adică să arate că acțiunea este folositoare și acestora.

10. **manus hostium distineri**, planul cel mai potrivit spre a evita lupta cu întreaga armată a

uno tempore confligendum sit. [3] „Id fieri posse, si suas copias Hædui in fines Bellovacorum introduxerint et eorum agros populari cœperint.” His mandatis, eum <sup>11</sup> ab se dimittit. [4] Postquam omnes Belgarum copias in unum locum coactas ad se venire vidit neque <sup>12</sup> jam longe abesse <sup>13</sup> ab iis <sup>14</sup> quos miserat <sup>15</sup> exploratoribus et ab Remis cognovit, flumen Axonam <sup>16</sup>, quod est

Belgilor (vezi cap. IV, nota 26); așa, avea să lupte cu popoare izolate.

11. **eum** = *Diviciacum*.

12. **neque**, leagă pe *cognovit de vidit* prin partea copulativă (*et*), subînțelegându-se conjuncția temporală *postquam*; negația trece la *abesse*.

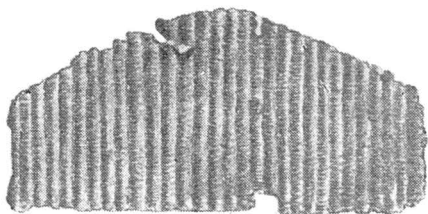
13. **abesse**, subiectul subînțeles: *omnes copias Belgarum*.

14. **ab iis... exploratoribus**, între pronumele determinativ *iis* și substantivul său introduce lămurirea determinativului; complement al lui *cognovit*, cu întrebarea *unde* nume de persoană; tot așa este și *ab Remis*.

15. **quos miserat**, subiectul subînțeles: Cæsar.

16. **flumen Axonam... exeretum**, cele două complemente ale lui *traducere*.

in extremis Remorum finibus, exercitum traducere maturavit atque ibi castra posuit <sup>17</sup>. [5] Quae res <sup>18</sup> et latus unum castrorum ripis fluminis muniebat et post eum <sup>19</sup> quae essent tuta ab hostibus reddebat <sup>20</sup> et <sup>21</sup> commeatus <sup>22</sup> ab Remis reliquisque civitatibus ut sine periculo ad eum <sup>23</sup> portari posset efficiebat. [6] In eo flumine



*Lorica hamata.*

pons erat. Ibi praesidium <sup>24</sup> ponit et in altera parte <sup>25</sup> fluminis Q. Titurium Sabinum legatum cum sex cohortibus relinquit; castra <sup>26</sup> in altitudinem pedum XII vallo fossaque <sup>27</sup> duodeviginti pedum muniri jubet.

17. *maturavit*,.. *posuit*, predicătele propozițiunilor principale.

18. *quae res*, așezarea taberei în punctul pe care l-a ales.

19. *post eum*, complement al lui *essent*. Construește : *quae essent post eum*; *eum* = *Cæsarem*.

20. *tuta reddebat*, a asigura, a pune în siguranță : subiectul : *quae res*.

21. *et*, leagă pe *efficiebat* de propozițiunile principale de mai sus, păstrând subiectul *quae res*.

22. *commeatus*, este subiectul lui *posset*; este pus înaintea conjuncției *ut*, împreună cu lămuririle sale, din cauza importanței pe care i-o dă în frază.

23. *eum* = *Cæsarem*.

24. *praesidium* = post de pază, de apărare.

25. *in altera parte*, partea din care trecuse el înainte de a ocupa poziția pe care o avea, adică partea de Sud.

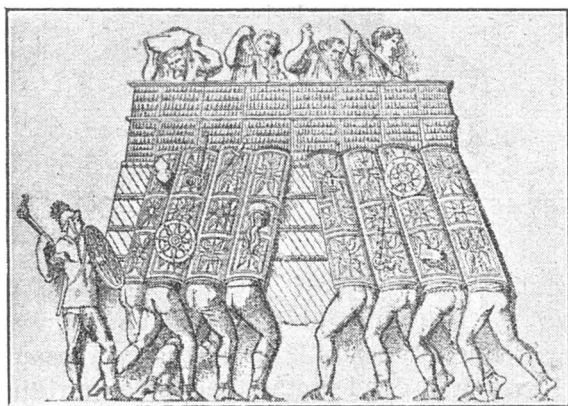
26. *castra*, subiect al lui *muniri*, și împreună formează propozițiunea completivă infinitivală după *jubet*.

27. *vallo fossaque*, de notat aranjarea lămuririlor fiecăruia : ale lui *vallo* sunt puse înainte, ale lui *fossa* sunt în urmă. Căsar caută să-și organizeze poziția, construind o întăritură (*vallum*) care consta din pământ ridicat prevăzut pe creastă cu pari de lemn; iar în față având un șanț larg

## CAP. VI.

*Belgii atacă oraşul Bibrax al Remilor.*

[1] Ab his castris oppidum Remorum nomine Bibrax aberat milia <sup>1</sup> passuum octo. Id <sup>2</sup> ex itinere <sup>3</sup> magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt. Aegre eo die susten-

*Testudo.*

tatum est <sup>4</sup>. [2] Gallorum eadem atque <sup>5</sup> Belgarum oppugnatio <sup>6</sup> est hæc. Ubi circumjecta multitudine hominum totis mœnibus <sup>7</sup> undique <sup>8</sup> in murum lapides

## CAPITOLUL VI.

1. *milia octo*, acuzativ cu verbul *abesse* pentru a arăta depărtarea unui loc de altul. Aceasta este construcția clasică. Căesar folosește uneori construcția cu *ab* după *abesse* și *distare*.

2. *id* = *oppidum*

3. *ex itinere*, Belgii se găseau în marș și ajungând la acest oraș, imediat, fără nicio pauză, au început asaltul.

4. *sustentatum est*, întrebuințat

impersonal, cu înțelesul de: a rezista.

5. *eadem atque* = ca și. Rânduiala propozițiunii: *Oppugnatio Gallorum, eadem atque Belgarum, est hæc*.

6. *oppugnatio* = felul de atac, sistemul de atac.

7. *totis mœnibus* = pe toată întinderea zidurilor; se înțelege că pe partea exterioară, dincotro vine trupa care atacă.

8. *undique*, corespunde ideii din *totis mœnibus*.

jaci cœpti sunt <sup>9</sup> murusque defensoribus nudatus est <sup>10</sup>, testudine <sup>11</sup> facta portas succendunt murumque subruunt. [3] Quod tum facile fiebat. Nam cum tanta multitudo <sup>12</sup> lapides ac tela conjicerent, in muro consistendi potestas erat nulli. [4] Cum finem oppugnandi nox fecisset <sup>13</sup>, Iccius Remus, summa nobilitate et gratia <sup>14</sup> inter suos, qui tum oppido præfuerat, unum ex iis qui legati de pace ad Cæsarem venerant nuntium ad eum <sup>15</sup> mittit : „nisi subsidium sibi <sup>16</sup> submittatur, sese diutius sustinere <sup>17</sup> non posse.”

## CAP. VII.

*Cæsar trimele trupe în ajutor și împiedică cucerirea oraşului. Belgii se apropie de tabăra lui Cæsar.*

[1] Eo <sup>1</sup> de media nocte <sup>2</sup> Cæsar, isdem <sup>3</sup> ducibus usus qui nuntii ab Iccio venerant, Numidas <sup>4</sup> et Cretas sa-

9. **jaci cœpti sunt**, s'a întrebuiţat forma pasivă *cœpti sunt* din cauza infinitivului pasiv. Acţiunea aruncării pietrelor se înţelege din partea trupei care atacă.

10. **cœpti sunt, nudatus est**, poziţiuni temporale legate cu *ubi*.

11. **testudine facta**, era un dispozitiv al armatei pentru a se putea apropia de ziduri fără a primi loviturile pietrelor sau ale altor obiecte grele aruncate de cei de pe zidurile cetăţii : aşezau scuturile deasupra capului, încât trupa în mişcare părea o broască ţes'oasă. Când ajungeau la zid, cei din primul rând stau în picioare cu scuturile drepte, acoperindu-le capetele şi lăsându-se pe spate ; cei din al doilea rând erau puţin aplecaţi, așa ca scuturile să se acopere unul pe altul și pietrele să poată aluneca fără a lovi pe cineva.

12. **tanta multitudo... conjicerent**, se referă la cei care atacau ; acordul după înţeles.

13. **finem fecisset** = pusesse capăt.

14. **summa nobilitate et gratia**, ablativus qualitatis.

15. **eum** = *Cæsarem*.

16. **sibi, sese**, reprezintă pe Iccius Remus.

17. **sustinere**, fiind lipsit de complement are același înțeles ca *sustentare* de mai sus (vezi nota 4).

## CAPITOLUL VII.

1. **eo** = *in oppidum*.

2 **de media nocte**, prepoziția *de* exprimând ideea de coborîre de sus în jos, în această expresie arată că trecuse miezul nopții : după ...

3. **isdem**, subînțeles *hominibus* ; iar *ducibus* este atribut la substantivul subînțeles : drept călăuze.

4. **Numidas, Cretas, Baleares**, trupe auxiliare întrebuițate de Cæsar, fiecare având specialitatea lor, după locul de origine.

gittarios et funditores Baleares subsidio<sup>5</sup> oppidanis mittit ; [2] quorum adventu<sup>6</sup> et<sup>7</sup> Remis<sup>8</sup> cum<sup>9</sup> spe defensionis studium<sup>10</sup> propugnandi<sup>11</sup> accessit<sup>12</sup>, et hostibus ea-



*Cornu.*

dem de causa spes potiundi oppidi<sup>13</sup> discessit. [3] Itaque paulisper apud oppidum<sup>14</sup> morati<sup>15</sup> agrosque Remorum

5. **subsidio**, complement circumstanțial de scop.

6. **adventu**, complement circumstanțial întrunind și ideea de timp și ideea de cauză.

7. **et... et** = și... și, pe de o parte, pe de altă parte.

8. **Remis**, complement indirect al lui *accessit*.

9. **cum**, ideea de însoțire : odată cu.

10. **studium** = ardoarea

11. **propugnandi**, cuprinde ideea de a lupta pentru a respinge (în-depărta) ceva, lupta defensivă dintr'o poziție întărită.

12. **accessit... discessit**, de remarcare a posibilitățile pe care le oferea limba latină de a folosi

aceeași temă verbală spre a exprima ideea opuse.

13. **potiundi oppidi**, construcția gerundiyală presupune o gerundiyală cu complement în acuzativ : *potiundi oppidum*, ceea ce era inadmisibil în epoca clasică, *potiri* construindu-se cu ablativul.

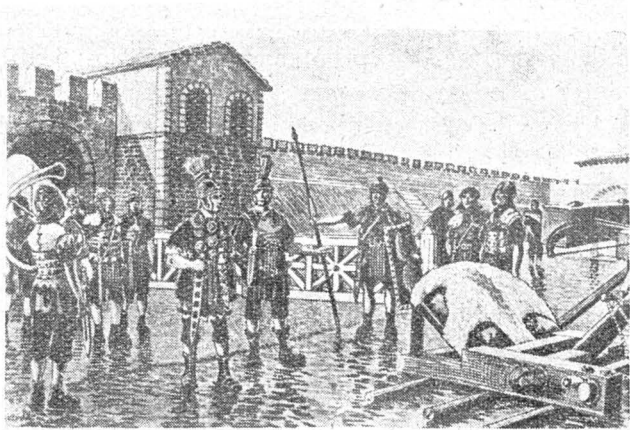
S'a păstrat însă din vremea când *potiri* avea complementul în acuzativ, cum se construia și mai târziu în stilul familiar.

14. **apud oppidum**, complement circumstanțial de loc la întrebarea *ubi*, arătând că lucrarea se petrece lângă o localitate.

15. **morati, depopulati**, participii care lămuresc subiectul : *Belgae*.



depopulati, omnibus vicis ædificiisque <sup>16</sup>, quo <sup>17</sup> adire potuerant, incensis, ad castra <sup>18</sup> Cæsaris omnibus copiis <sup>19</sup> contenderunt et ab milibus passuum minus duo-



*Vizita generalului la întărituri.*

bus <sup>20</sup> castra posuerunt; [4] quæ castra, ut <sup>21</sup> fumo atque ignibus significabatur, amplius milibus <sup>22</sup> passuum octo in latitudinem patebant.

16. **vicis ædificiisque**, subînțeles *Remorum*.

17. **quo**, adverbul interogativ, încotro, cu valoare de conjuncție.

18. **ad castra**, complement circumstanțial de loc la întrebarea *quo*, spre a arăta apropierea de o localitate.

19. **omnibus copiis**, n'a fost nevoie să se repete prepoziția *cum*, cuprinsă în verbul *contenderunt*.

20. **ab milibus duobus**, întrebuițează prepoziția *ab*, pentrucă verbul nu cuprinde ideea de distanță și nici punctul de plecare al măsurării distanței nu este arătat în propozițiune.

21. **ut**, conjuncția comparativă (modală)

22. **milibus octo**, ablativ după comparativul *amplius*.

## CAP. VIII.

*După mai multe ciocniri mici, Cæsar se hotărăște să dea lupta.*

[1] Cæsar primo<sup>1</sup> et propter multitudinem hostium et propter eximiam opinionem<sup>2</sup> virtutis<sup>3</sup> prælio supersedere<sup>4</sup> statuit; [2] cotidie tamen equestribus præliis



*Lucrarea unui vallum.*

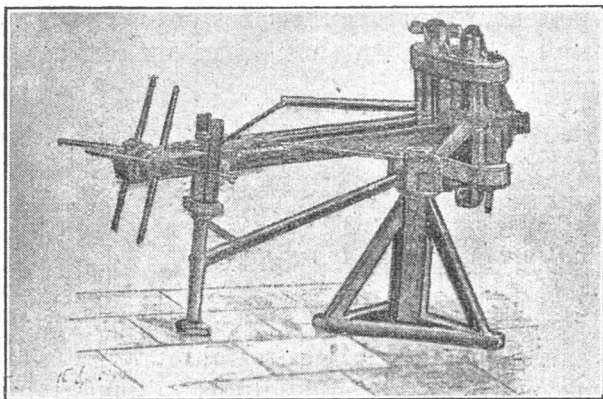
quid hostis virtute posset et quid nostri auderent periclitabatur<sup>5</sup>. [3] Ubi nostros non esse inferiores intellexit, loco pro<sup>6</sup> castris ad aciem instruendam natura<sup>7</sup> opportuno<sup>8</sup> atque idoneo, quod<sup>9</sup> is collis, ubi castra

## CAPITOLUL VIII.

1. **primo**, adverb = *primum*.
2. **eximiam opinionem** = faimă, reputație.
3. **virtutis** = bravură, vitejie; se subînțelege: *hostium*.
4. **supersedere** = a se abține dela; se construște cu ablativ, rar cu dativul; cu acest sens uneori are și prepoziția *ab*.

5. **periclitabatur** = a încerca, a face proba.
6. **pro** = în fața, înaintea.
7. **natura**, complement al lui *opportuno*.
8. **opportuno, idoneo**, predicate în ablativul absolut, lipsind auxiliarul *esse*.
9. **quod... patebat, habebat, redibat**, justifică afirmația din *opportuno atque idoneo*.

posita erant, paululum ex planitie editus <sup>10</sup>, tantum adversus <sup>11</sup> in latitudinem patebat, quantum loci <sup>12</sup> acies instructa <sup>13</sup> occupare poterat, atque ex utraque parte



*Catapulta.*

lateris dejectus <sup>14</sup> habebat et in frontem leniter fastigatus <sup>15</sup> paulatim ad planitiem redibat <sup>16</sup>, ab utroque latere <sup>17</sup> ejus collis transversam <sup>18</sup> fossam obduxit <sup>19</sup> circiter passuum CD [4] et ad extremas fossas <sup>20</sup> castella <sup>21</sup> constituit ibique tormenta <sup>22</sup> collocavit, ne, cum aciem

10. **editus**, determină pe *collis*.

11. **adversus**, se acordă cu *collis* și are valoare de adjectiv: partea întoarsă spre dușmani.

12. **loci**, genitiv după *quantum*.

13. **acies instructa**, frontul roman.

14. **dejectus**, coborișuri, pante repezi.

15. **leniter fastigatus** = ușor ridicat (la creastă).

16. **ad planitiem redibat**, trecerea spre șes era pe nesimțite.

17. **ab utroque latere**, e vorba de cele două flancuri ale frontului, care au fost punctul de plecare pentru *fossam transversam*.

18. **fossam transversam**, șanțul de o parte și alta a frontului era perpendicular pe linia de bătaie.

19. **obduxit, constituit, collocavit** sunt predicatele propozițiilor principale.

20. **extremas fossas**, e vorba de partea cea mai depărtată de frontul roman și deci cea mai apropiată de dușmani.

21. **castella** = fortificații destinate să apere poziția, redută.

22. **tormenta** = mașini pentru aruncat, care se întorceau pe un sistem de curele întinse prin niște cilindri pe care se răsuceau.

instruxisset, hostes, quod tantum multitud'ne poterant ab lateribus<sup>23</sup> pugnantes suos circumvenire possent<sup>24</sup>. [5] Hoc facto duabus legionibus quas proxime conscripserat in castris relictis ut, si quo opus esset, subsidio<sup>25</sup> duci possent, reliquas sex legiones pro<sup>26</sup> castris in acie constituit. Hostes item suas copias ex castris eductas instruxerant<sup>27</sup>.

## CAP. IX.

### *Se dă numai o luptă de cavalerie.*

[1] Palus erat non magna inter nostrum atque hostium exercitum. Hanc<sup>1</sup> si nostri transirent hostes expectabant; nostri autem, si<sup>2</sup> ab illis initium transeundi fieret, ut<sup>3</sup> impeditos adgrederentur, parati in armis erant. [2] Interim proelio equestri<sup>4</sup> inter duas acies contendebatur<sup>5</sup>. Ubi neutri transeundi initium faciunt, secundiore<sup>6</sup> equitum proelio nostris<sup>7</sup> Cæsar suos in castra reduxit. [3] Hostes protinus ex eo loco ad flumen Axonam contenderunt, quod esse post nostra castra demonstratum est. [4] Ibi vadis repertis partem suarum copiarum traducere conati sunt eo consilio ut, si possent, castellum<sup>8</sup> cui præerat Q. Titurius legatus expugnarent

23. **ab lateribus** = din flancuri.

24. **ut... possent**, exprimă scopul lui *relictis*.

25. **subsidio**, complement circumstanțial de scop.

26. **pro** = în fața.

27. **copias instruere** = a rândui trupele (a organiza linia de bătaie)

2. **si** = în cazul că; reprezintă condițiunea realizării pentru *ut adgrederentur*.

3. **ut**, arată scopul lui *parati in armis*.

4. **proelio equestri**, complement circumstanțial de instrument.

5. **contendebatur**, întrebuințat impersonal.

6. **secundiore**, predicatul ablativului absolut, subînțelegându-se verbul *esse* care n'are participiu.

7. **nostris**, dativus commodi.

8. **castellum... Q. Titurius**, vezi cap. V, § 6 și nota 25.

## CAPITOLUL IX.

1. **hanc**, pus la începutul frazei și înaintea conjuncției, spre a nota importanța lui pentru ambele ipoteze.

pontemque interscinderent; [5] si minus potuissent, agros Remorum popularentur<sup>9</sup>, qui magno nobis usui<sup>10</sup> ad bellum gerendum erant, commeatuque nostros prohiberent.

## \* CAP. X.

*Infrângerea Belgilor care treceau Axa. Noul lor plan de rezistență.*

[1] Cæsar certior factus ab Titurio omnem equitatum et levis armaturæ Numidas, funditores<sup>1</sup> sagittariosque<sup>2</sup> pontem traducit<sup>3</sup> atque ad eos contendit. [2] Acriter in eo loco<sup>4</sup> pugnatum est. Hostes impeditos<sup>5</sup> nostri in flumine adgressi magnum eorum<sup>6</sup> numerum occiderunt: [3] per eorum corpora reliquos<sup>7</sup> audacissime transire conantes multitudine telorum reppulerunt; primos qui transierant equitatu circumventos interfecerunt. [4] Hostes ubi et de expugnando oppido et de flumine transeundo<sup>8</sup> spem<sup>9</sup> se<sup>10</sup> fefellisse intellexerunt neque<sup>11</sup> nostros in locum iniquiorem<sup>11</sup> progredi pugnandi causa<sup>12</sup> viderunt,

9. **popularentur**, are aceeași conjuncție *ut* ca și *interscinderent*, după *eo consilio*.

10. **magno usui**, complement circumstanțial de scop.

6. **eorum**, reprezintă pe cei care au fost atacați în timpul trecerii.

7. **reliquos conantes**, reprezintă grupul celor care încă nu intraseră în apă în momentul sosirii armatei romane.

8. **de expugnando oppido, de flumine transeundo**, de notat rânduiala în fiecare grup: chiasm.

9. **spem**, subiectul lui *fefellisse*, constituind o propozițiune completivă infinitivală după *intellexerunt*.

10. **se**, complementul lui *fefellisse*.

11. **locum iniquiorem**, se înțelege pentru Romani.

12. **pugnandi causa**, exprimă substituirea unei propozițiuni circumstanțiale de scop.

### CAPITOLUL X.

1. **funditores**, subînțeles *Baleares*.

2. **sagittarios**, subînțeles *Cretas*.

3. **traducit**, construit cu două serii de complemente în acuzativ.

4. **in eo loco**, unde i-a întâlnit, fără a preciza punctul de trecere al râului.

5. **hostes impeditos**, fiind surprinși în timpul trecerii râului, nu aveau libertatea mișcărilor.

atque<sup>13</sup> ipsos<sup>14</sup> res frumentaria deficere<sup>15</sup> cœpit, concilio convocato, constituerunt optimum esse<sup>16</sup> domum suam quemque reverti<sup>17</sup>, quorum in fines primum Romani exercitum intrôduxissent<sup>18</sup>, ad eos defendendos undique convenirent, ut<sup>19</sup> potius in suis quam in alienis finibus decertarent et domesticis copiis<sup>20</sup> rei frumentariæ uterentur. [5] Ad eam sententiam cum<sup>21</sup> reliquis causis hæc quoque ratio<sup>22</sup> eos deduxit, quod Diviciacum atque Hæduos finibus Bellovacorum adpropinquare cognoverant. His<sup>23</sup> persuaderi ut diutius morarentur neque suis auxilium ferrent<sup>24</sup> non poterat.

## CAP. XI.

*Belgii își pun în aplicare planul. Cæsar atacă ariergarda.*

[1] Ea re<sup>1</sup> constitutã, secunda vigilia<sup>2</sup> magno cum strepitu ac tumultu<sup>3</sup> castris egressi, nullo certo ordine

13. **atque**, adaugã încã o idee la primele douã propozițiuni temporale.

14. **ipsos**=*hostes*, complementul lui *deficere*

15. **deficere**, lipsa de organizare a unei expediții, ceea ce era în favoarea lui Cæsar.

16. **optimum esse**, este predicatul unei propozițiuni complete infinitivale, dependentã de *constituerunt* și care are ca subiect acuzativul cu infinitiv *quemque reverti*.

17. **et...** **convenirent**, este a doua propozițiune completivã a lui *constituerunt*. Prima este infinitivalã, a doua este conjunctivalã lipsind *ut*, și fiind legate prin *et*.

18. **quorum... introduxissent**, stil indirect, exprimã gândul Belgilor.

19. **ut**, aratã scopul hotãririi luate.

20. **copiis rei frumentariæ**=mijloacele (posibilitãțile) de aprovizionare; *copiis*, complement al lui *uterentur*.

21. **cum**=împreunã (odatã) cu.

22. **hæc quoque ratio**, acum își produce efectul tactica lui Cæsar de a ataca din mai multe părți pe Belgi (cap. II, § 2, nota 10).

23. **his**=*Bellovacis*.

24. **neque ferrent**, ideea este cuprinsã în *morarentur*, fiind consecința naturalã.

## CAPITOLUL XI.

1. **Ea re**, plecarea trupei fiecãrui popor dintre Belgi în țara lor.

2. **secunda vigilia**, între orele 21—24.

3. **magno cum strepitu ac tumultu**, în rolul unui adverb de mod.

neque imperio<sup>4</sup>, cum<sup>5</sup> sibi quisque primum itineris locum peteret et domum pervenire properaret, fecerunt ut consimilis fugæ<sup>6</sup> profectio videretur. [2] Hac re statim Caesar<sup>7</sup> per speculatores<sup>8</sup> cognita insidias veritus, quod qua de causa discederent nondum perspexerat, exercitum<sup>9</sup> equitatumque castris continuit. [3] Prima luce, confirmata re ab exploratoribus<sup>10</sup>, omnem equitatum, qui<sup>11</sup> novissimum agmen moraretur, præmisit. His Q. Pedium et L. Aurunculeium Cottam legatos præfecit. T. Labienum legatum cum legionibus tribus subsequi jussit. [4] Hi<sup>12</sup>, novissimos<sup>13</sup> adorti et multa milia passuum prosecuti, magnam multitudinem eorum fugientium<sup>14</sup> conciderunt, cum<sup>15</sup> ab<sup>16</sup> extremo agmine<sup>17</sup>, ad quos ventum erat<sup>18</sup>, consisterent,<sup>19</sup> fortiterque impetum nostrorum militum sustinerent, [5] priores<sup>20</sup>, quod abesse a periculo viderentur<sup>21</sup>, neque ulla necessitate neque imperio continerentur<sup>22</sup>, exaudito clamore perturbatis

4. **nullo certo ordine neque imperio**, ablativ absolut motivând pe *strepitu*, *tumultu*. *Ordine*=rânduială în mişcarea trupelor; *imperio*=comandă, autoritate superioară care să dea dispoziţiunile.

5. **cum... peteret et properaret**, explică lipsa lui *ordo et imperium*.

6. **fugæ**, dativ, complement al lui *consimilis*.

7. **Caesar**, subiectul propoziţiunii principale *continuit*, introdus între părţile ablativului absolut, arată că el este subiectul logic şi al aceluia.

8. **speculatores**, erau spioni trimişii izolaţi să observe mişcările duşmanului, iscoade.

9. **exercitum**=pedestrimăa.

10. **exploratores**, patrulare militare.

11. **qui... moraretur**, este propoziţiune circumstanţială de scop legată printr'un pronume relativ. Rostul era să hărţuiască ariergarda, ca să o facă să zăbovească.

12. **hi**=*equites Romani*.

13. **novissimos**=*novissimum agmen hostium*.

14. **eorum fugientium**=dintre cei care fugeau, de fugari.

15. **cum**=în timp ce; momentele sunt concomitente (*conciderunt, consisterent*), dar efectele deosebite.

16. **ab**, punctul de plecare al rezistenţii.

17. **extremo agmine**=ultimele rânduri ale ariergardei.

18. **ventum erat**, impersonal pentru: *nostrī venerant*

19. **consisterent**, subiectul *hostes* subînţeles.

20. **priores**, capul coloanei; trebuie subînţeleasă o conjuncţie adversativă.

21. **viderentur**, subînţeles *sibi*.

22. **continerentur**=(nu) erau ţinuţi pe loc, nu erau împiedecaţi.

ordinibus <sup>23</sup> omnes <sup>24</sup> in fuga sibi praesidium ponerent <sup>25</sup>.  
 [6] Ita sine ullo periculo tantam eorum multitudinem  
 nostri interfecerunt, quantum fuit <sup>26</sup> diei spatium, sub <sup>27</sup>  
 occasumque solis destiterunt seque in castra, ut erat  
 imperatum, receperunt <sup>28</sup>.

## CAP. XII.

*Cæsar atacă oraşul Noviodunum al Suessionilor şi-i obligă  
 astfel să facă act de supunere.*

[1] Postridie ejus diei <sup>1</sup> Cæsar, priusquam se <sup>2</sup> hostes  
 ex terrore ac fuga recipent <sup>3</sup>, in fines Suessionum,  
 qui proximi Remis erant, exercitum duxit et magno  
 itinere confecto ad oppidum Noviodunum pervenit. [2]  
 Id ex itinere <sup>4</sup> oppugnare conatus, quod <sup>5</sup> vacuum defen-  
 soribus esse audiebat, propter latitudinem fossæ murique

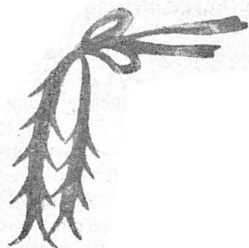
23. **exaudito clamore, perturbatis ordinibus**, ideea din primul  
 ablativ absolut este cauza lucrării  
 din al doilea

24. **omnes**, precizează pe *priores*.

26. **fuit**, în româneşte ideea de  
 acolo se poate exprima mai bine  
 prin : a îngăduit.

27. **sub** = către.

28. **se recipere** = a se retrage.



*Corona rostrata.*

25. **ponerent**. întrebuiţarea con-  
 junctivului se explică prin con-  
 juncţiia adversativă ce se subînţe-  
 lege la *priores* şi prin care atârnă  
 de *cum*.

## CAPITOLUL XII.

1. **ejus diei**, genitivul este adus  
 de *dies* din adverbul *postridie*.  
 Propriu zis este un pleonasm, dar  
 Cæsar ţine să precizeze.

2. **se**, pronumele reflexiv al  
 verbului *recipent* este pus în-  
 inţea subiectului *hostes*, ca o mai  
 puternică accentuare.

3. **se recipent**, aici : a se  
 strânge la un loc (*ex fuga*) şi a se  
 desmetici (*ex terrore*).

4. **ex itinere**, vezi cap. VI,  
 nota 3.

5. **quod**, pronume relativ, subiect  
 formând propoziţiunea completivă  
 infinitivală cu *vacuum esse*, după  
*audiebat* : despre care.



altitudinem, paucis defendentibus<sup>6</sup>, expugnare<sup>7</sup> non potuit. [3] Castris munitis, vineas<sup>8</sup> agere quæque ad oppugnandum usui<sup>9</sup> erant comparare cœpit. [4] Interim omnis ex fuga<sup>10</sup> Suessionum multitudo in oppidum proxima nocte convenit. [5] Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere<sup>11</sup> jacto turribusque<sup>12</sup> constitutis, magnitudine operum, quæ neque viderant ante Galli neque audierant, et celeritate<sup>13</sup> Romanorum permoti<sup>14</sup> legatos ad Cæsarem de deditioe mittunt et, petentibus Remis<sup>15</sup> ut conservarentur, impetrant<sup>16</sup>.

### CAP. XIII.

*Cæsar trece în țara Bellovacilor, care se supun.*

[1] Cæsar obsidibus<sup>1</sup> acceptis primis<sup>2</sup> civitatis atque ipsius Galbæ regis duobus filiis<sup>3</sup>, armisque omnibus ex

6. **paucis defendentibus**, ablativ absolut cu înțeles concesiv.

7. **expugnare** = a cuceri.

8. **vineas**, barăci de scânduri așezate pe roate, fără pardoseală; în ele intră soldații și le împing (*agere*) până la ziduri fără să fie răniți de apărătorii orașului.

9. **usui**, complement circumstanțial de scop.

10. **ex fuga**, Suessionii, fiind încă în retragerea cea dezordonată (cap. XI, § 5) și aflând de direcția luată de Cæsar, nu s'au mai strâns la un loc cu ceilalți, ci au plecat să-și apere interesele lor. Astfel gândul lui Cæsar de a împiedeca chiar strângerea lor la un loc (*priusquam se reciperent*) a reușit.

11. **aggere**, lucrări de nivelarea terenului pentru a putea apropia *vineas*.

12. **turribus**, construcții făcute în același gen cu *vineas*, dar înalte, uneori adaptate la capătul barăcilor, spre a înlesni soldaților să atace dela înălțimi superioare zidurilor.

13. **celeritate**, unul din mijloacele prin care Cæsar a produs panică în dușmani, a fost iuțea cu care trecea dintr'o parte în alta.

14. **permoti**, determină pe *Suessiones*, care este subiectul subînțeles.

15. **petentibus Remis**, ablativ absolut cu înțeles causal.

16. **impetrant**, lipsește complementul, dar este cuprins în propozițiunea completivă conjunctivală a lui *petentibus*: *ut conservarentur*.

### CAPITOLUL XIII

1. **obsidibus**, întregire predicativă a predicatului *acceptis* din ablativul absolut: ca ostatici.

2. **primis**, în loc de *principibus*, este subiectul propozițiunii circumstanțiale substituite prin ablativ absolut: fruntașii.

3. **atque duobus filiis**, subiect în același ablativ absolut.

oppido <sup>4</sup> traditis, in deditionem Suessiones accepit exercitumque in Bellovacos ducit. [2] Qui cum se suaque omnia <sup>5</sup> in oppidum Bratuspantium contulissent <sup>6</sup> atque <sup>7</sup> ab eo oppido Cæsar cum <sup>8</sup> exercitu circiter milia passuum quinque abesset, omnes majores natu<sup>9</sup>, ex oppido egressi, manus ad Cæsarem tendere et voce significare cœperunt sese <sup>10</sup> in ejus fidem ac potestatem <sup>11</sup> venire <sup>12</sup> neque contra populum Romanum armis contendere. [3] Item, cum ad oppidum accessisset <sup>13</sup> castraque ibi poneret, pueri mulieresque ex muro, passis manibus <sup>14</sup> suo more, pacem ab Romanis petierunt.

## CAP. XIV.

### *Intervenția lui Diviciacus în favoarea Bellovacilor.*

[1] Pro <sup>1</sup> his Diviciacus (nam post discessum <sup>2</sup> Belgarum dimissis <sup>3</sup> Hæduorum copiis ad eum <sup>4</sup> reverterat) facit verba : [2] „Bellovacos omni tempore in fide atque

4. **ex oppido**, cu valoare de atribut pe lângă *armis omnibus* : care se găseau în oraș.

5. **se suaque omnia**, complemente directe ale lui *contulissent*.

6. **eum contulissent**, înțeles temporal : după ce...

7. **atque abesset**, legată de același *cum* (nota 6), tot înțeles temporal, cu acțiune simultană cu cea din principală : și când...

8. **eum exercitu**, ideea de însoțire : împreună cu.

9. **omnes majores natu**, dintre Bellovacii.

10. **sese** = *Bellovacos*.

11. **In fidem ac potestatem**, formulă pentru declararea de supunere.

12. **venire**, arată o acțiune pornită din voința lor.

13. **accessisset**, subiectul subînțele : Cæsar.

14. **passis manibus suo more**, era obiceiul Gallilor să arate supunerea prin întinderea brațelor și deschiderea palmelor.

## CAPITOLUL XIV.

1. **pro** = în favoarea.

2. **discessum**, se referă la împărțirea benevolă a Belgilor, fiecare în țara sa.

3. **dimissis**, reușind diversiunea plănuită de Cæsar prin îndrăptarea unei trupe spre țara Bellovacilor, trupele Hæduilor au fost trimise la vatră.

4. **eum** = *Cæsarem*

amicitia civitatis <sup>5</sup> Hæduæ fuisse : [3] impulsos <sup>6</sup> a suis principibus <sup>7</sup> qui dicerent Hæduos a Cæsare in servitutum redactos <sup>8</sup> omnes indignitates contumeliasque perferre, et <sup>9</sup> ab Hæduis defecisse <sup>10</sup> et populo Romano bellum intulisse. [4] Qui ejus consilii <sup>11</sup> principes <sup>12</sup> fuissent, quod intellegerent quantam calamitatem civitati intulissent, in Britanniam profugisse <sup>13</sup>. [5] Petere <sup>14</sup> non solum Bellovacos, sed etiam pro his Hæduos, ut sua <sup>15</sup> clementia ac mansuetudine in eos utatur. [6] Quod si fecerit, Hæduorum auctoritatem apud omnes Belgas amplificaturum <sup>16</sup>; quorum <sup>17</sup> auxiliis atque opibus, si qua bella inciderint, sustentare <sup>18</sup> consuerint <sup>19</sup>.

## CAP. XV.

*Cæsar primește în supunere pe Bellovaci și pe Ambiani și ia informații despre Nervii.*

[1] Cæsar, honoris Diviciaci atque Hæduorum causa <sup>1</sup>, sese eos <sup>2</sup> in fidem recepturum et conservaturum dixit ;

5. **civitatis**, ca organizare politică, stat.

6. **impulsos**, determină pe *Bellovacos*.

**principibus**, pentru înțeles, vezi cap. XIII, nota 2.

8. **redactos**, determină pe *Hæduos* care e subiectul lui *perferre*.

9. **et... et**, notează cele două acțiuni ale Bellovacilor sub îndemnul fruntașilor lor.

10. **defecisse... intulisse**, subiectul : *Bellovacos*.

11. **ejus consilii**, de a se despărți de Hædui și a lua atitudine protivnică Romanilor.

12. **principes** = inițiatorii.

13. **profugisse**, subiectul subînțeles : *eos*, care are ca determinare pe *qui*...

14. **petere**, pus la începutul frazei pentru a-l scoate în relief ;

are ca subiecte pe *Bellovacos* și pe *Hæduos*.

15. **sua**, este pus spre a accentua : cunoscută sa ; *clementia* este opusul lui *severitas*, iar *mansuetudo* este opusul lui *feritas*.

16. **amplificaturum (esse)**, subiectul : *Cæsarem*.

17. **quorum** = *Belgarum*.

18. **sustentare**, pentru înțeles, vezi cap. VI, nota 4.

19. **consuerint**, subiectul : *Hædui*.

## CAPITOLUL XV

1. **honoris... causa**, păstrează ideea de scop, căci sensul este : pentru prestigiul, și servește drept complement al lui *recepturum*.

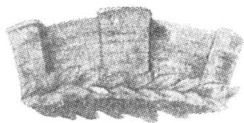
2. **eos** = *Bellovacos*, complement.

quod erat civitas magna inter Belgas auctoritate <sup>3</sup> atque hominum multitudine præstabat, sexcentos obsides poposcit. [2] His traditis omnibusque armis ex oppido <sup>4</sup> conlatis, ab eo loco in fines Ambianorum pervenit, qui se suaque omnia <sup>5</sup> sine mora dediderunt. [3] Eorum fines Nervii attingebant; quorum de natura moribusque Cæsar cum quæreret <sup>6</sup>, sic reperiebat: [4] „Nullum aditum esse <sup>7</sup> ad eos <sup>8</sup> mercatoribus; nihil pati <sup>9</sup> vini <sup>10</sup> reliquarumque rerum ad luxuriam <sup>11</sup> pertinentium inferri <sup>12</sup>, quod iis rebus relanguescere animos eorum et remitti <sup>13</sup> virtutem existimarent: [5] esse homines feros magnæque virtutis <sup>14</sup>, increpitare atque incusare <sup>15</sup> reliquos Belgas <sup>16</sup>, qui <sup>17</sup> se populo Romano dedidissent patriamque <sup>18</sup> virtutem projecissent; [6] confirmare <sup>19</sup> sese <sup>20</sup> neque legatos missuros neque ullam condicionem pacis accepturos”.

3. magna auctoritate, ablativus qualitatis.

4. ex oppido, complement al lui *collatis*.

5. se suaque omnia, expresiune întâlnită des (vezi cap. XIII, § 2)



Corona muralis.

spre a arăta o supunere complementă.

6. cum quæreret, sic reperiebat, Cæsar întrebuințează această exprimare, deși, pentru conciziune, prima parte se putea da printr'o substituire.

7. nullum aditum esse = non licere adire.

8. eos = Nervios.

9. pati, subiectul subînțeles: eos (Nervios).

10. vini reliquarumque rerum pertinentium, în genitiv după *nihil*.

11. ad luxuriam, complementul lui *pertinentium*.

12. nihil inferri, este propozițiune completivă infinitivală după *pati*.

13. virtutem remitti, metaforă prin analogie cu coarda arcului.

14. magnæque virtutis, genitivus qualitatis legat de adjectivul *feros*.

15. increpitare atque incusare, subiectul: *Nervios*.

16. reliquos Belgas, complement direct.

17. qui se dedidissent... projecissent, propozițiuni circumstanțiale de cauză legate cu pronume relativ.

18. patriam = strămoșească.

19. confirmare, reprezintă o afirmație pe care ei o fac precizându-și atitudinea, înainte de a se fi întâlnit cu Cæsar.

20. sese, o întărire mai mult.

## CAP. XVI.

*Cæsar intră în țara Nerviiilor și se informează asupra locului unde sunt adunați.*

[1] Cum per eorum<sup>1</sup> fines triduum<sup>2</sup> iter fecisset<sup>3</sup>, inveniebat ex captivis Sabim flumen ab castris suis non amplius milia<sup>4</sup> passuum x abesse : „[2] Trans id flumen omnes Nervios consedissee adventumque ibi Romanorum exspectare una cum Atrebatibus et Viromanduis, finitimis suis [3] (nam his utrisque<sup>5</sup> persuaserant<sup>6</sup> uti eandem belli fortunam experirentur) ; [4] exspectari etiam ab his<sup>7</sup> Atuatucorum copias atque esse in itinere<sup>8</sup> : [5] mulieres, quique per<sup>9</sup> ætatem ad pugnam inutiles viderentur, in eum locum conjecisse<sup>10</sup>, quo<sup>11</sup> propter paludes exercitui<sup>12</sup> aditus non esset<sup>13</sup>”.

## CAP. XVII.

*Nervii, aflând dela fugari, felul de marș al Romanilor, plânuesc un atac.*

[1] His rebus cognitis, exploratores<sup>1</sup> centurionesque<sup>2</sup> præmittit, qui locum idoneum castris deligant<sup>3</sup>. [2]

## CAPITOLUL XVI.

1. **eorum** = *Nerviorum*
2. **triduum**, complement circumstanțial de timp în acuzativ cu întrebarea *quandiu*.
3. **iter facere**, dau împreună ideea : a merge, a călători.
4. **milia decem**, deși este împreună cu **amplius**, pune acuzativul distanței cu verbul *abesse*, în timp ce în cap. VII, § 4 pune ablativul cu verbul *patere*.
5. **his utrisque**, subînțeles *populis*.
6. **persuaserant**, subiectul *Nervii*.
7. **his** = *Nerviis*.
8. **in itinere** = în marș (spre locul de adunare).
9. **per**, cu înțeles causal.

10. **conjecisse**, subiectul subînțeles : *Nervios*.

11. **quo**, vezi cap. VII, nota 17.

12. **exercitui** = pentru armată, pentru o trupă care ar vrea să-și atace.

13. **aditus non esset** = nu există loc de trecere (posibilitatea ajungerii acolo).

## CAPITOLUL XVII

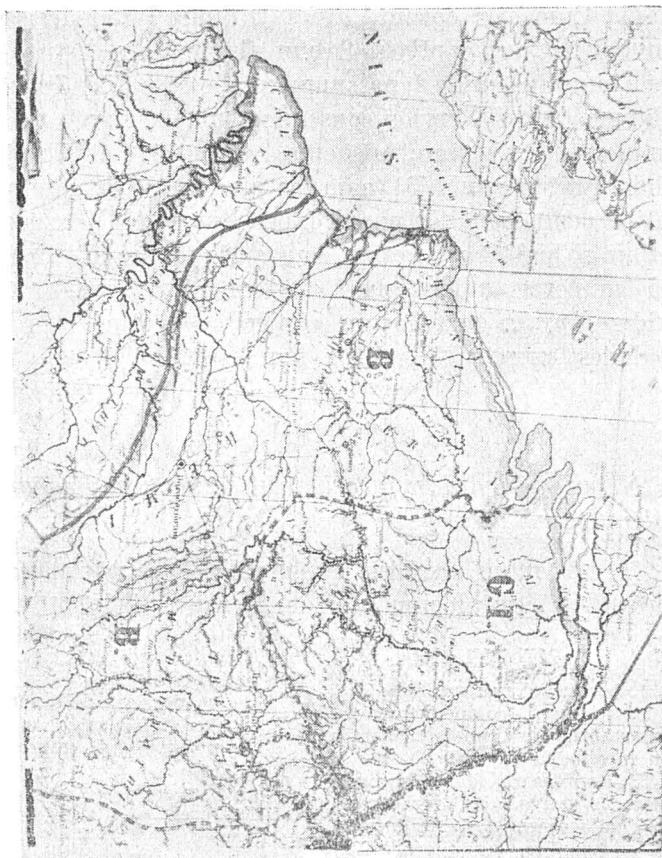
1. **exploratores**, fac acțiunea de patrulare și de informare.

2. **centuriones**, au misiunea și capacitatea de a alege locul pentru tabără.

3. **qui deligant**, propozițiune circumstanțială de scop legată cu pronune relativ.

Cum<sup>4</sup> ex dediticiis <sup>5</sup> Belgis reliquisque Gallis complures, Cæsarem secuti, una<sup>6</sup> iter facerent, quidam<sup>7</sup> ex his, ut postea ex captivis cognitum est, eorum dierum consuetudine<sup>8</sup>

Lupule cu Belgii.



4. **cum... complures iter facerent**, justifică cum s'a făcut că au fost Gallii informați despre organizarea trupelor romane în marș.

5. **ex dediticiis...**, după **complures**.

6. **una**, se subînțelege: *cum Cæsare*, sau *cum exercitu Romano*.

7. **quidam**, subiectul propozițiunii principale: *pervenerunt*.

8. **consuetudine**, are două genitive: *eorum dierum* și *itineris*; felul de marș din acele zile.

itineris nostri exercitus<sup>9</sup> perspecta, nocte ad Nervios pervenerunt atque his demonstrarunt inter singulas legiones impedimentorum magnum numerum intercedere<sup>10</sup>, neque esse quicquam<sup>11</sup> negotii<sup>12</sup>, cum prima legio in castra venisset reliquæque legiones magnum spatium<sup>13</sup> abessent, hanc sub sarcinis<sup>14</sup> adoriri; [3] qua pulsa impedimentisque<sup>15</sup> direptis, futurum ut reliquæ contra consistere non auderent. [4] Adjuvabat<sup>16</sup> etiam eorum consilium<sup>17</sup> qui<sup>18</sup> rem deferebant, quod Nervii antiquitus, cum<sup>19</sup> equitatu nihil possent (neque enim ad hoc tempus ei rei<sup>20</sup> student sed, quicquid possunt, pedestribus valent copiis), quo<sup>21</sup> facilius finitimorum equitatum, si prædandi causa ad eos venissent<sup>22</sup>, impedirent, teneris arboribus incisiss<sup>23</sup> atque inflexis crebrisque in latitudinem ramis enatis<sup>24</sup> et rubis sentibusque interjectis effecerant ut instar muri hæ sæpes munimenta præberent<sup>25</sup>, quo<sup>26</sup> non modo non intrari, sed ne

9. **nostri exercitus**, atributul lui *consuetudo itineris* care constituiese o unitate.

10. **magnum numerum impedimentorum intercedere**, este propozițiune completivă infinitivală după *demonstrarunt*; *impedimentorum*=vehicule pentru transportat cele necesare trupei.

11. **neque esse quicquam**, este predicatul altei propozițiuni completeive infinitivale după *demonstrarunt*, având ca subiect pe *adoriri*.

12. **negotii**, genitiv după *quicquam*: greutate.

13. **magnum spatium**, acuzativul distanței cu *abesse*.

14. **sub sarcinis**, înainte de a depune bagajele pe care le purtau în marș (azi: ranițele).

15. **impedimentis**=*sarcinis*.

16. **adjuvabat**, are ca subiect propozițiunea: *quod Nervii... effecerant*.

17. **consilium**=povața; complement direct.

18. **qui rem deferebant**, determină pe *eorum*.

20. **ei rei**, de a se bizui pe cavalerie.

21. **quo facilius... impedirent**, este propozițiune circumstanțială de scop legată cu *quo* pentru că are în ea un comparativ.

22. **venissent**, subiectul subînțeles: *finitimi*.

23. **incisiss**, exprimă ideea rezării.

24. **in latitudinem... enatis**, după tăierea trunchiului care are direcțiunea în sus, ramurile, care dau din el, cresc în lături.

25. **præberent**, subînțeles: *iis*=*finitimis* (*si prædandi causa ad eos venissent*).

26. **quo**, se înțelege: *in ea munimenta*.

perspici quidem posset. [5] His rebus <sup>27</sup> cum iter agminis nostri impediretur <sup>28</sup>, non omittendum sibi consilium Nervii existimaverunt.

## CAP. XVIII

### *Situația locului ales pentru tabăra romană*

[1] Loci natura <sup>1</sup> erat hæc, quem locum nostri castris delegerant. Collis ab summo <sup>2</sup> æqualiter <sup>3</sup> declivis ad flumen Sabim <sup>4</sup>, quod <sup>5</sup> supra <sup>6</sup> nominavimus, vergebat. [2] Ab eo flumine <sup>7</sup> pari acclivitate <sup>8</sup> collis nascebatur <sup>9</sup> adversus <sup>10</sup> huic <sup>11</sup> et contrarius <sup>12</sup>, passus circiter ducentos <sup>13</sup> infimus <sup>14</sup> apertus <sup>15</sup>, ab superiore parte silvestris, ut non facile introrsus perspici posset. [3] Intra eas silvas hostes in occulto sese continebant; in aperto loco <sup>16</sup> secundum flumen <sup>17</sup> paucae stationes <sup>18</sup> equitum videbantur. Fluminis erat altitudo circiter pedum trium.

27. **his rebus**, erau piedicite puse pentru pătrunderea adânc în țara lor.

28. **cum impediretur**, este pozițiune cauzală.

### CAPITOLUL XVIII

1. **natura** = configurația.

2. **ab summo**, notează punctul de plecare: din vârf.

3. **æqualiter**, determină pe *declivis*.

4. **ad flumen Sabim**, este complementul lui *vergebat*.

5. **quod**, se acordă cu *flumen*.

6. **supra**, vezi cap. XVI, § 1.

7. **ab eo flumine**, punctul de plecare fiind fluviul și *collis* fiind *adversus*, se înțelege că era de cealaltă parte a fluviului.

8. **acclivitate** = înclinare. De notat folosirea pozițiilor în for-

marea cuvintelor: *acclivitas* pentru suiș, *declivis* pentru coboriș.

9. **nasebatur**, exprimare metaforică.

10. **adversus**, se raportă la așezare: în fața...

11. **huic**, reprezintă dealul ales pentru tabăra romană.

12. **contrarius**, se raportă la direcția înclinării, care era în sens opus.

13. **passus ducentos**, exprimă întinderea.

14. **infimus**, îi corespunde în construcția imediată: *ab superiore parte*.

15. **apertus**, are corespondent pe *silvestris* și ambele se acordă cu *collis*.

16. **in aperto loco**, notat mai sus prin *infimus apertus*.

17. **secundum flumen** = de-a-lungul fluviului.

18. **stationes** = posturi de pază.



## CAP. XIX.

*Se dă o ușoară luptă de cavalerie.*

[1] Cæsar, equitatu præmisso, subsequebatur omnibus copiis; sed ratio<sup>1</sup> ordoque<sup>2</sup> agminis<sup>3</sup> aliter se habebat ac<sup>4</sup> Belgæ ad Nervios detulerant. [2] Nam quod hostibus adpropinquabat<sup>5</sup>, consuetudine sua Cæsar VI legiones expeditas ducebat; [3] post eas totius exercitus impedimenta conlocarat; inde duæ legiones, quæ proxime conscriptæ erant, totum agmen claudebant<sup>6</sup> præsidioque<sup>7</sup> impedimentis<sup>8</sup> erant. [4] Equites nostri, cum funditoribus sagittariisque flumen transgressi, cum hostium equitatu prælium commiserunt. [5] Cum<sup>9</sup> se illi identidem<sup>10</sup> in silvas ad suos reciperent ac rursus ex silva in nostros impetum facerent, neque nostri longius quam quem ad finem porrecta<sup>11</sup> loca aperta pertinebant cedentes<sup>12</sup> insequi auderent, interim legiones sex, quæ primæ venerant, opere dimenso<sup>13</sup>, castra munire cœperunt. [6] Ubi prima impedimenta nostri exercitus<sup>14</sup> ab iis qui in silvis abditi latebant visa sunt, quod tempus inter eos committendi prælii convenerat<sup>15</sup>, ut<sup>16</sup> intra silvas aciem ordinesque<sup>17</sup> constituerant atque ipsi<sup>18</sup>

## CAPITOLUL XIX

1. **ratio** = planul marșului, se raportă la partea de concepție, unde intervine și o motivare.

2. **ordo** = rânduiala marșului.

3. **agmen** = trupa în marș.

4. **aliter...ac** = altfel de cum...

5. **adpropinquabat**, subiectul *Cæsar*.

6. **claudere agmen** = a încheia o coloană de marș.

7. **præsidio**, dativus finalis.

8. **impedimentis**, dativus comodi: care pentru transportat cele necesare armatei.

9. **cum**, conjuncție cu înțeles cauzal.

10. **identidem** = în continuu.

11. **porrecta**, întregire predicativă pentru *pertinebant*.

12. **cedentes**, subînțeles *hostes*.

13. **opere dimenso**, se referă la măsurarea părții ce se dă fiecăruia să lucreze pentru organizarea taberei.

14. **nostri exercitus**, atributul lui *impedimenta*.

15. **convenerat**, dela impersonalul *convenit*: era stabilit, era înțeles.

16. **ut**, potrivit cărei înțelegeri.

17. **aciem ordinesque**, hendyadă.

18. **ipsi** = *Nervii*.

sese ita confirmaverant<sup>19</sup>, subito omnibus copiis provolaverunt impetumque in nostros equites fecerunt. [7] His<sup>20</sup> facile pulsatis ac proturbatis, incredibili celeritate ad flumen decucurrerunt<sup>21</sup>, ut pæne uno tempore ad silvas et in flumine et jam in manibus nostris<sup>22</sup> hostes viderentur<sup>23</sup>. [8] Eadem autem celeritate, adverso colle<sup>24</sup> ad nostra castra atque eos<sup>25</sup> qui in opere<sup>26</sup> occupati erant contenderunt.

## CAP. XX.

*Atacul Nerviiilor constituie o surprindere pentru Romani. Experiența soldaților și inițiativa comandanților de unități sunt garanția rezistenței.*

[1] Cæsari omnia<sup>1</sup> uno tempore erant agenda: vexillum<sup>2</sup> proponendum, quod erat insigne cum ad arma concurrere oporteret, signum tuba dandum, ab opere revocandi<sup>3</sup> milites, qui paulo longius aggeris petendi causa<sup>4</sup>

19. **ita sese confirmaverant**=se pregătiseră suflătește în sensul acesta.

20. **his**=*equilibus Romanis*.

21. **decucurrerunt**, subiectul: *Nervii*.

22. **in manibus nostris**=angajați în luptă cu noi.

23. **viderentur**, înțeles pasiv.

24. **adverso colle**, ablativ absolut.

25. **eos**=*milites nostros*.

26. **in opere**=cu lucrările de fortificația taberei.

2. **vexillum**, o bucată de stofă, de obicei roșie, care se putea atârna și în vârful unei lănci și care, dacă era înălțată pe cortul generalului, era semn de alergare la arme.

3. **revocandi...arcessendi**, pentru cei ocupați cu executarea lucrărilor în tabără întrebuințează *revocare*, căci trebuia să le părăsească; pentru cei plecați după material, întrebuințează *arcessere*, căci trebuia să fie chemați înapoi.

Lângă *arcessendi* se subînțelege *milites*, pe care îl determină *qui processerant*.

4. **aggeris petendi causa**, substituirea unei propozițiuni finale; *agger* aici are înțelesul general: material pentru a servi la lucrările de întărire.

### CAPITOLUL XX

1. **omnia**, toate cele care urmează și care arată, prin enumerarea lor, situația grea creată lui Cæsar prin atacul neașteptat și viguros al dușmanilor.

processerant arcessendi, acies instruenda <sup>5</sup>, milites cohortandi <sup>6</sup>, signum dandum <sup>7</sup>. Quarum rerum <sup>8</sup> magnam partem temporis brevitatis et successus <sup>9</sup> hostium impediēbat. [3] His difficultatibus duæ res erant subsidio <sup>10</sup>, scientia atque usus militum, quod <sup>11</sup>, superioribus præliis exercitati, quid fieri oporteret <sup>12</sup> non minus commode <sup>13</sup> ipsi sibi præscribere quam ab aliis doceri poterant, et quod <sup>14</sup> ab opere singulisque legionibus singulos legatos Cæsar discedere nisi munitis castris vetuerat. [4] Hi propter propinquitatem et celeritatem hostium nihil jam Cæsar imperium expectabant, sed per se quæ videbantur administrabant.

5. **acies instruenda** : dispozițiivul pe care trebuia să-l ia trupa pentru luptă, organizarea liniei de bătaie.

6. **milites cohortandi**, cuvântul

7. **signum dandum**, e vorba de ordinul de începerea luptei când formația este constituită. Mai sus a fost : *signum tuba dandum*, adică semnalul de adunare dat cu trâmbița ; întrucât se ridicase *vexillum*, adunarea era sub arme.

8 **quarum rerum**, atributul lui *partem*.

9. **successus**, exprimă ideea de mergere de jos în sus : apropierea.

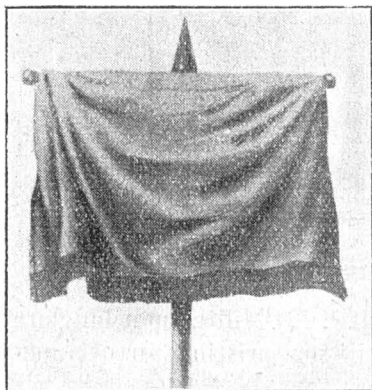
10. **subsidio**, dativus finalis.

11. **quod ipsi poterant**, justifică pe *scientia atque usus*.

12. **quid fieri oporteret**, este o pozițiivnea completivă interogativă indirectă referindu-se atât la *præscribere* cât și la *doceri*.

13. **commode** = potrivit cu situația ; *non minus commode...quam* scoate în relief partea întâia.

14. **et quod**, al doilea motiv, care venea în ajutor, arată prevederea lui Cæsar de a fi obligat ca la fiecare legiune să fie un *legatus* pentru efectuarea lucrărilor și care au putut, din inițiativă proprie, să ia măsurile cerute de împrejurări : *per se quæ videbantur administrabant*.



*Vexillum.*

de îmbărbătare care se obișnuiește înainte de luptă.

## CAP. XXI.

*Iuŕeala atacului Nerviilor provoacă dezordine în organizaŕea luptei din partea Romanilor.*

[1] Csar, necessariis rebus imperatis<sup>1</sup>, ad cohortandos milites quam in partem<sup>2</sup> fors obtulit decucurrit et



*Tropaeum.*

ad legionem decimam devenit<sup>3</sup>. [2] Milites non longiore oratione cohortatus quam uti<sup>4</sup> suae pristine virtutis me-

## CAPITOLUL XXI

1. **necessariis rebus imperatis**, orict l-au ajutat *scientia et usus militum* și iniŕiativa comandanŕilor de unitți, Csar a fost obligat s dea el anumite dispoziŕiuni.

2. **quam in partem** = *in eam partem quam*.

3. **decucurrit... devenit**, tabăra era pe deal, iar dușmanii înaintau din vale, aș că acŕiunile lui se fac din deal spre vale, de aceea există prepoziŕia *de* în compunere. *Devenit* = ajunge din întmplare. Trupele ieșiseră în fața taberei.

4 **uti**, leagă propoziŕiunile complementive ale lui *cohortatus*.

moriam retinerent neu perturbarentur animo hostiumque impetum fortiter sustinerent, [3] quod <sup>5</sup> non longius hostes aberant quam quo <sup>6</sup> telum adigi posset, praelii committendi signum dedit. [4] Atque, in alteram partem <sup>7</sup> item cohortandi causa profectus, pugnantibus <sup>8</sup> occurrit. [5] Temporis tanta fuit exiguitas hostiumque tam paratus ad dimicandum animus, ut non modo ad insignia <sup>9</sup> accommodanda, sed etiam ad galeas induendas<sup>10</sup> scutisque tegimenta detrudenda<sup>11</sup> tempus defuerit<sup>12</sup>. [6] Quam<sup>13</sup> quisque ab opere in partem casu devenit quæque <sup>14</sup> prima signa conspexit, ad hæc constitit, ne in quærendis suis pugnandi tempus dimitteret <sup>15</sup>.

## CAP. XXII.

*Greutatea pentru Cæsar de a conduce lupta pe tot frontul.*

[1] Instructo exercitu, magis ut loci natura dejectusque collis <sup>1</sup> et necessitas temporis quam ut rei militaris

5. **quod**, motivează acțiunea din principală : *signum dedit*.

6. **non longius...quam quo-- non longius...quam ut eo**.

7. **in alteram partem**, în cealaltă parte a frontului de luptă.

8. **pugnantibus**, se referă la soldații romani, pe care i-a găsit angajați în luptă.

9. **insignia**, erau semnele care arătau gradele și care înainte de luptă se înălțau sau se acopereau spre a înșela pe dușmani.

10. **induendas**, pentru punerea coifului pe cap se întrebuișea verbul *inducere*.

11. **tegimenta detrudenda**, în marș și în timpul când nu se dau lupte, scuturile se păstrau în înveliș de piele, care se scoteau înainte de luptă : *detrudere tegimenta*.

Cele dela notele 9-11 arată

modul cum se prezenta trupa romană din cauza atacului dat prin surprindere.

12. **ut defuerit**, este propozițiune consecutivă. Pentru *consecutio temporum*, vezi sintaxa, capitoul respectiv II, nota 2.

13. **quam in partem**, despărțite prin cuvinte pe care le pune înainte pentru accentuare.

14. **quæque**, partea finală este conjuncțiune copulativă.

15. **tempus dimittere** = a pierde vremea.

## CAPITOLUL XXII

1. **dejectusque collis** = înclinarea (panta) colinei. De notat că între subiectele referitoare la teren a pus -- *que*, iar pe cel referitor la situația critică l-a legat cu *et* de celelalte. Aceasta arată

ratio atque ordo <sup>2</sup> postulabat, cum <sup>3</sup>, diversis legionibus <sup>4</sup>, aliæ alia in parte hostibus resisterent, sæpibusque <sup>5</sup> densissimis, ut ante <sup>6</sup> demonstravimus, interjectis prospectus impediretur, neque certa subsidia <sup>7</sup> conlocari neque quid in quaque parte <sup>8</sup> opus esset provideri neque ab uno omnia imperia administrari poterant. [2] Itaque in tanta<sup>9</sup> rerum iniquitate fortunæ quoque eventus<sup>10</sup> varii sequebantur.

### CAP. XXIII.

*In timp ce unele legiuni pun pe fugă pe duşmanii din faţa lor, Nervii se îndreaptă spre tabără prin latura din care plecaseră legiunile care urmăreau pe cei învinşi.*

[1] Legionis nonæ et decimæ <sup>1</sup> milites, ut <sup>2</sup> in sinistra parte <sup>3</sup> acie <sup>4</sup> constiterant, pilis emissis, cursu ac lassitudine exanimatos vulneribusque confectos Atrebatos (nam his <sup>5</sup> ea pars <sup>6</sup> obvenerat) celeriter ex loco superiore

că între primele două a considerat o legătură mai strânsă, constituind împreună un grup, de care a separat pe al treilea subiect.

În alte ediții este: *delectusque collis*, fiind aici *collis* în nominativ. Textul de sus este mai plastic.

2. **ratio atque ordo**: principiile de tactică și formațiunile ce se iau în chip normal.

3. **cum**, este conjuncție cauzală și prezintă cauzele lucrărilor arătate de verbele propozițiunii principale (*poterant*).

4. **diversis legionibus**, ablativ absolut, *diversis* fiind participiu aici și exprimând ideea că făceau front împotriva dușmanilor în direcții deosebite.

5.—**que**, leagă pe *impediretur* de *resisterent*.

6. **ante**, vezi cap. XVII, § 4.

7. **certa subsidia**, se referă la puțința de a aprecia numărul

trupei necesare ca ajutor din rezervă.

8. **in quaque parte**, aici arată greutatea de a preciza locul unde se cuvenea să dirijeze ajutoarele.

9. **in tanta...** = *cum tanta esset...*

10. **fortunæ quoque eventus**, la *iniquitas rerum* se adaugă *eventus fortunæ*,

### CAPITOLUL XXIII

1. **nonæ et decimæ**, legiunile a noua și a zecea erau comandate de Labienus.

2. **ut**, este explicativ: ca unui care.

3. **parte**, = flanc.

4. **acie**, genitiv arhaic pentru *aciei*.

5. **his** = *Atrebatibus*, complement indirect al lui *obvenerat*.

6. **ea pars**, vezi nota 3; e vorba de flancul în care luptau cele două legiuni.

in flumen compulerunt et, transire <sup>7</sup> conantes <sup>8</sup> insecuti <sup>9</sup> gladiis <sup>10</sup>, magnam partem eorum impeditam <sup>11</sup> interfecerunt. [2] Ipsi <sup>12</sup> transire flumen non dubitaverunt et in locum iniquum <sup>13</sup> progressi, rursus resistentes hostes <sup>14</sup> redintegrato proelio in fugam conjecerunt. [3] Item alia in parte <sup>15</sup> diversæ <sup>16</sup> duæ legiones, undecima et octava, profligatis Viromanduis, quibuscum erant congressi, ex loco superiore <sup>17</sup>, in ipsis fluminis ripis præliabantur. [4] At totis fere a fronte et ab sinistra parte nudatis castris <sup>18</sup>, cum in dextro cornu <sup>19</sup> legio duodecima et non magno ab ea intervallo septima constitisset, omnes Nervii <sup>20</sup> confertissimo agmine, duce Boduognato, qui summam imperii tenebat, ad eum locum contenderunt; [5] quorum pars aperto latere <sup>21</sup> legiones circumvenire, pars summum castrorum locum <sup>22</sup> petere cœpit.

7. **transire**, este complementul lui *conantes*.

8. **conantes**, complement direct al lui *insecuti*; se subînțelege *Atrebales*.

9. **insecuti**, determină pe *milites* (*legionis nonæ et decimæ*).

10. **gladiis**, complement circumstanțial de instrument al lui *insecuti*.

11. **impeditam**, din cauza trecerii prin apă.

12. **ipsi**, reprezintă pe *milites legionis nonæ et decimæ*, care după ce au urmărit pe Atrebați până la râu, acum nu s'au oprit și au trecut și ei prin apă.

13. **iniquum**, pentru legiunile romane.

14. **resistentes hostes**, complement direct.

15. **alia in parte**, nefiind *altera* nu poate fi vorba de celălalt flanc, ci de un alt punct al frontului; aici e vorba de centru.

16. **diversæ**, vezi cap. XXII, nota 4.

17. **ex loco superiore**, comple-

ment circumstanțial de loc la întrebarea *unde* și lămurește verbul *profligatis*; face parte din ablativul absolut, intercalându-se o propozițiune atributivă care lămurește pe *Viromanduis*.

18. **a fronte et ad sinistra parte nudatis castris**, prin faptul că cele două legiuni din flancul stâng și cele două din centru părăsiseră linia de bătaie din fața taberei, urmărind pe dușmanii din fața lor, aceste părți ale taberei erau fără apărători (*nudatis*).

19. **cornu** = flancul frontului.

20. **omnes Nervii**, cele patru legiuni urmăreau pe aliații Nerviiilor, în timp ce aceștia au rămas pe poziție toți având în față numai două legiuni romane.

21. **aperto latere**, soldații purtau scuturile în mâna stângă; astfel partea dreaptă a unei trupe era cea descoperită, adică neapărată prin scut.

22. **locum summum castrorum**, tabăra romană era mai sus decât locul unde se da lupta.

## CAP. XXIV.

*Panica produsă în tabăra romană, la cavalerie și infanteria ușoară, prin pătrunderea Nerviiilor acolo.*

[1] Eodem tempore equites nostri levisque armaturæ pedites qui cum iis una fuerant<sup>1</sup>, quos<sup>2</sup> primo hostium impetu pulsos dixeram<sup>3</sup>, cum<sup>4</sup> se in castra reciperent, adversis hostibus<sup>5</sup> occurrebant ac rursus<sup>6</sup> aliam in partem fugam petebant<sup>7</sup>, [2] et calones<sup>8</sup>, qui ab decumana porta<sup>9</sup> ac summo iugo collis nostros victores flumen transisse<sup>10</sup> conspexerant, prædandi causa egressi<sup>11</sup>, cum respexissent<sup>12</sup> et hostes in nostris castris versari vidissent, præcípites fugæ sese mandabant<sup>13</sup>. [3] Simul<sup>14</sup> eorum<sup>15</sup> qui cum impedimentis veniebant clamor fremitusque oriebatur, aliique aliam<sup>16</sup> in partem perterriti ferebantur. [4] Quibus omnibus rebus permoti, equites Treveri, quorum inter

## CAPITOLUL XXIV.

1. fuerant, în lupta povestită în cap. XIX.

2. quos, se referă și la *equites* și la *pedites levis armaturæ*.

3. dixeram, vezi cap. XIX, § 7.

4. cum, cu înțeles temporal

5. adversis hostibus, dușmanii pătrunzând în tabără se găseau față în față cu Romanii (*equites et pedites levis armaturæ*), care li se opuneau.

6. rursus, mai fuseseră puși pe fugă în lupta dela cap. XIX.

7. fugam petebant, expresiune întrebuințată de poeți.

8. calones, sclavi care fac servicii în tabără, un fel de ordonanțe: nu sunt înarmați.

9. decumana porta, era locul unde întăriturile taberei erau întrerupte, pe unde de obicei trupa ieșea din lagăr și era așezată la unul din capetele liniei care tăia

longitudinal tabăra, la celălalt capăt fiind *porta praetoria*.

Când tabăra era așezată pe o pantă, *porta decumana* era îndreptată spre creasta dealului.

10. nostros victores flumen transisse, adică legiunile a noua și a zecea.

11. egressi, se acordă cu *calones*.

12. respexissent, acum când se găseau afară din tabără plecați după pradă.

13. fugæ sese mandabant, cu sensul: care în cotro a apucat de frică; imperfectul este întrebuințat, pentru că fiecare a fugit când a băgat el de seamă; n'a fost o mișcare făcută de toți în același timp.

14. simul = adverb.

15. eorum, atributul lui *clamor fremitusque*.

16. alii aliam..., când urmează, unul după altul, două cazuri deosebite ale lui *alius*, ideea se repetă: unii într'o parte, alții în altă parte.



Gallos virtutis opinio<sup>17</sup> est singularis, qui<sup>18</sup> auxilii causa<sup>19</sup> ab civitate<sup>20</sup> ad Cæsarem missi venerant, cum<sup>21</sup> multitudine hostium castra compleri, legiones premi et pæne circumventas teneri, calones, equites, funditores, Numidas<sup>23</sup> diversos<sup>24</sup> dissipatosque in omnes partes fugere vidissent, desperatis nostris rebus<sup>25</sup>, domum contenderunt; [5] Romanos pulsos superatosque, castris impedimentisque eorum hostes potitos<sup>26</sup> civitati renuntiaverunt.

## CAP. XXV.

*Cæsar, expunându-și vieața, iese în primele rânduri și-și îmbărbătează soldații.*

[1] Cæsar ab decimæ legionis cohortatione<sup>1</sup> ad dextrum cornu profectus<sup>2</sup>, ubi suos urgeri, signisque in unum locum collatis<sup>3</sup>, duodecimæ legionis confertos milites sibi ipsos ad pugnam esse impedimento vidit,

17. *virtutis opinio* = faima vitejiei.

18. *qui* = *equites* (*Treveri*). în timp ce *quorum* se raportă la *Treveri* ca popor.

19. *auxilii causa*. complement circumstanțial de scop.

20. *ab civitate*. subînțeles *sua* (*Treverorum*).

21. *cum... vidissent*. are aici înțeles temporal și causal.

22. *castra*. e vorba de tabăra romană, fiind subiectul lui *compleri*.

23. *funditores*. *Numidas* sunt cuprinși în *pedites levis armaturæ* dela § 1.

24. *diversos*. din diferite puncte unde se găseau.

25. *desperatis rebus*, deși la activ se construște totuși *desperare de aliqua re*; în ablativ absolut îl construște ca și cum ar fi transitiv.

26. *pulsos superatosque... potitos*, pe lângă fiecare se subînțelege *esse*.

## CAPITOLUL XXV

1. *ab decimæ legionis cohortatione*, vezi cap. XXI, § 1, 2.

2. *ad dextrum cornu profectus*, vezi cap. XXI, § 4.

3. *signis in unum locum collatis*, pentru că întrebunțează pluralul *signis* vorbind de o singură legiune. nu este vorba de drapelul legiunii, ci de *signum* pe care-l avea fiecare manipul, căci cohorta nu avea un *signum* special.

Prin faptul că toate erau strânse la un loc se înțelege că, din cauza presiunii dușmanilor, soldații erau grămădiți unii în alții (*confertos*) și că ei înșiși (*ipsi*) își (*sibi*) erau piedică la luptă.

quartæ cohortis omnibus centurionibus occisis signife-  
roque <sup>4</sup> interfecto, signo amisso, reliquarum cohortium  
omnibus fere centurionibus aut vulneratis aut occisis,  
in his <sup>5</sup> primipilo P. Sextio Baculo <sup>6</sup>, fortissimo viro,  
multis gravibusque vulneribus confecto, ut <sup>7</sup> jam se  
sustinere non posset, reliquos esse tardiores <sup>8</sup> et nonnullos  
ab novissimis <sup>9</sup> desertos <sup>10</sup> proelio excedere ac tela vitare,  
hostes neque <sup>11</sup> a fronte <sup>12</sup> ex inferiore loco <sup>13</sup> subeuntes  
intermittere <sup>14</sup> et ab utroque latere <sup>15</sup> instare et rem <sup>16</sup>  
esse in angusto vidit neque ullum esse subsidium quod  
submitti posset, [2] scuto ab novissimis uni militi  
detracto <sup>17</sup>, quod <sup>18</sup> ipse <sup>19</sup> eo sine scuto venerat, in pri-  
mam aciem processit <sup>20</sup>, centurionibusque nominatim <sup>21</sup>  
appellatis, reliquos cohortatus milites, signa inferre <sup>22</sup>

4. **signifero, signo**, în mod nedeterminat : un stegar, un steag.

5. **in his**, subînțeles : *centurionibus*.

6. **primipilo P. Sextio Baculo**, are ca predicat pe *conferto*. *Primipilus* era centurionul care comanda primul manipul din cohorta întâia a unei legiuni, fiind considerat cel mai înalt grad între centurioni.

7. **ut**, exprimă consecința lui *confecto*.

8. **reliquos esse tardiores** depinde de *vidit*, care, pus la început în propozițiunea temporală *ubi vidit* și rămas prea departe din cauza multor substituiri prin ablativ absolut, este repetat peste câteva rânduri mai jos tot cu valoarea de propozițiune temporală. Aici *reliquos* reprezintă cealaltă trupă, față de centurionii care pieriseră în luptă : *tardiores* = mai zăbavnici, nu se prea supuneau.

9. **ab novissimis**, în mod obișnuit ar însemna ariergarda, aici însă nefiind o luptă cu linie de bătaie organizată înseamnă rândurile mai dinapoia frontului. *Ab* = din partea.

10. **desertos** = considerându-se părăsiți, văzându-se neîncadrați într'o luptă unitară și înconjurați de dușmani.

11. **neque... et** = pe de o parte nu..., pe de altă parte...

12. **a fronte**, se raportează la *intermittere*.

13. **ex inferiore loco**, este complementul lui *subeuntes*.

14. **subeuntes intermittere** = a întrerupe înaintarea

15. **ab utroque latere**, cele două flancuri ale liniei de bătaie.

**rem** = situația.

17. **scuto detracto**, subînțeles a *Cæsare*.

18. **quod**, motivează ideea din ablativul absolut dinainte.

19. **ipse** = *Cæsar*.

20. **processit**, abia aici întâlnim prima propozițiune principală, povestirea fiind cât mai viu prezentată prin mulțimea subordonatelor substituite. Subiectul : *Cæsar*.

21. **nominatim**, arată că *Cæsar* își cunoaște pe nume pe centurioni.

22. **signa inferre**, să miște înainte (spre dușmani) steagurile.

et manipulos laxare <sup>23</sup> jussit, quo <sup>24</sup> facilius gladiis uti possent. [3] Cujus adventu spe inlata militibus ac redintegrato animo, cum <sup>25</sup> pro se quisque, in conspectu imperator is, etiam in extremis suis rebus operam navare <sup>26</sup> cuperet, paulum hostium impetus tardatus est.

## CAP. XXVI.

*Lupta care se anunță dezastruoasă pentru Romani, începe să ia altă înfățișare prin măsurile luate de Cæsar pe front, prin sosirea ariergardei și prin inițiativa lui Labienus.*

[1] Cæsar cum septimam legionem, quæ juxta <sup>1</sup> constiterat, item urgeri ab hoste vidisset, tribunos <sup>2</sup> militum monuit ut paulatim sese legiones <sup>3</sup> conjungerent et conversa signa in hostes inferrent <sup>4</sup>. [2] Quo facto, cum alius alii <sup>5</sup> subsidium ferret, neque timerent <sup>6</sup> ne aversi <sup>7</sup> ab hoste circumvenirentur, audacius resistere

23. **manipulos laxare** = să rărească rândurile și spațiile între oamenii din același rând.

24. **quo**, leagă o propozițiune finală în care este un comparativ.

25. **cum**, are înțeles cauzal.

26. **operam navare** = a-și face datoria cu zel, a-și dovedi zelul.

stâng fuseseră ocoliți de dușmani care au pătruns în tabără, trebuia acum să lupte pe două fronturi: unii în vechea direcție a frontului de luptă, alții, făcând unghi cu aceștia, (*conversa signa*) să facă față dușmanilor care-i ocoliseră pe stânga. Pentru *signa inferre*, vezi cap. XXV, nota 22.

5. **alius alii**, reprezintă pe *militēs*; ajutorul reciproc și-l dau cele două fronturi, care astfel împiedecau mișcarea de învăluire.

6. **timerent**, pluralul, având ca subiect subînțeles pe *militēs* cuprins în *alii alii*.

7. **aversi**, fiind întorși în partea frontului de luptă și astfel în nepuință să se apere împotriva celor care le cădeau în spate prin învăluire

## CAPITOLUL XXVI.

1. **juxta** = alături (de legiunea XII): adverb.

2. **tribunos militum**, ofițeri superiori, câte șase pe legiune.

3. **legiones**, cele două legiuni: a șaptea și a douăsprezecea.

4. **signa conversa inferrent**, pentru că frontul fusese spre vale, cu spatele spre tabără, dar din flancul

ac fortius pugnare cœperunt <sup>8</sup>. [3] Interim milites legionum duarum, quæ in novissimo agmine <sup>9</sup> præsidio impedimentis fuerant <sup>10</sup>, prælio nuntiato, cursu incitato, in summo colle ab hostibus conspiciebantur, [4] et T. Labienus, castris hostium potitus <sup>11</sup> et ex loco superiore <sup>12</sup> quæ res in nostris castris gererentur conspiciatus, decimam legionem subsidio nostris misit. [5] Qui <sup>13</sup>, cum ex equitum et calonum fuga, quo in loco res esset <sup>14</sup> quantoque in periculo et castra et legiones et imperator versaretur, cognovissent, nihil ad celeritatem sibi reliqui fecerunt <sup>15</sup>.

## CAP. XXVII.

*Se continuă lupta cu din'ce în ce mai puşini sorşi de izbândă pentru Nervii.*

[1] Horum <sup>1</sup> adventu tanta rerum commutatio est facta, ut nostri, etiam qui vulneribus confecti procubuissent, scutis innixi <sup>2</sup>, prælium redintegrarent, calones <sup>3</sup>, perterritos hostes conspicati <sup>4</sup>, etiam inermes ar-

8. **cœperunt**, subiectul subînţeles : *nostrî (milites)*.

9. **in novissimo agmine**, prin schimbarea organizării coloanei de marş, două legiuni urmau după *impedimenta*, în timp ce şase legiuni mergeau înaintea acestor *impedimenta* (trenului regimentar); vezi cap. XIX, § 2, 3.

10. **fuerant**, în cursul marşului şi abia soseau la locul ales pentru tabără.

11. **castris hostium potitus**, cu legiunile a noua şi a zecea, care respinseseră pe Atrebaşi. (Vezi cap. XXIII, § 1, 2).

12. **ex loco superiore**, de pe dealul din faţă, de dincolo de râu, unde era tabăra Nerviiilor.

13. **qui**, erau soldaţii legiunii a zecea.

14. **quo in loco res esset** = cât de primejduită era situaţia.

15. **nihil ad celeritatem reliqui sibi fecerunt**, o propoziţiune artistic alecătuită şi ca topică şi ca alegere a expresiunilor; *nihil reliqui fecerunt* = n'au economisit (preocupat) nimic.

## CAPITOLUL XXVII

1. **horum** = soldaţii din cele două legiuni din ariergardă şi ai legiunii a zecea.

2. **innixi**, se acordă cu *nostrî*.

3. **calones**, subiectul lui *occurrerent*; lipseşte conjuncţiunea copulativă dintre *ut nostrî redintegrarent* şi *calones occurrerent*.

4. **conspicati** se acordă cu *calones*.

matis occurrerent, [2] equites<sup>5</sup> vero, ut<sup>6</sup> turpitudinem fugæ virtute<sup>7</sup> delerent, omnibus in locis pugnae<sup>8</sup> se legionariis<sup>9</sup> militibus præferrent. [3] At hostes etiam in extrema spe salutis tantam virtutem præstiterunt<sup>10</sup> ut, cum primi eorum cecidissent, proximi jacentibus<sup>11</sup> insisterent atque ex eorum corporibus pugnarent, [4] his<sup>12</sup> dejectis et coacervatis cadaveribus, qui superessent, ut<sup>13</sup> ex tumulo, tela in nostros conjicerent<sup>14</sup> et pila intercepta<sup>14</sup> remitterent : [5] ut<sup>15</sup> non nequiquam<sup>16</sup> tantæ virtutis homines judicari deberet ausos esse transire latissimum flumen, ascendere altissimas ripas, subire iniquissimum locum ; quæ<sup>18</sup> facilia ex difficillimis animi magnitudo redegerat.

## CAP. XXVIII.

*Nervii se supun lui Cæsar.*

[1] Hoc proelio facto et prope ad interneccionem<sup>1</sup> gente ac nomine Nerviorum redacto<sup>2</sup>, majores natu,

5. **equites...** se **præferrent**, este legată prin conjuncția adversativă *vero* de cele două propozițiuni consecutive de mai sus.

6. **ut**, conjuncție finală.

7. **virtute**, complement circumstanțial de instrument.

8. **pugnae**, atribut al lui *locis*.

9. **legionariis militibus**, complement al lui *se præferrent*. (verb compus cu prepoziție).

10. **virtutem præstare** = a dovedi bravură (vitejie).

11. **jaentibus**, este complementul lui *insisterent* : cei doborâți (culcați la pământ).

12. **his**, cei care au încercat să lupte ureați pe cadavrele primilor căzuți.

13. **ut**, conjuncție comparativă.

14. **conjicerent**.. este propozițiune consecutivă, fără con-

junctie coordonatoare față de *ut pugnarent*.

15. **pila intercepta** = sulițele aruncate de Romani și care cădeau în gol.

16. **ut = ita ut**. Ordinea frazei : *ut deberet judicari homines tantæ virtutis non nequiquam ausos esse*.

17. **non nequiquam**, nu fără temei (au avut îndrăzneala). Cæsar își arată admirația pentru vitejia și îndrăzneala Nerviiilor.

18. **quæ**, complement. reprezintă pe : *transire flumen, ascendere ripas, subire locum*.

## CAPITOLUL XXVIII

1. **ad interneccionem** = la peire, desființare.

2. **gente ac nomine redacto**, se raportă la amândouă subiectele, dar e acordat cu cel din urmă.

quos una cum pueris mulieribusque in æstuaria<sup>3</sup> ac paludes coniectos<sup>4</sup> dixeramus<sup>5</sup> hac pugna nuntiata, cum<sup>6</sup> victoribus nihil impeditum<sup>7</sup>, victis nihil tutum<sup>8</sup> arbitrarentur, [2] omnium qui supererant consensu, legatos ad Cæsarem miserunt seque ei dediderunt et in commemoranda civitatis calamitate<sup>9</sup> ex sexcentis<sup>10</sup> ad tres senatores, ex hominum milibus LX vix ad quingentos qui arma ferre possent, sese redactos esse<sup>11</sup> dixerunt. [3] Quos Cæsar, ut<sup>12</sup> in miseros ac supplices usus<sup>13</sup> misericordia videretur, diligentissime conservavit suisque finibus atque oppidis uti iussit et finitimis imperavit ut ab injuria et maleficio se suosque prohiberent<sup>14</sup>.

## CAP. XXIX.

*Atuatucii, aflând de înfrângerea Nerviiilor, se întorc în țară și-și organizează apărarea.*

[1] Atuatuci, de quibus supra<sup>1</sup> scripsimus, cum<sup>2</sup> omnibus copiis<sup>3</sup> auxilio<sup>4</sup> Nerviiis venirent, hac pugna nuntiata ex itinere domum reverterunt; [2] cunctis oppidis castellisque desertis, sua omnia in unum oppidum,

3. **æstuaria**, teren inundabil prin mișcările apelor mării.

4. **coniectos**, subînțeles *esse*. are subiect pe *quos*: trimesi.

5. **dixeramus**, vezi cap. XVI, § 4.

6. **cum**, = are înțeles causal.

7. **nihil impeditum (esse)** = nu există piedică.

8. **nihil tutum (esse)** = nu există siguranță.

9. **in commemoranda calamitate** = evidențiind (spre a evidenția) nenorocirea (ruina)...

10. **ex sexcentis**, subînțeles: *senatoribus*.

11. **sese redactos esse** = (că) au fost reduși.

12. **ut videretur**. are înțeles final: ca să se vadă bine.

13. **usus**, participiul perfect, se acordă cu Cæsar.

14. **ut prohiberent**, subiectul: *finitimi*; verbul se potrivește cu complementul *suos*, nu însă tot așa de bine cu *se*.

## CAPITOLUL XXIX

1. **supra**, adverb. vezi cap. XVI, § 4.

2. **cum**. conjuncție temporală.

3. **omnibus copiis**, întrebuințat fără prepoziție după un verb de mișcare.

4. **auxilio**, dativus finalis.

egregie natura munitum, contulerunt. [3] Quod<sup>5</sup> cum<sup>6</sup> ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despectusque<sup>7</sup> haberet, una ex parte leniter adclivis aditus in latitudinem non amplius ducentorum pedum relinquebatur; quem locum duplici altissimo muro<sup>8</sup> munierant: tum<sup>9</sup> magni ponderis saxa et præacutas trabes in muro conlocabant. [4] Ipsi<sup>10</sup> erant ex Cimbris Teutonisque prognati, qui<sup>11</sup>, cum iter in provinciam nostram atque Italiam facerent, iis impedimentis<sup>12</sup>, quæ secum agere<sup>13</sup> ac portare<sup>14</sup> non poterant, citra flumen Rhenum depositis custodiam<sup>15</sup> ex suis ac præsidium<sup>16</sup> sex milia hominum una reliquerunt. [5] Hi<sup>17</sup>, post eorum<sup>18</sup> obitum, multos annos a finitimis exagitati, cum alias<sup>19</sup> bellum inferrent, alias inlatum defenderent, consensu eorum omnium<sup>20</sup>, pace facta, hunc sibi domicilio locum delegerunt.

5. **quod**, reprezintă pe *oppidum*.

6. **cum**, are înțeles temporal: în timp ce.

7. **despectus**, privire de sus, situație înaltă.

8. **duplici muro**, două ziduri paralele.

9. **tum**, atunci când Cæsar plănuia expediția împotriva lor, ca unii care voiseră să vină în ajutorul Nerviilor.

10. **ipsi**, o accentuare a ideii exprimate de pronumele demonstrativ: aceștia.

11. **qui** = *Cimbri Teutonique*.

12. **iis impedimentis... depositis**, complement indirect al lui *reliquerunt (custodiam)*.

13. **agere**, se referă la vitele pe care le aveau cu ei.

14. **portare**, se referă la bagaje.

15. **eustodiam**, se aplică pentru cele lăsate în pază.

16. **præsidium**, era pentru loc, pentru poziția în care erau păstrate. *Custodiam et præsidium* sunt lămuriri ale lui *sex milia hominum*: ca pază și garnizoană.

17. **hi** = cei lăsați ca pază.

18. **eorum**, reprezintă pe Cimbrici și Teutoni care au fost înfrânți de Marius.

19. **allas...allas** = într'un punct.. într'alt punct, într'o direcție... în altă direcție.

20. **eorum omnium**, pe care îi atacau ei sau care îi atacau pe ei.

## CAP. XXX.

*Cæsar soseşte cu trupele lângă oraşul întărit al Atuatu-  
cilor şi face pregătiri pentru atacul cetăţii.*

[1] Ac primo adventu<sup>1</sup> exercitus nostri<sup>2</sup> crebras ex oppido excursiones faciebant parvulisque proeliis cum nostris contendebant,<sup>3</sup> [2] postea,<sup>4</sup> vallo pedum in circuitu XV milium crebrisque castellis circummuniti, oppido sese continebant. [3] Ubi, vineis actis,<sup>5</sup> aggere exstructo, turrim procul constitui viderunt, primum inridere ex muro atque increpitare vocibus, quod<sup>6</sup> tanta machinatio ab tanto spatio<sup>7</sup> instrueretur: [4] „quibusnam manibus aut quibus viribus præsertim<sup>8</sup> homines tantulæ staturæ (nam plerumque omnibus Gallis præ<sup>9</sup> magnitudine corporum suorum brevitatis<sup>10</sup> nostra contemptui<sup>11</sup> est) tanti oneris turrim in muro sese conlocare<sup>12</sup> confiderent? 6”

## CAPITOLUL XXX

1. *primo adventu* — *primo tempore post adventum.*

2. *exercitus nostri*, este atributul lui *adventu*.

3. *faciebant, contendebant*, subiectul: *Atuatici*.

4. *postea*: mai pe urmă; adică: la început când au sosit Romanii încercau ieşiri din cetate: mai pe urmă însă s'au închis în cetate, fiind apăraţi de întăriturile arătate în text.

5. *vineis actis, aggere exstructo*, era necesar întâi să se niveleze terenul (*aggerem exstruere*) şi numai după aceea să mişte barăcile cu soldaţi spre ziduri (*vineas agere*). Astfel ordinea ablativelor absolute este inversată.

6. *quod instrueretur*, motivarea aparţine Atuaticilor.

7. *ab tanto spatio*, cu mijloacele de luptă de atunci, lupta trebuia să se dea dela mare apropiere, așa ca armele (lânci, sulite, săgeți) aruncate de unii să poată lovi pe ceilalți. Atuaticii, care nu știau că aceste turnuri, ca și vineele, puteau fi duse până lângă ziduri, pe roate, de sigur că-și băteau joc de Romani că fac asemenea mașinării la o distanță așa de mare.

8. *præsertim* se raportă la *homines tantulæ staturæ*.

9. *præ* = față cu, în comparație cu.

10. *brevitas corporum*, expresie neobișnuită.

11. *contemptui* = dativus finalis.

12. *in muro collocare*, în ignoranța lor Atuaticii credeau că Romanii urmăreau să urce acel turn sus pe zid.



## CAP. XXXI.

*Atuatucii, spăimântați de mașinile de războiu ale Romanilor, se supun.*

[1] Ubi vero moveri et adpropinquare <sup>1</sup> mœnibus viderunt, nova atque inusitata specie <sup>2</sup> commoti, legatos ad Cæsarem de pace miserunt, qui ad hunc modum locuti, [2] „non existimare <sup>3</sup> Romanos sine ope divina bellum gerere <sup>4</sup> qui tantæ altitudinis machinationes tanta celeritate <sup>5</sup> promovere possent <sup>6</sup>,” [3] se suaque omnia eorum potestati permittere <sup>7</sup> dixerunt. [4] „Unum petere ac deprecari <sup>8</sup> : si forte pro sua clementia ac mansuetudine <sup>9</sup>, quam ipsi ab aliis audirent, statuisset Atuatucos esse conservandos, ne se armis despoliaret. [5] Sibi <sup>10</sup> omnes fere finitimos <sup>11</sup> esse inimicos ac suæ virtuti invidere ; a quibus se defendere, traditis armis, non possent. [6] Sibi præstare <sup>12</sup>, si in eum casum <sup>13</sup> deducerentur, quamvis fortunam <sup>14</sup> a populo Romano pati, quam ab his <sup>15</sup> per cruciatum interfici, inter quos dominari consuessent”.

## CAPITOLUL XXXI

1. **moveri et adpropinquare**, subiectul subînțeleș : *turrim*.

2. **specie** = arătare, înfățișare.

3. **non existimare**, subiectul subînțeleș : *se (Atuatucos)*.

4. **Romanos gerere**, altă propozițiune completivă infinitivală, depinde de *existimare*.

5. **tanta celeritate**, complement circumstanțial de mod. Diferența de civilizație a dat Romanilor superioritate în mijloacele de purtarea războiului ceea ce intimida pe Galli.

6. **qui possent**, propozițiune cauzală.

7. **permittere**, subiectul subînțeleș : *se*.

8. **deprecari**, întărește pe *petere* precizându-l.

9. **clementia ac mansuetudine**, vezi cap. XIV, § 5.

10. **sibi** = *Atuatucis*.

11. **omnes finitimos**, este subiectul propozițiunilor complete infinitivale care au predicabilele : *inimicos esse și invidere*.

12. **sibi præstare**, (au mai spus că) pentru ei e mai bine. *Præstare* este predicatul unei propozițiuni complete infinitivale, al cărei subiect sunt infinitivele *pati și interfici*.

13. **in eum casum**, în situația de a fi dezarmați.

14. **quamvis fortunam**, complement direct al lui *pati*.

15. **ab his** = *a finitimis*.

## CAP. XXXII.

*Cæsar îi primește în supunere după predarea armelor.*

[1] Ad hæc Cæsar respondit : „Se<sup>1</sup> magis consuetudine sua quam merito eorum civitatem<sup>2</sup> conservatorum, si priusquam murum aries<sup>3</sup> attigisset se dedidissent : [2] sed deditiois nullam esse condicionem<sup>4</sup> nisi armis traditis<sup>5</sup>. Se id quod in Nerviiis fecisset facturum<sup>6</sup> finitimisque imperatorum ne quam<sup>7</sup> dediticiis populi Romani injuriam inferrent<sup>8</sup>.” [3] Re nuntiata ad suos, quæ imperarentur facere<sup>9</sup> dixerunt. [4] Armorum magna multitudine de muro in fossam<sup>10</sup> quæ erat ante oppidum jacta, sic ut prope<sup>11</sup> summam muri aggerisque altitudinem acervi armorum adæquarent, et tamen circiter parte tertia<sup>12</sup>, ut postea perspectum est, celata atque in oppido retenta, portis patefactis eo die pace sunt usi.

## CAPITOLUL XXXII

1. **se conservatorum** (esse), propozițiune completivă infinitivală.

2. **civitatem**, complement direct al lui *conservatorum*. Cæsar vorbește de *civitas* nu de *oppidum*.

3. **aries**, un drug lung de fier, având unul din capete în forma capului de berbec. Pe acesta soldații din *vineæ*, când ajungeau lângă zid, îl împingeau în zid și iar îl trăgeau înapoi, lovind așa zidul în același punct până îl zdruncinau și începeau să cadă pietrele. Prin golurile făcute din cauza dărîmării zidurilor puteau pătrunde în cetate.

4. **condicionem deditiois**= înțelege cu privire la supunere.

5. **armis traditis**, ablativ absolut cu sens condițional și temporal.

6. **se facturum...imperatorum**, subînțeles *esse*.

7. **quam**, în loc de *aliquam*, după *ne*.

8. **inferrent**, subiectul subînțeles : *finitimi*.

9. **facere**, prezent cu înțeles de viitor ; subiectul subînțeles : *se*.

10. **fossam**, șanțul care înconjură zidul, făcând parte din sistemul de întărituri.

11. **prope**, adverb, pe lângă *adæquarent*.

12. **parte tertia celata atque retenta**, sunt ablativ absolute.

## CAP. XXXIII.

*In timpul nopții Atualucii încearcă un atac împotriva fortificațiilor romane, dar sunt respinși. Ca pedeapsă au fost vânduți toți.*

[1] Sub vesperum Cæsar portas claudi militesque ex oppido exire jussit, ne <sup>1</sup> quam <sup>2</sup> noctu oppidani a militibus injuriam acciperent. [2] Illi, ante inito, ut intel-



*Primirea în Senat a imperatorului.*

lectum est, consilio <sup>3</sup>, quod <sup>4</sup>, deditioe facta, nostros præsidia <sup>5</sup> deducturos aut denique indiligentius servaturos crediderant, partim <sup>6</sup> cum iis quæ retinuerant et celaverant armis, partim scutis <sup>7</sup> ex cortice factis aut

## CAPITOLUL XXXIII

1. **ne oppidani acciperent injuriam**, grija lui Cæsar era ca să nu aducă ostașii lui vreo vătămare Atualucilor.

2. **quam** (injuriam), în loc de *aliquam* după *ne*.

3. **inito consilio**, ablativ absolut temporal.

4. **quod crediderant**, motivarea lui Cæsar.

5. **præsidia**, complementul direct al lui *deducturos* (*esse*).

6. **partim... partim**: unii (cu...), alții (cu...).

7. **scutis**, subînțeles *cum*.

viminibus<sup>8</sup> intextis, quæ<sup>9</sup> subito, ut temporis exiguitas postulabat, pellibus induxerant, tertia vigilia<sup>10</sup>, qua minime arduus ad nostras munitiones ascensus videbatur, omnibus copiis<sup>11</sup> repentino ex oppido eruptionem fecerunt. [3] Celeriter, ut ante Cæsar imperarat, ignibus<sup>12</sup> significatione facta, ex proximis castellis eo concursum



*Triumfătorul la templul lui Juppiter.*

est<sup>13</sup>, [4] pugnatumque ab hostibus ita acriter est ut<sup>14</sup> a viris fortibus<sup>15</sup>, in extrema spe salutis, iniquo loco contra eos qui ex vallo turribusque tela jacerent pugnari debuit, cum in una virtute<sup>16</sup> omnis spes salutis consisteret. [5] Occisis ad<sup>17</sup> hominum milibus quattuor, reliqui in oppidum rejecti sunt. [6] Postridie ejus diei refractis portis, cum jam defenderet nemo, atque intro-

8. *viminibus*, complement circumstanțial de instrument.

9. *quæ*, reprezintă pe *scula*.

10. *tertia vigilia*, între orele 12 și 3 noaptea.

11. *omnibus copiis*, fără prepoziție.

12. *ignibus*, un sistem de a semăna cu focuri.

13. *concursum est, pugnatum est*, întrebuințate impersonal.

14. *ut*, este conjuncție de mod și se traduce : cum : are predicat pe *debuti*.

15. *a viris fortibus*, complement indirect al formei pasive *pugnari* : de niște bărbați curagioși.

16. *In una virtute*, nu puteau să-și întemeieze speranța scăpării decât pe bravură.

17. *ad*, arată aproximația.

missis militibus nostris, sectionem<sup>18</sup> ejus oppidi universam Cæsar vendidit. [7] Ab iis<sup>19</sup> qui emerant capitum numerus ad eum<sup>20</sup> relatus est milium quinquaginta trium<sup>21</sup>.

18. **universam sectionem** = tot lotul (de captivi).

19. **ab iis**, complement indirect al pasivului *relatus est*.

20. **eum** = *Cæsarem*.

21. **quinquaginta trium milium**, în genitiv pentru că lămuresc pe *numerus*.

#### CAP. XXXIV—XXXV

Toate popoarele de pe lângă țărm din Nord și Nord-Vest se supun. Cæsar este onorat cu o *supplicatio* de cincisprezece zile la Roma.

# LIBER TERTIUS

## AL TREILEA AN DE RĂZBOIU

(698 ab U. C. 56. a. Chr.)

Cap. I—VI. Cæsar, plecând în Italia, lasă pe Servius Galba cu o legiune să supravegheze drumul prin Alpi, pentru a asigura comerțul roman cu Gallia. Galba a fost violent atacat de băștinași și, ca să nu-și expună trupa la pierderi inutile, a mutat tabăra de iarnă în țara Allobrogilor.

### Expediția împotriva Venetilor

#### CAP. VII.

*Pe când Cæsar, socotindu-se liniștit din partea Gallilor, vizita Iliria, se pornește o nouă mișcare în Nordul Galliei.*

[1] His rebus gestis, cum<sup>1</sup> omnibus de causis<sup>2</sup> Cæsar pacatam Galliam existimaret, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis<sup>3</sup>, atque ita<sup>4</sup> inita<sup>5</sup> hieme in Illyricum profectus esset, quod eas quoque

#### CAPITOLUL VII.

1. **cum**, conjuncție temporală.
2. **omnibus de causis**, se raportează la *existimaret*.
3. **Sedunis victis**, Sedunii au făcut mișcarea împotriva lui Galba (cap. IV—VI) și după ce au fost învinși, acesta a mutat tabăra la Allobrogi.
3. **Belgis... Germanis... Sedunis**, Cæsar nu-i așează în ordine crono-

logică, ci mai de grabă geografică urmând drumul răsăritean dela Nord la Sud.

4. **atque ita**, primul leagă pe *profectus essei* de *existimaret*, iar al doilea arată situația în care se afla.

5. **inita**, în loc de *ineunte*. Cæsar preferă prima formă, deși cea de a doua este cea mai întrebuintată. (Vezi și liber II, cap. II, 1.).

nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est. [2] Ejus belli hæc fuit causa. P. Crassus <sup>6</sup> adulescens cum legione septima proximus mare Oceanum <sup>7</sup> in Andibus hiernat. [3] Is, quod in his locis inopia frumenti <sup>8</sup> erat, præfectos <sup>9</sup> tribunosque <sup>10</sup> militum complures in finitimas civitates, frumenti commeatusque <sup>11</sup> petendi causa, dimisit; [4] quo in numero est T. Terrasidius missus in Esuvios, M. Trebius Gallus in Coriosolitas, Q. Velanius cum T. Sillio in Venetos.

## CAP. VIII.

*Veneti dau semnalul mişcării reţinând pe ofiţerii romani trimişi pentru aprovizionare. Pilda lor este urmată de celelalte popoare maritime.*

[1] Hujus est civitatis <sup>1</sup> longe amplissima auctoritas omnis oræ marinæ <sup>2</sup> regionum earum, <sup>3</sup> quod et

6. **P. Crassus**, între comandanţii lăsaţi de Cæsar în taberele de iarnă cu grija pentru anumite regiuni, acestuia îi fixase supravegherea coastei nordice. Este numit *adulescens*, nu pentru că era *tineret*, ci spre a deosebi pe fiu de tată.

7. **mare Oceanum**, al doilea cuvânt este apozitie la primul, pus în acuzativ deşi *proximus* se construieşte în mod obişnuit cu dativul.

8. **frumenti**. Cæsar întrebuiţează singularul când vorbeşte despre grâul strâns de pe câmp şi trecut în formă de boabe.

9. **præfectos**, acest titlu nu reprezintă grad militar, ci numai însărcinări date ofiţerilor: de a îngriji de aprovizionare, de a conduce un detaşament.

10. **tribunos**, aceştia sunt ofiţeri

superiori, în mod obişnuit câte şase de fiecare legiune.

11. **frumenti commeatusque**, nu formează hendyadă, căci *commeatus* însemnează aprovizionare în general, iar când este împreună cu *frumentum* se referă la aprovizionarea cu celelalte lucruri necesare armatei.

### CAPITOLUL VIII.

1. **hujus civitatis**, se raportează la Veneti, care au fost pomeniţi cei din urmă.

2. **omnis oræ marinæ**, depinde de *amplissima*; se poate subînţelege *civitalum* ca genitiv complement al superlativului şi atunci cuvintele de mai sus sunt atributul acestuia.

3. **regionum earum**, limitează *omnis oræ marinæ* numai la ţinutul nordic şi nord-vestic.

naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consuerunt, et scientia<sup>4</sup> atque usu<sup>5</sup> nauticarum rerum reliquos antecedunt<sup>6</sup> et in<sup>7</sup> magno impetu maris atque aperto,<sup>8</sup> paucis portibus interjectis,<sup>9</sup> quos<sup>10</sup> tenent ipsi, omnes<sup>11</sup> fere qui eo mari uti consuerunt habent vectigales<sup>12</sup>. [2] Ab his fit initium retinendi<sup>13</sup> Sillii atque Velanii, quod per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, recuperaturos existimabant. [3] Horum<sup>14</sup> auctoritate finitimi adducti, ut<sup>15</sup> sunt Gallorum subita et repentina<sup>16</sup> consilia,<sup>17</sup> eadem de causa Trebium Terrasidiumque retinent, et celeriter missis legatis, per suos principes<sup>18</sup> inter se conjurant, nihil nisi<sup>19</sup> communi consilio acturos<sup>20</sup> eundemque omnis fortunæ exitum<sup>21</sup> esse laturos, reliquasque<sup>22</sup> civitates sollicitant ut in ea libertate, quam a majoribus acceperint, permanere quam Romanorum servitutem perferre malint.

4. **scientia** = cunoştinţa tehnică.

5. **usu** = experienţa.

6. **antecedunt**, Căsar îl consuetueşte cu **acuzativul**.

7. **in**, arată locul, adică regiunea aceea unde marea este aşa de agitată.

8. **aperto**, atribut al lui *impetu*, arată că pentru furtunile care agită marea nu există piedică sau adăpost.

9. **paucis portibus interjectis**, ablativ absolut explică pe *aperto*.

10. **quos**, reprezintă pe *portus*.

11. **omnes**, complement al lui *habent* şi este explicat prin *qui consuerunt*.

12. **vectigales**, întregire predicativă a lui *habent*: cei care plătesc o taxă, o dare: îi au ca tributari.

13. **initium retinendi**, în cartea II, cap. XXXIV se arată că Veneti, după terminarea războiului împotriva Belgilor, au făcut declaraţie de supunere, împreună cu toate neamurile de pe coasta nord-vestică la apariţia unei armate romane comandate de P. Crassus. Când

însă Crassus a trimis pe cei doi Sillius şi Valerius, ca să obţină provizii pentru armata din tabăra de iarnă, Veneti i-au arestat în speranţă că vor forţa astfel pe Romani să le restituie ostatecii pe care au fost obligaţi să-i dea cu prilejul acceptării declaraţiei de supunere.

14. **horum** = *Venetorum*.

15. **ut**, din punct de vedere sintactic este conjuncţie modală, serveşte ca o paranteză explicativă

16. **subita et repentina**, cuvinte sinonime rostite împreună spre a întări ideea.

17. **consilia**, = hotărârile.

18. **per suos principes**, complement circumstanţial de instrument.

19. **nisi**, după negaţie: decât.

20. **acturos (esse)... laturos esse**, subiectul subînţeles (*Venetos*) se.

21. **eundem omnis fortunæ exitum** = *eandem fortunam, quæcumque accidat*.

22. ---**que**, leagă pe *sollicitant de conjurant*.



[4] *Omni ora maritima celeriter ad suam sententiam perducta* <sup>23</sup>, *communem legationem ad P. Crassum mittunt*, <sup>24</sup> *si velit suos* <sup>25</sup> *recipere, obsides sibi remittat* <sup>26</sup>.

## CAP. IX.

*Cæsar ordonă să se pregătească flota necesară pentru războiul cu Veneti. De altă parte Veneti, asociați cu toate popoarele de pe coasta nordvestică se pregătesc de războiu.*

[1] *Quibus de rebus Cæsar ab Crasso certior factus, quod ipse aberat longius* <sup>1</sup>, *naves interim longas adificari in flumine Ligere, quod influit in Oceanum, remiges* <sup>2</sup> *ex provincia institui,* <sup>3</sup> *nautas* <sup>4</sup> *gubernatoresque* <sup>5</sup> *comparari jubet.* [2] *His rebus celeriter administratis, ipse, cum primum per anni tempus potuit, ad exercitum contendit.* [3] *Veneti reliquæque item civitates, cognito Cæsar adventu, simul quod* <sup>6</sup> *quantum in se facinus admisissent* <sup>7</sup> *intellegebant, legatos* <sup>8</sup>, *quod nomen* <sup>9</sup> *ad omnes nationes sanctum*

23. *perducta*. particula *per* în compoziție arată că a fost în mod desăvârșit câștigată pentru acea părere.

24. *mittunt*, se subînțelege : ca să-i spună următoarele.

25. *suos*, adică pe delegații trimiși pentru aprovizionare și pe care ei îi opriseră la dânsii.

26. *remittat*, în oratio recta este imperativ.

## CAPITOLUL IX.

1. *quod ipse aberat longius*. nu precizează unde l-a găsit vestea celor povestite în cap. VIII ; servește ca explicație pentru *interim* din propozițiunea următoare.

2. *remiges* = văslași, cei care mișcă vâslele ca să se poată mișca o corabie.

3. *institui, comparari*, în expresi-

siunile de aici au înțeles aproape sinonim.

4. *nautas* = corăbieri, oameni care fac serviciu pe corabie, însă nu pe cel de a vâsli.

5. *gubernatores* = cărmăci.

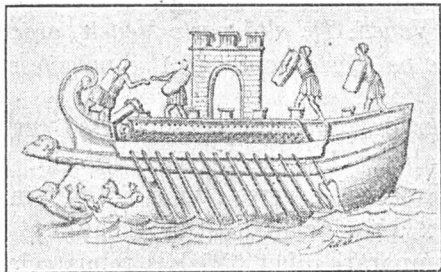
6. *si simul quod intellegebant*, motivarea lucrării din propozițiunea principală : *instituunt comparare bellum et providere...*

7. *quantum in se facinus admisissent sent.* propozițiune completivă interogativă indirectă după *intellegebant in se* nu se raportă la Cæsar, ci la ei înșiși : îi lăsase cugetul să facă.

8. *legatos... retentos et coniectos (esse)*, propozițiune completivă infinitivală tot după *intellegebant*, explicând pe *facinus*.

9. *quod nomen*, se raportă la *legatos* : numele de sol.

inviolatumque semper fuisset, retentos ab se et in vincula<sup>10</sup> coniectos, pro<sup>11</sup> magnitudine periculi bellum parare et maxime ea quæ ad usum navium<sup>12</sup> pertinent providere instituunt, hoc majore spe, quod multum natura loci confidebant. [4] Pedestria esse itinera<sup>13</sup> concisa<sup>14</sup> æstuariis<sup>15</sup>, navigationem impeditam<sup>16</sup> pro-



*Navis longa.*

pter inscientiam locorum paucitatemque portuum sciebant, [5] neque<sup>17</sup> nostros exercitus propter frumenti inopiam diutius apud se morari posse confidebant: [6] ac jam<sup>18</sup> ut<sup>19</sup> omnia contra opinionem acciderent, tamen se plurimum navibus posse, Romanos neque ullam facultatem<sup>20</sup> habere navium neque eorum lo-

10. **in vincula**, în cap. VIII, § 2 se folosește numai expresia *retinere* cu privire la ofițerii trimiși pentru aprovizionare, aici se adaugă și în *vincula coniectos*.

11. **pro** = în comparație cu, potrivit cu.

12. **ad usum navium** = pentru trebuințele (necesitățile) navigației. (pentru echiparea corăbiilor).

13. **pedestria itinera** = drumurile de uscat. Fraza este formată dintr'un șir de propozițiuni complete infinitivale având verbul principal la urmă: *sciebant*.

14. **concisa** = întrerupte.

15. **æstuariis**, vezi liber II, cap. XXVIII, § 1.

16. **impeditam**, pentru Romani sau pentru alții care i-ar ataca; *navigationem* = atacul pe apă.

17. **neque**, conjuncția copulativă leagă pe *confidebant* de *sciebant*, iar negațiunea trece la *posse*.

18. **ac jam**, adaugă la argumentele care le dau siguranța victoriei: și încă.

19. **ut**, conjuncție concesivă: chiar dacă, presupunând că.

20. **facultatem navium**, = înlesnirea de a-și procura corăbiile.

corum <sup>21</sup> ubi bellum gesturi essent vada, portus, insulas novisse; [7] ac longe <sup>22</sup> aliam esse navigationem in concluso mari <sup>23</sup> atque <sup>24</sup> in vastissimo atque apertissimo Oceano perspiciebant. [8] His initis consiliis, oppida muniunt, frumenta ex agris in oppida comportant, [9] naves in Venetiam, ubi Cæsarem primum bellum gesturum <sup>25</sup> constabat, quam plurimas possunt cogunt. <sup>26</sup> [10] Socios sibi ad id bellum Osismos, Lexovios, Namnetes, Ambiliatos, Morinos, Diablintes, Menapios adsciscunt; auxilia ex Britannia, quæ contra <sup>27</sup> eas regiones posita est, arcessunt.

## CAP. X.

*Cæsar motivează pornirea războiului.*

[1] Erant hæ difficultates belli gerendi quas supra <sup>1</sup> ostendimus, sed multa Cæsarem tamen ad id bellum incitabant: [2] injuriæ <sup>2</sup> retentorum equitum Romanorum, <sup>3</sup> rebellio <sup>4</sup> facta post deditionem, defectio datis obsidibus, tot civitatum conjuratio, <sup>5</sup> in primis ne,

21. eorum locorum, atributul substantivelor *vada, portus, insulas*, care la rândul lor sunt complementele lui *novisse*.

22. *longe*, întăreşte pe *aliam*: cu totul alta

23. *in concluso mari*, se referă la Marea Mediterană.

24. *atque... atque*, primul este corelativul lui *longe aliam*: decât, ca: al doilea este copulativ.

25. *Cæsarem gesturum (esse)* propoziţiune subiectivă (infinitivală cu subiectul în acuzativ) după verbul unipersonal *constabat*: era sigur

26. *possunt, cogunt*, au ca subiect: *Veneti reliquæque civitates*, arătat în § 3.

27. *contra*, (prepoziţiune) = în faţa.

## CAPITOLUL—X.

1. *supra*, vezi cap. IX, §§ 4, 5, 6, 7.

2. *injuriæ retentorum equitum*, s'a pus pluralul *injuriæ* pentru că se referă la acelaşi fapt săvârşit de mai multe popoare.

3. *equitum Romanorum*, ofiţerii care au fost reţinuţi erau din ordinul equestru şi Cæsar face caz de ofensa adusă unor oameni de o asemenea categorie socială.

4. *rebellio, defectio*, aceste elemente constituie un ansamblu, pe care Cæsar îl desface în părţi pentru a face mai sensibilă crima (*facinus*) săvârşită.

5. *conjuratio*, este o formă mai alarmantă a răsvrătirei la care s'au dat.

hac parte neglecta, <sup>6</sup> reliquæ nationes sibi idem licere arbitrarentur. [3] Itaque cum <sup>7</sup> intellegeret omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter <sup>8</sup> celeriterque excitari, omnes autem <sup>9</sup> homines natura <sup>10</sup> libertati studere et condicionem servitutis odisse, priusquam plures civitates conspirarent, partiendum sibi ac latius distribuendum exercitum putavit.

## CAP. XI.

*Cæsar dă dispozițiuni pentru utilizarea forțelor, pe de o parte în vederea ținerii în frâu a celorlalte popoare gallice, pe de altă parte în vederea războaielor cu Veneti.*

[1] Itaque T. Labienum legatum in Treveros, qui proximi flumini Rheno <sup>1</sup> sunt, cum equitatu <sup>2</sup> mittit. [2] Huic mandat, Remos <sup>3</sup> reliquosque Belgas adeat atque in officio <sup>4</sup> contineat Germanosque, <sup>5</sup> qui auxilio a Gallis arcessiti dicebantur, <sup>6</sup> si per vim navibus flumen transire conentur, prohibeat. [3] P. Crassum cum cohortibus legionariis <sup>7</sup> XII et magno numero equitatus in Aquitaniam proficisci jubet, ne ex his nationibus

6. *hac parte neglecta* = *si hanc partem neglexisset.*

7. *cum*, conjuncție causală.

8. *mobillter* = *cu ușurință.*

9. *autem*, notează o ușoară idee adversativă: *pe de altă parte.*

10. *natura*, ablativ.

un popor așezat pe o coastă stâncoasă.

3. *Remos, Belgas*, construite fără *ad.*

4. *in officio*, cuvântul înseamnă datorie morală și se referă la îndatorirea acestor popoare față de Cæsar, rezultând din actul de supunere.

5. — *que* leagă pe *prohibeat* de *contineat*

6. *arcessiti dicebantur*, construcție personală: este pus indicativul căci reprezintă numai o lămurire în paranteză.

7. *legionariis*, pedestrime încadrată în legiuni.

### CAPITOLUL XI.

1. *flumini Rheno*, complementul în dativ al lui *proximi*; vezi cap. VII, § 2, nota 7, *mare Oceanum.*

2. *cum equitatu*, faptul că trimete călărima cu Labienus în altă parte, înseamnă că el cunoștea foarte bine condițiunile în care avea să poarte noul războiu, cu

auxilia in Galliam mittantur ac tantæ nationes conjugantur. [4] Q. Titurium Sabinum legatum cum legionibus tribus in Unellos, Coriosolitas Lexoviosque mittit, qui eam manum <sup>8</sup> destinendam <sup>9</sup> curet. <sup>10</sup> [5] D. Brutum adolescentem <sup>11</sup> classi Gallicisque navibus, quas ex Pictonibus et Santonis reliquisque pacatis regionibus convenire jusserat, præficit et, cum primum possit, <sup>12</sup> in Venetos, proficisci jubet. Ipse <sup>13</sup> eo <sup>14</sup> pedestribus copiis contendit.

## CAP. XII.

*Greutăţile unui războiu împotriva Venetilor.*

[1] Erant ejus modi fere situs <sup>1</sup> oppidorum, ut, posita <sup>2</sup> in extremis lingulis <sup>3</sup> promunturiisque, <sup>4</sup> neque pedibus aditum haberent, cum ex alto se æstus <sup>5</sup> incitavisset, quod accidit semper horarum XII spatio, neque navibus <sup>6</sup>, quod rursus minuente <sup>7</sup> æstu naves in vadis adflictaren-

8. **manum**, trupă fără precizarea numărului: *eam manum* = *manum earum civitatum*.

9. **destinendam** (esse), particula *dis* cuprinde ideea de împrăştiere, aici era dorinţa ca să fie împiedecate de a se uni.

10. **qui curet**, propoziţiune finală legată printr'un pronume relativ: *ut is*

11. **adolescentem**, în mod obișnuit însemnează un tânăr între 15—30 ani. Aici însă distinge pe cineva de o vârstă oarecare de altul mai în vârstă.

12. **eum primum possit**, s'a pus conjunctivul, fiind în vorbirea îndirectă.

13. **ipse** = iar el (Cæsar).

14. **eo** = în Venetos.

## CAPITOL—XII.

1. **situs**, pluralul pentru că vorbește de mai multe orașe; noi întrebuițăm singularul.

2. **posita**, se acordă cu *oppida* (subînțeles).

3. **lingulis** = limbi de pământ care înaintează în mare.

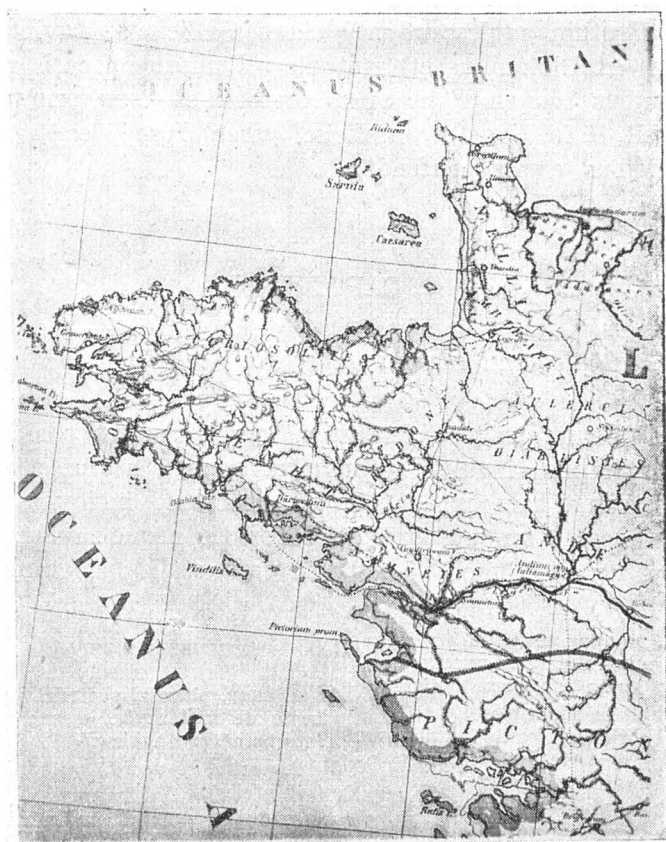
4. — **que**, explicativ: adică.

5. **æstus**, clocotul mării, mișcarea apelor mării: aici: fluxul, mișcarea apei spre țărm.

6. **neque navibus**, subînțeles: *aditum haberent*.

7. **minuente**, înțeles intransitiv: micșorându-se, scăzând... *æstu* = reflux, mișcarea apei spre interior.

tur<sup>8</sup>. [2] Ita utraque re<sup>9</sup> oppidorum oppugnatio impediatur; [3] ac si quando<sup>10</sup> magnitudine operis<sup>11</sup> forte superati,<sup>12</sup> extruso<sup>13</sup> mari aggere ac<sup>14</sup> molibus



Războiul împotriva Venetilor.

8. **quod adflietarentur**, propozițiune cauzală care exprimă o posibilitate.

9. **utraque re**, în amândouă cazurile, și într'un caz și în altul.

10. **quando**, în loc de *aliquando*, după *si*.

11. **operis**, lucrările făcute de mâna omului.

12. **superati**, se acordă cu *oppidani* (subînțeles).

13. **extruso**, se raportă la *aggere* și la *molibus*, acordându-se cu cel mai apropiat (*aggere*).

14. **ac... atque**, primul leagă două subiecte ale primului ablativ absolut; celălalt leagă două ablativ absolute.

atque his<sup>15</sup> oppidi mœnibus<sup>16</sup> adæquatis, suis fortunis desperare cœperant, magno numero navium adpulso,<sup>17</sup> cujus rei<sup>18</sup> summam facultatem habebant, sua deportabant omnia seque in proxima oppida recipiebant: [4] ibi se rursus isdem oportunitatibus<sup>19</sup> loci<sup>20</sup> defendebant. [5] Hæc eo facilius magnam partem æstatis faciebant, quod nostræ naves tempestatibus detinebantur summaque erat<sup>21</sup> vasto atque aperto mari, magnis æstibus, raris ac prope nullis portibus,<sup>22</sup> difficultas navigandi.

## CAP. XIII.

*Modul cum sunt construite corăbiile Venetilor. Avantajul pe care-l au în luptă.*

[1] Namque<sup>1</sup> ipsorum naves ad hunc modum factæ armatæque<sup>2</sup> erant: carinæ aliquanto<sup>3</sup> planiores, quam nostrarum navium, quo<sup>4</sup> facilius vada<sup>5</sup> ac decessum<sup>6</sup> æstus excipere<sup>7</sup> possent; [2] proræ admodum erectæ atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatumque accommodatæ; [3] naves totæ factæ ex

15. **his** = *operibus*: *aggere ac mobilibus*.

16. **mœnibus**, complement indirect al lui *adæquatis*.

17. **naves appelere** = a împinge corăbiile de pe țarm în apă, pentru pornire.

18. **cujus rei**, în loc de *quarum* și se raportă la *naves*.

19. **oportunitatibus** = înlesniri, avantajii.

20. **loci** = teren.

21. **summaque erat**, predicatul subiectului *difficultas (navigandi)*.

22. **vasto atque aperto mari, magnis æstibus, raris ac prope nullis portibus**, ablative absolute.

## CAPITOLUL XIII.

1. **namque**, în opoziție cu greutățile navigației pentru Romani, arătate în cap. XII, § 5, vorbește acum despre flota Venetilor.

2. **factæ, armatæ**, cu valoare de adjective, nu de participii; *factæ* = construite.

3. **aliquanto** = cu mult...

4. **quo**, propozițiune finală care are în ea un comparativ (vezi sintaxa, propozițiunea finală, § 3).

5. **vada** = partea mării unde apa este mică (puțin adâncă).

6. **decessum æstus** = fundul mării lăsat descoperit prin retragerea apelor în timpul refluxului.

7. **excipere** = a primi cu ușurință, a suporta.

robore ad quamvis vim <sup>8</sup> et contumeliam <sup>9</sup> perferendam ; [4] transtra <sup>10</sup> ex pedibus in altitudinem trabibus <sup>11</sup> confixa <sup>12</sup> clavis <sup>13</sup> ferreis digiti pollicis crassitudine ; [5] ancoræ pro <sup>14</sup> funibus ferreis catenis revinctæ ; [6] pelles <sup>15</sup> pro velis alutæque tenuiter confectæ, <sup>16</sup> sive propter lini inopiam atque ejus <sup>17</sup> usus <sup>18</sup> inscientiam, sive eo, quod est magis verisimile, quod tantas tempestates Oceani tantosque impetus ventorum sustineri ac tanta onera navium <sup>19</sup> regi velis non satis commode posse arbitrabantur. [7] Cum his navibus nostræ classi ejus modi <sup>20</sup> congressus <sup>21</sup> erat, ut una <sup>22</sup> celeritate et pulsu remorum præstaret, reliqua <sup>23</sup> pro loci natura, pro vi tempestatum illis <sup>24</sup> essent aptiora et accommodatiora. [8] Neque enim his <sup>25</sup> nostræ rostro <sup>26</sup> nocere poterant (tanta in iis erat firmitudo), neque propter altitudinem facile telum adigebatur, et eadem de causa minus commode copulis <sup>27</sup> continebantur. [9] Accedebat

8. **vim**, e vorba de puterea valurilor și a vânturilor : violență.

9. **contumeliam**, în mod figurat referindu-se la loviturile și sbuciumul pe care-l primise în timpul fortunei : neajuns.

10. **transtra**=drugii care leagă cele două părți laterale ale corăbiei.

11. **ex pedibus in altitudinem trabibus**, grinzile din care erau formați acei drugii, aveau un picior (cam 30 cm.) grosime.

12. **confixa**, prepoziția intrată în compunere arată ideea de a fi prinse împreună.

13. **clavis**, dela *clavis* = cuiu ; complement circumstanțial de instrument.

14. **pro** = în loc de.

15. **pelles** = piei brute.

**alutæ** = piei tăbăcite.

Venetii întrebuințau piei în loc de pânze pentru corăbii.

16. **tenuiter confectæ** = *confectæ ita ut tenues essent*.

17. **ejus** = lini.

18. **usus** = întrebuințare.

19. **tanta onera navium**, corăbiile, construite din materialul arătat mai sus, erau goale.

20. **ejus modi**, atributul lui *congressus*.

21. **congressus**, substantiv : înțâlnire.

22. **una**, se raportă la *celeritate* și la *pulsu*, care constituesc o unitate.

23. **reliqua**, lipsește conjuncția adversativă : celelalte condițiuni (însușiri) însă.

24. **illis** = *Ventorum navibus*.

25. **his**, pentru că s'a vorbit, cu câteva cuvinte înainte de corăbiile Venetilor, le reprezintă pe acestea.

26. **rostru**, complement circumstanțial de instrument. Corăbiile romane aveau botul format dintr'una sau mai multe grinzii cu vârful din metal.

27. **copulis**, cârlige pe care Romanii le aruncau în corăbiile dușmane, ca să le lege și să le apropie de ale lor spre a trece la lupta de uscat pe corăbii.



ut <sup>28</sup>, cum sævire ventus cœpisset, et se vento dedissent, <sup>29</sup> tempestatem ferrent facilius <sup>30</sup> et in vadis consisterent tutius <sup>31</sup> et ab æstu relictæ <sup>32</sup> nihil saxa et <sup>33</sup> cotes timerent <sup>34</sup>; quarum rerum omnium <sup>35</sup> nostris navibus casus erat extimescendus <sup>36</sup>.

## CAP. XIV.

### *Lupta navală între Romani și Veneti.*

[1] Conpluribus expugnatis oppidis, Cæsar, ubi intellexit frustra <sup>1</sup> tantum laborem <sup>2</sup> sumi neque <sup>3</sup> hostium fugam captis oppidis reprimi neque iis noceri posse, statuit exspectandam classem. [2] Quæ ubi convenit ac primum ab hostibus visa est, circiter CCXX naves eorum paratissimæ atque omni genere armorum ornatisimæ, profectæ ex portu, nostris <sup>4</sup> adversæ <sup>5</sup> constiterunt;

28. *necedebat ut*, când se vorbește de un caz particular se pune *quod*; când se prezintă o situație generală se pune *ut*.

29. *se dedissent*, subiectul: *Ventorum naves*.

30. *tempestatem ferrent facilius*, grație solidității construcției.

31. *in vadis consisterent tutius*, din cauză că aveau fundul plat.

32. *ab æstu relictæ*, când apele se retrăgeau prin reflux, ele puteau rămânea pe fundul mării.

33. *et... et... et... et*, în mod obișnuit în aceeași frază o conjuncție copulativă se întrebuințează numai între părți de același fel; pentru alt grup se folosește altă conjuncție copulativă. Aici însă primul *et* leagă două propozițiuni temporale, al doilea și al treilea leagă propozițiuni consecutive, al patrulea leagă două complemente directe. Este o neglijență de stil.

34. *nihil timerent*, din cauza grosimei materialului.

35. *quarum rerum omnium*: atributul lui *casus*.

36. *extimescendus*, în chip figurat, ca și când corăbiile ar putea avea atari sentimente.

## CAPITOLUL XIV

1. *frustra*, pentru motivele arătate în cap. XII.

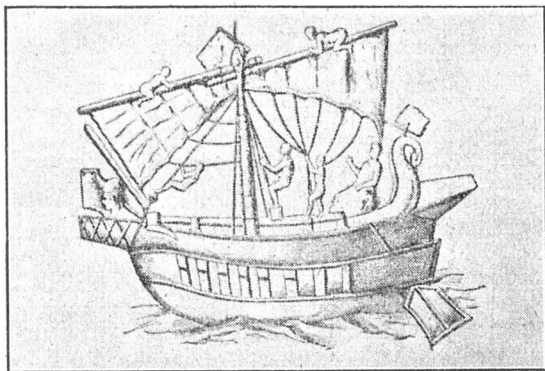
2. *tantum laborem*, de a înfrunța greutățile pe care le prezintă regiunea cucerind oraș după oraș.

3. *neque*, pe de o parte face legătura între *laborem sumi* și *fugam reprimi*: și că... nu; pe de altă parte, ca simetrie a frazei, este corespondentul celui alt *neque* care leagă pe *noceri*: și nici.

4. *nostris*, subînțeles *navibus*, în dativ, complement al lui *adversæ*

5. *adversæ*, întregire predicativă a lui *constiterunt*: s'au oprit în față (protivnice).

[3] neque satis Bruto, <sup>6</sup> qui classi præerat, vel tribunis militum centurionibusque, quibus singulæ naves erant attributæ, constabat quid agerent aut quam rationem pugnae <sup>7</sup> insisterent. [4] Rostro enim noceri non posse cognoverant <sup>8</sup>; turribus autem excitatis, <sup>9</sup> tamen has <sup>10</sup> altitudo puppium ex barbaris navibus <sup>11</sup> superabat,



*Navis oneraria.*

ut <sup>12</sup> neque <sup>13</sup> ex inferiore loco satis commode tela adigi possent et missa <sup>14</sup> ab Gallis gravius acciderent. [5] Una erat magno usui res præparata a nostris, falces <sup>15</sup> præacutæ insertæ adfixæque longuriis, non absimili <sup>16</sup> forma

6. **neque satis constabat Bruto** = nu era lucru destul de lămurit (clar) pentru Brutus, Brutus nu era dumirit în deajuns.

7. **rationem pugnae**, plan (fel) de luptă.

8. **cognoverant**, prin informațiuni asupra solidității corăbiilor Veneților.

9. **turribus excitatis**, ablativ absolut substituind o propozițiune condițională; *excitare turres* = a ridica turnurile.

10. **has** = *turres*.

11. **ex barbaris navibus**, putea fi genitivul ca atribut al lui

*puppium*; cum e construit însă are mai multă putere.

12. **ut**, conjuncție consecutivă.

13. **neque**, are corespondent pe *et*.

14. **missa**, subînțeles *tela*.

15. **falces**, instrument de metal cu vârful curbat și cu care, la atacurile de ziduri, după ce sdruncinau pietrele cu *aries*, le trăgeau jos; aici erau fixate în vârfuri de prăjini și cu ele (cârliche) erau trase corăbiile și fixate lângă cele romane.

16. **non absimili**, două negațiuni dau o afirmație tare (*litota*): cu totul asemănătoare.

muralium falcium. [6] His <sup>17</sup> cum funes, <sup>18</sup> qui antemnas <sup>19</sup> ad malos destinabant, comprehensi adductique erant, navigio remis incitato, <sup>20</sup> prærumpebantur. <sup>21</sup> [7] Quibus abscisis, antemnæ necessario concidebant, ut, <sup>22</sup> cum <sup>23</sup> omnis Gallicis navibus spes in velis armamentisque consisteret, his <sup>24</sup> ereptis, omnis usus navium uno tempore <sup>25</sup> eriperetur. [8] Reliquum erat certamen positum in virtute, qua nostri milites facile superabant, atque eo magis quod in conspectu Cæsaris <sup>26</sup> atque omnis exercitus res gerebatur, ut nullum paulo fortius factum <sup>27</sup> latere posset; [9] omnes enim colles ac loca superiora, unde erat propinquus despectus <sup>28</sup> in mare, ab exercitu tenebantur

## CAP. XV.

*Infrângerea Venetilor.*

[1] Disjectis, ut diximus, antemnis, cum singulas <sup>1</sup> binæ ac ternæ naves <sup>2</sup> circumsteterant, milites <sup>3</sup> summa vi transcendere in hostium naves contendebant. [2]

17. **his** = *falcibus*, complement circumstanțial de instrument.

18. **funes**, ale corăbiilor Venetilor.

19. **antemnas** = prăjinile pe care erau întinse pânzele (pieile).

20. **navigio remis incitato**, e vorba de corăbiile romane care se mișcau prin vâsle și care, putând să se miște repede, pricinuiau rupearea funiilor prinse în cârlige.

21. **prærumpebantur**, subiectul *funes*.

22. **ut**, conjuncție consecutivă.

23. **cum**, conjuncție cauzală.

24. **his** = *velis armamentisque*.

25. **uno tempore** = *eodem tempore, simul*, concomitent cu prinderea folosinței pânzelor.

26. **in conspectu Cæsaris**, Cæsar cu armata de useat, după ce a cucerit câteva orașe, a rămas pe înălțimile de pe coastă și a urmărit lupta navală.

27. **paulo fortius factum** = faptă de oarecare curaj.

28. **despectus**, privirea de sus, de pe lărm.

## CAPITOLUL XV.

1. **singulas**, subînțeles: *naves Venetorum*.

2. **binæ ac ternæ naves**, subînțeles: *nostræ*; *ac* = și câteodată (uneori).

3. **milites**, subînțeles: *nostri*.

Quod postquam barbari fieri animadverterunt, expugnatis<sup>4</sup> conpluribus navibus, cum ei rei<sup>5</sup> nullum reperiretur auxilium, fuga salutem petere contenderunt. [3] Ac jam conversis in eam partem navibus quo ventus ferebat tanta subito malacia<sup>6</sup> ac tranquillitas exstitit ut se ex loco movere non possent<sup>7</sup>. [4] Quæ quidem res ad negotium conficiendum<sup>8</sup> maxime fuit oportuna<sup>9</sup>; [5] nam singulas nostri consecrati expugnaverunt, ul perpaucæ ex omni numero, noctis interventu, ad terram pervenerint,<sup>10</sup> cum ab hora fere quarta<sup>11</sup> usque ad solis occasum pugnaretur.

## CAP. VXI.

*Supunerea Venetilor.*

[1] Quo prælio bellum Venetorum totiusque oræ maritimæ<sup>1</sup> confectum est. [2] Nam cum<sup>2</sup> omnis juvenus, omnes etiam gravioris ætatis<sup>3</sup>, in quibus aliquid consilii aut dignitatis fuit, eo convenerant, tum navium<sup>4</sup> quod ubique fuerat<sup>5</sup> in unum locum coegerant<sup>6</sup>; [3] quibus<sup>7</sup>

4. **expugnatis**, subînţeles : *a nostris*.

5. **ei rei** = acestui sistem de a cuceri corăbiile.

6. **malacia**, stare de completă neturburare, neclintire. Aici e vorba de încetarea oricărei adieri de vânt.

7. **movere non possent**, pentru că Venetii n'aveau vasele la corăbii.

8. **ad negotium conficiendum**, = de a cuceri corăbiile.

9. **oportuna**, subînţeles : *nostris*.

10. **pervenerint**, pentru timpul întrebuintat, vezi sintaxa. consecutio temporum, II nota 2.

11. **hora fere quarta**, aproximativ ora 9 dimineaţa.

## CAPITOLL XVI.

1. **totiusque oræ maritimæ**, din partea nord-vestică a Galliei, căci cu Venetii se uniseră popoarele din acea regiune (cap. IX, § 10).

2. **cum... tum** = pe de o parte... pe de altă parte.

3. **gravioris ætatis**, genitivus qualitatis : de o vârstă mai coaptă.

4. **navium**, genitiv partitiv după *quod* : câte corăbii.

5. **fuerat**, acordat cu singularul *quod*.

6. **coegerant**, subiectul = Venetii.

7. **quibus** = *navibus*.

amissis, reliqui<sup>8</sup> neque quo se reciperent neque quemadmodum oppida defenderent habebant<sup>9</sup>. Itaque se suaque omnia Cæsari dederunt. [4] In quos eo gravius Cæsar vindicandum<sup>10</sup> statuit, quo<sup>11</sup> diligentius in reliquum tempus a barbaris jus legatorum<sup>12</sup> conservaretur. Itaque omni senatu necato reliquos sub corona<sup>13</sup> vendidit.

8. **reliqui**, cei care nu se supuseseră.

9. **habebant**, cu înțelesul din expresia românească : nu mai aveau nici în cotro...

10. **vindicandum** (*esse*), întrebuitat cu sens impersonal.

11. **quo**, propozițiune finală care are un comparativ.

12. **jus legatorum** = dreptul soției.

13. **sub corona**, în timpul lui Cæsar însemna numai : a vinde ca sclavi ; expresiunea a rămas din timpurile vechi când sclavii de războiu erau vânduți cu o cunună pe cap, pe când ceilalți aveau *pileus*.

Cap. XVII—XIX. Q. Titurius Sabinus, înfrânge pe Unelli, popor de pe coastă nordică, asociați cu Auleri, Eburovices și Lexovii, vecinii lor.

Cap. XX—XXVII. P. Crassus supune pe Aquitani.

Cap. XXVIII—XXIX. Cæsar ține în frâu pe Morini și pe Menapii.

# LIBER QUARTUS

## AL PATRULEA AN DE RĂZBOIU

(699 ab U. C., 55 a. Chr.)

Cap. I—XV. Cæsar bate pe Usipetes și pe Thencteri, neamuri germanice, care trecuseră Rinul goniți de Suebi și se stabiliseră în Gallia.

Cap. XVI—XIX. Cæsar construiește un pod peste Rin și trece la Germani, unde rămâne 18 zile; arde satele Sugambrilor și-și asigură prietenia Ubilor, promițându-le sprijin împotriva Suebilor.

## PRIMA EXPEDIȚIE ÎN BRITANNIA.

### CAP. XX.

*Cæsar arată motivele care l-au determinat să facă această expediție.*

[1] Exigua parte æstatis <sup>1</sup> reliqua <sup>2</sup>, Cæsar, etsi in his locis, quod Gallia ad septentriones vergit <sup>3</sup>, maturæ <sup>4</sup> sunt hiemes, tamen in Britanniam proficisci contendit <sup>5</sup>, quod omnibus <sup>6</sup> fere Gallicis bellis <sup>7</sup> hostibus nostris <sup>8</sup>

#### CAPITOLUL XX.

1. *æstatis*, din punctul de vedere militar timpul bun, care îngăduia operațiunile de războiu, se numia *æstas*; iar timpul rău, când frigul și intemperiiile împiedecau operațiunile de războiu, se numia *hiems*.

2. *exigua parte reliqua*, ablativ absolut substituind o propozițiune circumstanțială concesivă.

3. *vergit*, vezi liber I, cap. I, § 5,

unde însă se raportează numai la partea locuită de Celtæ.

4. *maturæ* = timpurii.

5. *tamen contendit*, prima propozițiune principală.

6. *omnibus*, Cæsar nu pomeneste decât odată de ajutorul dat de Britanni Veneților (liber III, cap. IX, § 10).

7. *omnibus Gallicis bellis*, complement circumstanțial de timp.

8. *hostibus nostris*, complement indirect.

inde<sup>9</sup> subministrata auxilia<sup>10</sup> intellegebat<sup>11</sup>. [2] et, si tempus anni ad bellum gerendum deficeret<sup>12</sup>, tamen magno sibi usui<sup>13</sup> fore arbitrabatur<sup>14</sup>, si modo<sup>15</sup> insulam<sup>16</sup> adisset et genus hominum perspexisset<sup>17</sup>, loca, portus, aditus<sup>18</sup> cognovisset; quæ omnia<sup>19</sup> fere<sup>20</sup> Gallis erant incognita. [3] Neque enim temere<sup>21</sup> præter mercatores illo<sup>22</sup> adiit<sup>23</sup> quisquam, neque iis ipsis<sup>24</sup> quicquam præter oram maritimam atque eas regiones quæ sunt contra Galliam notum est. [4] Itaque, vocatis ad se undique mercatoribus<sup>25</sup>, neque quanta<sup>26</sup> esset insulæ magnitudo, neque quæ aut quantæ nationes incolerent, neque quem usum belli haberent aut quibus institutis uterentur, neque qui essent ad majorum navium<sup>27</sup> multitudinem idonei portus<sup>28</sup> reperire poterat.

9. *inde* = *ex Britannia*.

10. *auxilla subministrata* (*esse*), completivă infinitivală. Dușmanii din Roma ai lui Cæsar spuneau că a voit să caute bogății în Britannia.

11. *intellegebat* = *sciebat*, *certior factus erat*.

12. *deficeret* = *minus suppeleret*.

13. *magno usui*, complement circumstanțial de scop.

14. *et... tamen... arbitrabatur*, a doua propozițiune principală.

15. *modo* = cel puțin, măcar, numai.

16. *insulam* = *Britanniam*. Afirmația lui Cæsar că Britannia este insulă a fost verificată de Romani abia în timpul lui Domițian.

17. *perspexisset*, exprimă ideea de a cunoaște bine.

18. *aditus*, e mai puțin ca un port, ci numai o posibilitate de apropiere de țarm pentru debarcare.

19. *que omnia*, la neutru raportându-se la lucruri de genuri deosebite, arătate mai sus.

20. *fere*, determină pe *incognita*.

21. *temere* = fără motiv serios.

22. *illo* = *eo*.

23. *adiit*, a întrebuintat perfectul pentru a arăta că afirmația se referă numai la timpul dinaintea expediției lui.

24. *iis ipsis* = *mercatoribus*.

25. *vocatis mercatoribus*, ablativ absolut cu înțeles concesiv.

26. *quanta... neque quæ... aut quantæ... neque quem... aut quibus... neque qui*, sunt propozițiuni complementive conjunctivale interogative indirecte după *reperire*.

27. *majorum navium* = *naves longæ et onerariæ*, care erau mai mari decât cele de comerț.

28. *essent... portus*, constituiesc predicatul propozițiunii interogative indirecte; între cele două părți ale predicatului s'au așezat: *idonei* atribut al lui *portus*, *ad multitudinem* complement al lui *idonei*, *majorum navium* atribut al lui *multitudinem*.

## CAP. XXI.

*Cæsar trimete pe Volusenus cu o corabie să cerceteze țărmul; el pregătește flota și primește solii din partea cetăților Britanniei.*

[1] Ad hæc cognoscenda <sup>1</sup>, priusquam periculum faceret <sup>2</sup>, idoneum esse arbitratus <sup>3</sup> C. Volusenum, cum navi longa <sup>4</sup> præmittit. [2] Huic mandat ut, exploratis omnibus rebus, ad se quam primum revertatur. [3] Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam trajectus. [4] Huc <sup>5</sup> naves <sup>6</sup> undique ex finitimis regionibus et quam <sup>7</sup> superiore æstate ad Veneticum bellum effecerat classem jubet convenire. [5] Interim, consilio ejus <sup>8</sup> cognito et per mercatores perlato ad Britannos, a compluribus insulæ civitatibus ad eum legati veniunt, qui polliceantur obsides dare <sup>9</sup> atque imperio populi Romani obtemperare. [6] Quibus <sup>10</sup> auditis, liberaliter pollicitus hortatusque ut in ea sententia permanerent, eos <sup>11</sup> domum remittit [7] et cum iis una <sup>12</sup> Commium, quem ipse, Atrebatibus superatis, regem ibi <sup>13</sup> constituerat, cujus et virtutem et consilium <sup>14</sup> probabat <sup>15</sup> et quem

## CAPITOLUL XXI

1. **ad hæc cognoscenda**, arată scopul lucrării din verbul *præmittit*.

2. **periculum faceret**, e vorba de executarea expediției.

3. **idoneum esse arbitratus**, lasă bănuiala că nu s'a verificat că a meritat încrederea arată de Cæsar.

4. **navi longa**, este mai mare ca *navis oneraria*; raportul între lungime și lățime este 7 la 1; era mânată cu pânze și cu lopeți.

5. **huc**, spre portul Itius din țara Morinilor.

6. **naves... et classem convenire**,

propozițiune completivă infinitivală după *jubet*. Pentru topică observăm că părțile de propozițiune care au legătură cu *naves* sunt așezate în urma lui, iar cele care au legătură cu *classem* sunt puse înaintea lui.

7. **quam**, reprezintă pe *classem*.

8. **ejus** = *Cæsar*.

9. **dare...obtemperare**, subînțeles: *se*.

10. **quibus** = *legatis*.

11. **eos** = *legatos*.

12. **cum iis una**, lămuresc pe *mittit*.

13. **ibi** = *apud Atrebates*.

14. **consilium** = chibzuință.

15. **probabat** = aprecia, prețuia.



sibi fidelem esse arbitrabatur <sup>16</sup>, cujusque auctoritas in his regionibus magni habebatur, mittit. [8] Huic imperat quas <sup>17</sup> possit adeat <sup>18</sup> civitates horteturque ut populi Romani fidem sequantur, seque <sup>19</sup> celeriter eo <sup>20</sup> venturum nuntiet. [9] Volusenus, perspectis regionibus omnibus, quantum ei facultatis <sup>21</sup> dari potuit qui navi egredi ac se barbaris committere non auderet <sup>22</sup>, quinto die ad Cæsarem revertitur quæque ibi perspexisset renuntiat.

## CAP. XXII.

*Măsurile luate de Cæsar în vederea expediției.*

[1] Dum in his locis <sup>1</sup> Cæsar navium parandarum causa moratur, ex magna parte Morinorum ad eum legati venerunt, qui <sup>2</sup> se de superioris temporis <sup>3</sup> consilio <sup>4</sup> excusarent, quod homines barbari <sup>5</sup> et nostræ <sup>6</sup> consuetudinis <sup>7</sup> imperiti bellum populo Romano fecissent <sup>8</sup>, seque <sup>9</sup> ea quæ imperasset <sup>10</sup> facturos <sup>11</sup> pollicerentur.

16. **arbitratur**, mai târziu Commius i-a fost rival. Din modul cum vorbește aici de el, s'a căutat un argument că opera a fost scrisă după terminarea războiului din Gallia.

17. **quas**, reprezintă pe *civitates*.

18. **adeat**, subînțeles înainte : *ut*

19. **se** = *Cæsarem*.

20. **eo** = *ad eos, in Britanniam*.

21. **facultatis**, după *quantum* (vezi sintaxa. complementul pronumelui § 2).

22. **qui non auderet**, înțeles consecutiv. Aceasta explică întru câtva interpretarea dela nota 3.

## CAPITOLUL XXII

1. **in his locis** = *apud Morinos*.

2. **qui se excusarent**, propozi-

țiune circumstanțială de scop : *ut se purgarent*.

3. **superioris temporis**, se referă la încercarea de mișcare pe care au făcut-o în anul anterior, care este povestită în cartea III, cap. XXVIII.

4. **consilio** = *conduita*.

5. **homines barbari**, se raportă la *Morini*.

6. **nostræ** = *Romanæ*.

7. **consuetudinis**, de a trata cu blândețe popoarele care se supun de bună voie.

8. **quod fecissent**, propozițiune cauzală în stil indirect.

9. **-que** leagă pe *pollicerentur* de *se excusarent*.

10. **imperasset**, în oratio recta ar fi viitorul II.

11. **se facturos (esse)**, se reprezintă pe *Morini*.

[2] Hoc sibi Cæsar satis oportune accidisse arbitratus, quod neque post tergum hostem relinquere volebat neque belli gerendi <sup>12</sup> propter anni tempus <sup>13</sup> facultatem habebat neque has tantularum <sup>14</sup> rerum occupationes Britanniae <sup>15</sup> anteponeudas judicabat, magnum iis <sup>16</sup> numerum obsidum imperat. Quibus adductis eos <sup>17</sup> in fidem recepit. [3] Navibus circiter LXXX onerariis <sup>18</sup> coactis <sup>19</sup> constratisque <sup>20</sup>, quot satis esse ad duas <sup>21</sup> transportandas legiones existimabat, quod <sup>22</sup> præterea navium longarum habebat quæstori, legatis præfectisque distribuit. [4] Huc <sup>23</sup> accedebant XVIII onerariæ naves, quæ ex eo loco ab milibus passuum octo vento tenebantur <sup>24</sup>, quo minus in eundem portum venire possent; has <sup>25</sup> equitibus distribuit. [5] Reliquum exercitum Q. Titurio Sabino et L. Aurunculeio Cottæ legatis in Menapios atque in eos pagos <sup>26</sup> Morinorum ab quibus ad eum <sup>27</sup> legati <sup>28</sup> non venerant ducendum dedit; [6] P. Sulpicium Rufum <sup>29</sup> legatum cum eo præsidio quod satis esse arbitrabatur portum tenere jussit.

12. **belli gerendi**, determină pe *facultatem*.

13. **propter anni tempus**, (vezi liber IV, cap. XX, § 1.

14. **tantularum**, cum era pacificarea unui popor mic ca Morini.

15. **Britanniæ**, complement indirect al lui *anteponeudas (esse)*.

16. **iis** = *Morinis*.

17. **eos** = *Morinos*.

18. **navibus onerariis**, corăbii de transportat mărfuri și proviziuni. Erau scurte și aproape în formă de oval.

19. **coactis**, cuprinde ideea de a mâna o corabie.

20. **contractis**, cuprinde ideea de strângere la un loc.

21. **duas**, legiunea zecea și a șaptea.

22. **quod navium** = *quantum (quem numerum) navium*.

23. **huc** = la acest număr (de corăbii).

24. **tenebantur**, cuprinde ideea de piedică, de aceea urmează conjuncția *quominus*.

25. **has**, subînțeles: *naves*.

26. **pagos**, vezi liber I, cap. XII, nota 12.

27. **ad eum**, reprezintă pe Cæsar

28. **legati** = soli pentru supunere.

29. **P. Sulpicium Rufum**, subiectul lui *tenere*.

## CAP. XXIII.

*Cæsar se apropie de coasta Britanniei și încearcă să debarce.*

[1] His constitutis rebus <sup>1</sup>, nactus idoneam ad navigandum tempestatem <sup>2</sup>, tertia fere vigilia <sup>3</sup> solvit <sup>4</sup> equi-



*Expedițiile în Britannia*

## CAPITOLUL XXIII

1. **rebus**, e vorba de măsurile arătate în capitolul anterior.

2. **tempestatem**, aici cu înțelesul de „timp”.

3. **tertia fere vigilia**, vezi liber I, cap. XII, nota 9.

4. **solvit**, fără complement în graiul marinarilor: a ridica ancora.

tesque <sup>5</sup> in ulteriorem portum <sup>6</sup> progredi et naves <sup>7</sup> conscendere et se <sup>8</sup> sequi jussit. [2] A quibus <sup>9</sup> cum paulo tardius esset administratum, <sup>10</sup> ipse hora diei circiter quarta <sup>11</sup> cum primis navibus Britanniam attigit atque ibi in omnibus collibus expositas <sup>12</sup> hostium copias armatas conspexit. [3] Cujus loci hæc erat natura atque ita montium angustiis mare continebatur <sup>13</sup>, uti ex locis superioribus in litus telum adigi posset. [4] Hunc ad egrediendum <sup>14</sup> nequaquam idoneum locum arbitratus, dum reliquæ naves <sup>15</sup> eo convenirent, ad horam nonam in ancoris expectavit. [5] Interim legatis tribunisque militum convocatis, et <sup>16</sup> quæ ex Voluseno cognovisset et quæ fieri vellet ostendit, monuitque, ut <sup>17</sup> rei militaris ratio <sup>18</sup>, maxime ut maritimæ res <sup>19</sup> postularent, ut quæ <sup>20</sup> celerem atque instabilem motum haberent <sup>21</sup>, ad nutum et ad tempus <sup>22</sup> omnes res ab iis administrarentur <sup>23</sup>. [6] His <sup>24</sup> dimissis, et ventum et

5. equites subiectul verbelor  
*progredi, conscendere, sequi.*

6. in ulteriorem portum. vezi  
cap. XXII, § 4.

7. naves, complement.

8. se = *Cæsarem*, complement.

9. quibus = *equitibus*.

10. esset administratum, fără  
subiect, cu sens absolut: se executase.

11. hora quarta, vezi liber I,  
cap. XII, nota 9, al. 2; aproximativ între orele 9—10.

12. expositas, Britanni își desfășuraseră trupele pe înălțimile care dominau țărnuțul, așa ca să impresioneze pe Cæsar.

13. montium angustiis mare continebatur, în acel punct țărnuțul este prăpăstios, înălțimile înaintază până la țărnuț și astfel marea în punctele unde pătrunde în uscat, parcă este strânsă între munți.

14. ad egrediendum, lipsește complementul *e navibus*; astfel fiind întrebunțat singur are înțelesul: a debarca.

15. reliquæ naves, cele care transportau pe călăreți.

16. et...et, introduc cele două părți ale comunicării lui Cæsar (*ostendit*): și...și, pe de o parte... pe de altă parte.

17. ut (ratio), ut (res) = cum... cum.

18. ratio, are predicat pe *postularent* acordat cu *res* care este mai aproape: regulele.

19. res maritimæ = războiul naval.

20. ut quæ = *quippe quæ*: ca unul care.

21. haberent, dela *ut rei* până la *haberent* sunt propozițiuni incidente, constituind ca o paranteză.

22. ad tempus, la momentul ordonat.

23. administrarentur, propozițiune completivă conjunctivală după *monuit*, fi lipsește conjuncțiua *ut*.

24. his = *legatis tribunisque*.

æstum<sup>25</sup> uno tempore nactus secundum<sup>26</sup>, dato signo et sublatis ancoris, circiter milia passuum septem ab eo loco progressus<sup>27</sup>, aperto<sup>28</sup> ac plano litore naves constituit<sup>29</sup>.

## CAP. XXIV.

*Britanni împiedică debarcarea trupelor lui Cæsar.*

[1] At barbari<sup>1</sup>, consilio Romanorum cognito, præmisso<sup>2</sup> equitatu et essedariis<sup>3</sup>, quo plerumque genere<sup>4</sup> in præliis uti consueverunt, reliquis copiis<sup>5</sup> subsecuti<sup>6</sup>, nostros navibus<sup>7</sup> egredi prohibebant. [2] Erat ob has causas summa difficultas, quod naves propter magnitudinem nisi<sup>8</sup> in alto<sup>9</sup> constitui non poterant, militibus<sup>10</sup> autem ignotis locis<sup>11</sup>, impeditis manibus<sup>12</sup>, magno et gravi onere armorum oppressis<sup>13</sup> simul et<sup>14</sup> de navibus desiliendum et in fluctibus consistendum

25. æstum = fluxul.

26. secundum, se raportă și la ventum și la æstum.

27. progressus, însemnează că a continuat înaintarea spre Nord.

28. aperto = neacoperit cu înălțimi prăpăstioase.

29. constituit. = a ancorat.

6. subsecuti, se acordă cu barbari.

7. navibus, aici a pus complementul lui egredi. Pentru înțeles vezi cap. XXIII, nota 14.

8. nisi fiind după o negație (non poterant) se traduce: decât.

9. in alto, expresie redusă din in alto mari = în larg.

10. militibus, dativ, subiect logic al conjugării perifrastice pasive: desiliendum, consistendum, pugnandum erat.

11. locis ignotis, complement circumstanțial de loc.

12. impeditis manibus, complement circumstanțial de mod.

13. oppressis, dativ, atribut al lui militibus.

14. et...et...et, această repetare are rostul ca să scoată în relief multele lucruri care se cereau în același timp soldatului roman.

## CAPITOLUL XXIV.

1. barbari = Britanni.

2. præmisso, se raportă și la equitatu și la essedariis, acordându-se cu cel mai apropiat.

3. essedariis, luptători din car; în car erau doi, unul conducea cali, iar celălalt lupta.

4. quo genere, subînțeles: copiarum, raportându-se la essedarii.

5. reliquis copiis, Cæsar suprimează de obicei pe cum, când nu este un număr hotărât.

et cum hostibus erat pugnandum, [3] cum illi<sup>15</sup> aut ex arido<sup>16</sup> aut paulum in aquam progressi, omnibus membris expeditis, notissimis locis, audacter tela conjicerent et equos insuefactos<sup>17</sup> incitarent. [4] Quibus rebus nostri perterriti atque hujus omnino generis pugnae imperiti, non eadem<sup>18</sup> alacritate ac studio, quo<sup>19</sup> in pedestribus<sup>20</sup> uti praeliis consueverant, utebantur.

## CAP. XXV.

*In urma unei manevre navale și îmbărbătată de curajul unui aquilifer, armata lui Cæsar debarcă.*

[1] Quod<sup>1</sup> ubi Cæsar animadvertit, naves longas<sup>2</sup>, quarum et species<sup>3</sup> erat barbaris inusitatio et motus ad usum<sup>4</sup> expeditior, paulum removeri ab onerariis<sup>5</sup> navibus et remis incitari et ad latus apertum<sup>6</sup> hostium constitui atque inde<sup>7</sup> fundis<sup>8</sup>, sagittis<sup>9</sup>, tormentis<sup>10</sup>

15. **illi** = Britanni (*equites atque essedarii*).

16. **ex arido**, întrebuințat substantival: de pe uscat; complement circumstanțial de loc al lui *conjicerent*.

17. **insuefactos**, participiul unui verb neîntrebuințat *insuefacio* = a deprinde pe cineva cu ceva; aici: cu marea.

18. **eadem**, se raportează la *alacritate* și *studio*, acordându-se cu cel mai apropiat.

19. **quo**, se raportează la *alacritate* și *studio*, acordându-se cu cel mai apropiat; este complement al lui *uti*.

20. **pedestribus**, atribut al lui *praeliis*.

2. **naves longas**, vezi cap. XXI, nota 4; subiectul infinitivelor *removeri*, *incitari*, *constitui* depinzând de *jussit*.

3. **species** — înfățișare.

4. **ad usum**, este vorba de întrebuințarea ce avea să li se dea atunci: manevră.

5. **onerariis**, vezi cap. XXII, nota 18.

6. **ad latus apertum**, întrucât soldații purtau scuturile în mâna stângă, flancul drept al trupei era descoperit.

7. **inde** = din flancul drept.

8. **fundis**, Cæsar avea infanterie auxiliară din insulele Baleare, care luptau cu praștia: *funditores*.

9. **sagittis**, în armata auxiliară a lui Cæsar erau și unii care luptau cu arcu: *sagittarii*; erau din insula Creta.

10. **tormentis** = mașini cu care se aruncau pietre sau lănci, prin întinderea unor coarde.

## CAPITOLUL XXV

1: **quod** = *id*, dificultatea pentru Romani de a ataca coborându-se în apă.

hostes <sup>11</sup> propelli ac submoveri jussit; quæ res magno usui <sup>12</sup> nostris <sup>13</sup> fuit. [2] Nam et navium figura et remorum motu et inusitato genere <sup>14</sup> tormentorum permoti barbari constiterunt ac paulum modo <sup>15</sup> pedem rettule-



*Funditor.*

11. **hostes**, subiect pentru *propelli* și *submoveri* depinzând de *jussit*.

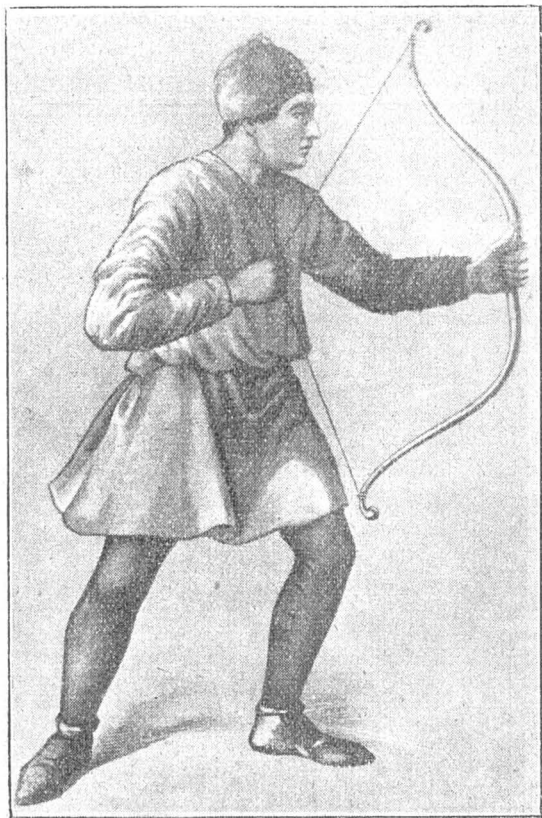
12. **magno usui**, complement circumstanțial de scop.

13. **nostris**, complement indirect.

14. **figura.... motu.... genere**, complemente ale lui *permoti*.

15. **modo**, aduce o accentuare a ideii din *paulum*.

runt<sup>16</sup>. [3] Atque nostris militibus cunctantibus<sup>17</sup>, maxime<sup>18</sup>  
propter altitudinem<sup>19</sup> maris, qui<sup>20</sup> decimæ legionis<sup>21</sup>



*Miles sagittarius.*

16. **pedem referre** = a da înapoi, a se retrage.

17. **nostris militibus cunctantibus**, ablativ absolut cu înțeles și temporal și causal, arătând momentul și cauza acțiunii lui *aquiliifer*.

18. **maxime** = mai ales, mai cu seamă.

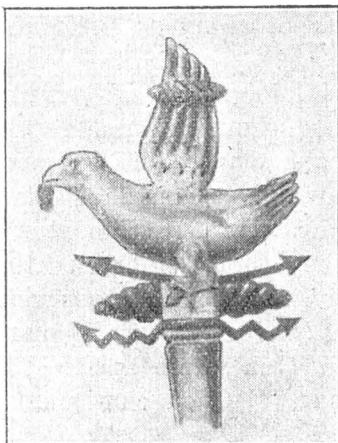
19. **propter altitudinem**, arată cauza acțiunii din *cunctantibus*.

20. **qui**, se subînțelege *is* înaintea lui *qui*.

21. **decimæ legionis**, Căsar distinsese legiunea zecea, în războiul contra lui Ariovist, cu titlul de gardă personală. (lib. I, cap. XL. § 15).



aquilam <sup>22</sup> ferebat <sup>23</sup>, obtestatus <sup>24</sup> deos, ut ea res <sup>25</sup> legioni feliciter eveniret <sup>26</sup>: „Desilite”, inquit, „com-militones, nisi vultis aquilam hostibus prodere: ego certe meum rei publicæ atque imperatori officium præstitero <sup>27</sup>”. [4] Hoc cum <sup>28</sup> voce magna dixisset, se ex navi projecit atque in <sup>29</sup> hostes aquilam ferre cœpit. [5] Tum nostri cohortati inter se <sup>30</sup> ne tantum dedecus <sup>31</sup> admitteretur, universi ex navi desiluerunt. [6] Hos item <sup>32</sup> ex proximis navibus <sup>33</sup> cum conspexissent, subsecuti hostibus adpropinquarent.



Aquila.

22. **aquilam**, drapelul legiunii avea un vultur de argint, cu aripile ridicate.

23. **qui aquilam ferebat** = *aquilifer*, un subofițer mai distins din prima centurie a primei cohorte purta drapelul legiunii. In marș era înaintea primei cohorte, în lupte sta în urma ei.

24. **obtestatus**, primul înțeles a fost: a lua de martor, îndeosebi în jurăminte; apoi: a ruga cu căldură, a implora.

25. **res**, întreprinderea pe care era hotărît să o facă, de a se arunca în apă și a înainta spre dușmani.

26. **feliciter eveniret**, formulă solemnă.

27. **præstitero**, în graiul popular viitorul II se întrebuintă pentru

o lucrare viitoare, pe care însă vorbitorul o socotea ca și făcută. Înțelesul este că, la sfârșitul întreprinderii, el se va găsi cu datoria împlinită. Cæsar păstrează pentru *aquilifer* nota vorbirii lui.

28. **eum**, conjuncție.

29. **in**, aici arată numai direcția.

30. **inter se**, exprimă ideea de reciprocitate.

31. **tantum dedecus**, drapelul era ceva sfânt și căderea lui în mâna dușmanului era dezonorantă. Pierderea drapelului aducea pedeapsa cu moartea pentru purtătorul lui.

32. **item**, se referă la acțiunea din *subsecuti*.

33. **ex proximis navibus** = *ii qui in proximis navibus erant*.

## CAP. XXVI.

*După o luptă anevoioasă Romanii ajung pe țărni și pun pe goană pe Britanni.*

[1] Pugnatum est<sup>1</sup> ab utrisque acriter.<sup>2</sup> Nostri tamen, quod neque ordines<sup>3</sup> servare neque firmiter insistere<sup>4</sup> neque signa<sup>5</sup> subsequi poterant atque<sup>6</sup> alius alia<sup>7</sup> ex navi quibuscumque signis<sup>8</sup> occurrerat se adgregabat, magnopere perturbabantur,<sup>9</sup> [2] hostes vero,<sup>10</sup> notis omnibus vadis,<sup>11</sup> ubi ex litore<sup>12</sup> aliquos singulares<sup>13</sup> ex navi egredientes conspexerant, incitatis equis impeditos<sup>14</sup> adoriebantur, [3] plures paucos<sup>15</sup> circumstebant, alii<sup>16</sup> ab latere aperto<sup>17</sup> in universos<sup>18</sup> tela conjiciebant. [4] Quod cum animadvertisset Cæsar, scaphas<sup>19</sup>

## CAPITOLUL XXVI.

1. **pugnatum est**, întrebuințat unipersonal.

2. **acriter**, este scos în relief prin locul unde este pus.

3. **ordines**, în marș și în luptă fiecare soldat își avea locul într'un anumit rând.

4. **insistere**, exprimă ideea așezării piciorului.

5. **signa**, e vorba de steagul pe care-l avea fiecare manipul; centuria și cohorta n'aveau steaguri proprii. O legiune avea 10 cohorte, o cohortă trei manipuli, un manipulus două centurii. Steagul primului manipul era și steagul centuriei.

6. **atque**, leagă pe *se adgregabat* de *quod (non) poterant*.

7. **alius alia**, vezi liber I, cap. XXXIX, nota 22.

8. **signis**, topica îl așează acolo, dar el este, propriu zis, complement al lui *se adgregabat*.

9. **perturbabantur**, predicatul propozițiunii principale exprimă numai ideea de dezordine care

rezulta din îngrămădirea soldaților la steagurile care le erau în cale.

10. **vero**, pune în opoziție situația din armata Britanilor cu cea din armata romană.

11. **notis vadis**, ablativ absolut substituind o propozițiune causală.

12. **ex litore**, complement al lui *conspexerant*.

13. **singulares** = izolați.

14. **impeditos**, din cauză că erau în apă și răzleți.

15. **plures paucos**, antiteză; *plures* subînțeles *Britanni*; *paucos* subînțeles *milites Romanos*.

16. **alii**, reprezintă un alt grup dintre Britanni; căci pe când unii atacau pe cei răzleți, alții pe cei cari erau în grupuri mici, alții și-au îndreptat acțiunea împotriva grosului trupei debarcate.

17. **ab latere aperto**, vezi liber IV, cap. XXV, nota 6.

18. **in universos**, de notat gradăția: *singulares*, *paucos*, *universos*.

19. **scaphas**, fiecare corabie de războiu avea o barcă pentru comunicarea cu uscatul.

longarum navium, item speculatoria navigia<sup>20</sup> militibus compleri jussit et, quos<sup>21</sup> laborantes<sup>22</sup> conspexerat, his subsidia submittebat.<sup>23</sup> [5] Nostri, simul<sup>24</sup> in arido<sup>25</sup>



*Signifer auxiliarius.*

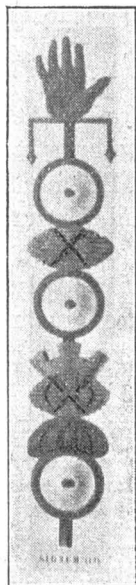
20. *speculatoria navigia*, erau fără *rostrum*, erau mai mici decât cele de luptă și serviau la patrulare, la explorare.

21. *quos*, subînțelea *nostrorum militum*.

22. *laborantes*, exprimă ideea de suferință din pricina presiunii pe care o exercitau dușmanii asupra lor

23. *submittebat*, a întrebuițat imperfectul, deși înainte avem

*constiterunt*, *suis omnibus consecutis*,<sup>26</sup> *in hostes impetum fecerunt* atque eos in fugam dederunt;



*Signum.*

*jussit*, pentru că ordinul de trimețerea ajutoarelor se da când era nevoie și unde era nevoie, în timp ce ordinul de îmbarcare a fost dat odată.

24. *simul* = *simul atque*.

25. *in arido*, vezi liber IV, cap. XXIV, nota 16.

26. *suis omnibus consecutis*, ablativ absolut cu înțeles temporal, exprimând ideea de adunare a tuturor.

neque <sup>27</sup> longius <sup>28</sup> prosequi potuerunt, quod equites <sup>29</sup> cursum <sup>30</sup> tenere atque insulam capere <sup>31</sup> non potuerant. Hoc unum ad <sup>32</sup> pristinam <sup>33</sup> fortunam Cæsari defuit.

## CAP. XXVII.

### *Britannii trimet soli de supunere la Cæsar.*

[1] Hostes, prælio superati, simul atque se ex fuga receperunt, <sup>1</sup> statim ad Cæsarem legatos de pace miserunt; sese <sup>2</sup> obsides <sup>3</sup> duros quæque imperasset facturos polliciti sunt. [2] Una <sup>4</sup> cum his legatis Commius Atrebas venit, quem supra <sup>5</sup> demonstraveram a Cæsare in Britanniam præmissum. <sup>6</sup> [3] Hunc illi e navi egressum, <sup>7</sup> cum ad eos <sup>8</sup> oratoris modo <sup>9</sup> Cæsaris mandata deferret, comprehenderant atque in vincula coniecerant; [4] tum, prælio <sup>10</sup> facto, remiserunt et in petenda pace ejus rei <sup>11</sup> culpam <sup>12</sup> in multitudinem coniecerunt et propter imprudentiam ut ignosceretur <sup>13</sup> petiverunt. <sup>14</sup>

27. *neque* = *neque tamen*.

28. *longius*, comparativ absolut corespunzând formei românești de superlativ absolut: prea departe.

29. *equites*, s'au imbarcat în alt punct; vezi cap. XXIII, § 1.

30. *cursum* = direcția (spre Britannia).

31. *capere* = a atinge.

32. *ad* = în ce privește.

33. *pristinam*, Cæsar scoate în relief norocul pe care l-a avut până atunci de a-și realiza planurile.

### CAPITOLUL XXVII.

1. *se receperunt*, exprimă și ideea strănerii la un loc și pe aceea de a-și fi venit în fire, de a-și fi dat seama de situație.

2. *sese*, subiect al lui *duros* (*esse*) și al lui *facturos* (*esse*).

3. *obsides*, complement al lui *duros* (*esse*).

4. *una*, adverb.

5. *supra*, vezi cap. XXI, § 7.

6. *præmissum*, subînțelea *esse*.

7. *egressum*, substituete o subordonată: imediat după ce a coborât din corabie.

8. *eos*, reprezintă pe *Britannos*.

9. *oratoris modo*, el avea menirea să prezinte prin graiu cuvântul lui Cæsar.

10. *prælio*, e vorba de lupta aceea în care au fost învinși Britannii.

11. *eius rei*, faptul că l-au arestat și l-au pus în lanțuri.

12. *culpam* = vina.

13. *ignosceretur*, subînțelea *sibi* (*Britannis*).

14. *petiverunt*, subînțelea a *Cæsare*.

[5] Cæsar questus quod,<sup>15</sup> cum ultro<sup>16</sup> in continentem<sup>17</sup> legatis missis pacem ab se petissent, bellum sine causa intulissent, ignoscere<sup>18</sup> imprudentiæ dixit obsidesque imperavit; [6] quorum<sup>19</sup> illi partem statim dederunt, partem<sup>20</sup> ex longinquiore locis arcessitam paucis diebus<sup>21</sup> sese daturōs dixerunt. [7] Interea suos<sup>22</sup> remigrare in agros jusserunt, principesque<sup>23</sup> undique convenire<sup>24</sup> et se civitatesque suas<sup>25</sup> Cæsari commendare cœperunt.

## CAP. XXVIII.

*Furtuna împrăştie corăbiile care transportau cavaleria lui Cæsar.*

[1] His rebus<sup>1</sup> pace confirmata, post diem quartum quam<sup>2</sup> est in Britanniam ventum, naves XVIII, de quibus supra<sup>3</sup> demonstratum est, quæ equites sustulerant,<sup>4</sup> ex superiore portu<sup>5</sup> leni vento solverunt<sup>6</sup>.

15. **quod intulissent**, propozițiune completivă după *questus*: conjunctivul este pus din cauza stilului indirect. (Vezi sintaxa: Subordonata completivă introdusă prin *quod* § 3).

16. **ultro**=d. la sine, din inițiativă proprie.

17. **in continentem**, întrebuițat substantival cu înțelesul modern (continent), prin omiterea substantivului *terram*: uscatul neîntrerupt.

18. **ignoscere**, subînțeles subiectul *se*.

19. **quorum**, reprezintă pe *obsidum*.

20. **partem**, complementul lui *daturōs (esse)*.

21. **paucis diebus** = *paucis diebus post*.

22. **suos** = *multitudinem*.

23. **-que**, leagă pe *cœperunt* de *jusserunt*; *principes* este subiectul lui *cœperunt*.

24. **convenire, commendare**, complemente ale lui *cœperunt*.

25. **se civitatesque suas**, complemente ale lui *commendare*.

## CAPITOLUL XXVIII.

1. **his rebus**, complement circumstanțial de instrument: *rebus* reprezintă darea ostaticilor și venirea conducătorilor la Cæsar ca să i se închine, să facă act de supunere.

2. **post diem quartum quam** = *quarto die post quam*.

3. **supra**, vezi cap. XXII, § 4.

4. **sustulerant**=primiseră pe bord (expresie tehnică).

5. **ex superiore portu**, vezi cap. XXII, nota 6.

6. **solverunt**, vezi cap. XXIII, nota 4; are ca subiect pe *naves XVIII*

[2] Quæ cum adpropinquarent Britanniae et ex castris <sup>7</sup> viderentur, <sup>8</sup> tanta tempestas subito coorta est, ut nulla earum <sup>9</sup> cursum tenere <sup>10</sup> posset, sed aliae eodem unde erant profectae referrentur, aliae ad inferiorem <sup>11</sup> partem insulae, quæ est propius solis occasum, <sup>12</sup> magno sui <sup>13</sup> cum periculo <sup>14</sup> dejicerentur; [3] quæ tamen, <sup>15</sup> ancoris jactis, cum fluctibus complerentur, necessario <sup>16</sup> adversa nocte <sup>17</sup> in altum <sup>18</sup> propectae continentem petierunt.

## CAP. XXIX.

*Aceeşi furtună aduce foarte mari pagube corăbiilor cu care transportase pedestrima.*

[1] Eadem nocte <sup>1</sup> accidit ut esset luna plena, qui dies <sup>2</sup> maritimos aestus <sup>3</sup> maximos in Oceano efficere consuevit, nostrisque id <sup>4</sup> erat incognitum. [2] Ita uno tempore et <sup>5</sup> longas naves <sup>6</sup> quibus <sup>7</sup> Cæsar exercitum <sup>8</sup>

7. ex castris, tabăra lui Cæsar era aşezată pe un platou.

8. viderentur, cu înţeles pasiv.

9. earum, subînţeles *navium*.

10. eursum tenere, vezi cap. XXVI, nota 30.

11. inferiorem = de jos, sudic.

12. solis occasum. precizează direcţia Sud-Vest.

13. sui, genitivul pronumelui posesiv; ediţiile Klotz şi Dobrenz au *suo*.

14. magno eum periculo, complement circumstanţial de mod.

15. tamen, se raportă la *ancoris jactis*, căci cu loată furtuna au încercat să se fixeze prin aruncarea ancorelor.

16. necessario, adverb pe lângă *continentem petierunt*.

17. adversa nocte, fenomenul care făcea ca acea noapte să le fie protivnică, este explicat în capitoul XXIX, § 1.

18. in altum, vezi cap. XXIV, nota 9.

## CAPITOLUL XXIX.

1. eadem nocte, noaptea de 30 spre 31 August.

2. dies, în înţeles astronomic de 24 de ore, cuprinzând şi noaptea.

3. maritimos aestus, mişcarea apelor mării: fluxul şi refluxul

4. id, reprezintă nu mişcarea propriu zisă a apelor, ci proporţia pe care o prezenta acolo.

5. et, are corespondent pe *et* dinaintea cuvântului *onerarias*.

6. longas naves, complementul lui *compleverat*. Deşi în cap. XXII, § 3 arată că pentru transportul trupei a folosit *naves onerarias* însă întrucât pomeneşte acolo şi de *naves longæ*, iar pe de altă parte în cap. XXV chiar dispune mişcarea spre ţarin a acestora din urmă fără a vorbi de o trecere a trupelor de pe *naves onerarias* pe *naves longæ*, afirmaţia de aici probează că dela început şi *naves longæ* serviseră la trans-

transportandum<sup>9</sup> curaverat quasque in aridum subduxerat,<sup>10</sup> æstus compleverat, et onerarias, quæ ad ancoras erant deligatæ, tempestas afflictabat<sup>11</sup>, neque ulla nostris facultas aut administrandi<sup>12</sup> aut auxiliandi<sup>13</sup> dabatur. [3] Conpluribus navibus fractis, reliquæ<sup>14</sup> cum essent,<sup>15</sup> funibus, ancoris reliquisque armamentis amissis,<sup>16</sup> ad navigandum inutiles, magna, id quod necesse erat accidere, totius exercitus perturbatio facta est. [4] Neque enim<sup>17</sup> naves erant<sup>18</sup> aliæ, quibus reportari possent, et omnia deerant quæ ad reficiendas naves erant usui<sup>19</sup> et, quod<sup>20</sup> omnibus constabat hiemari<sup>21</sup> in Gallia oportere, frumentum in his locis in hiemem<sup>22</sup> provisum non erat.

### CAP. XXX.

*Britanni plănuesc o nouă acțiune dușmănoasă împotriva lui Caesar.*

[1] Quibus rebus cognitis, principes Britannicæ, qui post prælium ad Cæsarem convenerant,<sup>1</sup> inter se conlocuti,

portul trupelor de pe țărmul Galliciei spre Britannia.

7. **quibus**, complement circumstanțial de instrument.

8. **exercitum**, aici *pedites*.

9. **exercitum transportandum** (esse) vezi liber. I. cap. XIII, nota 4.

10. **in aridum subduxerat**, pentru a le avea la îndemână le trăgea pe uscat, în timp ce pe cele de transport le lăsa ancorate în larg.

11. **afflictabat**, se întrebuințează aici imperfectul pentru că sbuciumul lor a durat mai multă vreme, în timp ce pentru *naves longæ* a întrebuințat mai mult ca perfectul pentru că năvala apei în ele s'a făcut dintr'o dată.

12. **administrandi**, se raportă la manevra pe care trebuia să o facă cei care erau pe vase.

13. **auxiliandi**, se referă la aju-

torul pe care ar fi dorit să-l dea cei de pe țărm.

14. **reliquæ**, pus înainte con-juncției; se subînțelege *naves*.

15. **essent**, formează predicatul împreună cu *inutiles*.

16. **funibus, ancoris reliquisque armamentis amissis**, ablativ absolute cu înțeles causal.

17. **enim**, servește ca o explicație pentru *magna perturbatio*: într'adevăr.

18. **erant**, verb predicativ.

19. **usui erant ad...**, vezi liber I, cap. XXXVIII, nota 8.

20. **quod**, conjuncție causală.

21. **hiemari**, cu înțeles impersonal, subiect al lui *oportere*, constituind împreună subiectiva lui *constabat*.

22. **in hiemem** = pentru iarnă.

### CAPITOLUL. XXX.

1. **convenerant**, vezi cap. XXVII, §7

cum<sup>2</sup> equites et naves et frumentum Romanis deesse intellexerent et paucitatem militum ex castrorum exiguitate<sup>3</sup> cognoscerent, quæ<sup>4</sup> hoc<sup>5</sup> erant etiam angustiora quod<sup>6</sup> sine impedimentis<sup>7</sup> Cæsar legiones transportaverat, [2] optimum factu esse duxerunt,<sup>8</sup> rebellione facta, frumento commeatuque nostros<sup>9</sup> prohibere<sup>10</sup> et rem<sup>11</sup> in hiemem<sup>12</sup> producere,<sup>13</sup> quod,<sup>14</sup> his<sup>15</sup> superatis aut reditu interclusis, neminem postea<sup>16</sup> belli inferendi causa<sup>17</sup> in Britanniam transiturum confidebant. [3] Itaque, rursus conjuratione facta, paulatim ex castris discedere et suos clam ex agris deducere<sup>18</sup> cœperunt.

## CAP. XXXI.

*Cæsar, bănuind ce plănuesc Britanni, își face aprovizionări și repară corăbiile.*

[1] At Cæsar, etsi nondum eorum<sup>1</sup> consilia cognoverat, tamen, et ex eventu<sup>2</sup> navium suarum et ex eo<sup>3</sup> quod

2. **cum**, conjuncție temporală și cu nuanță cauzală.

3. **ex exiguitate** = după micimea.

4. **quæ**, reprezintă pe *castra*.

5. **hoc**, complement circumstanțial de cauză.

6. **quod**, conjuncție cauzală.

7. **impedimenta** pentru o trupă reprezintă ceea ce azi numim „trenul regimentar“, adică bagajele mari, care nu se pot transporta pe oameni, cum erau corturile, proviziile, etc. și care erau transportate pe animale.

8. **duxerunt**, are ca subiect pe *principes*.

9. **nostros**, complementul lui *prohibere*.

10. **prohibere**, subiectul lui *optimum esse*, constituind împreună o propozițiune completivă infinitivală după *duxerunt*.

11. **rem**, complement direct al lui *producere*.

12. **in hiemem**, vezi cap. XXIX, nota 22.

13. **producere**, alt subiect al lui *optimum esse*.

14. **quod**, conjuncție cauzală reprezentând motivarea planului lor.

15. **his**, reprezintă pe Cæsar și armata cu care era el în Britannia.

16. **postea**, se raportă la *transiturum (esse)*.

17. **belli inferendi causa**, substituirea unei propozițiuni finale.

18. **suos ex agris deducere**, este o acțiune contrară celei pe care o făcuseră după ce fuseseră înfrânți și când dispuseseră ca mulțimea să se împrăstie. (Vezi cap. XXVII, § 7).

## CAPITOLUL XXXI.

1. **eorum** = *principum (Britannorum)*.



obsides dare intermiserant, fore id<sup>4</sup> quod accidit suspicabatur. [2] Itaque ad omnes casus<sup>5</sup> subsidia<sup>6</sup> comparabat. Nam et frumentum<sup>7</sup> ex agris cotidie in castra conferebat et, quæ<sup>8</sup> gravissime adflictæ<sup>9</sup> erant naves, earum materia<sup>10</sup> atque ære<sup>11</sup> ad reliquas reficiendas utebatur et quæ ad eas res erant usui<sup>12</sup> ex continenti<sup>13</sup> conportari<sup>14</sup> jubebat. [3] Itaque, cum<sup>15</sup> summo studio a militibus administraretur, XII navibus amissis,<sup>17</sup> reliquis<sup>18</sup> ut navigari commode posset effecit.

## CAP. XXXII.

*O ciocnire între o legiune a lui Cæsar și Britanni.*

[1] Dum ea<sup>1</sup> geruntur,<sup>2</sup> legione ex consuetudine<sup>3</sup> una<sup>4</sup> frumentatum<sup>5</sup> missa, quæ appellabatur septima,

2. *eventu* = soarta, ceea ce se petrecuse cu...

3. *ex eo*, neutru : din faptul.

4. *fore id*, acuzativ cu infinitiv după *suspiciabatur*.

5. *ad omnes ensus* = pentru orice împrejurare.

6. *subsidia* = mijloace de ajutor, de sprijin (cu care să se ajute).

7. *frumentum*, vezi liber I, cap. XVI, nota 7.

8. *quæ...naves*, așezate așa spre a produce efect de stil ; de obicei u pune alături.

9. *adflictæ*, verb întrebuințat pentru avariile pe care le suferă vasele (vezi și cap. XXIX, § 2).

10. *materia*, materialul lemnos din care erau făcute corăbiile.

11. *ære*, din aramă sau bronz era făcut *rostrum* precum și cuiele cu care erau prinse scândurile ; fierul era întrebuințat rar.

12. *usui erant ad*, vezi liber. I, cap. XXXVIII, nota 8.

13. *ex continenti*, vezi cap.

XVII, nota 17. Deși este întrebuințat substantival păstrează ablativul în *i*.

14. *comportari*, subînțeles *ea* cuprins în *quæ*.

15. *cum*, conjuncție.

16. *administraretur*, vezi cap. XXIII, nota 10.

17. *navibus amissis*, ablativ absolut cu înțeles concesiv.

18. *reliquis*, complement circumstanțial de instrument după *navigari*.

## CAPITOLUL XXXII.

1. *ea*, se raportează la repararea corăbiilor.

2. *dum geruntur*, vezi liber. I, cap. XXXIX, nota 2.

3. *ex consuetudine*, se referă la *una*.

4. *una*, se acordă cu *legione*.

5. *frumentatum*, supin activ ca substituie a unei propozițiuni finale.

neque <sup>6</sup> ulla ad id tempus belli suspicione <sup>7</sup> interposita, cum pars hominum <sup>8</sup> in agris remaneret, pars etiam in castra <sup>9</sup> ventitaret, ii qui pro portis castrorum in statione <sup>10</sup> erant Cæsari nuntiaverunt pulverem majorem quam consuetudo ferret in ea parte videri, <sup>11</sup> quam in partem <sup>12</sup> legio iter fecisset. [2] Cæsar, id, quod erat, <sup>13</sup> suspicatus, aliquid <sup>14</sup> novi <sup>15</sup> a barbaris initum consilii, cohortes <sup>16</sup> quæ in stationibus erant secum in eam partem <sup>17</sup> proficisci, ex reliquis <sup>18</sup> duas <sup>19</sup> in stationem cohortes succedere, reliquas <sup>20</sup> armari <sup>21</sup> et confestim sese <sup>22</sup> subsequi jussit.

[3] Cum paulo longius a castris processisset, suos ab hostibus premi atque ægre sustinere <sup>23</sup> et conferta legione <sup>24</sup> ex omnibus partibus tela conjici <sup>25</sup> animadvertit. [4] Nam quod, omni ex reliquis partibus demesso frumento, pars una <sup>26</sup> erat reliqua, suspicati hostes huc <sup>27</sup> nostros <sup>28</sup> esse venturos, noctu in silvis delituerant : [5]

6. **neque**, leagă cele două ablativă absolute.

7. **suspicione**=indiciu care să justifice bănuiala.

8. **hominum**=*Britannorum*.

9. **in castra**, e vorba de tabăra lui Cæsar.

10. **in statione**, post de pază format dintr'un detașament căruia i se încredința această însărcinare.

11. **pulverem majorem... videri**, propozițiune completivă infinitivală după *nuntiaverunt*.

12. **in ea parte, quam in partem**, de notat repetarea substantivului după pronumele relativ.

13. **erat**, verb predicativ, *id quod erat*=ceea ce era în realitate.

14. **aliquid initum (esse)**, precizează pe *id (quod erat)* : și anume că....

15. **novi**, se acordă cu *consilii*.

16. **cohortes**, formează acuzativul cu infinitiv împreună cu *proficisci*, propozițiune completivă după *jussit*. La cele patru părți

ale taberei erau așezate patru cohorte.

17. **in eam partem**, este precizată prin cuvintele de mai sus : *quam in partem legio iter fecisset*.

18. **ex reliquis**, pentru că legiunea are zece cohorte și Cæsar pleca cu patru, rămâneau șase.

19. **duas**, se acordă cu *cohortes*.

20. **reliquas**=*quattuor (cohortes)*.

21. **armari**, sens reflexiv.

22. **sese**=*Cæsarem*, complement direct al lui *subsequi*.

23. **sustinere**, întrebuițat ca intransitiv : a rezista.

24. **conferta legione**, ablativ absolut cu înțeles cauzal, explicând pe *tela conjici*. Se da unei trupe epitetul *conferta*, când era așezată în rânduri dese.

25. **tela conjici**, subînțeles : *in nostros*.

26. **pars una**=un singur loc (cultivat cu grâu).

27. **huc**, spre acea *una pars*.

28. **nostros**, subiectul lui *venturos esse*.

tum dispersos, <sup>29</sup> depositis armis, in metendo occupatos subito adorti, <sup>30</sup> paucis interfectis, reliquos incertis ordinibus <sup>31</sup> perturbaverant, simul equitatu atque essedis <sup>32</sup> circumdederant.

## CAP. XXXIII.

*Felul de luptă al Britanilor cu carele.*

[1] Genus hoc est ex essedis <sup>1</sup> pugnæ. Primo per omnes partes perequitant <sup>2</sup> et tela conjiciunt atque ipso <sup>3</sup> terrore equorum <sup>4</sup> et strepitu rotarum ordines <sup>5</sup> plerumque perturbant, et cum se inter equitum turmas <sup>6</sup> insinuaverunt, ex essedis desiliunt et pedibus præliantur. [2] Aurigæ interim paulatim ex proelio excedunt atque ita currus conlocant ut, si illi <sup>7</sup> a multitudine hostium premantur, <sup>8</sup>

29. **dispersos**, se subînțelege *nostros*, complement direct al lui *adorti*.

30. **adorti**, se acordă cu *hostes* subînțeles.

31. **incertis ordinibus**, ablativ absolut cu sens cauzal.

32. **essedum** = car de luptă la Britanni, cu două roate și tras de doi cai. Felul cum îl întrebuițau în luptă se explică în capitoul următor.

## CAPITOLUL XXXIII.

1. **ex essedis**, atribut al substantivului *pugnæ*, care este construit aici ca și cum ar fi verbul *pugnare*.

2. **perequitant**, insistă asupra străbaterii tuturor laturilor locului unde este așezată armata pe care voesc să o atace.

3. **ipso**, se raportă și la *terrore* și la *strepitu*: numai prin...

4. **equorum**, genitivus subiectivus.

5. **ordines**, subînțeles *hostium*; vezi cap. XXVI, nota 3.

6. **turmas**. Cavaleria avea ca unități mai mici *alæ* care aveau câte 300 oameni; iar acestea se subîmpărțeau în *turmæ* de câte 30 oameni. Comandantul unei *ala* sau al unui detașament se numia *præfectus equitum*. De aici se înțelege că ei căutau să se strecoare în intervalul care separa escadroanele de cavalerie.

7. **illi**, cei care s'au coborît din care, luptătorii; este subiect și al lui *premantur* și al lui *habeant*.

8. **premantur**, reprezintă ipoteza pe care o fac *aurigæ* când își aleg poziția de așteptare a desfășurării luptei. Gândul lor începe dela conjuncția *ut*. După cum se va vedea mai jos, ei nu conduc caii decât atunci când luptătorii s'au coborît pentru lupta pedestră.

expeditum ad suos receptum habeant. <sup>9</sup> [3] Ita mobilitatem <sup>10</sup> equitum, stabilitatem <sup>11</sup> peditum in proeliis praestant, <sup>12</sup> ac tantum usu cotidiano et exercitatione efficiunt, uti <sup>13</sup> in declivi ac praecipiti loco incitatos <sup>14</sup> equos sustinere <sup>15</sup> et brevi moderari ac flectere et per temonem percurrere <sup>16</sup> et in jugo <sup>17</sup> insistere et se inde in currus citissime recipere consuerint.

## CAP. XXXIV.

*Intervenția lui Căesar oprește atacul dușmanilor. Apoi își aduce armata în tabără, unde este atacat de Britanni.*

[1] Quibus rebus, perturbatis nostris novitate pugnae, <sup>1</sup> tempore oportunissimo Căesar auxilium tulit: namque ejus adventu <sup>2</sup> hostes constiterunt, nostri <sup>3</sup> se ex timore

9. expeditum receptum habeant = *facile se recipere possint.*

10. mobilitatem = iuțca la mișcării.

11. stabilitatem = neclintirea, rezistența.

12. praestare = a oferi, a prezenta.

13. uti. conjuncție consecutivă, predicatul propoziției fiind *consuerint.*

14. incitatos, care aleargă în galop.

15. sustinere = a ținea în frâu, a stăpâni.

16. percurrere, insistere, acestea se petreceau atunci când voiau să lupte mai de aproape.

17. in jugo, Britanni înhătau caii punându-le jug deasupra gâtului.

### CAPITOLUL XXXIV.

1. quibus rebus perturbatis nostris novitate pugnae, acest text are mai multe interpretări. După

o interpretare *quibus rebus* este complement circumstanțial de instrument al lui *perturbatis*, *perturbatis nostris* este ablativ absolut cu înțe temporal, *novitate (pugnae)* complement circumstanțial de cauză. După altă interpretare *quibus rebus* este rupt din grupa ablativului absolut și este trecut în propozițiunea principală, fiind considerat complement indirect în dativ al verbului *tulit*; în această interpretare punem virgulă după *quibus rebus*, pe care-l traducem: acestei situații.

Altă interpretare presupune textul incomplet și anume că după *quibus rebus* a mai fost ceva care lipsește.

2. adventu, complement circumstanțial cu înțele temporal și causal.

3. nostri, lipsește conjuncția adversativă, care stabilește raportul de opoziție între ceea ce s'a petrecut în cele două trupe ce se aflau în luptă.

receperunt. [2] Quo facto, <sup>4</sup> ad lacessendum <sup>5</sup> hostem et ad committendum proelium alienum <sup>6</sup> esse tempus arbitratus, suo se loco continuit <sup>7</sup> et, brevi tempore intermisso, in castra legiones reduxit. [3] Dum hæc <sup>8</sup> geruntur, nostris omnibus occupatis, qui <sup>9</sup> erant in agris reliqui discesserunt. [4] Secutæ sunt continuos complures dies <sup>10</sup> tempestates, quæ <sup>11</sup> et nostros in castris continerent et hostem a pugna prohiberent. [5] Interim barbãri nuntios in omnes partes dimiserunt paucitatemque nostrorum militum suis <sup>12</sup> prædicaverunt et quanta prædæ faciendæ <sup>13</sup> atque in perpetuum <sup>14</sup> sui liberandi facultas daretur, <sup>15</sup> si Romanos castris expulissent, demonstraverunt. His rebus <sup>16</sup> celeriter magna multitudo peditatus equitatusque <sup>17</sup> coacta, ad castra <sup>18</sup> venerunt.

## CAP. XXXV.

*Se dă lupta în fața taberei Romanilor, când sunt învinși Britanni.*

[1] Cæsar, etsi idem <sup>1</sup> quod superioribus diebus <sup>2</sup> acciderat fore videbat, ut, si essent hostes pulsi, cele-

4. **quo facto**, ablativ absolut cu înțeles concesiv.

5. **ad lacessendum**, întrebuintal fără complement, are valoare substantivală.

6. **alienum** = nepotrivit, neprihnic.

7. **se continuit**, subiectul : *Cæsar*

8. **hæc**, se raportă la atacul neașteptat al Britanilor și la ciocnirea dintre cele două trupe, care a provocat fixarea atenției ostașilor noștri (Romani); nu are legătură cu întoarcerea Romanilor în tabără.

9. **qui**, presupune înaintea lui cuvântul *Britanni*.

10. **continuos complures dies**, complement circumstanțial de timp.

11. **quæ**, propozițiune consecutivă legată cu pronume relativ.

12. **suis**, pronume posesiv în

cazul dativ, complement indirect al lui *prædicaverunt*.

13. **prædæ faciendæ**, această afirmație este un indiciu că Britanii socoteau că în tabăra romană au fost aduse bagajele mari, ceea ce era o eroare.

14. **in perpetuum** -- pentru vecie.

15. **quanta... facultas daretur**, propozițiune completivă interogativă indirectă, având ca regentă pe *demonstraverunt*.

16. **his rebus**, complement circumstanțial de instrument, explică pe *celeriter*.

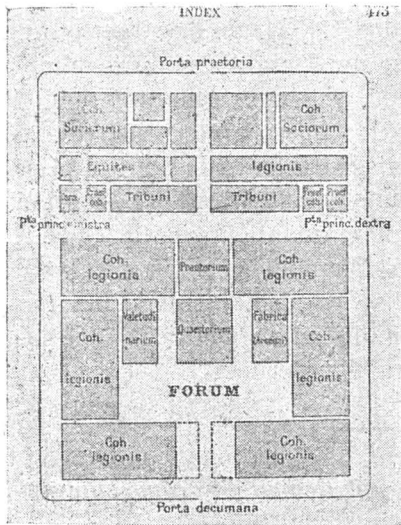
17. **equitatus**, aici cuprinde și pe *essedarii*.

18. **ad castra**, subînțeles *nostra (Romanorum)*.

## CAPITOLUL XXXV.

1. **Idem... fore**, propozițiune completivă infinitivală după *videbat*.

ritate<sup>3</sup> periculum effugcrent, tamen nactus equites circiter XXX, quos Commius Atrebas, de quo ante<sup>4</sup> dictum



*Castra Romana.*

est, secum transporterat, legiones in acie<sup>5</sup> pro<sup>6</sup> castris constituit. [2] Com-misso praelio, diutius nostrorum militum impetum hostes<sup>7</sup> ferre non potuerunt ac terga verterunt. [3] Quos tanto spatio<sup>8</sup> secuti, quantum<sup>9</sup> cursu et viribus<sup>10</sup> efficere potuerunt, complures ex iis<sup>11</sup> occiderunt, deinde omnibus longe lateque aedificiis<sup>12</sup> incensis se in castra receperunt.

## CAP. XXXVI.

*Cæsar impune ostatici Britannilor și-și trece trupele în Gallia.*

[1] Eodem die legati ab hostibus missi ad Cæsarem de pace venerunt. [2] His Cæsar numerum obsidum,

2. superioribus diebus, vezi cap. XXVI, § 5.

3. celeritate, Cæsar nu putuse aduce cavaleria.

4. ante. întrebuițat ca adverb ; vezi cap. XXI, § 7 și cap. XXVII, § 2.

5. in acie = în linie de bătae.

6. pro = înaintea, în fața.

7. hostes, subiectul.

8. tanto spatio, ablativus distantiae.

9. quantum, adverb.

10. cursu et viribus, complement circumstanțial de instrument.

11. ex iis = ex Britannis.

12. aedificiis, este un indiciu că erau în acel ținut ferme izolate.

quem ante<sup>1</sup> imperaverat, duplicavit, eosque<sup>2</sup> in continentem<sup>3</sup> adduci jussit, quod, propinqua die<sup>4</sup> æquinoctii, infirmis navibus,<sup>5</sup> hiemi navigationem subjiciendam<sup>6</sup> non existimabat. [3] Ipse, idoneam tempestatem<sup>7</sup> nactus, paulo post mediam noctem naves solvit<sup>8</sup>: [4] quæ<sup>9</sup> omnes incolumes ad continentem pervenerunt; sed ex iis<sup>10</sup> onerariæ duæ eosdem, quos reliqui<sup>11</sup> portus capere non potuerunt et paulo infra delatæ sunt.<sup>12</sup>

## CAPITOLUL XXXVI.

1. *ante*, întrebuinţat ca adverb; vezi cap. XXVII, § 5.

2. *eos* = *obsides*, subiectul lui *adduci*.

3. *in continentem*, vezi cap. XXVII, nota 17.

4. *propinqua die*, ablativ absolut substituind o propoziţiune cauzală.

5. *infirmis navibus*, ablativ absolut cu înţeles cauzal.

6. *subjiciendam (esse)*, înseamnă şi : a duce aproape de (iarnă),

precum şi : a expune la (vreme rea, iarnă).

7. *tempestatem* = vânt.

8. *naves solvit*, vezi cap. XXIII, nota 4.

9. *quæ*, reprezintă pe *naves*.

10. *ex iis*, subînţeles : *navibus*.

11. *reliqui*, nu *reliquæ*, căci face acordul cu oamenii din corăbii, nu cu corăbiile.

12. *delatæ sunt*, s'a întrebuinţat acest verb spre a arăta că nu au mers unde au voit, ci au ajuns acolo unde le-a purtat băntul.

Cap. XXXVI—XXXVII : Supunerea Morinilor şi pedepsirea Menapiilor.

# LIBER QUINTUS

## AL CINCILEA AN DE RĂZBOIU

(700 A. U. C. 54 a. Chr.)

Cap. I—IV; Liniștirea Treverilor

### A DOUA EXPEDIȚIE ÎN BRITANNIA

#### CAP. V.

*Cæsar ia măsuri pentru trecerea în Britannia.*

[1] His rebus constitutis <sup>1</sup> Cæsar ad Portum Itium <sup>2</sup> cum legionibus <sup>3</sup> pervenit. <sup>4</sup> [2] Ibi cognoscit LX nares, quæ in Meldis <sup>5</sup> factæ erant, tempestate rejectas <sup>6</sup> cursum tenere <sup>7</sup> non potuisse <sup>8</sup> atque eodem, <sup>9</sup> unde erant projectæ, revertisse; reliquas paratas <sup>10</sup> ad navigandum atque omnibus rebus instructas <sup>11</sup> invenit. [3] Eodem

#### CAPITOLUL V.

1. **his rebus constitutis**, e vorba de stăvilirea încercării lui Indutiomarus de a provoca o mișcare la poporul Treverilor

2. **ad portum Itium**, portul din care a plecat și în prima expediție. (Vezi liber IV, cap. XXII, nota 5).

3. **cum legionibus**, cu cele patru legiuni cu care plecase la Treveri.

4. **pervenit**, prezentul istoric.

5. **in Meldis**, popor așezat la vărsarea Marnei în Sena. În acest

punct își instalase Cæsar un arsenal maritim.

6. **rejectas**, atribut al lui *naves*.

7. **cursum tenere**, vezi liber IV, cap. XXVI, nota 30.

8. **potuisse, revertisse**, predicate ale lui *naves*, formând propozițiuni complete infinitivale ale lui *cognoscit*.

9. **eodem**, adverb.

10. **paratas ad**, construcția obișnuită. (Vezi și liber I, cap. XLIV, nota 12).

11. **instructas** = prevăzute, echipate cu...



equitatus totius Galliae<sup>12</sup> convenit, numero<sup>13</sup> milium quattuor,<sup>14</sup> principesque<sup>15</sup> ex omnibus civitatibus<sup>16</sup>; [4] ex quibus<sup>17</sup> perpaucos,<sup>18</sup> quorum in se<sup>19</sup> fidem perspexerat, relinquere in Gallia, reliquos obsidum loco<sup>20</sup> secum ducere decreverat, quod, cum ipse abesset,<sup>21</sup> motum<sup>22</sup> Galliae verebatur.<sup>23</sup>

Cap. VI—VIII: Căesar înăbușește încercarea de răsvrătire a lui Dumnorix Hæduus.

## CAP. VIII.

### *Căesar debarcă în Britannia.*

[1] His rebus gestis,<sup>1</sup> Labieno in continenti<sup>2</sup> cum tribus legionibus et equitum milibus duobus relicto, ut portus tueretur<sup>3</sup> et rem frumentariam<sup>4</sup> provideret, quæque in Gallia gererentur cognosceret / consiliumque pro tempore et pro re<sup>5</sup> caperet, [2] ipse<sup>6</sup> cum quinque legionibus et

12. **equitatus totius Gallie**, Căesar avea cavaleria recrutată în Gallia, fie în Provincia, fie la popoarele pe care le supusese sau care-i erau aliate.

13. **numero**, cu valoare de adverb: ca număr.

14. **millium quattuor**, depinde de **equitatus** a cărei însușire, sub raportul numărului, o arată.

15. **principes** = fruntași, căpetenii. Are ca predicat pe **convenierunt** subînțeles în **convenit**, care s'a acordat cu primul subiect.

16. **civitatibus**, = popoare, neamuri, state.

17. **ex quibus**, subînțeles **principibus**.

18. **perpaucos**, complement direct al lui **relinquere**.

19. **in se** = în Căsarem.

20. **obsidum loco** = ca (drept) ostatici. Pentru acest sens al cuvântului **loco**, vezi liber I, cap. XXVI, nota 21. Alteori folosește

cuvântul **numero** (liber I, cap. XXVIII, § 2).

21. **cum ipse abesset** = *se absente*.

22. **motum** = *seditionem*.

23. **verebatur**, este construit cu un complement, **motum**, exprimând ideea: *ne motus exsisteret*.

## CAPITOLUL VIII.

1. **his rebus gestis**, e vorba de omorirea lui Dumnorix, ceea ce a provocat supunerea celorlalți **principes** și aducerea întregii cavalerii la dispoziția sa.

2. **in continenti**, vezi liber IV, cap. XXXI, nota 13.

3. **tueretur**, a întrebuițat pasivul, deși la celelalte trei finale folosește forma activă și le dă ca subiect pe **Labienus**.

4. **rem frumentariam**, aprovizionarea de care ar fi avut nevoie trupa plecată în Britannia.

5. **pro re** = potrivit cu situația.

6. **ipse** = Căesar.

pari numero equitum, quem <sup>7</sup> in continenti reliquerat, ad <sup>8</sup> solis occasum naves solvit <sup>9</sup> et leni Africo <sup>10</sup> pro-  
 vectus, media circiter nocte vento intermisso, <sup>11</sup> cursum  
 non tenuit <sup>12</sup> et <sup>13</sup> longius <sup>14</sup> delatus aestu, <sup>15</sup> orta luce  
 sub sinistra <sup>16</sup> Britanniam relictam conspexit. [3] Tum,  
 rursus aestus commutationem <sup>17</sup> secutus, <sup>18</sup> remis <sup>19</sup> con-  
 tendit ut eam partem insulae caperet, <sup>20</sup> qua <sup>21</sup> optimum  
 esse egressum <sup>22</sup> superiore aestate <sup>23</sup> cognoverat. [4] Qua  
 in re admodum <sup>24</sup> fuit militum virtus laudanda, qui  
 vectoriis <sup>25</sup> gravibusque <sup>26</sup> navigiis, non intermisso re-  
 migandi labore, longarum navium <sup>27</sup> cursum adaequarunt.  
 [5] Accessum est ad Britanniam omnibus navibus meri-  
 diano fere tempore, neque in eo loco <sup>28</sup> hostis est visus;  
 [6] sed, ut <sup>29</sup> postea Cæsar ex captivis cognovit, cum <sup>30</sup>

7. pari numero... quem = eodem numero... quem; înaintea lui quem se subînțelege dativul ei complement al lui pari: cu un număr de călăreți egal cu acela pe care...

8. ad, arată aproximația; în românește aici vine bine traducerea prin: către. Fiind în Iulie, era între orele 19 și 20.

9. solvit, aici are complementul naves; pentru construcția fără complement, vezi liber IV, cap. XXIII, nota 4.

10. leni Africo, vânt care bătea din spre Sud-Vest; era numit așa pentru că în Italia bătea dinspre Africa; complement indirect al formei pasive.

11. vento intermisso, ablativ absolut.

12. cursum non tenuit, subiectul ipse (Cæsar); pentru sens vezi liber IV, cap. XXVI, nota 30.

13. et, leagă pe conspexit de non tenuit.

14. longius, comparativ absolut; prea departe.

15. aestu, vezi liber IV, cap. XXIX, nota 3.

16. sub sinistra, deoarece el mergea în direcția nordică, trecând

prin partea estică a Britanniei, și fusese împins de fluxul mării prea spre Nord, Britannia i-a apărut în partea stângă.

17. aestus commutationem = schimbarea mișcării apelor, refluxul.

18. secutus, se acordă cu subiectul subînțeles: Cæsar.

19. remis, complement circumstanțial de instrument.

20. caperet, vezi liber IV, cap. XXVI, nota 31.

21. qua, subînțeles: parte.

22. egressum, substantiv: debarcarea; este subiectul propoziției complementive infinitivale.

23. superiore aestate, vezi liber IV, cap. XXIII, § 6.

24. admodum, merge împreună cu laudanda.

25. vectoriis... navigiis = vase de transport.

26. gravibus, grele și prin construcție și din cauza încărcăturii.

27. longarum navium, sunt mai sprintene ca cele de transport; vezi liber IV, cap. XX, nota 4.

28. in eo loco, în punctul de debarcare

29. ut, conjuncție modală.

30. eum, conjuncție concesivă.

magnæ manus <sup>31</sup> eo convenissent, multitudine navium perterritæ, quæ cum annotinis <sup>32</sup> privatisque, <sup>33</sup> quas sui quisque commodi <sup>34</sup> fecerat, amplius octingentæ uno <sup>35</sup> erant visæ tempore, a litore discesserant ac se in superiora loca abdiderant.

## CAP. IX.

*Prima ciocnire între armata romană și trupele Britanilor.*

[1] Cæsar, exposito <sup>1</sup> exercitu et loco castris idoneo capto, ubi ex captivis cognovit quo in loco hostium copiæ consedissent, cohortibus decem <sup>2</sup> ad mare relictis et equitibus trecentis, qui <sup>3</sup> præsidio <sup>4</sup> navibus <sup>5</sup> essent, de tertia vigilia <sup>6</sup> ad hostes contendit, eo minus veritus navibus, <sup>7</sup> quod in litore molli <sup>8</sup> atque aperto <sup>9</sup> deligatas <sup>10</sup> ad ancoram <sup>11</sup> relinquebat; ei præsidio navibusque Q. Atrium præfecit. [2] Ipse, noctu progressus milia passuum circiter XII, hostium copias conspicatus est. [3]

31. manus, subînțeles : *hostium*.

32. cum annotinis, subînțeles : *navibus*; e vorba de cele pe care le folosise în anul trecut.

33. privatisque, ofițerii superiori mai bogați și negustorii italieni, care însoțeau armata, își făcuseră corăbii cu cheltuială personală

34. sui commodi, genitiv pe lângă *naves* care se subînțelege lângă *quas*; arată destinația dată corăbiilor de cei ce le făcuseră pe cheltuială proprie.

35. uno, se acordă cu *tempore*.

## CAPITOLUL IX.

1. exponere (*exercitum*) = a debarca (o trupă).

2. cohortibus decem, este echivalentul unei legiuni; dar pentru că Cæsar nu spune că a lăsat o legiune ca unitate compactă,

ci face calculul pe cohorte, este probabil că a lăsat câte două cohorte din fiecare din cele cinci legiuni cu care venise.

3. qui, propozițiune finală legată prin pronumele relativ.

4. præsidio, dativul scopului.

5. navibus, dativus commodi.

6. de tertia vigilia, vezi liber I, cap. XII, nota 9.

7. navibus, dativus commodi.

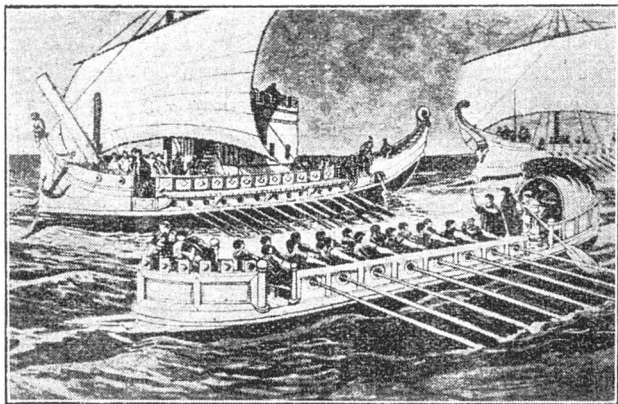
8. molli, se referă la înclinarea pantei țărmlui, care se vede că era ușoară, dulce.

9. aperto, se referă la lipsa de piedici — stânci, plantații — care făcea să apară un țârm deschis.

10. deligatas, se acordă cu *naves* subînțeles.

11. ad ancoram, se referă nu la fiecare corabie în parte, căci atunci ar fi zis *ad ancoras*, ci la flota întregă ca unitate — *classisem*, — reprezentat prin *naves*,

Illi, equitatu atque essedis <sup>12</sup> ad flumen <sup>13</sup> progressi, ex loco superiore <sup>14</sup> nostros prohibere et proelium committere cœperunt. [4] Repulsi ab equitatu se in silvas abderunt, locum nacti egregie et natura et opere <sup>15</sup> munitum, quem domestici belli, ut videbatur, causa <sup>16</sup> jam ante præparaverant; [5] nam crebris arboribus succisis <sup>17</sup> omnes introitus erant præclusi. [6] Ipsi <sup>18</sup> ex silvis rari <sup>19</sup> propugnabant nostrosque intra munitiones ingredi prohibebant. [7] At milites legionis septimæ, testudine facta <sup>20</sup>



*Navis longa.*

12. **equitatu atque essedis**, în mod obișnuit acest complement se construiește cu prepoziția *cum*. Pentru *essedis* vezi liber IV, cap. XXXII, nota 32.

13. **ad flumen**, probabil cel numit azi Stour.

14. **ex loco superiore**, cu cât se depărta de țărm, terenul era mai ridicat. Pentru locul unde se aflau Britanni, vezi cap. VIII, § 6.

15. **opere**, lucrări făcute de mâna omenească.

16. **domestici belli... causa**, complement circumstanțial de scop, se referă la războaiele interne ce puteau să se poarte între diferitele lor neamuri,

17. **crebris arboribus succisis**, își lăcuseră o apărare din arbori tăiați.

18. **ipsi**, se referă la Britanni.

19. **rari**, fiind apărați prin întăritura lăcută, ei, în interiorul întăriturii, așezați la distanțe mai mari, puteau ținea piept dușmanilor mai numeroși.

20. **testudine facta**, în fața întăriturilor soldații Romani, ca să se poată apropia fără a fi împiedecați de dușmanii așezați în vârful întăriturilor, puneau scuturile deasupra capetelor, și așa, în înalțare dau impresia unei carapace de broască țestoasă,

et aggere ad munitiones adjecto, <sup>21</sup> locum <sup>22</sup> ceperunt eosque ex silvis expulerunt, paucis vulneribus acceptis. [8] Sed eos <sup>23</sup> fugientes <sup>24</sup> longius <sup>25</sup> Cæsar prosequi vetuit, et quod <sup>26</sup> loci naturam ignorabat, et quod, magna parte diei consumpta, munitioni castrorum tempus relinqui volebat.

## CAP. X.

*Cæsar ia măsurii de urmărirea duşmanilor, dar renunţă la aceasta din cauză că furtuna îi avariase corăbiile.*

[1] Postridie ejus diei <sup>1</sup> mane tripertito milites <sup>2</sup> equitesque in expeditionem <sup>3</sup> misit, ut eos <sup>4</sup> qui fugerant persequerentur. [2] His aliquantum itineris <sup>5</sup> progressis, cum jam extremi <sup>6</sup> essent in prospectu, equites a Q. Atrio ad Cæsarem venerunt, qui nuntiarent, superiore nocte maxima coorta tempestate, prope omnes naves adflictas <sup>7</sup> atque in litus ejectas <sup>8</sup> esse, quod <sup>9</sup> neque ancoræ fu-

21. **aggere ad munitiones adjecto**, Romanii ocupând un teren mai jos, au fost obligaţi să-şi construiască o întăritură care le ridică poziţia mai sus, şi pe aceasta au continuat-o până au atins *munitiones* ale Britanilor.

22. **locum**, poziţia întărită a Britanilor.

23. **eos = Romanos**, complementul lui *vetuit*.

24. **fugientes = Britanuos**, complementul lui *prosequi*.

25. **longius**, comparativ absolut : prea departe.

26. **et quod... et quod**, sunt motivele lui *vetuit*.

## CAPITOLUL X.

1. **postridie ejus diei**, vezi liber I, cap. XXIII, nota 2 şi cap. XLVIII, nota 2; în altă parte zice *postero die* (liber I, cap. XV, § 1).

2. **milites ca grup deosebit de equites** înseamnă : infanteria. În altă parte face distincţia prin cuvintele *exercitus* şi *equites* (vezi liber I, cap. XLVIII, § 4).

3. **In expeditionem**, nu se referă

la o acţiune de mare importanţă, cât precizează că pentru misiunea ce le-a încredinţat, legiunile au plecat uşor înarmate (*expeditæ*).

4. **eos = Britanuos**

5. **aliquantum itineris**, sensul clasic al lui *aliquantum* : destul de mult, o bună parte.

6. **extremi**, se poate raporta la *Britanni fugientes* şi atunci înseamnă că atât meraseră legionarii romani că se vedeau ultimii fugari. Dar se poate raporta la coloana romană, trimeasă în urmărirea Britanilor şi atunci înseamnă : ariergarda care încă se putea vedea din tabăra romană.

7. **adflictas**, vezi liber IV, cap. XXI, nota 9.

8. **ejectas**, întrebuiţat ca adjectiv, nu ca participiu : formează predicatul împreună cu *esse* şi exprimă o stare de fapt : de aceea este construit cu complement în ablativ : *in litore*.

9. **quod**, conjuncţie cauzală, arată motivul care a provocat situaţia dată de *ejectas* şi de *adflictas*.

nesque subsisterent, <sup>10</sup> neque nautæ gubernatoresque vim tempestatis pati possent: [3] itaque ex eo concursu <sup>11</sup> navium magnum esse incommodum acceptum. <sup>12</sup>

## CAP. XI.

*Cæsar ia măsurii pentru refacerea flotei; apoi porneşte din nou împotriva Britanilor.*

[1] His rebus cognitis, Cæsar legiones equitatumque <sup>1</sup> revocari atque in itinere <sup>2</sup> resistere <sup>3</sup> jubet, ipse <sup>4</sup> ad naves revertitur; [2] eadem <sup>5</sup> fere quæ ex nuntiis <sup>6</sup> litterisque <sup>7</sup> cognoverat coram perspicit, sic ut, <sup>8</sup> amissis circiter XL navibus, reliquæ tamen <sup>9</sup> refici posse magno negotio <sup>10</sup> viderentur. [3] Itaque ex legionibus fabros <sup>11</sup> deligit et ex continenti alios <sup>12</sup> arcessi jubet; [4] Labieno

10. subsisterent, (a rezista); nu s'a pus mai mult ca perfectul, ci imperfectul pentru a păstra culoarea povestitorului dela care a aflat Cæsar și care folosea imperfectul descriptiv, trăind cu gândul momentul când furtuna era deslănțuită.

11. ex eo concursu, e vorba de ciocnirea care s'a produs între corăbii din pricina furtunii.

12. esse acceptum, este întrebuințat impersonal.

5. eadem, neutru plural, complement al lui *perspicit*.

6. ex nuntiis, cei trimiși de Atrius povestiseră și ei cele petrecute, după cum s'a văzut în cap. X, nota 10.

7. litterisque, se vede că Atrius raportase în scris lui Cæsar situația.

8. ut, conjuncție consecutivă.

9. tamen, exprimă starea sufletească a lui Cæsar, care-și dă seama de puținul beneficiu pe care îl avea din starea în care se găseau cele rămase.

10. magno negotio, complement circumstanțial de instrument: cu trudă mare.

11. fabros, fiecare legiune avea un număr de lucrători — cam două centurii —, care în timpul lui Cæsar erau amestecați printre ceilalți soldați, nu formau unitate aparte. Ei erau chemați la nevoie (*ex legionibus delegit*). Șeful lor, *præfectus fabrum*, era în statul major al comandantului armatei.

12. allos, se subînțelege *fabros* și este subiectul lui *arcessi*, formând împreună o propozițiune completivă infinitivală.

## CAPITOLUL XI.

1. legiones equitatumque, aici termenii sunt mai preciși ca în cap. X, § 1.

2. in itinere, în timpul marșului de retragere spre tabără, conform ordinului: *revocari*.

3. resistere, a susținea lupta dacă vor fi atacați în timpul retragerii.

4. ipse, aici pune în relief acțiunea lui deosebită de cea a legiunilor: iar el.

scribit ut, quam plurimas<sup>13</sup> possit, iis legionibus,<sup>14</sup> quæ sint apud eum, naves instituat. [5] Ipse, etsi res erat multæ operæ ac laboris,<sup>15</sup> tamen commodissimum esse<sup>16</sup> statuit omnes naves subduci et cum castris una munitione<sup>17</sup> conjungi. [6] In his rebus circiter dies X consumit, ne nocturnis quidem temporibus ad<sup>18</sup> laborem militum intermissis.<sup>19</sup> [7] Subductis navibus castrisque egregie munitis, easdem copias, quas ante,<sup>20</sup> præsidio navibus<sup>21</sup> relinquit, ipse<sup>22</sup> eodem<sup>23</sup> unde redierat proficiscitur. [8] Eo cum venisset, majores jam undique in eum locum copiæ Britannorum convenerant<sup>24</sup>, summa imperii<sup>25</sup> bellique administrandi<sup>26</sup> communi consilio<sup>27</sup> permissa<sup>28</sup> Cassivellauno; cujus fines<sup>29</sup> a maritimis civitatibus flumen dividit, quod appellatur Tamesis, a mari circiter milia<sup>30</sup> passuum LXXX. [9] Huic supe-

13. *quam plurimas*, se acordă cu *naves*.

14. *iis legionibus*, complement circumstanțial de instrument. (Vezi și liber I, cap. VIII, nota 2, unde este construit așa și cuvântul *militēs*, ceea ce arată că soldații erau socotiți ca instrumente, ca unelte).

15. *multæ operæ ac laboris*, genitivus qualitatis.

16. *commodissimum esse*, expresie impersonală și este predicatul propozițiunii complete în infinitivale, al cărei subiect este exprimat prin subiectivele infinitivale: *omnes naves subduci et conjungi*.

17. *una munitione*, complement circumstanțial de instrument.

18. *ad*, vezi liber IV, cap. XXVI, nota 32.

19. *ne nocturnis quidem temporibus intermissis*, ablativ absolut, exprimă neîntreruperea timpului de noapte de a fi pus la dispoziția muncii soldaților.

20. *ante*, întrebuițat adverbial

21. *præsidio navibus*, vezi cap. IX, notele 4 și 5.

22. *ipse*, vezi nota 4.

23. *eodem*, adverb. Vezi cap. IX, § 2 și nota 13

24. *convenerant*, raportul dintre timpuri cerea ca, față de *venisset* din propozițiunea temporală, să găsim un perfect *vidit* în propozițiunea principală, după care ar fi urmat propozițiunea completivă infinitivală: *majores jam copias Britannorum convenisse*.

25. *summa imperii* = autoritatea superioară.

26. *summa belli administrandi* = conducerea superioară a războiului; *administrandi* se raportă numai la *belli*.

27. *communi consilio*, complement circumstanțial de instrument.

28. *summa permissa*, ablativ absolut; *permittere* = a încredința.

29. *fines*, complement direct al lui *dividit*.

30. *circiter milia LXXX*, acuzativ spre a exprima distanța care era dela mare până la hotarele lui; depinde de *dividit*.

riore tempore cum reliquis civitatibus continentia bella intercesserant; <sup>31</sup> sed nostro adventu permoti Britannii hunc toti bello imperioque praefererant.

## CAP. XII.

### *Descrierea Britanniei: populația, bogățiile, clima.*

[1] Britanniae pars interior ab iis incolitur quos natos <sup>1</sup> in insula <sup>2</sup> ipsi <sup>3</sup> memoria <sup>4</sup> proditum dicunt, [2] maritima pars ab iis <sup>5</sup> qui praedae ac belli inferendi causa <sup>6</sup> ex Belgio <sup>7</sup> transierant <sup>8</sup> (qui omnes fere iis nominibus civitatum <sup>9</sup> appellantur, quibus orti ex civitatibus <sup>10</sup> eo <sup>11</sup> pervenerunt) et, bello inlato, <sup>12</sup> ibi permanserunt atque agros colere coeperunt. [3] Hominum est infinita multitudo <sup>13</sup> creberrimaeque aedificia fere Gallicis <sup>14</sup> consimilia, pecorum magnus numerus. [4] Utuntur aut aere aut nummo aureo <sup>15</sup> aut taleis ferreis <sup>16</sup> ad certum

31. **intercedere** = a fi (exista) între.

### CAPITOLUL XII

1. **quos natos (esse)**, propozițiunea subiectivă, exprimată prin acuzativ cu infinitiv, servește ca subiect al expresiei impersonale *proditum (esse)*; împreună servesc drept propozițiune completivă infinitivală a lui *dicunt*.

2. **In insula (natos)** = autohtonii;

3. **ipsi** = *Britanni*, subiect al lui *dicunt*.

4. **memoria** = prin tradiție orală.

5. **ab iis**, subînțeles: *incolitur*.

6. **causa**, constituie complement circumstanțial de scop odată cu *praedae* (piraterie) și apoi cu *belli inferendi*.

7. **Belgium** = *terra Belgarum*.

8. **transierant**, migrațiunea a început de la anul 200 a. Chr.

9. **iis nominibus civitatum** = *nominibus earum civitatum*.

10. **ex quibus civitatibus**, complement al lui *orti*.

11. **eo**, (adverb) = acolo unde se stabiliseră, pe coastele Britanniei.

12. **bello inlato**, ablativ absolut; are legătură cu *belli inferendi causa* de mai sus.

13. **hominum multitudo**, cu termenul actual: populația.

14. **Gallicis**, subînțeles: *aedificiis*.

15. **nummo aureo**, cercelările arheologice au stabilit că cele mai vechi monede din Britannia au fost de aur.

16. **taleis ferreis** = *drugi* (bare) de fier, lingouri de fier.



pondus examinatis<sup>17</sup> pro nummo.<sup>18</sup> [5] Nascitur<sup>19</sup> ibi plumbum album<sup>20</sup> in mediterraneis regionibus<sup>21</sup>, in maritimis<sup>22</sup> ferrum, sed ejus exigua est copia<sup>23</sup>; are utuntur importato<sup>24</sup>. Materia<sup>25</sup> cujusque generis, ut in Gallia, est, præter fagum atque abietem. [6] Leporem et gallinam et anserem gustare fas<sup>26</sup> non putant; hæc<sup>27</sup> tamen alunt animi voluptatisque<sup>28</sup> causa. Loca sunt temperatiõra<sup>29</sup> quam in Gallia, remissioribus frigoribus.<sup>30</sup>

### CAP. XIII.

#### *Așezarea Britanniei pe pământ.*

[1] Insula natura<sup>1</sup> triquetra,<sup>2</sup> cujus unum latus est contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo<sup>3</sup> fere omnes ex Gallia naves<sup>4</sup> appel-

17. *examinatis ad certum pondus* = cântărite și apreciate ca valoare după o greutate fixă luată ca unitate de măsură.

18. *pro nummo*, complement al lui *utuntur*: drept monedă, drept instrument de schimb,

19. *nascitur*, este termenul propriu latin pentru producția din oricare regiune.

20. *plumbum album* = cositorul.

21. *in mediterraneis regionibus*, informația nu este exactă, căci cositorul nu se află în interiorul Britanniei, ci spre Nord-Vestul ei în Cornwall.

22. *in maritimis*, în comitatul Sussex.

23. *exigua copia*, fierul este din belșug în Britannia, însă Britanni îl exploatau numai regiunile unde se găsea la suprafață.

24. *importato*, în Britannia se găsește aramă, dar poate că Britanni nu o descoperiseră și deci nu o exploatau.

25. *materia* = lemnul. Vezi ace-

lași sens în liber IV, cap. XXXI, nota 10.

26. *gustare fas (esse)*, constituie o propozițiune completivă infinitivală, în care *gustare* este subiectul, iar *fas esse* predicatul.

27. *hæc*, neutru plural, raportându-se la viețuitoarele pomenite mai sus, tratate ca lucruri de genuri deosebite.

28. *animi voluptatisque (causa)*, se completează una prin alta, căci creșterea acestor viețuitoare, pe care nu le mâncau, constituia numai o plăcere sufletească.

29. *loca sunt temperatiõra*, sub raportul climatei.

30. *remissioribus frigoribus*, ablativ absolut substituind o propozițiune cauzală.

#### CAPITOLUL XIII.

1. *natura*, ablativ.

2. *triquetra*, subînțeles: *est*.

3. *quo* = încotro.

4. *omnes ex Gallia naves*, determinarea substantivului prin *ex*

luntur, ad orientem solem, <sup>5</sup> inferior <sup>6</sup> ad meridiem spectat. Hoc <sup>7</sup> pertinet circiter milia passuum quingenta. [2] Alterum <sup>8</sup> vergit ad Hispaniam atque occidentem solem <sup>9</sup>; qua ex parte <sup>10</sup> est Hibernia, <sup>11</sup> dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia, sed pari spatio transmissus <sup>12</sup> atque ex Gallia est in Britanniam. [3] In hoc medio cursu <sup>13</sup> est insula quæ appellatur Mona: complures præterea minores subjectæ <sup>14</sup> insulæ existimantur; de quibus insulis nonnulli scripserunt dies continuos XXX sub bruma <sup>15</sup> esse <sup>16</sup> noctem. [4] Nos nihil de eo <sup>17</sup> percontationibus <sup>18</sup> reperiebamus, nisi <sup>19</sup> certis ex aqua <sup>20</sup> mensuris <sup>21</sup> breviores esse quam in continenti noctes videbamus. [5] Hujus est longitudo lateris, <sup>22</sup> ut fert illorum opinio, septingentorum milium. [6] Tertium <sup>23</sup> est contra septentriones <sup>24</sup>; cui parti nulla est objecta terra, sed

și ablativul, ca în liber IV, cap. XXXIII, nota 1.

5. *ad orientem solem... ad meridiem spectat*, e greu de construit cele două unghiiuri adiacente unei laturi într'un triunghiuri așa ca unul să fie îndreptat spre Răsărit, iar celălalt spre Sud.

6. *Inferior*, se subînțelege o conjuncție adversativă, spre a stabili opoziția cu primul unghiu a cărui direcție a fixat-o mai sus: se acordă cu *angulus* subînțeles: iar cel din jos.

7. *hoc*, se subînțelege *latus*.

8. *alterum*, se subînțelege *latus*.

9. *ad Hispaniam atque occidentem solem*, orientarea este greșită, considerând Hispania în partea de Vest a Britanniei.

10. *qua ex parte*, adică spre Vest.

11. *Hibernia*, azi Irlanda.

12. *transmissus*, substantiv în cazul nominativ singular. Ideea este aceasta: *transmissus (ex Britannia in Hiberniam est) pari spatio atque est (transmissus) ex Gallia in Britanniam*.

<sup>13</sup> 13. *In hoc medio cursu*, la mij-

locul drumului (distanței) dintre Britannia și Hibernia.

14. *subjectæ (esse)*=vecine, în apropiere; alte ediții dau *objectæ*, cu același sens plecând dela ideea: așezate în față.

15. *sub bruma*, aproape de echinocțiul de iarnă.

16. *esse*, verb predicativ: durează, ține; subiectul este: *noctem*: se subînțelege: *in eis insulis*.

17. *de eo*, neutru pentru *de ea re*.

18. *percontationibus*, complement circumstanțial de instrument.

19. *nisi*=*nisi quod*.

20. *ex aqua*, cu valoare adjectivală, determină pe *mensuris* (vezi nota 4).

21. *certis mensuris*, complement circumstanțial de instrument: prin instrumente exacte de măsurătoare.

22. *hujus lateris*, cea îndreptată spre *Hibernia*.

23. *tertium*, subînțeles: *latus*.

24. *contra septentriones*, orientare cu totul greșită, așezând această latură cu fața spre Nord

ejus angulus<sup>25</sup> lateris maxime ad Germaniam spectat. Hoc<sup>26</sup> milia passuum octingenta in longitudinem esse existimatur. [7] Ita omnis insula est in circuitu vices centum milium passuum.

## CAP. XIV.

*Obiceiurile Britannilor.*

[1] Ex his omnibus<sup>1</sup> longe sunt humanissimi<sup>2</sup> qui Cantium<sup>3</sup> incolunt, quæ<sup>4</sup> regio est maritima omnis, neque multum a Gallica differunt<sup>5</sup> consuetudine. [2] Interiores<sup>6</sup> plerique frumenta<sup>7</sup> non serunt, sed lacte et carne vivunt pellibusque sunt vestiti<sup>8</sup>. Omnes vero se Britanni vitro<sup>9</sup> inficiunt, <sup>10</sup> quod cæruleum efficit colorem, atque hoc<sup>11</sup> horridiores sunt in pugna aspectu<sup>12</sup>; [3] capilloque sunt promisso<sup>13</sup> atque omni parte corporis rasa præter caput et labrum superius. [4] Uxores habent deni duodenique<sup>14</sup> inter se communes<sup>15</sup> et maxime

și necorespunzând orientării date celorlalte două laturi.

25. **angulus**, unghiul format prin întâlnirea cu latura îndreptată spre Gallia.

26. **hoc**, subînțeles: *latus*.

## CAPITOLUL XIV

1. **ex his omnibus**, se subînțelege *incolis Britannia*.

2. **longe humanissimi**, vezi liber I, cap. II, nota 1.

3. **Cantium**, regiunea sud-estică a Britanniei, numită astăzi Kent.

4. **quæ**, s'a acordat cu referă.

5. **differunt**, are ca subiect pe *incolæ*, subînțeles lângă *humanissimi*.

6. **interiores (incolæ)** = locuitorii din năuntrul Britanniei, spre deosebire de cei care locuiesc aproape de coastă, care s'a văzut în liber

IV, cap. XXXI, § 2 și XXXII, § 2 că se ocupă cu cultura grâului.

7. **frumenta**, vezi liber I, cap. XVI, nota 7.

8. **sunt vestiti**, nu constituiesc un perfect pasiv, ci un predicat nominal în care *vestiti* este participiu luat adjectival.

9. **vitrum**, plantă colorantă în albastru deschis.

10. **se inficere** = a se vopsi.

11. **hoc**, complement circumstanțial de instrument: prin aceasta fiind vopsiți astfel.

12. **aspectu**, ablativus relationis.

13. **capilloque sunt promisso atque omni parte rasa**, ablativus qualitatis.

14. **deni duodenique**, servesc ca subiect pentru *habent*: câte zece sau câte doisprezece (bărbați).

15. **uxores communes**, complement direct al lui *habent*. Amănuntele date aici arată că se găsesc

fratres cum fratribus parentesque cum liberis ; [5] sed si qui <sup>16</sup> sunt ex his <sup>17</sup> nati, eorum <sup>18</sup> habentur <sup>19</sup> liberi quo <sup>20</sup> primum virgo quæque deducta est.

## CAP. XV.

*O nouă ciocnire între Britanni și Romani* <sup>1)</sup>.

[1] Equites hostium essedariique <sup>2</sup> acriter prælio cum equitatu nostro in itinere conflixerunt, <sup>3</sup> ita tamen <sup>4</sup> ut nostri omnibus partibus <sup>5</sup> superiores fuerint atque eos <sup>6</sup> in silvas collesque compulerint ; <sup>7</sup> [2] sed compluribus <sup>8</sup> interfectis, cupidius <sup>9</sup> insecuti <sup>10</sup> nonnullos <sup>11</sup> ex suis amiserunt. [3] At illi, <sup>12</sup> intermisso spatio, <sup>13</sup> imprudentibus nostris atque occupatis in munitione <sup>14</sup> castro-

în stare de primitivitate, nefiind cunoscută demnitatea familiei.

16. **si qui**, se subînțelege *liberi*, care este în principală.

17. **ex his**, subînțelege : *uxoribus communibus*.

18. **eorum**, se subînțelege *virorum* și determină pe *liberi*.

19. **habentur**, se subînțelege subiectul II (cei născuți).

20. **quo** = *ad quos*.

6. **eos** = *Britannos*.

7. **fuerint, compulerint**, s'a pus perfectul conjunctivului în pozițiunea consecutivă, deși în regentă avem un perfect (*conflixerunt*), raportându-le la momentul scrierii (vezi sintaxa, consecutio temporum, nota 2 al. 3).

8. **compluribus**, se referă la Britanni.

9. **cupidius**, comparativ absolut : cu prea mare ardoare.

10. **Insecuti**, se acordă cu *nostris*, subînțelege cu subiect al lui *amiserunt*.

11. **nonnullos**, Caesar are grijă să prezinte în proporții mici pierderile armatei sale.

12. **III** = *Britanni*.

13. **spatio**, cu înțelesul : timp.

14. **In munitione castrorum**, tabăra trebuia organizată cu un sistem de întărituri, din care cea mai ușoară era *fossa* (șanțul împrejmuitor adânc de aproximativ 2,70 m. și lat până la 5 m) și *agger* (o coamă de pământ de-a lungul șanțului, formată din pământul scos din *fossa*).

## CAPITOLUL XV

1. După ce ne prezintă în câteva capitole țara și pe locuitorii Britanniei, Caesar reia povestirea luptelor.

2. **equites essedariique**, aici precizează că, alături de luptătorii din care (*essedarii*) erau și alții călări.

3. **prælio conflixerunt**, vezi liber I, cap. L, nota 10.

4. **tamen**, se referă la dârzenia luptei Britanilor, exprimată mai sus prin *acriter*.

5. **omnibus partibus**, complement circumstanțial de loc,

rum, subito se ex silvis ejecerunt, impetuque in<sup>15</sup> eos facto qui erant in statione<sup>16</sup> pro castris collocati, acriter pugnaverunt, [4] duabusque missis subsidio<sup>17</sup> cohortibus<sup>18</sup> a Cæsare, atque his primis<sup>19</sup> legionum duarum, cum hæ,<sup>20</sup> perexiguo intermisso loci spatio<sup>21</sup> inter se,<sup>22</sup> constitissent, novo genere pugne perterritis nostris,<sup>23</sup> per medios<sup>24</sup> audacissime perruperunt<sup>25</sup> seque inde<sup>26</sup> incolumes receperunt. [5] Eo die Q. Laberius Durus, tribunus militum, interficitur. Illi, pluribus submissis<sup>27</sup> cohortibus, repelluntur.

## CAP. XVI.

*Cæsar descrie felul de luptă al Britanilor, arătând greutățile ce rezultau pentru Romani.*

[1] Toto hoc in genere pugne<sup>1</sup>, cum<sup>2</sup> sub oculis omnium ac pro<sup>3</sup> castris dimicaretur,<sup>4</sup> intellectum est nos-

15. **in** = asupra.

16. **qui erant in statione**, care constituiau corpul de gardă pus pentru păzirea și apărarea taberei.

17. **subsidio**, dativus finalis.

18. **duabusque missis cohortibus**, ablativ absolut substituind o propozițiune concesivă.

19. **atque his (cohortibus) primis** = și ceea ce este mai mult, aceste cohorte erau fiecare prima cohortă din legiunea respectivă. Acest lucru arată importanța dată de Cæsar momentului, când a fost nevoit să trimeată trupe de elită.

20. **hæ**, subînțeles *cohortes*.

21. **loci spatium**, precizează că e vorba de loc.

22. **inter se**, depinde de *intermisso*: lăsaseră între ele foarte puțin loc.

23. **novo genere pugne perterritis nostris**, se vede că acele unități nu luaseră parte la expediția din anul trecut.

24. **per medios**, se referă la spațiul lăsat între cohorte.

25. **perruperunt**, are același subiect ca *se ejecerunt*, *pugnaverunt* de care se leagă prin *-que* pus lângă *duabus*; *illi* = *Britanni*.

26. **inde** = din acea încercare, dintre trupele noastre.

27. **submissis** = *subsidio missis*.

## CAPITOLUL XVI.

1. **toto hoc in genere pugne** = *in tota hac huiusmodi pugna*. Punând în fruntea expresiei cuvântul *toto*, Cæsar a voit să scoată în relief întregul fel de luptă cu toate particularitățile sale, nu numai un singur aspect al ei.

2. **cum**, conjuncție cauzală.

3. **pro**, sens local: înaintea, în fața.

4. **dimicaretur**, întrebuințat ca impersonal.

tros <sup>5</sup> propter gravitatem armorum, quod <sup>6</sup> neque insequi cedentes possent neque ab signis discedere auderent, minus aptos esse <sup>7</sup> ad <sup>8</sup> hujus generis hostem, [2] equites <sup>9</sup> autem <sup>10</sup> magno cum periculo proelio <sup>11</sup> dimicare, propterea quod illi <sup>12</sup> etiam consulto plerumque cederent <sup>13</sup> et, cum paulum ab legionibus nostros <sup>14</sup> removissent, ex essedis desilirent et pedibus dispari proelio <sup>15</sup> contenderent. [3] Equestris autem <sup>16</sup> proelii ratio <sup>17</sup> et cedentibus et insequentibus <sup>18</sup> par atque idem periculum inferebat. [4] Accedebat huc <sup>19</sup> ut <sup>20</sup> numquam conferti, <sup>21</sup> sed rari magnisque intervallis proeliarentur stationesque dispositas <sup>22</sup> haberent, atque alios alii <sup>23</sup> deinceps <sup>24</sup> exciperent, integrique et recentes <sup>25</sup> defatigatis <sup>26</sup> succederent.

5. **nostros**, subînțeleș *milites* cu înțeleșul din cap. X, nota 2.

6. **quod neque possent neque auderent**, propozițiunii cauzale în stil indirect, care a început dela *intellectum est*.

7. **minus aptos esse**, predicatul lui *nostros*; *aptos* = pregătiți.

8. **ad** = împotriva.

9. **equites**, se subînțeleșe *nostros*, este subiectul lui *dimicare*, constituind o propozițiune completivă infinitivală după *intellectum est*.

10. **autem** = pe de altă parte.

11. **proelio**, aduce o întărire.

12. **illi** = *Britanni*.

13. **propterea quod cederent et desilirent et contenderent**, sunt propozițiunii cauzale în stil indirect.

14. **nostros**, se subînțeleșe *equites*.

15. **dispari proelio**, lupta devenea inegală, pentru că, în timp ce din partea Romanilor lupta numai cavaleria, Britanni, sărind unii din care și luptând pe jos, iar alții rămânând în care sau fiind călări, aveau avantajul că luptau cu mijloacele mai multor arme.

16. **autem**, repetă ușoara opoziție dela nota 10. Aici s'ar traduce

mai bine prin „astfel” și servește la completarea ideii din *dispari proelio*.

17. **equestris proelii ratio** = sistemul (tactica) luptei de cavalerie, pe care știau să o dea Romanii luptând cavalerie contra cavaleriei sau urmărind o infanterie pusă pe fugă.

18. **et cedentibus et insequentibus**, se subînțeleșe: *Romanis* sau *nostris*.

19. **huc**, la inconvenientele arătate mai sus.

20. **ut**, altădată pune *quod*.

21. **conferti** = în rânduri strânse (dese).

22. **stationes dispositas**, posturi de trupe așezate din distanță în distanță, care serveau ca rezervă pentru trupele angajate în luptă.

23. **alios alii exciperent**, unii primiau (scoteau din luptă, înlocuiau) pe alții: cu sens de reciprocitate: se schimbau unii cu alții

24. **deinceps** = în chip succesiv.

25. **integrique et recentes**, se referă la cei din posturile de rezervă.

26. **defatigatis**, se referă la cei care fuseseră în luptă.

## CAP. XVII.

*O înfrângere a Britanilor.*

[1] Postero die procul a castris<sup>1</sup> hostes in collibus constiterunt, rarique<sup>2</sup> se ostendere et lenius quam pridie nostros equites prælio lacesere cœperunt. [2] Sed meridie, cum Cæsar pabulandi causa tres legiones atque omnem equitatum cum C. Trebonio legato<sup>3</sup> misisset, repente ex omnibus partibus ad pabulatores advolaverunt,<sup>4</sup> sic uti<sup>5</sup> ab signis<sup>6</sup> legionibusque non absisterent<sup>7</sup>. [3] Nostri,<sup>8</sup> acriter in eos impetu facto, reppulerunt<sup>9</sup> neque finem sequendi fecerunt: quo subsidio confisi<sup>10</sup> equites, cum post se legiones viderent, præcipites hostes egerunt<sup>11</sup>; [4] magnoque eorum numero interfecto, neque sui colligendi<sup>12</sup> neque consistendi aut ex essedis desiliendi facultatem dederunt. [5] Ex hac fuga protinus,<sup>13</sup> quæ undique convenerant auxilia<sup>14</sup>, discesserunt, neque post id tempus umquam summis nobiscum copiis<sup>15</sup> hostes contenderunt<sup>16</sup>.

## CAPITOLUL XVII.

1. *procul a castris*, de unde fuseseră respinși. (vezi cap. XV, § 5).

2. —*que leagă pe cœperunt* de *constiterunt*.

3. *legato*, i-a arătat mare încredere când i-a dat comanda a trei legiuni și a întregii cavalerii, chiar numai cu misiunea de a procura nutreț.

4. *advolaverunt*, are ca subiect: *Britanni*.

5. *sic uti* = *sic ut*.

6. *ab signis*, vezi liber IV, cap. XXVI, nota 5.

7. *non absisterent*, are ca subiect pe *pabulatores nostri*, subînțeleș, care nu s'au încumentat să se împărăștie pe câmp pentru aprovizionarea cu furaj.

8. *nostri*, se subînțelege *milites*, adică infanteria.

9. *reppulerunt*, se subînțelege *eos*.

10. *confisi*, de data aceasta cavaleria romană nu mai era expusă la o luptă numai de cavalerie, ci se sprijinea pe ajutorul, la nevoie, al infanteriei.

11. *præcipites hostes egerunt*, corespunde expresiei militare: „a da peste cap pe dușmani”, pentru a arăta violența cu care i-au pus pe fugă.

12. *sui colligendi... facultatem* = puțința de a se aduna, de a-și refăce rândurile.

13. *protinus* = imediat.

14. *auxilia*, pentru numărul mare al ajutoarelor primite vezi cap. XI.

15. *summis copiis* = cu toate forțele lor.

16. *contenderunt*, aici nu adaogă *prælio* ca în cap. XVI, § 2. la sfârșit

## CAP. XVIII.

*Pentru a se întâlni cu armata dușmană, Cæsar trece fluviul Tamisa.*

[1] Cæsar, cognito consilio eorum,<sup>1</sup> ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni<sup>2</sup> exercitum duxit; quod flumen uno omnino<sup>3</sup> loco pedibus, atque hoc<sup>4</sup> ægre, transiri potest. [2] Eo cum venisset, animum advertit<sup>5</sup> ad alteram fluminis ripam<sup>6</sup> magnas esse copias hostium instructas.<sup>7</sup> [3] Ripa autem<sup>8</sup> erat acutis sudibus præfixis<sup>9</sup> munita, ejusdemque generis sub aqua defixæ<sup>10</sup> sudes flumine tegebantur.<sup>11</sup> [4] His rebus cognitis a captivis perfugisque, Cæsar, præmisso equitatu, confestim legiones subsequi jussit. [5] Sed<sup>12</sup> ea celeritate atque eo impetu milites ierunt, cum<sup>13</sup> capite solo<sup>14</sup> ex aqua exstarent, ut hostes impetum legionum atque equitum sustinere<sup>15</sup> non possent ripasque dimitterent<sup>16</sup> ac se fugæ mandarent.

## CAPITOLUL XVIII.

1. *cognito consilio eorum*, de a nu mai da lupte cu armată numeroasă, ci numai de a hărțui pe Romani. Nu ne arată însă pe ce cale a aflat aceasta.

2. *in fines Cassivellauni*, teritoriul lui Cassivellaunus era dincolo de Tamisa; astfel aici *in* ar arăta direcția sau ținta mișcării trupelor.

3. *omnino*, vezi liber I, cap. VI, nota 1.

4. *atque hoc*, se poate considera nominativ singular identic cu *atque id*=și aceasta, adică faptul de a putea fi trecut cu piciorul.

Poate, mai de grabă, să fie considerat ablativ singular, subînțelegându-se *loco* și ar însemna: și chiar prin acest loc (se trece) cu greu.

5. *animum advertit*, formează împreună o expresie: a observa, a băga de seamă. Cu același înțeles avem și verbul compus *animadvertit*. (vezi liber I, cap.

XXIV, nota 1, cap. XXXII, § 2, cap. XI, § 1).

6. *ad alteram ripam* depinde de *instructas*.

7. *copias instruere*=a organiza, a rândui o trupă.

8. *autem*=pe de altă parte, iar. 9. *sudibus præfixis*, drept apărare (întăritură) malul era prevăzut cu țepuși ce ieșeau în afară.

10. *sudes defixæ*, în râu țepușii erau înfipti în pământ mai jos de suprafața apei, așa că erau acoperiți de apă.

11. *tegebantur*, exprimă un fapt care dura.

12. *sed*, stabilește raport adversativ între măsurile luate de Britanni și modul cum a trecut prin apă armata lui Cæsar.

13. *cum*, conjuncție concessivă.

14. *solo*, se acordă cu *capite*, pe

care-l determină: numai 15. *sustinere* cu obiect direct (*impetum*)=a ține în loc, a stăvili, a opri...

16. *dimittere ripas*=a părăsi malurile.



## CAP. XIX.

*Cassivellaunus schimbă planul de a da o luptă hotărîtoare cu Romanii și caută să-i hărțuiască.*

[1] Cassivellaunus, ut supra <sup>1</sup> demonstravimus, omni deposita spe contentionis, <sup>2</sup> dimissis <sup>3</sup> amplioribus copiis <sup>4</sup>, milibus circiter quattuor essedariorum relictis, <sup>5</sup> itinera nostra servabat <sup>6</sup> paulumque ex via excedebat locisque impeditis <sup>7</sup> ac silvestribus sese occultabat atque iis regionibus, quibus <sup>8</sup> nos <sup>9</sup> iter facturos cognoverat, pecora atque homines ex agris in silvas compellebat [2] et, cum equitatus noster liberius <sup>10</sup> prædandi vastandique causa se in agros ejecerat, <sup>11</sup> omnibus viis semitisque essedarios ex silvis emittebat et magno cum periculo <sup>12</sup> nostrorum equitum <sup>13</sup> cum iis <sup>14</sup> confligebat atque hoc metu <sup>15</sup> latius <sup>16</sup> vagari <sup>17</sup> prohibebat. [3] Relinquebatur ut <sup>18</sup> neque longius ab agmine legionum <sup>19</sup> discedi Cæsar pateretur, et tantum <sup>20</sup> in agris vastandis incendiisque faciendis <sup>21</sup> hostibus noceretur <sup>22</sup> quantum labore atque itinere <sup>23</sup> legionarii milites efficere poterant. <sup>24</sup>

## CAPITOLUL XIX.

1. supra, vezi cap. XVII, § 5.

2. **contentionis**, luptă cu înțelesul de sforțare încordată spre a ajunge la un rezultat.

3. **dimittere (copias)** = a trimite la vatră (trupele).

4. **amplioribus copiis** = grosul trupelor.

5. **relictis** = *relentis*.

6. **servabat** = *observabat* : a urmări cu ochii, a avea ochii ațintiți la ceva.

7. **impeditis**, care prezentau piedici, greu practicabile.

8. **quibus**, ablativus loci = *qua*.

9. **nos**, subiectul lui *facturos (esse)*

10. **libertus** = *audacius, minus caute*, se raportă la *se ejecerat*.

11. **cum... se ejecerat**, propozițiune temporală, s'a pus indicativul pentru că exprimă o repetiție : ori de câte ori...

12. **magno cum periculo**, vezi liber I, cap. X, nota 6.

13. **nostrorum equitum**, atribut al lui *periculo*.

14. **cum iis** = *cumequitibus nostris*.

15. **hoc metu**, se referă la *magno cum periculo confligebat*.

16. **latius**, comparativ absolut : pe o întindere prea mare.

17. **vagari**, se subînțelege : *nostros*.

18. **relinquebatur ut** = rămânea ca... adică : nu rămânea de făcut decât ca...

19. **ab agmine legionum** = de grosul legiunilor.

20. **tantum... quantum** = atât... cât, adică : numai în acea măsură... cât...

21. **in agris vastandis incendiisque faciendis**, exprimă nu numai faptul ce aveau de făcut, ci și mij-

## CAP. XX.

*Trinovanții se supun lui Căesar.*

[1] Interim Trinovantes, prope firmissima<sup>1</sup> earum regionum<sup>2</sup> civitas, ex qua Mandubracius adulescens Căesaris fidem secutus<sup>3</sup> ad eum<sup>4</sup> in continentem venerat, — cujus pater in ea civitate regnum<sup>5</sup> obtinuerat interfectusque erat a Cassivellauno, ipse<sup>6</sup> fuga<sup>7</sup> mortem vitaverat, — [2] legatos ad Căesarem mittunt pollicenturque sese<sup>8</sup> ei dedituros atque imperata facturos<sup>9</sup>; [3] petunt ut Mandubracium ab injuria Cassivellauni defendat atque in civitatem mittat, qui<sup>10</sup> praesit<sup>11</sup> imperiumque obtineat<sup>12</sup>. [4] His Căesar imperat obsides quadraginta frumentumque exercitui, Mandubraciumque<sup>13</sup> ad eos mittit. Illi imperata celeriter fecerunt obsides ad numerum<sup>14</sup> frumentumque<sup>15</sup> miserunt.

locul prin care aveau să aducă pagubă dușmanilor.

22. **noceretur**, în formă impersonală.

23. **labore atque itinere**, complement circumstanțial de cauză; hendiadă.

24. **milites legionarii efficere poterant**, prin aceste cuvinte nu exprimă ideea că numai infanteriștii devastau și pustiau, ci că numai atât cât se putea deplasa infanteria atât putea acționa și cavaleria, pentru ca totdeauna să poată fi sprijinită de infanterie când ar fi fost atacată.

## CAPITOLUL XX.

1. **firmissima**, se referă la capacitatea de a opune rezistență. *Trinovantes* are ca predicate: *mittunt, pollicenturque, petunt*.

2. **earum regionum**, e vorba de ținuturile care incredințaseră lui Cassivellaunus comanda împotriva Romanilor.

3. **alicujus fidem sequi** = *in alicujus fidem se tradere*.

4. **ad eum** = *ad Căesarem*.

5. **regnum**, în Britannia condu-

cătorii statelor sau popoarelor erau regii.

6. **ipse**, stabilește opoziția între Mandubracius, ca soartă, și tatăl său, care a fost pomenit mai înainte: în timp ce el...

7. **fuga**, complement circumstanțial de instrument.

8. **sese**, pronume reflexiv, dând formă reflexivă lui *dedituros*.

9. **dedituros, facturos (esse)**, n'au subiectul exprimat: *se*.

10. **qui** = *ut is*.

11. **praesit**, se referă numai la situația de a fi în frunte, de a fi conducător.

12. **imperium obtineat**, se referă la autoritatea supremă.

13. — **que**, întrucât Căesar întrebuințase această conjuncție ca să lege două complemente ale lui *imperat (obsides frumentumque)*, aici ne așteptam să avem o altă conjuncție copulativă căci leagă două predicate (*imperat, mittit*).

14. **ad numerum**, până la împlinirea numărului fixat.

15. **frumentum**, după obiceiul pune singularul pentru grâul ca boabe.

## CAP. XXI.

*Alte popoare se supun. Căsar cucerește localitatea întărită a lui Cassivellaunus.*

[1] Trinovantibus defensis<sup>1</sup> atque ab omni militum injuria prohibitis,<sup>2</sup> Cenimagni, Segontiaci, Ancalites, Bibroci, Cassi, legationibus missis, sese Cæsari dedunt. [2] Ab his cognoscit non longe ex eo loco<sup>3</sup> oppidum Cassivellauni abesse, silvis paludibusque munitum, quo satis magnus hominum pecorisque numerus convenerit.<sup>4</sup> [3] Oppidum<sup>5</sup> autem<sup>6</sup> Britanni vocant, cum<sup>7</sup> silvas impeditas<sup>8</sup> vallo atque fossa<sup>9</sup> munierunt, quo incursionis hostium vitandæ causa convenire consuerunt. [4] Eo proficiscitur cum legionibus: locum reperit egregie natura atque opere<sup>10</sup> munitum; tamen hunc<sup>11</sup> duabus ex partibus oppugnare contendit. [5] Hostes, paulisper morati,<sup>12</sup> militum nostrorum impetum non tulerunt seseque alia ex parte oppidi ejecerunt.<sup>13</sup> [6] Magnus ibi numerus pecoris repertus<sup>14</sup> multique<sup>15</sup> in fuga sunt comprehensi atque interfecti.

## CAPITOLUL XXI.

1. **defensis**, împotriva lui Cassivellaunus.

2. **ab omni militum injuria prohibitis**=puși la adăpost față de orice pagubă din partea soldaților romani.

3. **ex eo loco**, unde se afla atunci.

4. **quo convenerit**, s'a construit cu conjunctivul în stil indirect, comunicând informația primită.

5. **oppidum vocant**, obișnuesc să dea numele de oraș — localitate întărită...

6. **autem**, introduce o revenință asupra cuvântului *oppidum*, pe

care caută să ni-l explice așa cum îl înțelegeau Britanii.

7. **cum** = atunci când.

8. **impeditas**, vezi cap. XIX, nota 7.

9. **vallo atque fossa**, vezi cap. XV, nota 14, aici în loc de *agger* fiind vorba de *vallum*.

10. **opere**, vezi cap. IX, nota 15.

11. **hunc**, se subînțelege: *locum*.

12. **morati**, se subînțelege ca obiect direct: *militum nostrorum impetum*, care este pus cu același rol pe lângă *tulerunt*.

13. **sese ejecerunt**=au scăpat.

14. **repertus**, subînțeles: *est*.

15. **multi**, se subînțelege: *hostes*.

## CAP. XXII.

*Cassivellaunus mai face o încercare neizbutită, apoi se supune.*

[1] Dum hæc in his locis geruntur, Cassivellaunus<sup>1</sup> ad Cantium, <sup>2</sup> quod esse ad mare supra demonstravimus, quibus regionibus quattuor reges præerant, Cingetorix, Carvilius, Taximagulus, Segovax, nuntios mittit atque his <sup>3</sup> imperat uti, coactis omnibus copiis, castra navalia <sup>4</sup> improviso <sup>5</sup> adorianur atque oppugnent. [2] Ii <sup>6</sup> cum ad castra venissent, nostri, eruptione facta multis eorum <sup>7</sup> interfectis, capto etiam nobili duce Lugotorige, suos <sup>8</sup> incolumes reduxerunt. [3] Cassivellaunus hoc prælio nuntiato <sup>9</sup>, tot detrimentis acceptis, vastatis finibus, <sup>10</sup> maxime etiam permotus defectione civitatum, <sup>11</sup> legatos per <sup>12</sup> Atrebatem Commium de deditioe ad Cæsarem mittit. [4] Cæsar cum constituisset hiemare in continenti <sup>13</sup> propter repentinos Galliae motus, <sup>14</sup> neque multum æ-

## CAPITOLUL XXII.

1. **Cassivellaunus**, are ca predicate : *mittit, imperat.*

2. **Cantium**, vezi cap. XIV, nota 3.

3. **his** = *quattuor regibus.*

4. **castra navalia**, vezi cap. XI.

5. **de improviso**, sau *ex improviso*, expresie formată dintr'un adjectiv întrebuințat substantival : pe neașteptate.

6. **II**, pus la început, deși este numai subiectul propoziției secundare care are conjuncția *cum*, are rolul de a stabili opoziția între acei regi, care lucrează din îndemnul lui Cassivellaunus și *nostri*, subiectul propoziției principale.

7. **eorum**, se referă la trupa celor 4 regi.

8. **suos**, se referă la armata romană.

9. **hoc prælio nuntiato**, ablativ absolut substituind o propozițiune temporală.

10. **tot detrimentis acceptis, vastatis finibus**, ablativ absolute substituind propozițiuni cauzale.

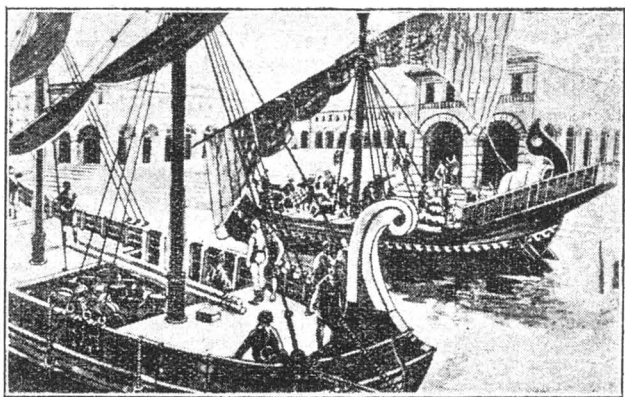
11. **civitatum**, vezi cap. XX patru Trinovați.

12. **per**, arată că Atrebas Commius a mijlocit pe lângă Cæsar ca să fie primită solia lui Cassivellaunus.

13. **in continenti**, vrea să spună : *in Gallia* ; precizarea n'are legătură cu o posibilitate de a rămânea în Britannia, ci este adusă numai pentrucă de data aceasta hotărîse să nu se mai ducă, după obicei, în Italia, ci să rămână în Gallia.

14. **propter repentinos motus**, nu se referă la vreo mișcare ce se produsese, ci la obiceiul Gallilor de a provoca turburări în timpul absenței lui Cæsar din Gallia.

statis <sup>15</sup> superesset atque id <sup>16</sup> facile extrahi <sup>17</sup> posse intellegeret, obsides imperat et quid <sup>18</sup> in <sup>19</sup> annos singulos vectigalis populo Romano Britannia penderet <sup>20</sup> constituit <sup>21</sup>; [5] interdicat atque imperat Cassivellauno ne Mandubraccio neu Trinovantibus noceat.



*Navis oneraria.*

## CAP. XXIII.

*Cæsar părăsește Britannia și-și transportă trupele în Gallia.*

[1] Obsidibus acceptis, exercitum reducit ad mare, naves invenit refectas <sup>1</sup>. [2] His deductis, <sup>2</sup> quod et cap-

15. **neque multum æstatis**, era pe la jumătatea lui Septembrie; ca și în altă parte *æstas* înseamnă „vreme bună” pentru operațiuni militare.

16. **id**, reprezintă „pe acea puțină vreme bună” (*non multum æstatis*).

17. **extrahi posse** = *trahendo absumi posse*, gândindu-se la posibilitatea de a se pierde acest timp în târăgăneli.

18. **quid vectigalis**, se referă nu la felul tributului, ci la cota anuală.

19. **in**, arată direcția sau punctul spre care ținea hotărârea luată: pentru.

20. **penderet**, a rămas această expresie pentru că la început me-

talul care servia ca schimb se cântărea.

21. **constituit**. Din povestirea expediției se înțelege că Cæsar n'a cucerit și n'a pus stăpânire pe Britannia, ci numai a intimidat popoarele din Sud-Estul ei, obligându-le să facă declarații de supunere.

### CAPITOLUL XXIII.

1. **refectus**, vezi cap. XI, § 2—4.

2. **deducere naves** = a trage corăbiile la apă. În cap. XI, § 5 s'a văzut că fuseseră trase pe uscat și legate de tabără prin înălțături, ca să poată fi reparate.

tivorum magnum numerum habebat et nonnullæ tempestate deperierant naves, duobus commeatibus<sup>3</sup> exercitum reportare instituit. [3] Ac sic accidit uti ex tanto navium numero, tot navigationibus<sup>4</sup>, neque hoc neque superiore anno ulla omnino<sup>5</sup> navis, quæ milites portaret,<sup>6</sup> desideraretur,<sup>7</sup> [4] at<sup>8</sup> ex iis<sup>9</sup> quæ inanes ex continenti ad eum remitterentur<sup>10</sup> et prioris commeatus<sup>11</sup> expositis militibus<sup>12</sup> et<sup>13</sup> quas postea<sup>14</sup> Labienus faciendas<sup>15</sup> curaverat numero LX, perpaucæ locum caperent<sup>16</sup>, reliquæ fere omnes rejicerentur<sup>17</sup>. [5] Quas<sup>18</sup> cum aliquamdiu Cæsar frustra expectasset, ne anni tempore a navigatione excluderetur, quod æquinoctium suberat<sup>19</sup>, necessario<sup>20</sup> angustius<sup>21</sup> milites conlocavit

3. **duobus commeatibus** = în două transporturi.

4. **tot navigationibus**, ablativ absolut cu sens concesiv, subînţelegându-se verbul : a fi.

5. **omnino**, accentuiază cuvintele *neque ulla* : absolut nicio...

6. **quæ... portaret**, trebuia să aibă modul indicativ ; este atracţie modală cu *desideraretur*.

7. **desideraretur**, corespunde ideii : a lăsa de dorit, vrând să spună că şi-au îndeplinit bine misiunea.

8. **at**, stabileşte opoziţia între serviciul făcut de corăbiile aduse de Cæsar la începutul expediţiei şi cele care se înapoiau pentru al doilea transport sau cele pe care î le lucraseră Labienus.

9. **ex iis**, subînţeles : *navibus*.

10. **remitterentur**, cu particula *re* se potriveşte numai la cele care făcuseră primul transport.

11. **prioris commeatus**, atributul lui *militibus*.

12. **expositis militibus**, ablativ absolut cu înţeles temporal, arătând timpul când fi erau trimise înapoi.

13. **et... et**, se referă la cele două categorii de corăbii care nu i-au fost de mare folos, unele trimise înapoi după descărcarea primului

transport, altele construite de Labienus după distrugerea unei părţi a flotei prin furtună. Construcţiile însă, pe care le leagă cele două conjuncţii copulative, nu sunt similare, ceea ce iese din obicei.

14. **postea**, după ce furtuna distrusese flota.

15. **quas faciendas (esse)**, propoziţiune completivă infinitivală după *curaverat*.

16. **locum capere** = a atinge uscatul, a ajunge la ţarm. ♣

17. **rejicerentur**, deşi nu arată motivul, se înţelege că aceleaşi mişcări ale apelor mării, ca şi altă dată, au împiedecat corăbiile să ajungă în Britannia, aruncându-le spre Gallia.

18. **quas**, subînţeles : *naves*, cele care au fost aruncate din nou spre Gallia.

19. **suberat**, după calculele făcute echinoctiul cădea în acel an la 26 Septembrie, fără posibilitatea împiedicării navigaţiunii.

20. **necessario**, complement al lui *conlocavit* : de nevoie.

21. **angustius** = mai în strâmtoare, mai grămădiţi ca în modul normal.

[6] ac summa tranquillitate<sup>22</sup> consecuta<sup>23</sup>, secunda inita<sup>24</sup> cum solvisset<sup>25</sup> vigilia, prima luce<sup>26</sup> terram attigit omnesque incolumes naves perduxit.

22. *tranquillitate*, se raportă la atmosferă.

23. *consecuta*, arată succesiunea în timp după ce el imbarcase soldații.

24. *secunda vigilia inita*, arată momentul plecării.

25. *solvisset*, se subînțelege complementul *naves*.

26. *prima luce*, fiind aproape de echinocțiu, era cam la ora 6, ceea ce înseamnă că trecerea a durat cam 9 ore.

Cap. XXIV—XXXVII. Căesar distribue armata în tabere de iarnă la diferite popoare spre a întâmpina eventualele mișcări. Eburonii, sub conducerea lui Ambiorix, atacă legiunea ce ierna la ei, ucide pe cei doi *legati* și omoară mulți legionari.

Cap. XXXVIII—LIV. Indemnați de succesul lui Ambiorix, se revoltă Nervii, atacă tabăra de sub comanda lui Q. Cicerio. Căesar vine în ajutorul lui Cicerio și Nervii sunt învinși.

Cap. LV—LVIII. Treverii încearcă și ei o mișcare, dar Labienus omorî pe Indutiomarus, căpetenia revoltei și astfel îi potolește.

# LIBER SEXTUS

## AL ȘASELEA AN DE RĂZBOIU

(701 Ab. U. C., 53 a. Chr.)

Cap. 1—X. Expediția împotriva Nervilor, Treverilor și Suevilor

### OBICEIURILE GALLILOR

#### CAP. XI

*Existența a două partide în Gallia.*

[1] Quoniam ad hunc locum perventum est <sup>1</sup>, non alienum esse <sup>2</sup> videtur <sup>3</sup> de Galliae Germanicaeque moribus et <sup>4</sup> quo <sup>5</sup> differant haec nationes inter sese proponere.

[2] In Gallia non solum in omnibus civitatibus <sup>6</sup> atque in omnibus pagis <sup>7</sup> partibusque <sup>8</sup>, sed paene etiam in singulis domibus factiones sunt <sup>9</sup>, [3] earumque factio-

#### CAPITOLUL XI.

1. **perventum est**, perfectul pasiv unipersonal, în locul activului, pentru a arăta o acțiune socotită ca terminată în general.

2. **alienum esse**, predicatul propozițiunii complete infinitivale, al cărui subiect e: *proponere*.

3. **videtur**, subînțeles: *mihi*. Caesar adaugă aici date etnografice, pentru a trezi interesul cititorului asupra moravurilor Gallilor și ale Germanilor.

4. **et**, leagă substantivul *moribus* și propozițiunea interogativă indirectă: *quo differant*.

5. **quo**, neutrul ablativ în loc de *quare* sau: *quibus rebus*.

6. **civitatibus** = stat, cetate. Caesar înțelege: popor autohton.

7. **pagis** = canton.

8. **partibus** = fracțiunea unui canton, comună.

9. **sunt**, predicat verbal = există, se allă.



num principes <sup>10</sup> sunt qui summam auctoritatem <sup>11</sup> eorum <sup>12</sup> iudicio habere existimantur <sup>13</sup>, quorum <sup>14</sup> ad arbitrium iudiciumque summa <sup>15</sup> omnium rerum consiliorumque redeat <sup>16</sup>. [4] Idque ejus rei causa <sup>17</sup> antiquitus institutum <sup>18</sup> videtur, ne quis ex plebe contra potentio-rem auxilii egeret <sup>19</sup>: suos enim quisque opprimi et circumveniri non patitur, neque, aliter si faciat <sup>20</sup>, ullam inter suos habet auctoritatem. [5] Hæc eadem ratio <sup>21</sup> est in summa totius Gallie <sup>22</sup>; namque omnes civitates in partes <sup>23</sup> divisæ sunt duas.

## CAP. XII

*Situația șefiei partidelor, înainte și după sosirea lui Cæsar.*

[1] Cum Cæsar in Galliam venit <sup>1</sup>, alterius factionis principes erant Hædii, alterius Sequani. [2] Hi <sup>2</sup> cum <sup>3</sup> per se minus <sup>4</sup> valerent, quod summa auctoritas antiquitus <sup>5</sup> erat in Hædus magnæque eorum erant clientele-

10. **principes** = șef de partid, nu magistrat.

11. **summam auctoritatem**, complement direct al lui *habere*.

12. **eorum** := *Gallorum*.

13. **existimantur**, expresie personală, pricinuind o propozițiune nfinitivă cu subiectul în nominativ.

14. **quorum**, reprezintă pe *principes*.

15. **summa** = hotărîre supremă.

16. **quorum redeat**, propozițiune consecutivă.

18. **Institutum** subînțeles: *esse*.

19. **auxilii egeret** = după verbe de abundență: *abundo* și lipsă: *careo*, se poate pune și genitivul în locul ablativului.

20. **aliter si faciat... habet**, indicativul din apodoză arată în chip

mai puternic siguranța consecinței.

21. **ratio** = sistem, rânduială.

22. **in summa totius Gallie** = toată Gallia ca un întreg, tot neamul Galic.

23. **partes** = partide.

## CAPITOLUL XII.

1. **cum venit**, în anul 58 a. Ch. Cæsar descrie starea politică a Galliei, la sosirea lui.

2. **hi**, adică Sequani.

3. **cum valerent**, propozițiune cauzală.

4. **minus** = *quam Sequani*.

5. **antiquitus**, nu chiar din vechime, pentru că abia cu câțiva ani înainte, Arvernii părăsiseră șefia.

læ, Germanos atque Ariovistum sibi adjunxerant eosque ad se magnis jacturis <sup>6</sup> pollicitationibusque perduxerant. [3] Præliis vero conpluribus factis <sup>7</sup> secundis atque omni nobilitate <sup>8</sup> Hæduorum interfecta tantum potentia antecesserant, [4] ut magnam partem clientium <sup>9</sup> ab Hæduis ad se traducerent <sup>10</sup> obsidesque ab iis principum filios acciperent, et publice <sup>11</sup> jurare cogerent nihil se contra Sequanos consilii <sup>12</sup> inituros, et partem finitimi agri per vim occupatam possiderent Galliæque totius principatum obtinerent. [5] Quæ necessitate adductus Diviciacus auxilii petendi causa Romam ad senatum profectus <sup>13</sup> infecta re <sup>14</sup> redierat. [6] Adventu <sup>15</sup> Cæsaris facta commutatione <sup>16</sup> rerum, obsidibus Hæduis <sup>17</sup> redditis, veteribus clientelis restitutis, novis <sup>18</sup> per Cæsarem comparatis, quod ii qui se ad eorum <sup>19</sup> amicitiam adgregaverant meliore condicione atque æquiore imperio se uti videbant, reliquis rebus <sup>20</sup> eorum gratia dignitateque amplificata, Sequani principatum dimiserant <sup>21</sup>. [7] In eorum locum Remi successerant: quos <sup>22</sup> quod adæquare apud Cæsarem gratia intellegebatur, ii qui propter veteres inimicitias <sup>23</sup> nullo modo cum Hæduis

6. *jacturis* = prin sacrificii bănești, (complement circumstanțial instrumental).

7. *præliis factis*, ablativ absolut care substitue o propozițiune circumstanțială temporală.

8. *nobilitate*, *nobiles* = marii proprietari, singurii puternici în Stat.

9. *clientium*, *clientela* = situațiunea statelor mici supuse altuia mai mare: îi datora tribut și ajutor cu oaste.

10. *ut magnam partem traducerent*, *obsides acciperent*, *jurare cogerent*, *partem agri... possiderent*, *principatum obtinerent*, sunt propozițiuni consecutive în gradăție ascendentă.

11. *publice* = în numele Statului.

12. *nihil consilii* = plan, uneltire.

13. *Diviciacus Romam profectus*

*redierat*, vezi liber I, capitolul 31: Diviciacum ex civitate profugisse et Romam ad senatum venisse, auxilium postulatam.

14. *infecta re* = pentru *imperfecta re* = negociațiune începută, dar neterminată.

15. *adventu Cæsaris*, ablativ de timp și de cauză tot odată.

16. *facta commutatione rerum* = schimbare; Hæduii iau șefia dela Sequani.

17. *Hæduis*, dativ

18. *novis* = *clientelis*.

19. *eorum*, subînțeleș *Hæduorum*.

20. *reliquis rebus*, complement de mod, lămurește pe *amplificata*.

21. *dimiserant*: au pierdut.

22. *quos* = Remos.

23. *inimicitias*, numai la plural.

conjungi poterant se Remis in clientelam dicabant <sup>24</sup>. [8] Hos illi diligenter tuebantur: ita et novam et repente collectam auctoritatem tenebant <sup>25</sup>. [9] Eo tum <sup>26</sup> statu res erat, ut longe principes haberentur <sup>27</sup> Hædui, secundum locum dignitatis Remi obtinerent.

## CAP. XIII

*Clasele sociale la Galli. Puterea și atribuțiunile Druizilor.*

[1] In omni Gallia eorum hominum, qui aliquo sunt numero<sup>1</sup> atque honore, genera<sup>2</sup> sunt duo. Nam plebes<sup>3</sup> pæne servorum habetur loco, quæ nihil audet per se, nullo<sup>4</sup> adhibetur consilio<sup>5</sup>. [2] Plerique, cum<sup>6</sup> aut ære alieno<sup>7</sup> aut magnitudine tributorum<sup>8</sup> aut injuria potentiorum premuntur, sese in servitutem dicant<sup>9</sup> nobilibus<sup>10</sup>; [3] in hos eadem omnia<sup>11</sup> sunt jura quæ dominis in servos. Sed<sup>12</sup> de his duobus generibus alterum est

24. in clientelam dicabant; dicare are înțeles consacrat = se declarau clienții. *Dicatio* = declarație

25. tenebant = păstrau, menționau.

26. tum, anul 53, a doua expediție a lui Cæsar.

27. haberentur Hædui... Remi obtenerent = chiasm.

4. nullo, alteræ, toto, sunt forme populare de dativ.

5. nullo consilio nu e clasic; trebuia: *ad consilium*.

6. cum premuntur, iterativ.

7. ære alieno = datorii.

8. tributum = impozit, bir.

9. dicant, vezi liber VI, cap. XII, nota 23.

10. nobilibus, senatori si călăreți galli. Din ei se recrutau comandantii și magistrații. Ei au puterea.

11. eadem omnia = absolut aceleași

12. sed, reia legătura cu cele 2 clase, intreruptă prin digresia asupra plebei.

## CAPITOLUL XIII.

1. aliquo sunt numero = au o valoare oarecare.

2. genera = clase sociale.

3. plebes, în opoziție cu *nobiles* = poporul de jos, (formă arhaică pentru *plebs*).

druidum<sup>13</sup>, alterum equitum<sup>14</sup>. [4] Illi rebus divinis<sup>15</sup> intersunt,<sup>16</sup> sacrificia<sup>17</sup> publica ac privata procurant, religiones interpretantur<sup>19</sup>: ad hos magnus adulescentium numerus disciplinæ causa<sup>20</sup> concurrat, magnoque hi<sup>21</sup> sunt apud eos<sup>22</sup> honore. [5] Nam fere<sup>23</sup> de omnibus controversiis publicis privatisque<sup>24</sup> constituunt et, si quod est admissum facinus, si cædes facta, si de hereditate, de finibus controversia est, idem<sup>25</sup> decernunt, præmia pœnasque<sup>26</sup> constituunt; [6] si qui aut privatus aut populus<sup>27</sup> eorum decreto non stetit<sup>28</sup>, sacrificiis interdicitur<sup>29</sup>. Hæc pœna apud eos est gravissima.

13. **Druides**, derivă dintr'un adjectiv, care înseamnă: adevărat (german: *treu*). Cæsar are informațiuni precise asupra Druizilor dela Druidul Diviciacus, ostatic heduan și prieten. Druzii formau o corporație, unde cineva intra după un lung noviciat. Celibatul nu era obligatoriu. Aveau un șef, ales de ei, erau scutiți de impozite și de serviciul militar, dar erau și excepții: Diviciacus era druid și șef militar. Ei aveau foarte multe atribuțiuni: ghicitori, vrăjitori, preoți, învățători, judecători. Învățătura lor era orală.

14. **equites** = cea de a doua clasă cârmuitoare, războiniciei.

15. **rebus divinis** = cult, (dativul).

16. **intersunt**: iau parte activă.

17. **sacrificia**. La Galli sacrificiile publice sau private se ofereau prin intermediul druzilor. Nimeni nu sacrifică decât în prezența lui. Sacrificiile umane erau de 2 feluri: I) prizonierii de războiu, prin care se răscumpăra un suflet și era folositor Statului. II) condamnării pentru furt sau alte fără de legi, uneori chiar nevinovații. Aceștia din urmă erau rezervați lui Saturn. Ele se răriseră la venirea lui Cæsar.

18. **procurant**, termen luat din vorbirea religioasă = priveghează ca totul să se facă după rit.

19. **religiones interpretantur**, explică riturile, arătând cum trebuie îndeplinite.

20. **disciplinæ causa**, final: *discendi causa*.

21. **hi** = *Druides*.

22. **apud eos** = *apud Gallos*.

23. **fere** = în general.

24. **controversiis publicis privatisque** = neînțelegeri între State, sau între particulari. Cæsar întrebuintează termenul „*controversia*” din procesele civile și la cele criminale, pentru că Galli și în materie criminală plăteau amenzi: *præmia*.

25. **idem**, contras pentru *idem*.

26. **præmia pœnasque**. Pentru cei păgubiți prin omor cuvântul *præmia* = echivalent valorii morțului; iar *pœna* e aceeași sumă; amenda pentru omoritor.

27. **aut privatus aut populus**, chiasm; *populus* = *civitas* în opoziție cu *privatus*.

28. **non stetit decreto**, ablativ de loc = *in decreto*. Expresiunea obișnuită este *stare iudicio, opinione*.

29. **sacrificiis interdicitur** = excomunicare. Formula de excomunicare a unui om sau a unui trib era pronunțată numai de Druizi. Subiectul verbului este *ei*.

[7] Quibus ita est interdictum, hi numero <sup>30</sup> impiorum ac sceleratorum habentur, his omnes decedunt <sup>31</sup>, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant, neque iis petentibus <sup>32</sup> jus reditur neque honos ullus communicatur <sup>33</sup>. [8] His autem omnibus druidibus præest unus, qui summam inter eos habet auctoritatem. [9] Hoc mortuo aut, si qui <sup>34</sup> ex reliquis excellit dignitate <sup>35</sup>, succedit, aut, si sunt plures pares, suffragio druidum, nonnumquam etiam armis de principatu contendunt. <sup>36</sup> [10] Hi certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ <sup>37</sup> media habetur, considunt <sup>38</sup> in loco consecrato <sup>39</sup>. Huc omnes undique qui controversias habent conveniunt eorumque decretis iudiciisque parent. [11] Disciplina <sup>40</sup> in Britannia reperta atque inde in Galliam translata esse existimatur, [12] et nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt plerumque illo <sup>41</sup> discendi causa proficiscuntur.

## CAP. XIV

*Privilegiile Druizilor ; recrutarea lor ; învățătura și modul cum și-o însușeau.*

[1] Druides a bello abesse consuerunt <sup>1</sup> neque tributa una cum reliquis pendunt, militiae vacationem <sup>2</sup> omni-

30. numero, pentru *in numero*.

31. his decedunt subînțeles : *de via*.

32. iis petentibus, ablativ absolut substituind o propozițiune circumstanțială temporală.

33. communicatur, în proza clasică se construște cu *cum*. Aci dativule pentru simetria cu *reditur*.

34. si qui = *si quis*.

35. dignitate = prestigiu.

36. armis contendunt, era duelul între concurenți ca și la preoții din Nemi (Latium).

37. totius Galliæ medla, genitiv partitiv.

38. considunt = în scaun de judecată.

39. loco consecrato = pădure sfântă lângă Orleans.

40. disciplina = învățatură ; (nominativ cu infinitiv).

41. illo, arhaic ; illoc pentru illuc arătând direcție.

## CAPITOLUL XIV.

1. consuerunt, perfect cu înțeles de prezent = obișnuesc să se abțină dela războiu. Totuși Diviciacus a comandat cândva o armată de cavalerie, deci nu era interzis.

2. militiae vacationem, termen tehnic.

umque rerum <sup>3</sup> habent immunitatem. [2] Tantis excitati præmiis <sup>4</sup> et sua sponte multi in disciplinam conveniunt et a parentibus propinquisque mittuntur. <sup>5</sup> [3] Magnum ibi numerum versuum <sup>6</sup> ediscere dicuntur <sup>7</sup>. Itaque annos nonnulli xx in disciplina permanent. Neque fas esse existimant ea <sup>8</sup> litteris mandare, cum in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, <sup>9</sup> Græcis litteris <sup>10</sup> utantur <sup>11</sup>. [4] Id mihi duabus de causis instituisse videntur, <sup>12</sup> quod neque in vulgum <sup>13</sup> disciplinam <sup>14</sup> efferri velint <sup>15</sup>, neque eos qui discunt <sup>16</sup> litteris confisos minus memoriæ studere; quod fere plerisque accidit, ut <sup>17</sup> præsidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. [5] In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios <sup>18</sup>, atque hoc maxime ad virtutem excitari <sup>19</sup> putant, metu mortis neglecto <sup>20</sup>. [6] Multa præterea de sideribus atque eorum motu, de mundi <sup>21</sup> ac terrarum <sup>22</sup> magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate <sup>23</sup> disputant et juventuti tradunt. <sup>24</sup>

3. **omnium rerum** = tot felul de sarcini.

4. **præmiis** = privilegii.

5. **conveniunt** = se adună din inițiativă proprie; **mittuntur** = sunt trimiși de familie.

6. **versuum** = ilnie și vers. Aci e vorbă de versurile care cuprind doctrina druidică, se memorau mai ușor. In limba irlandeză învățătură = cânt.

7. **dicuntur**, are ca subiect *ii*, subînțeleș.

8. **ea** = preceptele.

9. **publicis privatisque rationibus** = socotelele Statului și ale particularilor.

10. **Græcis litteris** = inscripții gallice cu alfabetul grec.

11. **cum utantur**, concesiv.

12. **videntur**, are ca subiect pe *Druides*.

13. **In vulgum**, aci e masculin ca în limbajul familiar.

14. **disciplinam**, cuprinde totul :

dogme, versuri, cântece, ritual pe care cei vechi o ascundeau cu grijă, să nu o afle vulgul.

15. **velint**, atracțiunea modală.

16. **discunt**, cu indicativul, nu cu conjunctivul; e o paranteză a autorului.

17. **ut**, după *accidit*, e o propozițiune subiectivă.

18. **ad alios** = metempsihoșă adusă de Grecii din Marsilia ca și alfabetul grec. Poporul credea în vieața nemuritoare continuă.

19. **excitari**, subiectul *homines*.

20. **metu mortis neglecto**, ablativ absolut, substituind o propozițiune circumstanțială cauzală.

21. **mundi** = universul, cosmos.

22. **(orbis) terrarum** = pământul.

23. **vi ac potestate**, nu e o hendyadă; *vis* e pentru natură: *potestas* e pentru zei.

24. **tradunt** = transmit. Aci *Druidei* au rol de preoți, astrolozi, profesori.

## CAP. XV

*Despre Călăreți.*

[1] Alterum genus est equitum. Hi, cum est usus<sup>1</sup> atque aliquod bellum incidit<sup>2</sup> (quod<sup>3</sup> fere ante Cæsaris adventum quotannis accidere solebat,<sup>4</sup> uti aut ipsi injurias inferrent aut illatas<sup>5</sup> propulsarent), omnes in bello versantur, [2] atque eorum ut quisque est genere copiisque<sup>6</sup> amplissimus, ita<sup>7</sup> plurimos circum se ambactos<sup>8</sup> clientesque habet. Hanc unam gratiam<sup>9</sup> potentiamque noverunt.

## CAP. XVI

*Superstițiile Gallilor ; sacrificiile omenești.*

[1] Natio est omnis<sup>1</sup> Gallorum admodum dedita religionibus<sup>2</sup>, [2] atque ob eam causam qui sunt adfecti<sup>3</sup> gravioribus morbis<sup>4</sup> quique in prœliis periculisque<sup>5</sup> versantur, aut pro<sup>6</sup> victimis homines immolant<sup>6</sup> aut

## CAPITOLUL XV.

1. cum est usus = *si usus est*.
2. incidit, perfectul iterativ.
3. quod = *id enim*.
4. accidere solebat = se întâmpla de obicei.
5. Illatas, arhaic *inlatas* în unele ediții.
6. copils = averi.
7. ut... ita, comparație = cu cât... cu atât.
8. ambactos = servitor, din aceeași rădăcină e germanul *Amt* = serviciu, francezul : *ambassade*. Nu are corespunzător în latinește, nu e *servus*. E intermediar între *servus* și *cliens*, nefiind supus ca un sclav, nici prea puțin legat ca

un client. El explică bine : *circum se habet*.

9. gratiam = distincție.

## CAPITOLUL XVI.

1. omnis = în general, în opoziție cu *totus* care înseamnă ; întregul prin excelență.
2. religionibus = practică religioasă, superstiție.
3. affecti, arhaic : *adfecti* în unele texte.
4. gravioribus morbis, subînțeles : *quam quibus mederi possint*.
5. prœliis periculisque, nu e hendiadă = războaie și alte primejdii în afară de ele.
6. homines immolant. Vezi capitolul XIII, nota 17. Sacrificiile umane erau rare în timpul lui Cæsar ; nu menționează niciunul.

se <sup>7</sup> immolatueros vovent administrisque ad ea sacrificia druidibus utuntur, [3] quod, pro vita hominis nisi hominis vita reddatur <sup>8</sup>, non posse decum immortalium numen placari arbitrantur, publiceque <sup>10</sup> ejusdem generis habent instituta <sup>11</sup> sacrificia. [4] Alii <sup>12</sup> immani magnitudine simulacra <sup>13</sup> habent, quorum contexta viminibus membra vivis hominibus complent; quibus succensis circumventi flamma exanimantur homines <sup>14</sup>. [5] Supplicia eorum qui in furto aut in latrocinio aut ex aliqua noxia <sup>15</sup> sint comprehensi gratiora dis immortalibus esse arbitrantur; sed cum ejus generis copia <sup>16</sup> deficit <sup>17</sup>, etiam ad innocentium supplicia <sup>18</sup> descendunt.

## CAP. XVII

### *Zei Gallilor; cultul lor.*

[1] Deum <sup>1</sup> maxime Mercurium colunt: hujus sunt plurima simulacra <sup>2</sup>; hunc omnium inventorem artium

7. *se*, subiectul lui *immolatueros* (*esse*).

8. *pro*: în schimbul.

9. *nisi reddatur*, dacă nu se dă în schimb; stil îndirect.

10. *publice* = în numele Statului; *publice instituta* pentru *institutum publice*.

11. *habent instituta*, perifrază formată din *participiul trecut* și *habere*, arată rezultatul acțiunii. Din această formă populară am moștenit noi perfectul compus: am instituit.

12. *alii*: unele popoare gallice.

13. *simulacra*, nu înseamnă în totdeauna: *statue*, ci uneori o imagine simbolică. Se pare că la Galli ca și la Perși, la Evrei nu putea fi reprezentată figura divinității. Statuele apar în Gallia în timpul dominațiunii romane. Aci înseamnă manechine de nucleu împletite pe care le umpleau cu

osândiți, ori cu nevinovați și le dau foc. *Strabon* vorbește de manechine de lemn, de fân.

14. *homines*, sacrificiile umane sunt un rest de barbarie. Autorii vechi numesc de sacrificii umane ca: înecarea într'o puțină cu apă, spânzurarea, crucificarea.

15. *ex aliqua noxia* = în urma vreunei alte vine.

16. *eius generis copia* = *nocentium*.

17. *eum deficit... descendunt* = recurg. Aci *deficit* este perfectul pentru că acțiunea care se repetă e anterioară verbului din principală.

18. *supplicia* = simple execuțiuni.

### CAPITOLUL XVII.

1 *Deum*, genetiv plural arhaic pentru: *deorum*. E rar întrebuințat la Căsar.

2. *simulacra*. Aci nu trebuie să



ferunt, hunc viarum atque itinerum<sup>3</sup> ducem<sup>4</sup>, hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasque<sup>5</sup> habere vim maximam arbitrantur. [2] Post hunc Apollinem et Martem et Jovem et Minervam. De his eandem fere quam reliquæ gentes habent opinionem: Apollinem morbos depellere, Minervam operum<sup>6</sup> atque artificiorum<sup>7</sup> initia<sup>8</sup> tradere, Jovem imperium cælestium tenere, Martem bella regere. [3] Huic, cum prælio dimicare constituerunt<sup>9</sup>, ea quæ bello ceperint<sup>10</sup> plerumque devovent<sup>11</sup>: cum superaverunt, animalia<sup>12</sup> capta immolant reliquasque res in unum locum conferunt. [4] Multis in civitatibus<sup>13</sup> harum rerum exstructos tumulos locis consecratis conspicari licet; [5] neque sæpe accidit ut neglecta quispiam<sup>14</sup> religione<sup>15</sup> aut capta<sup>16</sup> apud se occultare aut posita tollere auderet gravissimumque ei rei supplicium cum cruciatu constitutum est.

înţelegem chiar statui, ci nişte monumente de piatră ca menhirii. Menhirul din Kernuz (Finister) are un chip al lui Mercur sculptat din epoca gallo-romană; iar la picioarele menhirului din Perona s'a găsit o statueta a lui Mercur.

3. *viarum atque itinerum* nu e hendyadă. *Viæ*=drum în sensul material, *itinerum*=drumurile pe care le urmează călătorii.

4. *ducem*=tovarăş de drum, călăuza călătorilor.

5. *quæstus pecuniæ mercaturasque*, de comparat cu *viarum atque itinerum*, unde *quæstus* e general şi *mercatura* particular, iar la *viarum* e particular şi *itinerum* general.

6. *operum*=mestegurile.

7. *artificiorum*, precizează înţelesul lui *operum*.

8. *initia*=princiipiile.

9. *cum constituerunt*, perfectul; vezi capitolul XVI, nota 5.

10. *ceperint*, conjunctivul în stilul indirect enunţat prin *devovent*.

11. *devovent* presupune: *se immolaturus esse*.

12. *animalia*=vieţuitoare, oameni şi animale.

13. *civitatibus*: state.

14. *quispiam*, mai rar întrebunţat ca *aliquis*, are cam acelaşi înţeles.

15. *religione*=prescripţiune, nu supersitiţie.

16. *capta*=pradă de războiu; *posita*=deposita=*ofrandă*.

## CAP. XVIII

*Obiceiurile Gallilor*

[1] Galli se omnes ab Dite <sup>1</sup> patre prognatos <sup>2</sup> prædicant idque ab druidibus proditum dicunt. [2] Ob eam causam <sup>3</sup> spatia omnis temporis non numero dierum, sed noctium finiunt; dies natales <sup>5</sup> et mensum et annorum initia sic observant <sup>6</sup>, ut noctem dies subsequatur <sup>7</sup>. [3] In reliquis vitæ institutis <sup>8</sup> hoc fere <sup>9</sup> ab reliquis <sup>10</sup> differunt, quod suos liberos, nisi cum adoleverunt, ut <sup>11</sup> munus militiæ sustinere possint, palam ad se adire non patiuntur filiumque puerili ætate in publico in conspectu patris adsistere turpe ducunt. <sup>12</sup>

## CAP. XIX

*Raporturile între soți. Inmormântarea.*

[1] Viri <sup>1</sup>, quantas pecunias <sup>2</sup> ab uxoribus dotis nomine acceperunt, tantas ex suis bonis æstimatione facta cum dotibus communicant <sup>3</sup>. [2] Hujus omnis pecuniæ

## CAPITOLUL XVIII.

1. **Dite** = Pluton, zeul morții la Galli. Ei pretindeau că se trag din el.

2. **prognatos**, poetic = coboritor.

3. **ob eam causam**, motivul adevărat este că Gallii ca și alte popoare calculau timpul după fazele lunii. Și Romanii au avut la început un an lunar.

4. **finiunt** = definesc.

5. **dies natales**. La noi ajunul sărbătorilor mari poate fi socotit ca o păstrare a datinelor gallice. Ei începeau sărbătoarea decuseară.

6. **observant** = calculează.

7. **subsequatur** = ziua urmează nopții. La Evrei și la Mahomedani zilele se calculează dela apusul soarelui.

8. **vitæ institutis** = obiceiuri.

9. **fere** = cam așa, în general.

10. **ab reliquis**, subînțeles: *populis*.

11. **ut** = *ita ut*.

12. **turpe ducunt**. Dacă Cæsar menționează acest lucru, e o dovadă că la Romani nu erau nișuți copiii să nu apară în public.

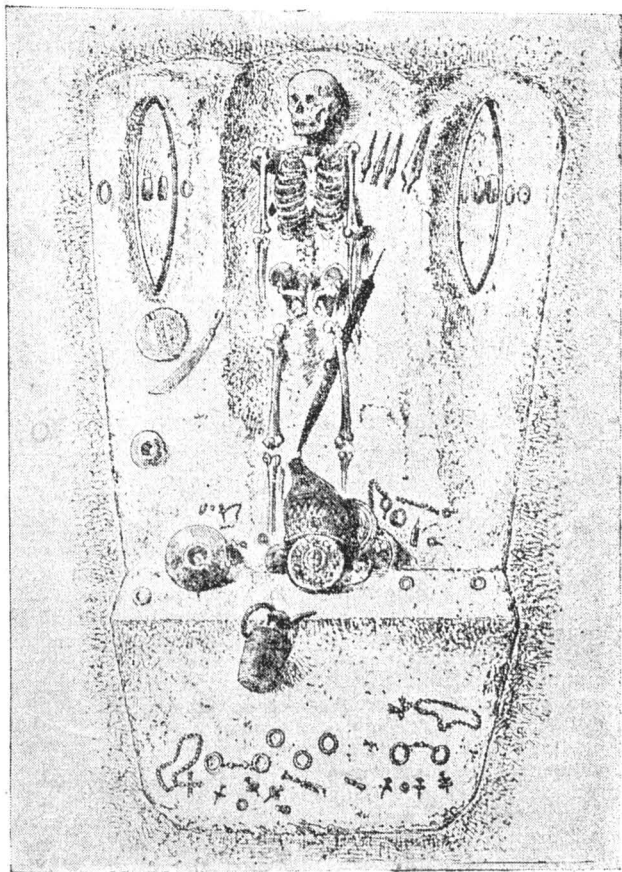
## CAPITOLUL XIX.

1. **viri** = bărbații, soții.

2. **pecunias**, pluralul pentru armonizare cu *viri* și *dotibus*. *Pecunia* înseamnă avere în general adică: bani, imobile, vite. *Pecunia* = *pecus*, abia în Evul Mediu. Este averea care poate fi estimată, care aduce un beneficiu = *fructus*.

3. **communicant** = pun în comun, la un loc cu dota.

conjunctim ratio habetur <sup>4</sup> fructusque <sup>5</sup> servantur :  
uter eorum vita superarit <sup>6</sup>, ad eum pars utriusque cum  
fructibus superiorum temporum pervenit. [3] Viri in  
uxores <sup>7</sup> sicuti in liberos vitæ necisque habent pote-



*Mormânt gullie.*

4. *conjunctim ratio habetur* = se ține o singură socoteală, e un capital comun.

5. *fructus* = venituri.

6. *superarit*, contras pentru su-

*peraverit*, viitorul II față de *per-*  
*venit* socolit ca viitor.

7. *In uxores*, pluralul din același motiv ca *pecunias*. Dacă ar fi fost poligamie, ar fi menționat-o Căesar ca o curiozitate. *Viri... uxores*

statem; et cum <sup>8</sup> pater familiae inlustriore loco <sup>9</sup> natus decessit, ejus propinqui conveniunt et, de morte si res in suspicionem venit, de uxoribus in servilem modum <sup>10</sup> questionem habent et, si conpertum est, igni atque omnibus tormentis exeruciatas interficiunt. [4] Funera sunt pro cultu <sup>11</sup> Gallorum magnifica et sumptuosa; omniaque quae vivis cordi <sup>12</sup> fuisse arbitrantur in ignem inferunt, etiam animalia <sup>13</sup>, ac paulo supra hanc memoriam <sup>14</sup> servi et clientes <sup>15</sup> quos ab iis dilectos esse constabat justis funeribus confectis <sup>16</sup> una cremabantur <sup>17</sup>.

## CAP. XX

### *Obligația informației exacte în treburile publice*

[1] Quae civitates commodius <sup>1</sup> suam rem publicam administrare existimantur habent legibus sanctum <sup>2</sup>, si

8. *eum*, (iterativum) = oridecâte ori, așa se explică pluralul: *uxoribus*.

9. *inlustriore loco*, comparație cu alte familii.

10. *in servilem modum* = ca la sclavi. Ei erau torturați pentru a li se smulge adevărul.

11. *pro cultu* = față de civilizația Gallilor.

12. *cordi*, dativul.

13. *animalia* = ființe vii, chiar și oameni.

14. *supra hanc memoriam* = *supra hoc tempus* = înainte de timpul, în care se povestesc acestea.

15. *clientes* = plebel săraci, care aveau nevoie de protecțiunea unui nobil.

16. *justis funeribus confectis*, ablativ absolut substituind o propozițiune condițională = în cazul când se făceau funerarii com-

plete, după rit. Aci avem idee de simultaneitate = atunci când.

17. *cremabantur*. Căesar vorbește de cremațiune numai. Inșă înainte de anul 100 exista obiceiul înhumațiunii, sub influența Germaniei. Vine apoi influența romană din sud și birue încet... încet aceasta din urmă ca fiind mai pompoasă.

### CAPITOLUL XX.

1. *commodius*, comparativ adverbial fără al II-lea termen al comparației exprimat. E un superlativ absolut, cuprinde în el o comparație cu alte State = foarte bine.

2. *sanctum*, participiul perfect pasiv al lui *sanctio* = a stabili prin lege. *Habent sanctum* perifraza, despre care am vorbit în capitolul XII, nota 10.

quis quid <sup>3</sup> de re publica a finitimis rumore aut fama <sup>4</sup> acceperit, uti ad magistratum deferat neve cum quo alio communicet, [2] quod sæpe homines temerarios atque imperitos falsis rumoribus <sup>5</sup> terreri et ad facinus impelli et de summis rebus consilium capere <sup>6</sup> cognitum est. [3] Magistratus quæ visa sunt occultant, quæque esse ex usu <sup>7</sup> judicaverunt multitudinî produnt. De re publica nisi per concilium loqui non conceditur.

## OBICEIURILE GERMANILOR

### CAP. XXI

#### *Zei Germanilor. Educația lor.*

[1] Germani multum ab hac consuetudine <sup>1</sup> differunt. Nam neque druides habent qui rebus divinis præsent <sup>2</sup>, neque sacrificiis student <sup>3</sup>. [2] Deorum numero <sup>4</sup> eos solos ducunt <sup>5</sup> quos cernunt et quorum aperte opibus <sup>6</sup> juvantur, Solem et Vulcanum et Lunam, reliquos ne fama quidem acceperunt <sup>7</sup>. [3] Vita omnis in

3. si quis quid, efect armonic.

4. rumor și fama nu e hendyadă; rumor e svonul adus de un particular; fama cuprinde toate svonurile, cari circulă, glasul mulțimii, svon public.

5. falsis rumoribus, ablativ, complement circumstanțial de cauză.

6. terreri, impelli, consilium capere, gradație ascendentă.

7. ex usu = in usu = utilia.

3. neque sacrificiis student = nu se prea ocupă cu sacrificiile ca Gallii, fac puține.

4. numero = in numero. Cæsar întrebuițează fără in cuvintele: loco, numero, honore când sunt luate în înțeles figurat. Vezi cartea I, cap. XXVI, nota 12.

5. ducunt = habent.

6. opibus = auxilio (focul, lumina). Pluralul e influențat de *juorum*.

7. ne fama quidem acceperunt. Totuși Tacitus în „Germania” spune că Germanii adorau și pe Mercur, Hercule și Marte. Ar putea fi influență greco-romană ulterioară, mai ales că se potrivește cu aspirațiunile lor războinice.

#### CAPITOLUL XXI.

1. hac consuetudine = horum (Gallorum) consuetudine: se deosebesc de acești Galli.

2. qui præsent, înțeles final.

venationibus atque in studiis rei militaris<sup>8</sup> consistit : a parvis labori ac duritiæ student. [4] Qui diutissime impuberes permanserunt maximam inter suos ferunt laudem : hoc ali staturam, ali vires nervosque confirmari putant. [5] Intra<sup>9</sup> annum vero vicesimum feminae notitiam habuisse in turpissimis habent rebus ; cujus rei nulla est occultatio, quod et promiscue in fluminibus perluuntur et pellibus aut parvis renonum tegimentis utuntur, magna corporis parte nuda<sup>10</sup>.

## CAP. XXII

### *Lipsa ideii de proprietate individuală.*

[1] Agriculturæ non student<sup>1</sup>, majorque pars<sup>2</sup> eorum victus<sup>3</sup> in lacte, caseo, carne consistit. [2] Neque quisquam agri modum certum<sup>4</sup> aut fines<sup>5</sup> habet proprios ; sed magistratus ac principes<sup>6</sup> in annos singulos gentibus cognationibusque<sup>7</sup> hominum qui una coierunt, quantum et quo loco visum est agri<sup>8</sup> adtribuunt atque

8. *studia rei militaris*, genitiv obiectiv = se ocupă exclusiv cu milităria.

9. *Intra*, în intervalul până la al douăzecelea an.

10. *magna parte nuda*, ablativ absolut, fără participiu, întru-cât verbul *esse* nu are participiu.

2. *majorque pars*. Tacit : Germania.

3. *victus*, atribut în genitiv.

4. *modum certum agri* = o bucată anumită de pământ.

5. *agri fines* nu exista hotarul proprietății. Vezi liber IV, cap. 1 : Suebii.

6. *magistratus ac principes* sunt numiți de Caesar în alte părți : *principes regionum atque pagorum*.

7. *gentibus cognationibusque*. Caesar face deosebire între : *gentes*. (grupări de familii stabilite din vechime, cu un strămoș comun), și *cognationes*, (asocieri recente de neamuri înrudite).

8. *agri*, genitiv partitiv după *quantum*.

## CAPITOLUL XXII.

1. *Non student agriculturæ*, nu înseamnă că neglijează agricultura, ci că nu o fac cu drag. Se ocupă mai mult cu creșterea vitelor. La ei numai bătrânii, femeile și slăbănogii se ocupă cu munca câmpului, ceilalți se luptau.

anno post alio<sup>9</sup> transire cogunt<sup>10</sup>. [3] Ejus rei multas adferunt<sup>11</sup> causas: ne adsidua consuetudine<sup>12</sup> capti studium belli gerendi agricultura commutent; ne latos fines parare studeant, potentioresque humiliores possessionibus expellant; ne accuratius<sup>13</sup> ad frigora atque æstus vitandos<sup>14</sup> ædificent; ne qua oriatur pecuniæ cupiditas, qua ex re factiones dissensionesque nascuntur<sup>15</sup>; [4] ut animi æquitate<sup>16</sup> plebem contineant<sup>17</sup>, cum suas quisque opes cum potentissimis<sup>18</sup> æquari videat.

## CAP. XXIII

*Rândueli pentru timp de pace și pentru timp de războiu. Ospitalitatea.*

[1] Civitatibus<sup>1</sup> maxima laus est quam latissime circum se vastatis finibus<sup>2</sup> solitudines<sup>3</sup> habere. [2] Hoc proprium virtutis<sup>4</sup> existimant, expulsos agris finitimos cedere, neque quemquam prope audere consistere; [3]

9. *alio* = în alt loc.

10. *cogunt* = îi silesc la finele anului să părăsească terenurile lucrate de ei, le dau altora, iar ei primesc loturi noi. Suevi, cartea IV, cap. I.

11. *adferunt*, în unele texte: *adferunt* (arhaic). Explicația e dată de Germani.

12. *assidua consuetudine* = deprinderea cu o locuință statornică, fixă.

13. *ne accuratius ædificent* = case gospodărești.

14. *ad frigora atque æstus vitandos*, construcție gerundivală; acordul cu ultimul cuvânt.

15. *nascuntur*, indicativul, e reflecția autorului.

16. *animi æquitate* = liniște su-

fletească, complement circumstanțial instrumental.

17. *plebem contineant* = să țină în frâu poporul războinic din fire.

18. *cum potentissimis*, = *cum potentissimorum opibus*.

## CAPITOLUL XXIII.

1. *civitatibus... laus est (publice)* = pentru Stat. Aceiași idee o găsim în liber IV, capitolul I, nota 3, când vorbește despre Suevi.

2. *vastatis finibus*, ablativ absolut.

3. *solitudines* = pustiiuri, paraginii.

4. *proprium virtutis* = semn de vitejie.

simul hoc <sup>5</sup> se fore tutiores arbitrantur, repentinæ incursionis timore sublato. [4] Cum bellum civitas aut inlatum defendit <sup>6</sup> aut infert, magistratus qui <sup>7</sup> ei bello præsent, ut vitæ necisque habeant potestatem <sup>8</sup>, deliguntur. [5] In pace nullus est communis magistratus <sup>9</sup>, sed principes regionum atque pagorum <sup>10</sup> inter suos jus dicunt controversiasque minuunt. [6] Latrocinia nullam habent infamiam, quæ extra fines cujusque civitatis fiunt <sup>11</sup>, atque ea juventutis exercendæ ac desidiæ minuendæ causa <sup>12</sup> fieri prædicant. [7] Atque ubi quis ex principibus in concilio dixit se ducem fore, „qui sequi velint profiteantur,” consurgunt ii qui et causam et hominem probant, suumque auxilium pollicentur atque ab multitudine conlaudantur; [8] qui ex his secuti non sunt in desertorum ac proditorum numero <sup>13</sup> ducuntur, omniumque his rerum <sup>14</sup> postea fides derogatur. [9] Hospitem <sup>15</sup> violare fas non putant; qui quaque de causa ad eos venerunt, ab injuria prohibent, sanctos habent, hisque omnium domus patent victusque communicatur <sup>16</sup>.

5. hoc, ablativ, complement, circumstanțial de cauză, anunță ablativul absolut: *timore sublato*.

6. cum defendit, iterativum.

7. qui præsent = *ut ii*, final.

8. vitæ necisque potestatem. Tacitus în „Germania” spune că numai preoții aveau puterea aceasta.

9. magistratus, e luat în sens colectiv; erau asistați de un consiliu de 100 membri. Ei sunt deosebiți de *principes*. În timp de războiu aleg un singur conducător pentru un an.

10. principes regionum et pagorum = *magistratus et principes*.

11. latrocinia... quæ fiunt, e-

ducație războinică confirmată și de Tacitus. În „Germania”. O găsim și la Grecii primitivi (Odiseea) și la Spartani mai târziu. Tucidide vorbește de asemenea de această educație a lincetului.

12. juventutis exercendæ... minuendæ causa, construcție gerundivală, idee de scop.

13. numero pentru *in numero*.

14. rerum, genitiv obiectiv.

15. hospitem. Oaspetele era găzduit și apărat ca un frate în virtutea dreptului sfânt de ospitalitate: *Di hospiti* îi ocrotesc.

16. communleatur subînțeles *cum his*. Același lucru îl spune mai târziu și Tacitus.



## CAP. XXIV

*Comparație între Galli și Germani în privința superiorității militare.*

[1] Ac fuit antea tempus cum Germanos Galli virtute superarent <sup>1</sup>, ultro bella inferrent, propter hominum multitudinem agrique inopiam trans Rhenum colonias mitterent <sup>2</sup>. [2] Itaque ea quæ fertilissima Germaniæ sunt loca circum Hercyniam silvam <sup>3</sup>, quam Eratostheni et quibusdam Græcis <sup>4</sup> fama notam esse video <sup>5</sup>, quam illi Orcyniam appellant, Volcæ Tectosages <sup>6</sup> occupaverunt atque ibi consederunt: [3] quæ gens ad hoc tempus <sup>7</sup> his sedibus sese continet summamque habet justitiæ et bellicæ laudis <sup>8</sup> opinionem <sup>9</sup>. [4] Nunc, quod in eadem inopia <sup>10</sup>, egestate patientiaque Germani permanent, eodem victu et cultu corporis utuntur, [5] Gallis autem provinciarum <sup>11</sup> propinquitas et transmarinarum rerum notitia multa ad copiam atque usus <sup>12</sup>

## CAPITOLUL XXIV.

1. **superarent virtute.** Tacitus, probabil după Cæsar, spune același lucru în „*de vita Agricolæ*” și „*Germania*”.

2. **colonias mitterent**, e impropriu spus. E vorba de migrațiuni provocate de excesul de populație. Titus Livius vorbește de colonii făcute în timpul lui Tarquinius Priscus. Migrațiunile celtice se făceau dela Est spre Vest, dar puteau fi și invers.

3. **Hercyniam silvam.** un șir de munți împăduriți, care merg dela Izvoarele Dunărei la Carpați.

4. **quibusdam Græcis.** Poate e vorba de Aristot or Posidonios. Cæsarificunoaște, dar nu-î numește ca să nu pară pedant.

► 5. **video**=citesc în cărțile lor și văd.

6. **Volcæ Tectosages** (care prind pe lugari) stabiliți în Gallia între Garona și Pirinei. O parte din ei s'au stabilit în anul 82 a. Ch. la hotarele pădurei Herciniene.

7. **ad hoc tempus**=până azi.

8. **bellicæ laudis**=valoare militară. Cuvântul: *laus* are de multe ori înțelesul de merit, care aduce după sine lauda.

9. **summam opinionem**=cea mai mare stimă.

10. **Inopia**=lipsă de bunuri: *equestas*=sărăcia care rezultă firește din *inopia*; *patientia*=deprinderea de a răbda. Sunt puse în gradăție ascendentă. :

11. **provinciarum propinquitas**=Gallia citerior și ulterior.

12. **copiam atque usus.** Acest plural explică diferitele chipuri de a întrebuința,

largitur, [6] paulatim adsuefacti<sup>13</sup> superari multisque victi praeliis ne se quidem ipsi<sup>14</sup> cum illis virtute<sup>15</sup> comparant.

## CAP. XXV

### *Intinderea pădurii Herciniene*

[1] Hujus<sup>1</sup> Hercyniæ silvæ, quæ supra demonstrata est, latitudo novem dierum iter<sup>2</sup> expedito<sup>3</sup> patet: non enim aliter finiri potest, neque mensuras itinerum noverunt. [2] Oritur ab Helvetiorum et Nemetum et Rauracorum finibus rectaque fluminis Danubii regione<sup>4</sup> pertinet ad fines Dacorum et Anartium<sup>5</sup>; [3] hinc se flectit<sup>6</sup> sinistrorsus diversis ab flumine regionibus<sup>7</sup> multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit; [4] neque quisquam est hujus Germaniæ<sup>8</sup> qui se<sup>9</sup> aut adisse ad initium<sup>10</sup> ejus silvæ dicat, cum dierum iter LX processerit, aut quo ex loco oriatur acceperit; [5] multaque in ea genera ferarum nasci

13. *assuefacti*, subiectul *Galli*.

14. *Ipsi*. Când două cuvinte formează un grup străns, acela care e pus între *ne* și *quidem* nu e acela la care se referă locuțiunea.

15. *virtute*, ablativul relațiunei.

### CAPITOLUL XXV.

1. *hujus* e neexplicabil aci, pentrucă de pădurea herciniană a vorbit mai sus, dar a trecut la alte chestiuni. Apropierea e forțată.

2. *iter*, acuzativul intinderei în spațiu = cale de...

3. *expedito* (homini qui sine impedimentis iter facit). Termen militar, *miles expeditus* = soldat fără bagaje: *miles impeditus* = soldat cu bagaje.

4. *recta regione* = în linie dreaptă.

Aci însă are alt înțeles: ținând linia Dunărei.

5. *Anartium*, trib dacic stabilit la Tisa.

6. *se flectit* era mai bine: *flectitur* = se îndreaptă.

7. *diversis regionibus*, plural = alte meleaguri.

8. *hujus Germaniæ* = Germania ocupată de noi, adică cea occidentală: Căesar însă n'a ocupat nicio parte din Germania, cât a scris memoriile lui, adică țărmlul drept al Rinului. Poate e numai afirmarea unui gând de cucerire.

9. *se*, subiectul lui *adisse*.

10. *initium*, ne-am fi așteptat să găsim *finem*. Tot așa e o contradicție: *quo ex loco orlatur*, pentrucă pusese mai sus: *ab Helvetiorum finibus oritur*,

constat quæ reliquis in locis visa non sint <sup>11</sup>; ex quibus quæ maxime differant ab ceteris et memoriæ prodenda videantur hæc sunt.

## CAP. XXVI

*Renul*

[1] Est bos <sup>1</sup> cervi figura <sup>2</sup>, cujus a media fronte inter aures unum cornu <sup>3</sup> existit excelsius magisque directum his <sup>4</sup> quæ nobis nota sunt cornibus: [2] ab ejus summo <sup>5</sup> sicut palmæ ramique <sup>6</sup> late diffunduntur. [3] Eadem est feminæ marisque natura <sup>7</sup>, eadem forma magnitudoque cornuum.

## CAP. XXVII

*Alces*

[1] Sunt item quæ appellantur <sup>1</sup> alces. Harum est consimilis capris <sup>2</sup> figura et varietas pellium, sed

11. *visa non sint*, propozițiune atributivă în stil indirect după *constat*....

## CAPITOLUL XXVI.

1. *figura*, ablativ de relațiune.
2. *bos*. Romanii numeau *boves* erbivorele mari necunoscute.
3. *unum cornu*, Cæsar e informat greșit de oarece avea două coarne.
4. *his*, ablativul după comparativul *magis directum*.
5. *ab ejus summo*, până la Titus Livius nu găsim adjectivul luat ca substantiv.

6. *palmæ ramique* = ca o mână cu degete răsirate, din care ies ramuri.

7. *natura* = înălțare. Femela renului are coarne cu ramuri, dar mai mici, în timp ce la celelalte animale cornigere numai bărbatul are coarne rămuroase.

## CAPITOLUL XXVII.

1. *quæ appellantur*, indicativul pentru precizie.
2. *capris* = *caprarum figuræ*, dativul *capris* după *consimilis*. Con e un prefix de latărire = foarte asemănătoare.

magnitudine paulo antecedunt mutilæque sunt cornibus<sup>3</sup> et crura sine nodis articulisque habent<sup>4</sup>, [2] neque quietis causa procumbunt, neque, si quo adflictæ<sup>5</sup> casu conciderunt, erigere sese aut sublevare<sup>6</sup> possunt. [3] His sunt arbores pro cubilibus: ad eas se adplicant atque ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt. [4] Quarum ex vestigiis cum est animadversum a venatoribus quo se recipere consuerint, omnes eo loco aut ab radicibus subruunt aut accidunt<sup>7</sup> arbores, tantum ut<sup>8</sup> summa species<sup>9</sup> earum stantium relinquatur. [5] Huc<sup>10</sup> cum se consuetudine<sup>11</sup> reclinaverunt, infirmas arbores pondere adfligunt atque una ipsæ concidunt.

## CAP. XXVIII

### *Zimbrul*

[1] Tertium est genus eorum qui uri<sup>1</sup> appellantur. Hi sunt magnitudine paulo infra elephantos, specie<sup>2</sup> et colore et figura<sup>3</sup> tauri. [2] Magna vis eorum est et<sup>4</sup>

3. *cornibus*, ablativul de rela-  
țune, are același înțeles ca acu-  
zativul de relațiune.

4. *sine nodis articulisque*, cei  
vechi credeau că elanul avea pl-  
cloare nearticulate, fiindcă erau  
foarte țepene. Animalul de care  
vorbește aci Căsar este *alces* =  
elan. Nici una din informațiunile  
date de autor nu se potrivește cu  
acest animal. Sau Căsar a fost  
rău informat sau e o lacună în  
text, unde se termina descrierea  
elanului și începea a elefantului.

5. *adflictæ* = răsturnate.

6. *sublevare* = să se ridice puțin  
de jos.

7. *accidunt* = taie până la su-  
prafața pământului.

8. *ut*, restrictiv = numai având  
grija ca...

9. *summa species* = aspectul în  
general.

10. *huc* = *ad eas arbores*.

11. *consuetudine* = *ex consue-  
tudine*.

## CAPITOLUL XXVIII.

1. *uri* = *bos primigenius*. A dis-  
părut din veacul XVII. Se mai  
vânau în Moldova, zimbrili.

2. *specie* = aspectul în general.

3. *figura* = forma, uneori numai  
capul.

4. *et*, leagă pe cele două subiecte  
ale lui *est*.

magna velocitas, neque<sup>5</sup> homini neque feræ quam<sup>6</sup> conspexerunt<sup>7</sup> parcunt. [3] Hos studiose foveis<sup>8</sup> captos interficiunt; hoc se labore durant<sup>9</sup> adulescentes atque hoc genere venationis exercent, et qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint<sup>10</sup> testimonio, magnam ferunt laudem. [4] Sed adsuescere ad<sup>11</sup> homines et mansuefieri ne parvuli quidem excepti<sup>12</sup> possunt. [5] Amplitudo cornuum et figura et species<sup>13</sup> multum a nostrorum boum cornibus differt. [6] Hæc studiose conquisita ab labris<sup>14</sup> argento circumcludunt atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur<sup>15</sup>

5. *neque*, este și conjuncție copulativă: *et*, legând pe *parcunt de est*, și, împreună cu celalt *neque* scot în relief cele două complementele ale lui *parcunt*.

6. *quam conspexerunt*, verbul are 2 complemente: *homini* și *feræ*: *quam* se acordă cu cel din urmă.

7. *conspexerunt... parcunt*, precizie în folosirea timpurilor.

8. *foveis* = tot așa se vânează azi elefanții.

9. *durant se*, nu e clasic. Nu se găsește nici la Cicero.

10. *quæ (ut ea) sint testimonio* = propozițiune finală legată prin pronume relativ.

11. *assuescere ad*, nu e clasic; trebuia dativul.

12. *excepti*, este concesiv = chiar dacă ar fi prinși de mici.

13. *figura et species*, un termen parțial și unul general.

14. *a labris* = pe la margine. Cæsar întrebuițează *a* înaintea cuvintelor care înseamnă: parte, regiune.

15. *utuntur*, subînțeles: *his*.

CAP. XXIX - XLIV Războiul împotriva lui Ambiorix și a Eburonilor.

*Claudia Popescu*

Ortași 16 Iunie anul 1939 am  
sunt examene la l. latină  
ce nu-ai fac!  
Veli

# LIBER SEPTIMUS

## AL ȘAPTELEA AN DE RĂZBOIU

(702 Ab. U. G., 52 a. Chr.)

### CAP. I.

*Indemnați de evenimentele din Italia Gallii socotesc momentul potrivit pentru răscoală.*

[1] *Quieta Gallia*<sup>1</sup> Căsar, ut constituerat<sup>2</sup>, in Italiam<sup>3</sup> ad conventus agendos<sup>4</sup> proficiscitur. Ibi cognoscit de P. Clodii cæde<sup>5</sup>, de senatusque consulto<sup>6</sup> certior

#### CAPITOLUL I

1. *quieta Gallia*, în cărțile II și III Căsar întrebuițează: *pacata Gallia*, crezând că Gallia e supusă și liniștită. După multă experiență a înțeles că e numai un calm aparent; de atunci întrebuițează: *quieta*.

2. *ut constituerant*, hotărîre menționată în liber V, cap XLIV, punctul 3.

3. *in Italiam* = *in Galliam Cisalpinam*. La sfârșitul campaniilor Căsar profită de un moment de liniște ca să se ducă în Italia.

4. *ad conventus agendos* = adunare judecătorească anuală ținută de Căsar în una din cele 3 provincii. Acolo soluționa toate chestiunile care nu intrau în dreptul municipal, sau cele ce erau supuse direct judecării lui. Alte ori judeca chestiunile în legătură, cu admi-

nistrația lui. De obicei aceste curți de judecată țineau ședințele iarna. Anul precedent nu se ținuseră, Căsar fiind împiedicat de alte lucruri.

5. *de P. Clodii cæde*, Clodius era un amic al lui Căsar, tribun al poporului și cunoscut agitator. Fusese ucis de banda de sclavi a lui Milon, când întâmplător mergea singur, fără escortă, la moșia lui, în Ianuarie 52. Acest asasinat a stârnit furia poporului, care a înmormântat pe Clodius cu mare pompă. Procesul lui Milon a turburat lumea romană. Cicero, marele orator al vremii, l-a apărat pe Milon în *Curia* înconjurată de soldați. Prin discursul: „*Pro Milone*” nu a reușit să-și salveze clientul, care a fost exilat la Marsilia.

6. *de senatus consulto*. E vorba de acea hotărîre a Senatului, care

factus ut omnes juniores <sup>7</sup> Italiae conjurarent <sup>8</sup> dilectum <sup>9</sup> tota provincia <sup>10</sup> habere instituit. [2] Eae res <sup>11</sup> in Galliam Transalpinam celeriter perferuntur. Addunt ipsi et adfingunt <sup>12</sup> rumoribus <sup>13</sup> Galli, quod res poscere videbatur, retineri <sup>14</sup> urbano motu <sup>15</sup> Caesarem neque in tantis dissensionibus <sup>16</sup> ad exercitum venire posse. [3] Hac impulsu occasione, qui <sup>17</sup> jam ante se populi Romani imperio subjectos dolerent, liberius atque audacius de bello consilia inire incipiunt. [4] Indictis inter se principes <sup>18</sup> Galliae conciliis <sup>19</sup> silvestribus ac remotis locis queruntur de Aconis morte <sup>20</sup>, posse hunc casum ad ipsos <sup>21</sup> recidere demonstrant; [5] miserantur communem

dă lui Pompejus puteri aproape dictatoriale, fiind la început ales consul fără coleg, până în August, când e numit Gn. Gae. Metellus Scipio. Tot atunci s'a pus în vedere lui Caesar să nu recruteze soldați decât din provinciile sale.

7. omnes iudores, cuprinde pe cetățeni între 17—46 ani. Acum, fiind vremurile turburi, se fac mereu înrolări.

8. ut conjurarent = una jurarent. E vorba de jurământul colectiv al recruților.

9. dilectum, subînțeles militum. Înrolarea se face în numele consulului. Delictum habere = a face înrolarea. Se alegeau soldați sănătoși, dar nu se cerea o anumită înălțime. Romanii erau mărunți în comparație cu Geții.

10. tota provincia, Gallia cisalpina; ablativ de loc.

11. res = evenimentele, adică măsurile luate de Caesar și turburările din Roma.

12. adfingunt, înlărește pe adunul, adică șvonurile, care se adăogau peste veștile din Italia, erau simple născociri.

13. rumoribus, ablativ instrumental.

14. Caesarem retineri, explică pe quod res poscere videbatur.

15. motu urbano, adjectivul se traduce aici printr'un substantiv cu prepoziție = mișcarea din Roma.

16. in tantis dissensionibus, corespunde uneori propozițiunii cauzale = cum tantum discrimen esset (liber I, cap. XXVIII, nota 4.)

17. qui dolerent, e vorba de Senones. (liber V, cap. XIV.)

18. principes sunt persoane influente care au putere asupra concetățenilor. Sunt bogați, comandă o gens, un clan, o clientelă numeroasă. Reușesc să fie numiți generali, dar nu sunt magistrați. În consiliu Caesar le zice: legati.

19. conciliis = adunările Gallilor. Ele sunt sau militare sau judiciare. Caesar în conciliu cheamă de 2 ori pe an statele Gallilor și anume: 1. primăvara fixează contingentele, hrana și caii pentru campanie și 2. toamna aranjează cartierele de iarnă și partea fiecărui Stat pentru întreținerea legiunilor. Centrul e ales de Caesar după plac: Samarobriua, Lutetia... El le vorbește de pe o estradă: suggestos.

20. de Aconis morte, Acco era șeful Senonilor răsculați. După înăbușirea revoltei, e dat pe mâna lui Caesar și omorât.

21. ad ipsos recidere, și Dumnorix își arătase această teamă și el fusese ucis.

Galliæ fortunam : omnibus pollicitationibus ac præmiis deposcunt <sup>22</sup> qui belli initium faciant et sui capitis periculo <sup>23</sup> Galliam in libertatem vindicent <sup>24</sup>. [6] In primis rationem esse habendam <sup>25</sup> dicunt, priusquam eorum <sup>26</sup> clandestina consilia efferantur, ut Cæsar ab exercitu intercludatur. [7] „Id esse facile <sup>27</sup>, quod neque legiones <sup>28</sup> audeant absente imperatore ex hibernis egredi, neque imperator sine præsidio <sup>29</sup> ad legiones pervenire possit. [8] Postremo in acie præstare <sup>30</sup> interfici, quam non veterem belli gloriam libertatemque quam a majoribus acceperint recuperare”.

## CAP. II.

### *Carnuții iau inițiativa revoltei*

[1] His rebus agitat<sup>1</sup> profitentur <sup>2</sup> Carnutes se nullum periculum communis salutis causa recusare principesque <sup>3</sup> ex omnibus bellum facturos <sup>4</sup> pollicentur [2] et, quoniam in præsentia <sup>5</sup> obsidibus cavere <sup>6</sup> inter se non

22. **deposcunt**, subînțeles : *nros*.

23. **periculis**, ablativul modului.

24. **In libertatem vindicent**, termen juridic.

25. **rationem habendam esse**, implică un *providendum*... *ut* = a lua măsuri ca.

26. **eorum** = *sua*.

27. **Id esse facile**, Cæsar dezvoltă părerile lui.

28. **legiones**, erau atunci în Gallia zece : I, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV, XV.

29. **præsidio** = escortă.

30. **præstare**, infinitivul lui *præstat*.

## CAPITOLUL II

1. **agitat<sup>1</sup>**, intensivul lui *ago*, *ere* = după ce au discutat cu aprindere.

2. **profitentur**, termen care dă solemnitate declarațiilor Carnuților.

3. **principes (facturos bellum)** = *initium (belli facturos)*.

4. **facturos** subînțeles : *se*. Carnuții erau cei mai dârji apărători ai independenței, cei mai viteji. Intrunirile druizilor se țineau în țara lor. vezi liber VI, cap. XIII, § 10.

5. **in præsentia** = pentru moment

6. **obsidibus cavere** = a da garanție. Se subînțelege : *ne deserantur*.



possint, ne res efferatur <sup>7</sup>, ut jurejurando ac fide <sup>8</sup> sanciat <sup>9</sup> petunt, conlatis militaribus signis <sup>10</sup>, quo more eorum gravissima cærimonia continetur, ne facto initio belli a reliquis deserantur <sup>11</sup>. [3] Tum conlaudatis <sup>12</sup> Carnutibus, dato jurejurando ab omnibus qui aderant, tempore ejus rei <sup>13</sup> constituto ab concilio disceditur.

### CAP. III.

*Măcelăria Romanilor la Cenabum. Răspândirea grabnică a acestei vești.*

[1] Ubi ea dies <sup>1</sup> venit, Carnutes Cotuato et Connetodumno ducibus, desperatis hominibus <sup>2</sup>, Cenabum signo dato concurrunt civesque Romanos, qui negotiandi causa <sup>3</sup> ibi constiterant <sup>4</sup>, in his C. Fufium Citam, honestum <sup>5</sup> equitem Romanum, qui rei frumen-

7. ne res efferatur. Darea ostacilor ar fi trezit bănuiele Romanilor.

8. jure jurando ac fide, headyadă = jurământ de credință solemn.

9. (ut) sanciat <sup>9</sup> depinde de : petunt.

10. conlatis militaribus signis, adunarea steagurilor la un loc era simbolul unităților naționale. Se ținuse un *consilium armatum*, la care participase acei *principes* împreună cu clientela lor și cu toate steagurile pentru solemnitate.

11. ne... deserantur, depinde de *sanciat*; propozițiune finală.

12. conlaudatis, dato, instituto, ablativ absolute îngrămădite, substituind propozițiuni cauzale.

13. ejus rei = semnalul luptei.

### CAPITOLUL III

1. ea dies, feminin după *tempore constituto* = ziua răsvăririi.

2. desperatis = care nu mai au nimic de pierdut; opoziție cu *honestum*, rezervat cetățenilor romani. Cæsar obișnuia să-și insulte dușmanii. Pe Eburon! îi numește : *sclerati*; pe Arverni : *perditi*.

3. negotiandi causa = *mercatores*, negustori, cari aduc cu ei mărfuri și vești noul. Uneori cumpără prada de războiu. Au prăvăli lângă tabără

Altă categorie sunt *negotiatores*, oameni de afaceri, de obicei cavaleri; împrumută orașele cu bani. Din cauza extinderii negoțului, zeul *Mercurius* era adorat în Gallia.

4. constiterant = se așează cu locuințe stabile.

5. honestus = *honorabilis*,

tariæ <sup>6</sup> jussu <sup>7</sup> Cæsaris præerat, interficiunt bonaque eorum diripiunt. [2] Celeriter ad omnes Galliæ civitates fama perfertur. Nam ubi quæ major atque inlustrior incidit <sup>8</sup> res, clamore per agros regionesque <sup>9</sup> significant <sup>10</sup>, hunc alii deinceps excipiunt et proximis tradunt, ut tum accidit. [3] Nam quæ <sup>11</sup> Cenabi oriente sole gesta essent ante primam confectam vigiliam <sup>12</sup> in finibus Arvernorum <sup>13</sup> audita sunt, quod spatium est milium passuum <sup>14</sup> circiter centum LX.

## CAP. IV.

*Vercingetorix agitã o parte a Galliei, care-l recunoaște șef.*

[1] Simili ratione <sup>1</sup> ibi <sup>2</sup> Vercingetorix, Celtilli <sup>3</sup> filius, Arvernus, summæ potentiaæ adulescens, cujus pater

6. *rel frumentariæ, frumentum* = grãul e hrana de bazã a soldașilor. Cæsar se îngrijește sã nu lipseascã trapei. Grãul era dat Romanilor ori gratuit ori pe bani, și dus în anumite centre. Uneori se aprovizionau cu forța. Detașamentul care-l rechiziționa era compus dintr'o legiune, uneori chiar din trei legiuni.

7. *jussu*, substantiv verbal întrebuințat numai la ablativ. Tot așa avem: *coactu*, *concessu*, *interitu*, *interventu*, *injussu*.

8. *incedit*, pectectul, care aratã cã acțiunea se repetã și e anterioarã verbului din propozițiunea principalã.

9. *regiones* = mari întinderi de pãmânt (geografic) *agros regionesque*, hendyadã

10. *significant* = dau de veste.

11. *quæ* = fapte care... Urmeazã conjunctivul cu înțeles concesiv.

12. *ante primam vigiliam* cam pe la ora 8—9 seara. Noaptea cuprinsã între apusul și rãsãritul soarelui avea 4 vegheri (*vigiliae*).

Fiecare era de 3 ore, mai lungi iarna și mai scurte vara. Miezul nopții arãta sfârșitul veghei a II.

13. *Arverni*, unul dintre popoarele vileze ale Galliei, locuia în Auvergne. La Nord aveau hotar comun cu Biturigii. În sec. II a. Ch. au avut un stat puternic. În 80 Celtillus, tatãl lui Vercingetorix încearcã sã-l relacã, dar e ucis.

14. *passus* = pas, unitate de mãsurã = 0,75 m. Se întrebuința cel dublu 1.50 m. CLX = 240 km. aproximativ.

## CAPITOLUL IV

1. *simili ratione* = urmând exemplul Carnutilor.

2. *ibi* = în *Arvernis*.

3. *Celtillus* e cel mai necunoscut dintre șefii galli. Știm despre el numai atãt cât ne spune Cæsar. Domnia lui e un episod de mãrire și unire a neamurilor gallice, cuprins între invazia Cimbrilor și apãsarea romanã din timpul lui Cæsar.

principatum Galliæ <sup>4</sup> totius obtinuerat et ob eam causam, quod regnum appetebat, ab civitate <sup>5</sup> erat interfectus, convocatis suis clientibus facile incendit <sup>6</sup>. [2] Cognito ejus consilio ad arma concurritur. Prohibetur <sup>7</sup> ab Gobannitione, patruo suo <sup>8</sup>, reliquisque principibus, qui hanc temptandam fortunam <sup>9</sup> non existimabant; expellitur ex oppido Gergovia; [3] non desistit <sup>10</sup> tamen atque in agris habet dilectum egentium ac perditorum. Hac coacta manu quoscumque adit ex civitate <sup>11</sup> ad suam sententiam perducit; [4] hortatur ut communis libertatis causa arma capiant, magnisque coactis copiis adversarios suos <sup>12</sup>, a quibus paulo ante erat ejectus, expellit ex civitate. Rex ab suis <sup>13</sup> appellatur. [5.] Dimittit quoqueversus <sup>14</sup> legationes; obtestatur ut in fide <sup>15</sup> maneat. [6] Celeriter sibi Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos, Turonos, Aulercos, Lemovices, Andos <sup>16</sup> reliquosque omnes qui Oceanum attingunt adjungit; omnium consensu ad eum defertur imperium <sup>17</sup>. [7] Qua oblata potestate omnibus his civitatibus obsides imperat, certum numerum militum ad se celeriter adduci jubet, [8] armorum quantum quæque civitas domi quodque ante tempus efficiat <sup>18</sup> constituit; in primis equitatus

4. Galliæ e luat în sens restrâns.

5. ab civitate, în alt loc : publico consilio.

6. incendit, subînţeles eos. Omissionea complementului.

7. prohibetur, e luat absolut = i se face opoziţie.

8. patruo suo, deosebire de părerii politice erau chiar în sânul aceleiaşi familii. Vezi liber VI, cap. II : *pæne etiam in singulis domibus factiones sunt*.

9. temptandam fortunam, se găseşte şi în alte locuri, dar fără hanc = de acest fel.

10. desistit, e singurul caz când Cæsar îl întrebuintează absolut. atque arată o separaţie şi o graţie = ba încă...

11. quoscumque adit ex civitate = pe toţi compatrioţii, pe care-i întâlneşte.

12. adversarios suos = nobilii

13. ab suis = de partizanii săi.

14. quoqueversus = în toate direcţiile.

15. In fide = credincioşi jurământului dat. Omissionea subiectului şi a complementului dau o înţeleasă povestirii dramatice.

16. Andos, după declinarea II. Cæsar esită între declinarea II şi III pentru numele gallice.

17. imperium = comanda supremă.

18. efficiat = trebuie să fabricice

studet. [9] *Summæ diligentiae summam imperii severitatem addit; magnitudine supplicii dubitantes cogit.* [10] *Nam majore commisso delicto* <sup>19</sup> *igni atque omnibus tormentis necat* <sup>20</sup>, *leviorem* <sup>21</sup> *de causa auribus desectis aut singulis effossis oculis* <sup>22</sup> *domum remittit, ut sint reliquis documento* <sup>23</sup> *et magnitudine poenae perterreant alios.*

## CAP. V XIII

Influența lui Vercingetorix e puternică. Neamurile gallice se unesc; întâi Biturgii se unesc cu Arvernii. Căsar înțelege că trebuie să apere Provincia, apoi ca să intimideze pe Galli atacă *Cenabum* și-l jefuește. *Noviodunum* renunță să mai lupte cu Căsar și trimete o delegație să se predea. Când văd pe Vercingetorix venind în ajutorul lor, își încearcă iar norocul. Se dă o luptă cu cavaleria lui Vercingetorix. Romanii sunt biruitori. *Noviodunum* se predă. Căsar pleacă la *Avaricum*. Aceste evenimente nenorocite pun pe gânduri pe Vercingetorix care chiamă pe reprezentanții neamurilor Galliei și îi informează despre un nou plan de luptă.

## CAP. XIV.

*Adunarea Gallilor. Discursul lui Vercingetorix. Planul nou de luptă.*

[1] *Vercingetorix tot continuis incommodis* <sup>1</sup> *Vellau-noduni, Cenabi, Novioduni acceptis suos* <sup>2</sup> *ad concilium convocat.* [2] *Docet* <sup>3</sup> *longe alia ratione esse bellum gerendum atque antea gestum sit. „Omnibus modis*

19. *majore commisso delicto = si quis majus commisit delictum.*

20. *necat, subînțeles eos qui delictum commiserant.*

21. *leviori de causa*, aci comparativul se traduce printr'o pozițiune condițională.

22. *singulis oculis defossis = cu un ochiu scos.*

23. *documento = dativus finalis.*

## CAPITOLUL XIV

1. *incommodis = înfrângerii.*

2. *suos = șefii, cari erau în jurul lui.*

3. *docet.* Discursurile lui Vercingetorix sunt redade de Căsar după informațiunile culese dela fugari și prizonieri. Majoritatea sunt în stil indirect. Forma clasică poate să nu aparțină lui Căsar, fiindcă Vercingetorix învățase arta vorbirii în școala druiților.

huic rei<sup>4</sup> studendum, ut pabulatione et comœatu Romani prohibeantur. [3] Id esse facile, quod equitatu ipsi abundant et quod anni tempore<sup>5</sup> sublevantur. [4] Pabulum secari non posse; necessario dispersos hostes ex ædificiis petere<sup>6</sup>: hos omnes<sup>7</sup> cotidie ab equitibus deleri posse. [5] Præterea salutis causa<sup>8</sup> rei familiaris commoda negligenda; vicos<sup>9</sup> atque ædificia incendi oportere hoc spatium ab via<sup>10</sup> quoqueversus, quo pabulandi causa adire posse videantur. [6] Harum ipsis rerum<sup>11</sup> copiam suppetere, quod, quorum in finibus bellum geratur, eorum opibus sublevantur; [7] Romanos aut inopiam non laturus aut magno cum periculo longius ab castris processuros: [8] neque interesse<sup>12</sup>, ipsosne interficiant impedimentisne<sup>13</sup> exuant<sup>14</sup>, quibus amissis bellum geri non possit. [9] Præterea oppida incendi oportere, quæ non munitione et loci natura ab omni sint periculo tuta, ne suis<sup>15</sup> sint ad detrectandam mili-

4. huic rei = ut prohibeantur.

5. anni tempore sublevantur = sunt ajutați de anotimp. Era pela sfârșitul iernii. Încă nu răsărise grâul și fânețele nu se puteau cosi. Eroismul lui Vercingetorix se vede și din curajul, cu care începe războiul, fără să aștepte sosirea primăverii, când se reluau ostilitățile de obicei.

6. necessario petere = sunt nevoiți să le ia. Ex ædificiis; ædificium este: 1. o clădire mare înconjurată de pădure, pentru stăpânul nobil; 2. ferme în care se adăpostesc cultivatorii, vitele și recolta. Locuitorii pânneau pe soldații veniți după nutreț și-i omorau. Romanii luaseră obiceiul să le incendieze. Era ușor să le distrugă fiind făcute din scânduri ori gard de nuele, și acoperite cu paie. Agi ædificiis = conac.

7. hos omnes = detașamente romane pentru strâns fân.

8. salutis causa = mântuirea comună, în opoziție cu rei familiaris commoda.

9. vicos, un vicus este cea mai mică diviziune a unei civitas = un cătun, un sat. Uneori sunt mari, se puteau adăposti trupe romane numai într-o parte a satului. Ele nu au fortificație. Helveții aveau 400 vici.

10. ab via... quo = din drumul pe care-l va urma Cæsar.

11. rerum = pabulationes et comœatus.

12. Interesse = nu e nici o diferență. Singurul caz când e întrebuițat la Cæsar cu acest înțeles.

13. ipsosne.... impedimentisne, acest ne întrebuițat în a II pozițiune a întrebărei duble nu e clasic.

14. exuant. Vercingetorix zice că atunci când Romanii vor fi departe de tabăra lor, va putea să omoare pe cei ce strâng fânul ori să pună mâna pe bagajul lor din tabără.

15. suis, e vorba de proprii săi soldați.

tiam receptacula neu Romanis proposita ad <sup>16</sup> copiam commeatus prædamque tollendam. [10] Hæc si gravia aut acerba videantur, multo illa gravius æstimari debere, liberos, conjuges in servitutem abstrahi, ipsos interfici; quæ sit necesse accidere victis <sup>17</sup>’.

## CAP. XV XXI

Vercingetorix, increzător în pulele sale, atacă lângă Avaricum pe soldații lui Cæsar, care veniseră să ridice fânul. Din această cauză armata lui Cæsar e stânjenită și pe deasupra o mai duce greu și cu hrana. Toată alimentația constă din grâu; carne mănâncă numai atunci când reușesc să cumpere vite din satele vecine. Cæsar înțelege că entuziasmul trupei scade când e rău hrănită și îi întreabă dacă nu e mai bine să renunțe la această campanie.

Veteranii sunt devotați șefului lor și consideră ca o rușine renunțarea la o izbândă sigură. Vor suferi orice numai să birue pe Galli. În acest timp Vercingetorix alege un loc înalt pentru tabără, iar bagajele le ascunde în pădurea apropiată. Deși Cæsar e aproape de el, nu dă lupta și nici Vercingetorix nu socotește momentul potrivit ca să ia ofensiva.

De aceea unii îl cred vândut lui Cæsar pentru că și-a mutat tabăra mai aproape de Romani. Atunci Vercingetorix într’un discurs de un dar convingător arată șefilor Gallilor că ei l-au chemat în mijlocul lor, că a lucrat așa cum înțelege el că e în interesul Gallilor. Aduce chiar ca martori niște prizonieri romani, cari fuseseră băluți și învățați de el să spună că armata romană e distrusă de foame și că se retrage. Deci fără vărsare de sânge distrusese un dușman periculos. Atunci mulțimea Gallilor îl aclamă pe Vercingetorix ca cel mai viteaz șef al lor.

## CAP. XXII.

*Apărarea locuitorilor din Avaricum*

[1] Singulari militum nostrorum virtuti consilia cujusque modi Gallorum occurrebant <sup>1</sup>, ut <sup>2</sup> est summæ genus <sup>3</sup> sollertiæ <sup>4</sup> atque ad omnia imitanda et efficienda quæ ab quoque traduntur <sup>5</sup> aptissimum. [2] Nam et

16. **ad**=oferite ca.

17. **victis**=propozițiune condițională=*si victi sint*.

2. **ut est**, propoziție explicativă =pentru că.

3. **genus**=rasă.

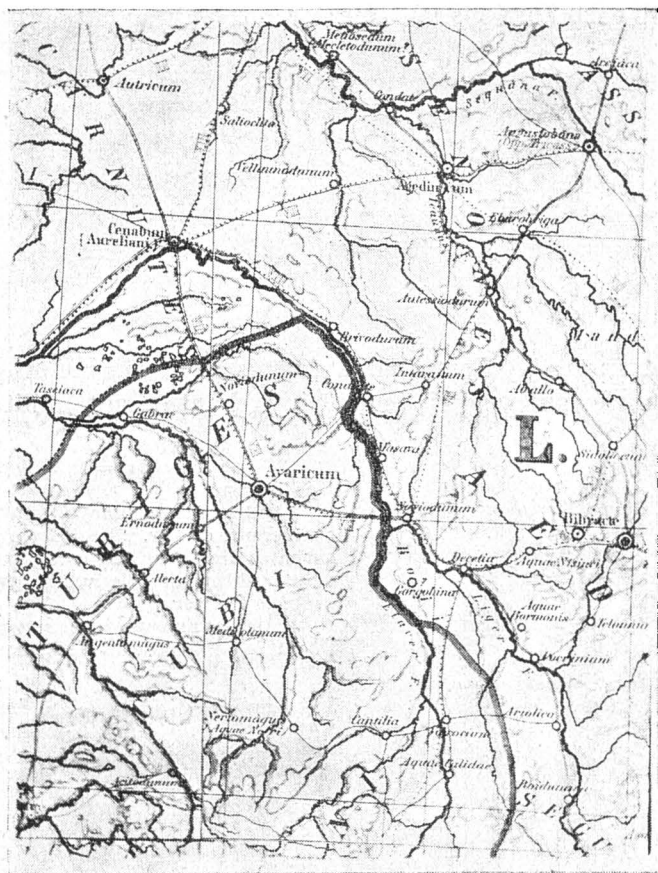
4. **sollertiæ**=dibăcie, iscusință; genitivul calității.

1. **occurrebant virtuti**=se opuneau, se împotriveau.

5. **quæ ab quoque traduntur**=tot ce învață dela altul.

## CAPITOLUL XXII

laqueis <sup>6</sup> falces <sup>7</sup> avertabant, quas, cum destinaverant <sup>8</sup>, tormentis <sup>9</sup> introrsus reducebant <sup>10</sup>, et aggerem <sup>11</sup> cuni-



### Luplele dela Avaricum.

6. laqueis, = lațuri; complement circumstanțial de instrument.

7. falces murales sau numai falces = cârlig de fier cu o coadă mare, care se mișca cu sfori sau pârghii ca berbecul. Căsar le întrebuința la asediu, ca să scoată pietrele din zid, alte ori ca să frângă catargurile corăbiilor.

8. cum destinaverant, itera-

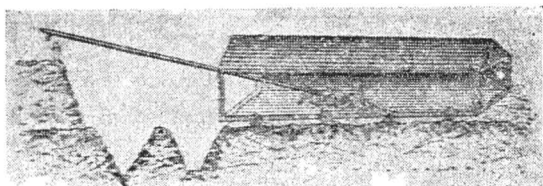
tiv = ori de câte ori le apucau bine.

9. tormentis = mașini sau butuci cilindrici în jurul cărora se răsuceau (*torquere*), odgoanele, cu care au apucat.

10. introrsus reducebant: le introduceau în interiorul orașului.

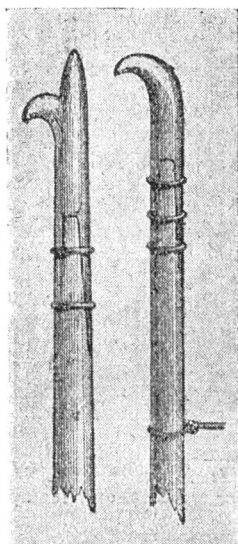
11. aggerem; parapet făcut din crengi acoperite cu pământ.

culis <sup>12</sup> subtrahebant <sup>13</sup>, eo scientius quod apud eos magna sunt ferrariae <sup>14</sup> atque omne genus cuniculorum notum atque usitatum est. [3] Totum autem murum <sup>15</sup> ex omni parte turribus contabulaverant <sup>16</sup> atque has coriis <sup>17</sup>



*Vinea cu fals*

intexerant. [4] Tum crebris diurnis nocturnisque eruptionibus aut aggeri ignem inferebant <sup>18</sup> aut milites



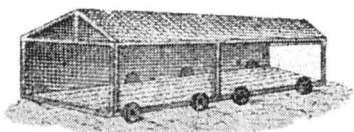
*Falces murales.*

12. *cuniculis* = mine, galerii săpate pe dedesubt pentru a distruge terasa.

13. *subtrahebant* = o doborau pe dedesubt.

14. *ferrariae*, regiune bogată în minereuri de fier. Și azi departamentul din Cher, care corespunde țării Biturigilor, e vestit prin minele de fier.

15. *totum murum*, nu se rapoartă decât la partea atacată de Romani.



*Vinea.*

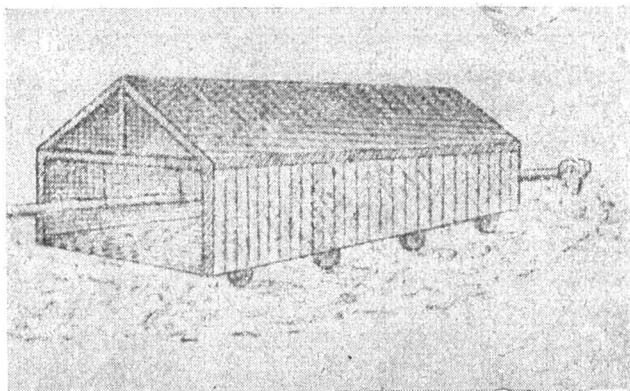
16. *turribus contabulaverant* = contabulatis turribus instruxerant.

17. *coriis* = cu piei, pentru a împiedica să le dea foc.

18. *ignem inferebant* = le dau foc. Gallii ca să distrugă terasele, le dau foc fiindcă erau făcute din lemn. Alte ori aruncau ulei și apă fiartă la cei ce lucrau la întărituri.



occupatos in opere <sup>19</sup> adoriebantur et nostrarum turrium altitudinem, quantum <sup>20</sup> has cotidianus agger <sup>21</sup> expresserat <sup>22</sup>, [5] commissis suarum turrium malis <sup>23</sup> adæqua-



*Vinea cu aries.*

bant <sup>24</sup> et apertos cuniculos <sup>25</sup> præusta et præacuta materia et pice fervefacta et maximi ponderis saxis morabantur mœnibusque adpropinquare prohibebant..

## CAP. XXIII.

### *Felul cum Gallii construesc zidurile.*

[1] Muri autem omnes Gallici hac fere <sup>1</sup> forma <sup>2</sup> sunt. Trabes directæ perpetuæ in longitudinem, paribus inter-

19. in opere, ablativ de timp = în timpul lucrării

20. quantum = în măsura în care, proporțional.

21. cotidianus agger = bucată de terasă lucrată în fiecare zi.

22. expresserat, termen tehnic : înălța.

23. commissis..... malis = bârne verticale unite între ele prin altele orizontale, formau un nou etaj. Așa își înălțau Gallii meterezul.

24. adæquabant nostrarum tur-

rium altitudinem = ajungeau la înălțimea turnurilor noastre (romane).

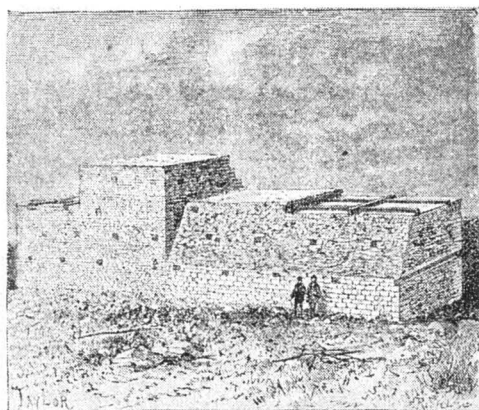
25. apertos cuniculos, Gallii săpată contramane pentru a da de galeriile romane.

## CAPITOLUL XXIII

1. fere = în general, de obicei.

2. hæc... forma sunt, zidurile Gallilor erau compuse din grinzi puse pe pământ perpendicular pe

vallis distantes inter se binos pedes, in solo conlocantur. [2] Hæ revinciuntur introrsus<sup>3</sup> et multo aggere vestiuntur; ea autem quæ diximus intervalla<sup>4</sup> grandibus in fronte saxis<sup>5</sup> effarciuntur<sup>6</sup>. [3] His<sup>7</sup> conlocatis



*Galic făcut din grinzi.*

et coagmentatis<sup>8</sup> alius insuper ordo additur, ut idem illud intervallum servetur neque inter se contingent trabes, sed paribus intermissæ spatiis singulæ singulis saxis interjectis arte contineantur. [4] Sic deinceps omne opus contexitur, dum justa<sup>9</sup> muri altitudo

direcția zidului, fără întrerupere = *perpetuæ in longitudinem*.

3. *revinciuntur introrsus*, aceste bârne perpendiculare sunt legate între ele prin altele transversale. Acestea sunt introduse în zid nu pe fața exterioră, ci din partea interioară a orașului. Sunt acoperite cu pământ: *multo aggere* și folosesc nu numai la întărirea zidului, ci permit să te urci pe ele până sus.

4. *ea intervalla* = erau de 2 picioare = 0,60 m.

5. *grandibus in fronte saxis*, pe fața zidului care venea spre bușman se vedeau blocuri mari de platră alternând cu căpătâiele dărnelor.

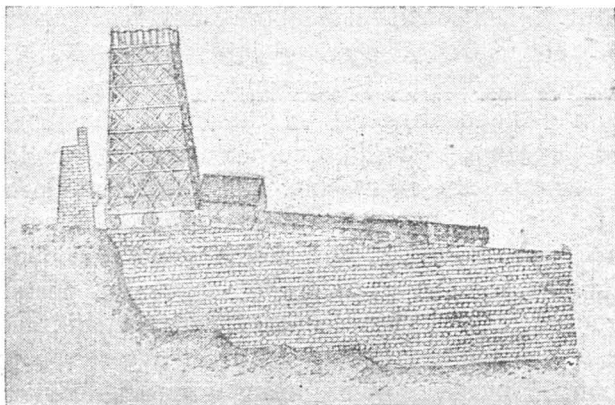
6. *effarciuntur* = se umple cu pământ bătut cu maiul.

7. *his*, nu se raportează numai la *saxis*, ci la tot materialul din stratul I.

8. *coagmentatis*, după ce s'a bătut bine, *alius insuper ordo* vine peste el, este stratul a II-a. Atunci grinziile perpendiculare pe zid, *trabes dereclæ* sunt separate printr'un interval de 2 picioare, *ut idem intervallum servetur*, dar nu se așează bârnele din rândul II peste cele din rândul I (*neque se contingent trabes*) ci se reazemă pe pietrele care umple aceste intervale și sunt bine legate, *et arte contineantur*.

9. *justa* = normală.

expleatur. [5] Hoc cum in speciem varietatemque<sup>10</sup> opus deforme<sup>11</sup> non est alternis trabibus ac saxis<sup>12</sup>, quæ rectis lineis<sup>13</sup> suos ordines servant, tum ad utilitatem et defensionem urbium summam habet oportunitatem<sup>14</sup>, quod et ab incendio lapis et ab ariete<sup>15</sup>



*Terasă construită pentru apropierea mașinilor de războiu de zidul dușman.*

materia<sup>16</sup> defendit, quæ perpetuis<sup>17</sup> trabibus pedes quadragenos<sup>18</sup> plerumque<sup>19</sup> introrsus revincta neque perrumpi<sup>20</sup> neque distrahi<sup>21</sup> potest.

10. *in speciem varietatemque*, henydă în ceea ce privește aspectul exterior și în ceea ce privește rezultatul obținut prin alternarea pietrei și a bânelor.

11. *deforme* = nu e neplăcut la vedere.

12. *alternis trabibus ac saxis*, ablativ absolut.

13. *rectis lineis* = în linie dreaptă

14. *oportunitatem* = *aptam et commodam structuram*.

15. *ariete*. Berbecul se compune dintr'un drug de lemn terminat cu un capăt de fier, uneori semănând cu capul de berbec. — Se mișcă cu o pârghie, era adăpostit într'o baracă (*vinea*). Primele lovituri de berbec anunțau asediul.

Cei ce se predau dela primele lovituri o făceau de frică. Ei nu beneficiau de legile capitulative în vigoare. Căsar nu prea întrebuițează berbecul. Expresiunea însă e întrebuițată la asediu.

16. *materia*, elasticitatea lemnului scădea puterea loviturii berbecului.

17. *perpetuis trabibus*, e vorba de bârnele transversale.

18. *pedes quadragenos*, grinzile perpendiculare trebuiau să aibă aceeași lungime, cele transversale, nu.

19. *plerumque* = de cele mai multe ori, de obicei.

20. *perrumpi* = să fie sfărâmate.

21. *distrahi* = să fie smulse.

## CAP. XXIV.

*Asediații dau foc întăriturilor lui Căsar.*

[1] His tot rebus<sup>1</sup> impedita oppugnatione milites, cum<sup>2</sup> toto tempore frigore et adsiduis imbribus tardarentur, tamen continenti<sup>3</sup> labore omnia hæc superaverunt et diebus XXV aggerem<sup>4</sup> latum pedes CCCXXX, altum pedes LXXX extruxerunt. [2] Cum is murum hostium pæne contingeret, et Căsar ad opus consuetudine<sup>5</sup> excubaret<sup>6</sup> militesque hortaretur ne quod omnino tempus ab opere intermitteretur, paulo ante tertiam vigiliam<sup>7</sup> est animadversum fumare aggerem, quem cuniculo<sup>8</sup> hostes succenderant<sup>9</sup>, [3] eodemque tempore<sup>10</sup> toto muro clamore sublato duabus portis ab utroque latere turrium<sup>11</sup> eruptio fiebat: [4] alii faces<sup>12</sup> atque aridam materiam<sup>13</sup> de muro in aggerem eminus jaciebant<sup>14</sup>, picem reliquasque res quibus ignis excitari potest fundebant<sup>15</sup>, ut quo primum occurreretur aut

## CAPITOLUL XXIV

1. **rebus**=obstacole.

2. **cum**, concesiv=cu toate că.

3. **continenti**=neîntreruptă.

4. **aggerem latum pedes**=terasă de apropiere făcută din crângi și acoperită cu pământ.

5. **consuetudine (sua)**, ablativ adverbial. Căsar întrebuințează de obicei ablativul singur, mai rar cu *ex*.

6. **excubaret**=stetea de veghe. *Excubitores*=care fac de pază. Hirtius le spune: *vigiles castrorum*. *Excubare* se zice când faci de gardă afară din tabără. Termenul *excubiæ* înseamnă și pază de zi și de noapte. *Vigiliæ*=numai pază de noapte.

7. **vigillam**. Noaptea e împărțită în 4 *vigiliæ*, variind după notimp. *Paulo ante tertiam vigi-*

*liam*=puțin înainte de ora 12. La miezul nopții începe veghea a III-a.

8. **cuniculo**=o contramină făcută de Galli.

9. **succenderant**=a aprinde pe dedesubt.

10. **eodem tempore**, urmează alte 4 ablativ deosebite ca înțeles care dau multă vioiciune stilului. Aceasta se întâlnește des la Căsar

11. **ab utroque latere turrium**, nu poate fi aici vorba decât de turnurile de pe terasă.

12. **faces**=torțe de lemn rășinos.

13. **aridam materiam**=lemn uscat. Numai acest înțeles are la Căsar; *lignum*=bucată de lemn de anumite dimensiuni.

14. **jacere**=a arunca cu mâinile.

15. **fundere**=a arunca cu mâini.

cui rei ferretur auxilium vix ratio iniri posset <sup>16</sup>. [5] Tamen, quod instituto <sup>17</sup> Cæsaris semper duæ legiones pro castris excubabant pluresque <sup>18</sup> partitis temporibus <sup>19</sup> erant in opere, celeriter factum est ut alii eruptionibus resisterent, alii turres reducerent <sup>20</sup> aggeremque inter-scinderent <sup>21</sup>, omnis vero ex castris <sup>22</sup> multitudo ad restinguendum <sup>23</sup> concurreret.

## CAP. XXV

*Gallii se împotrivesc cu vitejie, dar sunt respinși.*

[1] Cum in omnibus locis consumpta jam reliqua parte noctis <sup>1</sup> pugnaretur <sup>2</sup> semperque hostibus spes victoriae redintegraretur, eo magis quod deustos pluteos <sup>3</sup> turrium <sup>4</sup> videbant nec facile adire <sup>5</sup> apertos <sup>6</sup> ad auxiliandum animadvertabant, semperque ipsi <sup>7</sup> recen-

16. **vix ratio iniri posset** = de abia se putea hotări. *Ratio* = *consilium*.

17. **instituto Cæsaris** = după tactica... *instituto suo* = ablativ de cauză. După *instituto* găsim posesivul sau un genitiv.

18. **pluresque** = un număr mai mare de două legiuni.

19. **partitis temporibus** = se schimbau la răstimpuri egale; *partitis* întrebuințat la pasiv e foarte frecvent la Cæsar.

20. **reducerent**; *turrim* *reducere* = a retrage din fața dușmanului.

21. **interseinderent** = să stingă prăbușind terasa.

22. **ex castris** subînțeles: *concurrerent*.

23. **ad restinguendum** (*aggerem*) Aci e fără complement.

## CAPITOLUL XXV

1. **consumpta parte noctis**, se explică prin *tertia vigilia*.

2. **pugnaretur**, impersonal, pentru că se consideră acțiunea în sine, nu și cine o face.

3. **pluteos turrium**, un fel de plasă de nucle, mobilă pe 3 roate, în dosul căreia se ascundea soldatul pentru a împiedica pe dușman să se apropie de turn.

4. **turris** = turn de lemn cu mai multe etaje = *tabulamenta*. Erau de două feluri: 1. turnuri de observare, din lemn, de ambele părți ale porții; 2. turnuri de atac, mobile pe roți, care se apropiau de zidul dușmanilor. Din ele se aruncau pe ferestruici proiectile și așa goleau zidul de apărători.

5. **nec facile adire animadvertabant** = *et animadvertabant non facile adire*.

6. **apertos** e subiectul lui *adire* = Romanii, cari nu mai erau apărați de *plutei*.

7. **ipsi** = *Galli*.

tes defessis succederent omnemque Galliae salutem in illo vestigio temporis<sup>8</sup> positam arbitrarentur, accidit inspectantibus nobis quod dignum memoria visum<sup>9</sup> prætereundum non existimavimus. [2] Quidam ante portam oppidi Gallus per manus<sup>10</sup> sebi ac picis traditas glebas<sup>11</sup> in ignem e regione<sup>12</sup> turris projiciebat: scorpione<sup>13</sup> ab latere dextro trajectus exanimatusque<sup>14</sup> concidit. [3] Hunc ex proximis unus jacentem transgressus eodem illò munere fungebatur; eadem ratione ictu scorpionis exanimato alteri successit tertius et tertio quartus, [4] nec prius ille est a propugnatoribus vacuus relictus locus quam restincto aggere atque omni ex parte<sup>1</sup> summotis hostibus finis est pugnandi factus.

## CAP. XXVI.

### *Eroismul femeilor gallice.*

[1] Omnia experti Galli, quod res nulla successerat, postero die consilium ceperunt<sup>1</sup> ex oppido profugere<sup>2</sup>,

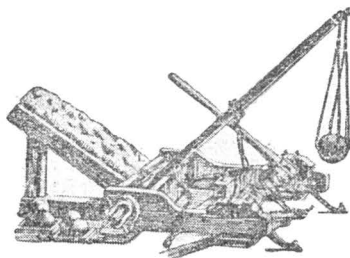
8. in illo vestigio temporis = chiar în acel moment.

9. visum = cum visum esset.

13. scorpione = mașină de războiu pentru a arunca grinzi prevăzute cu fiare la capăt. Un fel de *catapulta*. *Scorpio* mai era și altă mașină, care arunca pietre, lucrată pe principii diferite. În general mașinile se numesc: *tormenta* pentru că se bazează pe un principiu de răscucirea unei coade și slobozirea ei, ceea ce dădea o viteză mai mare.

14. exanimatus = scos din luptă.

15. omni ex parte, opus lui *omnibus locis*.



*Scorpio.*

10. per manus = din mână în mână.

11. sebi ac picis glebas = genitivul materiei, rar la Căesar.

12. e regione = din fața, din direcția. *Regio* în legătură cu *rego*.

## CAPITOLUL XXVI

1. consilium ceperunt, cu indicativul = hotărâre sigură.

2. profugere, cu infinitivul, în alte locuri *profugiendi* cu genitivul gerunziului. Trebuie să fie o nuanță de înțeles între aceste două construcții.

hortante et jubente Vercingetorige. [2] Id silentio noctis conati<sup>3</sup> non magna jactura<sup>4</sup> suorum sese effecturos sperabant, propterea quod neque longe ab oppido<sup>5</sup> castra Vercingetorigis aberant, et palus, quæ perpetua<sup>6</sup> intercedebat, Romanos ad insequendum tardabat<sup>7</sup>. [3] Jamque hæc facere noctu apparabant, cum matres familiæ repente in publicum<sup>8</sup> procurrerunt, flentesque projectæ ad pedes suorum omnibus precibus petierunt ne se et communes liberos hostibus ad supplicium dederent, quos<sup>9</sup> ad capiendam fugam naturæ et virium infirmitas impediret<sup>10</sup>. [4] Ubi eos in sententia perstare viderunt, quod plerumque in summo periculo timor misericordiam non recipit<sup>11</sup>, conclamare et significare<sup>12</sup> de fuga Romanis cœperunt. [5] Quo timore<sup>13</sup> perterriti Galli, ne ab equitatu Romanorum viæ præoccuparentur<sup>14</sup>, consilio destiterunt.

## CAP. XXVII.

*Cæsar dă atacul.*

[1] Postero die Cæsar, promotâ turri<sup>1</sup> directisque<sup>2</sup> operibus<sup>3</sup> quæ facere instituerat, magno coorto imbre

3. conati = *si conati essent*.

4. magna jactura = pierderi, ablativul modului.

5. neque longe ab oppido. Vercingetorigis se apropiase de oraş.

6. palus quæ perpetua... ordinea cuvintelor pune în valoare importanţa acestei bălţi, fără întreprerere, bună pentru apărare.

7. ad insequendum tardabat. Intrebuiţarea lui *ad* după substantive sau verbe, care înseamnă piedică.

8. in publicum = pe străzi şi în pieţe.

9. quos se referă la *mulieres* şi *liberos*.

10. ad fugam impediret, vezi nota 7.

11. non recipit, e singurul exemplu de loc comun la Cæsar.

12. significare, arată consecinţa lui *conclamare* = prin strigăte disperate vesteau pe Romani.

13. quo timore = *cujus rei timore*.

14. ne præoccuparentur, depinde de substantivul *timore*.

## CAPITOLUL XXVII

1. promotâ turri, *turres* aţere, promovere = a apropia tårnul.

2. directis = fiind impinse spre oraş.

3. operibus = lucrări de terasament.

non inutilem hanc ad capiendum consilium tempestatem <sup>4</sup> arbitratus est, quod paulo incautius custodias <sup>5</sup> in muro dispositas videbat, suosque languidius in opere versari <sup>6</sup> jussit et quid fieri vellet ostendit. [2] Legionibus intra castra vineasque <sup>7</sup> in occulto <sup>8</sup> expeditis <sup>9</sup>, cohortatus ut aliquando <sup>10</sup> pro tantis laboribus fructum victoriae perciperent, iis qui primi murum ascendissent praemia proposuit militibusque signum dedit. [3] Illi subito ex omnibus partibus evolaverunt murumque celeriter compleverunt <sup>11</sup>.

## CAP. XXVIII

*Cucerirea oraşului Avaricum.*

[1] Hostes, re nova <sup>1</sup> perterriti, muro turribusque dejecti <sup>2</sup> in foro ac locis patentioribus cuneatim <sup>3</sup> constituerunt, hoc animo ut, si qua ex parte obviam contra <sup>4</sup> veniretur, acie instructa depugnarent <sup>5</sup>. [2] Ubi neminem in aequum locum <sup>6</sup> sese demittere, sed toto undique

4. *tempestatem* = *occasionem*.

5. *custodias* = sentinele ca şi *custodes*.

6. *languidius versari* = păreau fără tragere de inimă.

7. *Intra castra vineasque* = *intra vineas*. *Vineæ*. sunt barăci de lemn ușor acoperite cu plasă de nuele aproximativ de 5 m. Se numește *vinea* pentru că seamănă cu o boltă de viță. În timpul asediului vineele stau departe, apoi pornesc în șir una după alta, perpendicular pe zid: *vineas agere*. Alte ori sunt două șiruri: *intra vineas*. Ele protejau pe soldații care asediau și comunicau cu cei din turn.

8. *in occulto* = nevăzut de dușmani.

9. *expeditis* = pregătiți de luptă. Construcția *expeditis legionibus cohortatus* este construcție eliptică.

10. *aliquando* = în sfârșit

11. *murumque compleverunt* = năvăliră.

## CAPITOLUL XXVIII.

1. *re nova perterriti*, un fapt nou și neașteptat: au văzut pe Romani pe zidurile lor.

2. *dejecti*, arată consecința lui *perterriti* = dați jos de pe zid.

3. *cuneatim* = în masă compactă. Primul înțeles e în formă de triunghi. Aci înseamnă grupați la un loc. Acest cuvânt se întrebuințează rar.

4. *obviam contra*, *contra* întărește pe *obviam*, care nu cuprinde în sine nici o idee de ostilitate.

5. *depugnarent* = să lupte pe vieață și pe moarte

6. *in aequum locum sese demittere* = a se scobori în loc șes.



muro circumfundi <sup>7</sup> viderunt, veriti ne omnino spes fugæ tolleretur, abjectis armis ultimas oppidi partes continenti impetu <sup>8</sup> petiverunt, [3] parsque <sup>9</sup> ibi, cum angusto exitu <sup>10</sup> portarum se ipsi premerent, a militibus <sup>11</sup>, pars jam egressa portis ab equitibus est interfecta. [4] Nec fuit quisquam qui prædæ studeret <sup>12</sup>. Sic et Cenabensi cæde <sup>13</sup> et labore operis <sup>14</sup> incitati non <sup>15</sup> ætate confectis, non mulieribus, non infantibus pepercunt. [5] Denique <sup>16</sup> ex omni numero, qui fuit circiter milium XL, vix DCCC, qui primo clamore audito <sup>17</sup> se ex oppido ejecerunt, incolumes ad Vercingetorigem pervenerunt. [6] Quos ille multa jam nocte <sup>18</sup> silentio sic ex fuga excepit <sup>19</sup>, veritus ne <sup>20</sup> qua in castris ex eorum concursu <sup>21</sup> et misericordia vulgi seditio oreretur, ut <sup>22</sup> procul in via <sup>23</sup> dispositis familiaribus suis principibusque civitatum disparandos <sup>24</sup> deducendosque ad suos curaret, quæ cuique civitati <sup>25</sup> pars castrorum ab initio obvenerat.

7. circumfundi, subînțeleles *omnes Romanos*.

8. continenti impetu = dintr'o săritură.

9. pars..... pars, se construște cu singular; *partim-partim* se construște cu verbul la plural la Cæsar.

10. angusto exitu, ablativ absolut substituind o propozițiune cauzală.

11. a militibus = infanteriști.

12. qui studerent, consecutiv

13. Cenabensi cæde, menționat în liber VII, cap. XVII.

14. operis = lucrările asediului.

15. non... non... non, repetiție care arată îndârjirea Romanilor.

16. denique = ca să încheiu.

17. clamore audito = strigătele scoase de Romani.

18. multa nocte = până noaptea târziu. Vezi liber I, cap. XXII,

19. ex fuga excepit = opri pe fugari din drum.

20. ne oreretur depinde de *veritus*.

21. eorum concursus = sosirea lor în masă.

22. ut..... curaret, depinde de *excepit*.

23. procul in via = departe de tabără, în drum spre Avaricum.

24. disparandos deducendosque = îi izolează și îi conduse separat. *Disparo*, cuvânt care se întâlnește rar la Cicero.

25. quæ cuique civitati... = *in eam partem castrorum quæ cuique civitati*. Gallii se aranjau în tabere pe clanuri. Cei cari au scăpat au fost conduși în lagărul concetățenilor lor.

## CAP. XXIX.

*Discursul lui Vercingetorix pentru a întări curajul Gallilor.*

[1] Postero die concilio convocato, consolatus<sup>1</sup> cohortatusque est ne se admodum animo demitterent<sup>2</sup> neve perturbarentur incommodo<sup>3</sup>. [2] „Non virtute neque in acie<sup>4</sup> vicisse Romanos, sed artificio quodam et scientia oppugnationis, cujus rei fuerint ipsi<sup>5</sup> imperiti. [3] Errare, si qui<sup>6</sup> in bello omnes<sup>7</sup> secundos rerum proventus expectent. [4] Sibi numquam placuisse<sup>8</sup> Avaricum defendi, cujus rei testes ipsos haberet; sed factum<sup>9</sup> imprudentia<sup>10</sup> Biturigum et nimia obsequentia<sup>11</sup> reliquorum uti hoc incommodum acciperetur. [5] Id tamen se celeriter majoribus commodis sanaturum. [6] Nam quæ ab reliquis Gallis civitates dissentirent, has<sup>12</sup> sua diligentia adjuncturum atque unum consilium totius Galliae effecturum<sup>13</sup>, cujus consensui ne orbis quidem terrarum

## CAPITOLUL XXIX.

1. **consolatus est** (subiect: *Vercingetorix*; complement: *Gallos*) îl asigură de soarta lor. Acest cuvânt e des întrebuițat în înțelesul lui primitiv de: *a întări*.

2. **animo demitterent**, construcție mai rară ca *demittere animum*, dar pusă aci ca să se armonizeze cu *perturbarentur incommodo*. Căsar întrebuițează *animo* la singular chiar când vorbește de mai multe persoane.

3. **incommodo**, eufemism întrebuițat de Căsar adese ori=înfrângere

4 **in acie**=în linie de bătae, în luptă dreaptă, opus lui *artificio* cu o nuanță de dispreț.

5. **ipsi**=*Galli*.

6. **errare si qui**=*errare eos qui* =dacă sunt unii cari... se înșală.

7. **omnes**=numai...

8. **sibi numquam placuisse**=*se numquam censuisse*; are ca subiect: *Avaricum defendi*.

9. **factum**, subînțeles *esse*. Subiectul: *Avaricum defendi*.

10. **imprudentia**=neprevedere înșelătoare.

11. **obsequentia**=complezență. Nu-l mai întâlnim altă dată în Căsar.

12. **quæ... civitates... has**=*eas civitates*.

13. **unum consilium effecturum** subînțeles: *esse*=va produce un singur gând în toată Gallia, o singură voință.

possit obsistere <sup>14</sup>; idque se prope jam effectum habere <sup>15</sup>. [7] Interea æquum esse ab iis communis salutis causa impetrari ut castra munire <sup>16</sup> instituerent, quo facilius repentinos hostium impetus sustinerent”.

## CAP. XXX.

*Distrugerea Avaricului întărește încrederea Gallilor în Vercingetorix.*

[1] Fuit hæc oratio non ingrata <sup>1</sup> Gallis, et maxime <sup>2</sup> quod ipse animo non defecerat <sup>3</sup> tanto accepto incommodo <sup>4</sup> neque se in occultum abdiderat et <sup>5</sup> conspectum multitudinis fugerat; [2] plusque <sup>6</sup> animo providere et præsentire existimabatur, quod, re integra <sup>7</sup>, primo incendendum Avaricum, post deserendum censuerat. [3] Itaque ut reliquorum imperatorum res adversæ <sup>8</sup> auctoritatem minuunt, sic hujus ex contrario dignitas <sup>9</sup>

14. *cujus consensu... possit obsistere*. aceeași trufie a arătat-o și Frederic II al Prusiei: Dacă aş avea cinstea să fiu rege al Franței, aş voi să nu se tragă o lovitură de tun fără voia mea”.

15. *effectum habere*=o formă perifrastică de perfect, care consideră acțiunea ca un rezultat obținut.

16. *castra munire*, ca la Romani; Gallii până acum nu avuseseră taberile întărite, profitau de lecțiile Romanilor. În multe locuri găsim mărturisirea aceasta.

## CAPITOLUL XXX

1. *non ingrata*, litotă, se întrebuintează două negațiuni pentru a arăta o afirmație=era foarte plăcută.

2. *et maxime*, formează o paranteză care atrage mai mult atenția.

3. *animo non defecerat*=nu-și pierduse curajul.

4. *incommodo*, eufemism = înfrângere.

5. *et = nec*, propoziția *et fugerat* formează un tot cu *neque se abdiderat*, de aceea nu se repetă conjuncțiunea *nec*, pentru că atunci ar fi vorba de o circumstanță nouă.

6. *plus*, se raportează la *existimabatur* și implică o comparație: *quam reliqui*.

7. *re integra* = când situația era neatinsă.

8. *res adversæ*=înfrângerile

9. *dignitas*=prestigiu. Căsar vorbește cu admirație de Vercingetorix și comparația ni-l prezintă într-o lumină favorabilă, deși fi era dușman. De altfel despre Vercingetorix știm numai cum l-a prezentat Căsar și uneori înadins exagerat.

incommodo accepto in dies <sup>10</sup> augebatur. [4] Simul in spem veniebant <sup>11</sup> ejus adfirmatione <sup>12</sup> de reliquis adjungendis civitatibus; primumque <sup>13</sup> eo tempore Galli castra munire instituerunt; et sic sunt animo consternati <sup>14</sup> ut homines insueti <sup>15</sup> laboris <sup>16</sup> omnia quae imperarentur sibi patienda existimarent.

## CAP. XXXI — XXXV.

Vercingetorix cere scuze reprezentanților galli pentru înfrângerea dela Avaricum și face alianțe noi. Căsar, după ce rezolvi un conflict între 2 șefi, se îndreaptă spre Gergovia.

## CAP. XXXVI.

*Situația Gergoviei; pozițiunile ocupate de Galli și de Romani.*

[1] Căsar ex eo loco <sup>1</sup> quintis castris <sup>2</sup> Gergoviam pervenit equestrique eo die praelio levi facto, perspecto urbis situ, quae posita in altissimo monte <sup>3</sup> omnes aditus difficiles habebat, de oppugnatione <sup>4</sup> desperavit, de obsessione non prius agendum <sup>5</sup> constituit quam rem frumentariam expedisset <sup>6</sup>. [2] At Vercingetorix, castris prope

10 **in dies** = pe zi ce trece = din ce în ce mai mult.

11. **in spem veniebant**, se rapoartă la *de civitatibus adjungendis*.

13. **primum**, e exact pentru cellalți Galli afară de Belgi.

14 **consternati**, nu înseamnă speriați, ci uimiți de cuvântarea lui Vercingetorix care-i invită să se supună toți voinții lui.

15. **insueti**, concesiv = deși nu erau obișnuiți.

16. **laboris**, genitiv cerut de *insueti*.

## CAPITOLUL XXXVI

1. **ex eo loco** = Varennes lângă Allier (*Elaver*).

2. **quintis castris**. în 5 zile de marș. Armata romană construia o tabără pentru fiecare popas de noapte.

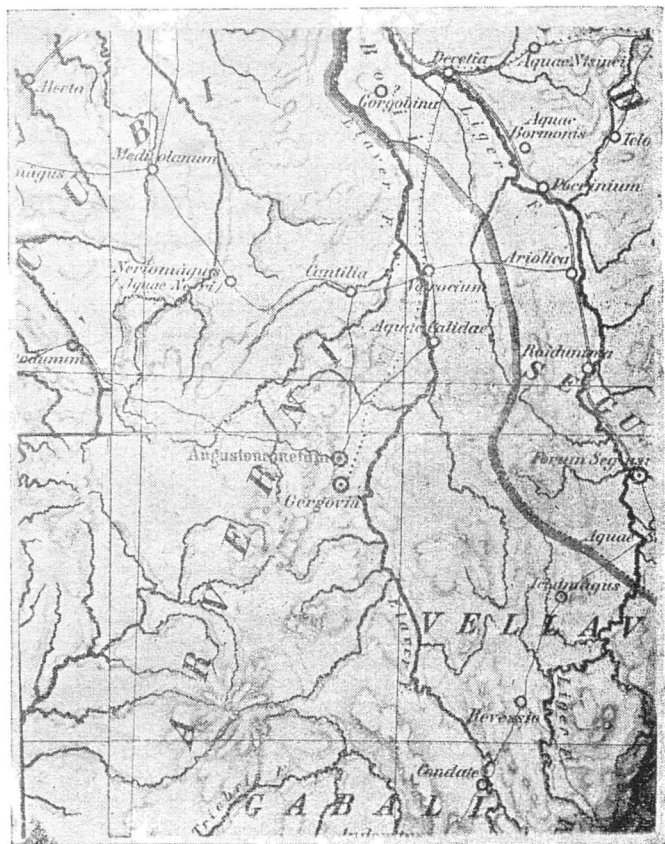
3. **altissimo monte**, platoul Gergoviei avea 1500 m. lungime, 500 lățime, vârful de 740 m. deasupra nivelului mării.

4. **expugnatione** = asalt.

5. **agendum**, luat absolut, să lucreze în vederea unui bloc. Participiul în *-ndus* după *constituit* e destul de des la Căsar și mai ales după *statuo*.

6. **expedisset** = să prepare, să asigure.

oppidum <sup>7</sup> in monte positus, mediocribus circum se <sup>8</sup> intervallis separatim singularum civitatum copias conlocaverat, atque omnibus ejus jugi collibus <sup>9</sup> occupatis, qua <sup>10</sup> dispici <sup>11</sup> poterat, horribilem speciem præbebat <sup>12</sup>,



Luptele dela Gergovia.

7. *prope oppidum*, pe coasta de Sud a munților Gergoviei.

8. *circum se*, hiperbolă. In realitate trupele lui Vercingetorix formau un semicerc în jurul lui, nu un cerc; nu puteau poposi pe partea de Nord, fiind răpoasă.

9. *jugi collibus*, *jugum*=lanț

de munți; *collis*=diferitele vârfuri.

10. *qua*=ori pe unde...

11. *dispici*=putea fi văzut, pe unde pădurile și accidente naturale nu ascund trupele.

12. *poterat.. præbebat* au ca subiect pe Vercingetorix și prin silepsă și armata lui.

[3] principesque earum civitatum quos sibi ad consilium capiendum delegerat prima luce<sup>13</sup> cotidie ad se convenire jubebat, seu quid communicandum<sup>14</sup> seu quid administrandum videretur<sup>15</sup>, [4] neque ullum fere diem intermittebat quin equestri proelio interjectis sagittariis<sup>16</sup> quid<sup>17</sup> in quoque esset animi ac virtutis suorum<sup>18</sup> periclitaretur. [5] Erat e regione oppidi collis<sup>19</sup> sub ipsis<sup>20</sup> radicibus montis egregie munitus<sup>21</sup> atque ex omni parte circumcisis; quem si tenerent nostri, et aquae magna parte<sup>22</sup> et pabulatione libera prohibitori hostes videbantur. [6] Sed is locus praesidio ab his non infirmo tenebatur. [7] Tamen silentio noctis Caesar ex castris egressus, priusquam subsidio ex oppido veniri posset<sup>23</sup>, dejecto praesidio potitus loco, duas ibi legiones collocavit fossamque duplicem duodenum pedum<sup>24</sup> a majoribus castris ad<sup>25</sup> minora perduxit, ut tuto ab repentino hostium incursu etiam singuli commutare<sup>26</sup> possent.

13. *prima luce*: în zorii zilei.

14. *communicandum* = deliberarea, *administrandum* = executarea.

15. *seu videretur*, stil indirect.

16. *equestri proelio interjectis sagittariis*. Vercingetorix strânsease un număr foarte mare de arcași, cu care se ajută în luptă.

Aceste lupte de cavalerie vor avea loc la Pry de Marmaut.

17. *quid in quoque*, de care depind partitivele *animi* et *virtutis*.

18. *suorum* depinde de *quoque*.

19. *collis* = la Roche Blanche, între muntele Gergovie și Auzon, 560 m. înălțime. Acolo își va așeza Caesar *minora castra*.

20. *sub ipsis* = chiar la piciorul.

21. *egregie munitus*, pentru că

era absolut izolată, după cum se lănurește prin: *omni ex parte circumcisis*.

22. *aquae magna parte*, Gallii luau apă mai mult din Auzon. Nu e decât un singur izvor, lângă Gergovia, cu apă puțină.

23. *priusquam posset*, depinde de *dejecto praesidio*.

24. *fossam duplicem duodenum pedum*, nu înseamnă șanț dublu, format din 2 șanțuri de 12 picioare fiecare, ci două șanțuri de câte 6 picioare, descoperite în 1862. Serveau de comunicare între cele 2 tabere.

25. *majoribus castris*, între Orcet și lacul secat din Sarlièves; *minora castra*, la Roche Blanche.

26. *commutare* = a circula.

#### CAP. XXXVII — XLIV.

În acest timp Caesar constată că Hædui sunt de rea credință, mai ales că sunt momiți de un șel, Litavicus.

## CAP. XLV.

*Vicleșugul lui Căesar prin care înșeală pe asediați.*

[1] Hac re cognita <sup>1</sup> Căesar mittit conplures equitum turmas <sup>2</sup> eo de media nocte; imperat ut paulo tumultuosius <sup>3</sup> omnibus locis pervagentur. [2] Prima luce magnum numerum impedimentorum <sup>4</sup> ex castris mulorumque produci, deque his stramenta <sup>5</sup> detrahi, mulionesque cum cassidibus <sup>6</sup>, equitum specie ac simulatione <sup>7</sup> col-

## CAPITOLUL XLV.

1. *hac re cognita*, că Vercingetorix era în primejdie să i se taie drumul pentru aprovizionare.

2. *turmas* = escadron, are 30 cai, e împărțit în 3 decurii conduse de 3 decurioni. Căesar pune în totdeauna: *equitum turma*.

3 *paulo tumultuosius*, de obicei Căesar lucra în liniște.

6. *stramenta, cassidibus*, sunt accesoriile cavaleriei

*cassis* = cască de bronz, o purtau călăreții.

*galea* = coif, la început de piele, purtat de legionari; în timpul



*Cassis cum ore.*

*omnibus locis* = vecine cu înțăririle.

4. *impedimentorum... mulorumque*, vite de povară = catâri; *impedimentum* = vite de povară obișnuite; uneori înseamnă cal de călărie. E numai la plural.

5. *stramenta* (dela *sterno*) = așternuturi, pături, mai ales pentru acoperit caii.



*Cassis.*

marșurilor îl scoteau și-l purtau agățat pe piept. În timpul luptei îl puneau pe cap. În ultimul timp atât *galea* cât și *cassis* erau de metal; *galea* era mai ușor. Erau împodobite cu pene: *crista*.

7. *equitum specie ac simulatione* = având înfățișare de călăreți și purtându-se ca ei, (ablativ de mod).

libus <sup>8</sup> circumvehi jubet. [3] His paucos addit equites, qui latius ostentationis causa vagantur. Longo circuitu easdem omnes jubet petere regiones. [4] Hæc procul ex oppido videbantur, ut <sup>10</sup> erat a Gergovia <sup>11</sup> despectus in castra neque tanto spatio <sup>12</sup> certi quid esset explorari poterat. [5] Legionem unam eodem jugo <sup>13</sup> mittit et paulum progressam inferiore constituit loco <sup>14</sup> silvisque <sup>15</sup> occultat. [6] Augetur Gallis suspicio atque omnes illo ad munitionem <sup>16</sup> copiæ traducuntur. [7] Vacua castra hostium Cæsar conspicatus, tectis insignibus suorum occultatisque signis militaribus, raros <sup>17</sup> milites, ne ex oppido animadverterentur, ex majoribus castris in minora <sup>18</sup> traducit legatisque, quos singulis legionibus præfecerat, quid fieri velit <sup>19</sup> ostendit : [8] in primis monet ut contineant milites, ne studio pugnandi aut spe prædæ

8. *collibus* = pe dealuri (ablativ de loc). Romanii fac ocolul Gergovici pe platourile din Sud.

9. *ostentationis causa* = pentru

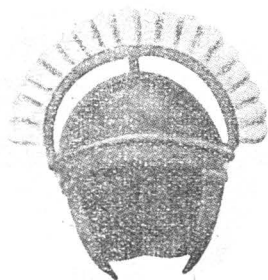
14. *inferiore loco* = într'o depresiune, o vâlcea (lângă Chanorzal).

15. *silvis*, ablativ instrumental.

16. *ad munitionem* = *ad nutriendum*.

17. *raros* = în detaşamente mici.

18. *in minora* (castra), lagărul cel mic era mai aproape de Ger-



*Cassis centurionis.*

a atrage atenția dușmanilor, a-i induce în eroare.

10. *ut erat*, explicativ, paranteză

11. *a Gergovia*, s'a pus prepoziția *a* pentru că nu e un verb de mișcare.

12. *tanto spatio* = distanța fiind atât de mare (ablativ absolut).

13. *eodem jugo* = *collibus* (ablativ de loc).



*Galea.*

govia, pe care voia s'o cucerească Cæsar.

19. *quid fieri velit*, formulă care completată fiind cu *ostendit* sau *edocet*, înseamnă: a da ordine, instrucțiuni necesare.



longius progrediantur; [9] quid iniquitas loci habeat incommodi<sup>20</sup> proponit: „hoc una celeritate posse vitari<sup>21</sup>; occasionis esse rem, non prœlii<sup>22</sup>”. [10] His rebus expositis signum dat et ab dextra parte alio ascensu<sup>23</sup> eodem tempore Hæduos mittit.

## CAP. XLVI — LI.

Cæsar observând că cetatea e prea bine apărâtă de natură și că numărul dușmanilor crește, dă semnalul de retragere. Soldații lui însă încearcă să pătrundă în cetate. La început asediații se înspăimântă, apoi prind curaj când văd că le vin ajutoarele dela Hædii. Romanii dau înapoi și scapă din cetate numai prin devotamentul lui M. Petronius, care le face drum la poarta cetății și moare din cauza rănilor.

## CAP. LII.

*Cæsar dojenește pe soldații neascultători.*

[1] Postero die Cæsar contione<sup>1</sup> advocata temeritatem cupiditatemque<sup>2</sup> militum reprehendit, quod sibi<sup>3</sup> ipsi<sup>4</sup> indicavissent quo procedendum aut quid agendum videretur, neque signo recipiendi<sup>5</sup> dato constitissent neque ab tribunis militum legatisque retineri potuissent. [2] Exposuit quid iniquitas loci posset, quid ipse ad Avaricum sensisset, cum sine duce et sine equitatu deprehensis hostibus exploratam<sup>6</sup> victoriam dimisisset,

20. **incommodi**, se referă la *quid*.

21. **vitari**, se referă la *incommodi*; iuțea va face să dispară greutatea.

22. **occasionis esse rem, non prœlii** = e vorba să prinzi un moment favorabil, nu să dai o luptă.

23. **alio ascensu** = *alia parte qua ascendi poterat*.

## CAPITOLUL LII.

1. **contione**, adunarea soldaților, căroră li se ține o cuvântare, sau li se comunică ceva.

2. **cupiditatem** = dorința de victorie.

3. **sibi** = pentru ei, fără a se îngriji de șefi.

4. **ipsi**, subiect.

5. **recipiendi** = de retragere. Se vede aci valoarea nominală a gerunziului.

6. **exploratam** = sigură.

ne parvum modo <sup>7</sup> detrimentum in contentione propter iniquitatem loci accideret. [3] „Quanto opere eorum animi magnitudinem admiraretur, quos <sup>8</sup> non <sup>9</sup> castrorum munitiones, non altitudo montis, non murus oppidi tardare potuisset, tanto opere licentiam arrogantiamque <sup>10</sup> reprehendere, quod plus <sup>11</sup> se quam imperatorem de victoria atque exitu rerum sentire existimarent; [4] nec minus se ab milite modestiam et continentiam <sup>12</sup> quam virtutem atque animi magnitudinem <sup>13</sup> desiderare <sup>14</sup>”.

## CAP. LVIII — LVI

In acest timp Căsar află de instrăinarea Hæduilor care se răsvrătesc sub doi şefi de ai lor. Noviodunum este ars. Căsar trece fluviul Loire ca să se întâlnească cu Labienus.

## CAP. LVII -- LXII

Războiul împotriva Parisiilor e condus cu pricepere de Labienus, care îmbărbătează pe soldaţi să lupte ca şi când ar fi de faţă Căsar. Şeful Parisiilor, Camulogenus, bătrân şi viteaz, e ucis în luptă, Parisii fug.

## CAP. LXIII.

*Asediul şi cucerirea Alesiei. Răscoala Gallilor se generalizează. Adunarea Gallilor la Bibracte. Vercingetorix e numit generalisim. Desamăgirea Hæduilor.*

[1] Defectione <sup>1</sup> Hæduorum cognita, bellum augetur <sup>2</sup>.  
[2] Legationes in omnes partes circummittuntur <sup>3</sup> : quan-

7. **ne... modo** = *ne... quidem*.

8. **quos** = *cum eos*.

9. **non.... non..... non** = repe-  
tiție care dă tărie.

10. **arrogantiam** = *arroganter* ;  
*facere arroganter* = a-şi atribui drepturi pe care nu le are; latinism des întrebuinţat.

11. **plus sentire de** = a-şi da  
mai bine seama.

12. **modestiam et continentiam**  
= ascultare şi disciplină. Aceste

două cuvinte se opun la *licentiam arrogantiamque*.

13. **animi magnitudinem** = do-  
rinţa de a se distinge.

14. **desiderare** = a pretinde.

## CAPITOLUL LXIII.

1. **defectione**, lucruri amintite  
în capitolul LV.

2. **augetur** = se întinde.

3. **circummittuntur**, subînţeles  
*ab Hæduis*.

tum gratia, auctoritate, pecunia valent, ad sollicitandas civitates <sup>4</sup> nituntur <sup>5</sup>, [3] nacti <sup>6</sup> obsides quos Cæsar apud eos deposuerat <sup>7</sup>, horum supplicio <sup>8</sup> dubitantes <sup>9</sup> territant <sup>10</sup>. [4] Petunt a Vercingetorige Hædui ut ad se veniat <sup>11</sup> rationesque belli gerendi communicet <sup>12</sup>. [5] Re <sup>13</sup> impetrata, contendunt ut ipsis summa imperii <sup>14</sup> tradatur, et, re in controversiam deducta <sup>15</sup>, totius Galliæ concilium Bibracte indicitur. [6] Conveniunt undique frequentes. Multitudinis suffragiis res permittitur; ad unum omnes <sup>16</sup> Vercingetorigem probant imperatorem. [7] Ab hoc concilio Remi, Lingones, Treveri afuerunt: illi <sup>17</sup>, quod amicitiam Romanorum sequebantur, Treveri, quod aberant longius et ab Germanis premebantur, quæ fuit causa quare toto abessent bello <sup>18</sup> et neutris auxilia mitterent. [8] Magno dolore Hædui ferunt se dejectos principatu, queruntur <sup>19</sup> fortunæ commutationem et Cæsar's indulgentiam <sup>20</sup> in se requirunt, neque tamen suscepto bello suum consilium ab reliquis <sup>21</sup> separare audent <sup>22</sup>. [9] Inviti summæ spei <sup>23</sup> adulescentes Eporedorix et Viridomarus Vercingetorigi parent.

4. ad sollicitandas civitates = ca să le atragă le ei.

5. nituntur = se silesc.

6. nacti, subînțeleles *legati* cuprins în *legationem*.

7. deposuerat, subînțeleles la *Noiodunum*, termen consacrat.

8. supplicio = amenințându-i cu moartea.

9. dubitantes, luat ca substantiv. Tot așa proceda și Vercingetorix.

10. territant, frecventativul arată multiplicitatea cazurilor de ispită.

11. ad se = să vină la ei și să se înțeleagă asupra măsurilor de luat în războiu.

12. rationes belli... communicet (subînțeleles *secum*) să le împărtășească conducerea războiului.

13. re, primul se raportă la *communicet*, al II la *tradatur*.

14. summa imperii = conducerea generală a războiului.

15. re in controversiam deducta = lucrul ajunge în discuție pentru că Vercingetorix nu admite cererea Hæduilor.

16. ad unum omnes = în unanimitate.

17. illi = *Remi et Lingones*.

18. toto bello (ablativ de timp) = în tot timpul războiului.

19. queruntur, requirunt, consecința ideii din *ferunt*.

20. indulgentiam in se requirunt = regretă bunătatea lui Cæsar față de ei.

21. ab reliquis = *ab reliquorum consiliis*.

22. Cæsar își așezase tabăra aproape de sectorul Lingonilor.

23. summæ spei adulescentes, genitiv subiectiv = care-și făuri-seră mari nădejdi, ambițioși.

## CAP. LXIV.

*Vercingetorix își expune planul său : nu vrea să dea o luptă hotărâtă, vrea să-i oprească pe Romani dela aprovizionare. Incercări de a ataca Provincia.*

[1] Ipse <sup>1</sup> imperat reliquis civitatibus obsides diemque ei rei <sup>2</sup> constituit. Huc <sup>3</sup> omnes equites, XV milia numero <sup>4</sup>, celeriter convenire jubet : [2] peditatu <sup>5</sup> quem antea habuerat <sup>6</sup> se fore contentum dicit, neque fortunam temptaturum <sup>7</sup> aut <sup>8</sup> in acie dimicaturum ; „sed, quoniam abundet equitatu, perfacile esse factu <sup>9</sup> frumentationibus pabulationibusque Romanos prohibere ; [3] æquo modo <sup>10</sup> animo sua ipsi frumenta <sup>11</sup> corrumpant <sup>12</sup> ædificiaque <sup>13</sup> incendant, qua rei familiaris jactura perpetuum imperium libertatemque se consequi <sup>14</sup> videant”. [4] His constitutis rebus, Hædus Segusiavisque, qui sunt finitimi provinciæ, decem milia peditum imperat ; huc <sup>15</sup> addit equites DCCC. [5] His præficit fratrem Eporedorigis bellumque inferri Allobrogibus jubet. [6] Altera ex parte Gabalos proximosque pagos Arvernorum in Helvios, item Rutenos Cadurcosque ad fines Volcarum Arecomicorum depopulandos mittit. [7] Nihilo minus clandestinis nuntiis legationibusque Allobrogas solli-

## CAPITOLUL LXIV.

1. *ipse* = *Vercingetorix*.
2. *ei rei* = *obsidibus dandis*.
3. *huc* = la Bibracte.
4. *numero*, (ablativul limitațiunei) = în număr de. Are rol independent în frază.
5. *peditatu*, pus în capul frazei arată ce importanță are.
6. *quem antea habuerat*, deși e stilul indirect, indicativul e necesar, fiindcă autorul face o paranteză personală.
7. *temptaturum, dimicaturum (esse)*, subiectul *se*.

8. *neque, aut*, sunt doi termeni, iar al II e împărțit în două prin *aut*.

9. *perfacile factu*, pentru noi e pleonasm.

10. *modo* = *dummodo*.

11. *frumenta*, la plural înseamnă grânele considerate ca plante ; *frumentum* = hrană.

12. *corrumpant* = să distrugă.

13. *ædificia* = hambare.

14. *consequi* ; prezentul arată lucrul ca sigur și având un început de înfăptuire.

15. *huc* = *his peditibus*.

ciat, quorum mentes<sup>16</sup> nondum ab superiore bello resedissem<sup>17</sup> sperabat<sup>18</sup>. [8] Horum principibus pecunias<sup>19</sup>, civitati autem imperium totius provinciæ pollicetur.

## CAP. LXV.

*Cæsar cere cavalerie dela neamurile germane, pe care le liniştise în anii anteriori.*

[1] Ad<sup>1</sup> hos omnes casus provisæ erant præsidia<sup>2</sup> cohortium duarum et XX, quæ ex ipsa coacta provincia ab L. Cæsare legato ad omnes partes opponebantur. [2] Helvii sua sponte<sup>3</sup> cum finitimis<sup>4</sup> prælio congressi pelluntur et C. Valerio Domnotaurò, Caburi filio, principe civitatis, conpluribusque aliis interfectis intra oppida ac muros<sup>5</sup> compelluntur<sup>6</sup>. [3] Allobroges crebris ad Rhodanum dispositis præsidiiis magna cum cura et diligentia suos fines tuentur. [4] Cæsar, quod hostes equitatu superiores<sup>7</sup> esse intellegebat et interclusis omnibus itineribus<sup>8</sup> nulla re ex provincia atque Italia sublevari poterat, trans Rhenum in Germaniam mittit ad eas civitates quas superioribus annis pacaverat<sup>9</sup>,

16. quorum mentes, perifrază pentru qui.

17. ab superiore bello nondum resedissem = nu se liniştiseră, nu uitaseră războiul din anul 60, când fuseseră învinşi.

18. sperabat, însoţit de perfectul infinitivului = se făceau.

19. pecunias, avere compusă din case, vite, grâne.

## CAPITOLUL LXV.

1. Ad = contra, pentru a face faţă la toate aceste primejdii.

2. præsidia = garnizoana unui loc fortificat, a unei poziţii strategice.

3. sua sponte = fără să aştepte ajutorul lui Cæsar.

4. cum finitimis = Gabali şi Arverni.

5. oppida ac muros, cuvântul al II-a dezvoltă pe cel dintâiu. Cæsar vrea să spună că Helvienii nemai îndrăsnind să dea o bătălie rânduită, se închideau în locuri fortificate şi locuri de refugiu.

6. compelluntur = sunt siliţi să se refugieze.

7. equitatu superiores, cam 15.000 oameni.

8. interclusis itineribus, înţeles cauzal.

9. civitates.... quas.... pacaverat, poate Ubienii supuşi în 55 şi în 53. Pluralul civitates arată că poate nu sunt singurii, dar poate fi şi un plural emfatic.

equitesque ab his arcessit et levis armaturæ pedites qui inter eos præliari<sup>10</sup> consuerant. [5] Eorum adventu<sup>11</sup>, quod minus idoneis equis<sup>12</sup> utebantur, a tribunis militum<sup>13</sup> reliquisque equitibus Romanis atque evocatis<sup>14</sup> equos sumit Germanisque distribuit.

## CAP. LXVI.

*Cæsar pleacă să apere Provincia; întâlneşte pe Vercingetorix. Acesta îmbărbătează trupa să taie retragerea Romanilor.*

[1] Interea, dum hæc geruntur, hostium copiæ ex Arvernibus equitesque qui toti Galliæ erant imperati<sup>1</sup> conveniunt. [2] Magno horum coacto numero<sup>2</sup>, cum Cæsar in Sequanos per extremos Lingonum fines<sup>3</sup> iter faceret, quo facilius subsidium provinciæ ferri posset, circiter milia passuum X ab Romanis, trinis<sup>4</sup> castris Vercinge-

10. **inter eos præliari... levis armaturæ** = contingente străine, ușor înarmate. Sunt sau *pedites* cu scut și rare ori cu coif, cari aruncau săgeți, ca Germani, Numizi, Gali, Hædui... Uneori au șelii lor naționali, costumul național, dar erau obligați să aibă *umărul drept desvelit*. Cæsar nu are mare încredere în ei. Sunt și trupe călare.

11. **adventu**, ablativ de timp și de cauză.

12. **minus idoneis equis**. Cæsar întrebuințează pe *idoneus* cu *ad* și acuzativul, cu dativul, alte ori însă absolut.

13. **tribunis militum** = Ofițeri superiori, câte 6 de fiecare legiune. Cæsar îi alege singur din tinerii familiilor patriciene. Aceasta dădu rezultate dezastroase, n'au nici pricepere nici tragere de inimă. Unul singur se distinge: Volusenus, mai târziu *præfectus equitum*.

14. **evocatis**, vechi soldați liberați din serviciu ori menținuți după invitația lui Cæsar. Ei îmbărbătau pe tinerii soldați, erau oameni de încredere, erau scutiți de corvezi, terasamente. Erau chemați individual: *nominatim evocati*.

## CAPITOLUL LXVI.

1. **equites... imperati**, amintit în capitolul LXIV;

2. **magno coacto numero**. Vercingetorix concentrase trupele la Alesia, unde era cartierul lui general.

3. **extremos Lingonum fines**, = extremitatea de Sud a Lingonilor. Cæsar reia drumul pe unde urmărise pe Ariovistus..

4. **trinis castris** = în trei tabere. Se întrebuințează distributivul numai după cuvinte *pluralia tantum*

torix consedit [3] convocatisque ad concilium præfectis<sup>5</sup> equitum, venisse tempus victoriæ demonstrat: „fugere in provinciam Romanos Galliaque excedere; [4] id sibi ad præsentem obtinendam libertatem satis esse; ad reliqui temporis pacem atque otium parum profici<sup>6</sup>: majoribus enim coactis copiis reversuros neque finem bellandi facturos. Proinde agmine impeditos<sup>7</sup> adoriantur<sup>8</sup>. [5] Si pedites<sup>9</sup> suis<sup>10</sup> auxilium ferant atque in eo morentur, iter facere<sup>11</sup> non posse; si, id quod magis futurum confidat, relictis impedimentis suæ saluti consulant, et usu rerum necessariarum et dignitate<sup>12</sup> spoliatum iri. [6] Nam de equitibus<sup>13</sup> hostium quin nemo eorum progredi modo extra agmen audeat ne ipsos<sup>14</sup> quidem debere dubitare. Id<sup>15</sup> quo majore faciant animo<sup>16</sup> copias<sup>17</sup> se omnes pro castris habiturum et terrori hostibus futurum.” [7] Conclamant equites: „sanctissimo jurejurando confirmari oportere, ne<sup>18</sup> tecto recipiatur<sup>19</sup>, ne ad liberos, ne ad parentes, ad uxorem aditum habeat, qui non<sup>20</sup> bis per agmen hostium perequitarit<sup>21</sup>”.

5. **præfectis**, termen militar roman aplicat Gallilor = comandanți.

6. **profici**, infinitiv impersonal = prin aceasta se câștigă puțin pentru viitor.

7. **agmine impeditos** = soldați cu bagaje.

8. **adoriantur**, cu înțeles de imperativ.

9. **pedites** = infanterie romană.

10. **suis** = cavaleria romană și bagajele.

11. **iter facere**, subînțeles *in Provinciam*.

12. **dignitate** = onoare. Ar fi o rușine pentru Romani să părăsească bagajele.

13. **nam de equitibus**, Vercingetorix nu știa de cavaleria ger-

mană, de aceea vorbea cu dispreț de călăreții romani.

14. **ipsos** = *vos* din stil direct.

15. **id** = *agmine adoriantur*.

16. **quo majore faciant animo**; **faciant** reprezintă pe cei cu care vorbește Vercingetorix.

17. **copias** = infanterie.

18. **ne... ne... ne...** repetiție care dă vioiciune.

19. **tecto recipiantur** = să-și găsească adăpost.

20. **qui non**. După *nemo est* negațiunea din propozițiunea a II se pune imediat după relativul *qui* prin analogie cu *quin* care îi ține uneori locul.

21. **perequitarit**, acest timp corespunde unui viitor anterior din stilul direct; prepoziția *per* îi dă un ton expresiv.

## CAP. LXVII.

*Lupta între cavaleria lui Căesar și a lui Vercingetorix.*

[1] *Probata re*<sup>1</sup> *atque omnibus jurejurando adactis*<sup>2</sup>, *postero die in tres partes distributo*<sup>3</sup> *equitatu duæ se acies*<sup>4</sup> *a duobus lateribus ostendunt, una*<sup>5</sup> *a primo agmine*<sup>6</sup> *iter impedire cœpit.* [2] *Qua re nuntiata, Căesar suum quoque equitatum tripertito divisum*<sup>7</sup> *contra hostem ire jubet. Pugnatur una*<sup>8</sup> *omnibus in partibus.* [3] *Consistit*<sup>9</sup> *agmen; impedimenta intra legiones recipiuntur*<sup>10</sup>. [4] *Si qua in parte nostri*<sup>11</sup> *laborare aut gravius premi videbantur*<sup>12</sup>, *eo signa inferri*<sup>13</sup> *Căesar aciemque constitui*<sup>14</sup> *jubebat; quæ res et hostes ad*<sup>15</sup> *insequendum tardabat et nostros spe auxilii confirmabat.* [5] *Tandem Germani*<sup>16</sup> *ab dextro latere summum jugum*<sup>17</sup> *nacti hostes loco depellunt: fugientes usque ad flumen*<sup>18</sup>, *ubi Vercingetorix cum pedestribus copiis conserat, persequuntur compluresque interficiunt.* [6]

## CAPITOLUL LXVII.

1. *Probata re* = propunerea fiind primită.

2. *jurejurando adactis* = legați prin jurământ. Se găsește mai rar la Căesar.

3. *probata, adactis, distributo* = Căesar întrebuințează adeseori 2-3 ablativ absolute, primul arătând circumstanțele, sau cauza faptului menționat în ultimul.

4. *duæ acies* = două corpuri în linie de bătae.

5. *una* = *tertia pars*

6. *a primo agmine* = în capul coloanei.

7. *tripertito divisum*, aci ad-verbul a pierdut înțelesul participial.

8. *una* = *uno ten pore*.

9. *consistit*, bătălia a avut loc între Dommarien și Montsaugun.

10. *impedimenta intra legiones recipiuntur*, în *agmen quadratum*. *impedimenta* erau la centru. Aveau o avantgardă și ariergardă. Aceasta a fost tactica lui Căesar, când a fost atacat de Vercingetorix.

11. *nostri* = cavalerii.

12. *videbantur*, cu înțeles pasiv.

13. *signa inferri*, = a înainta trupele, a da atacul.

14. *aciem constitui* = a rândui armata în linie de bătae.

15. *ad insequendum tardabat*, întrebuințarea lui *ad* e frecventă după verbele de piedică.

16. *Germani* = călăreți chemați în ajutor.

17. *summum jugum* = Montsaugun.

18. *flumen*, Badin, afluentul lui Vauganne.



Qua re animadversa reliqui<sup>19</sup>, ne circumirentur veriti, se fugæ mandant. Omnibus locis fit cædes. [7] Tres nobilissimi Hædii capti ad Cæsarem perducuntur : Cotus, præfectus<sup>20</sup> equitum, qui controversiam cum Convictolitavi proximis comitiis habuerat<sup>21</sup>, et Cavarillus, qui post defectionem Litavicii pedestribus copiis<sup>22</sup> præfuerat, et Eporedorix, quo duce ante adventum Cæsaris Hædii cum Sequanis bello contenderant.

### CAP. LXVIII.

*Vercingetorix se retrage la Alesia. Cæsar îl urmărește și-l asediază.*

[1] Fugato omni equitatu<sup>1</sup> Vercingetorix copias, ut<sup>2</sup> pro castris conlocaverat, reduxit protinusque Alesiam<sup>3</sup>, quod est oppidum<sup>4</sup> Mandubiorum, iter facere cœpit celeriterque impedimenta ex castris educi et se subsequi jussit. [2] Cæsar, impedimentis in proximum collem

19. reliqui = Galli.

20. præfectus = generalul comandant.

21. qui..... proximis comitiis habuerat = la alegeri, termen tehnic roman aplicat și la Galli.

22. pedestribus copiis, e vorba de Hædii.

#### CAPITOLUL LXVIII.

1. fugato omni equitatu, = după ce toată cavaleria a fost fugărită.

2. ut, arată și o situațiune și în același timp un raport între această situațiune și ceea ce urma mai apoi, așa că se traduce și prin : pentru că.

3. Alesiam, localitate pe Mont-Auxois. Cuvântul Alesia înseamnă : pietros, stâncos, cetate a Mandubiilor. Au voit să-l identifice cu localitatea *Alaise-les-Saluis* la sud de Besançon. După săpătu-

rile din 1865 s'a fixat Alesia la *Alese Ste-Reine* în Burgundia. S'a ridicat pe numele Auxois o statuie lui Vercingetorix, opera lui Millet. Pedestalul e de Violet-le-Duc. (vezi harta țării Hæduilor în cartea I.).

4. oppidum = orice loc întărit, loc de refugiu. Așa Alesia e oppidum în timp de războiu și urbs în celelalte cazuri. Arheologii rezervă termenul oppidum pentru fortărețele gallice. Erau pe vârful de munte, apărate natural ca : Alesia Gergovia, Uxelodunum : altele erau înconjurate de bălți ca Avaricum. Pe unele le apărau râurile : Genava, Vesontio, Noviodunum. Altele erau în insule ca : Lutetia, Metiosedum și aveau în jurul lor șanțuri. În interior aveau străzi și piețe, deci erau locuite permanent.

deductis, duabus legionibus praesidio<sup>5</sup> relictis, secutus<sup>6</sup> quantum diei tempus est passum, circiter tribus milibus hostium ex novissimo agmine interfectis, altero die<sup>7</sup> ad Alesiam castra fecit. [3] Perspecto urbis situ<sup>8</sup> perterritisque<sup>9</sup> hostibus, quod equitatu,<sup>10</sup> qua maxime parte exercitus confidebant<sup>11</sup>, erant pulsati, adhortatus ad laborem milites circumvallare<sup>12</sup> instituit.

## CAP. LXIX.

### *Așezarea Alesiei; poziția celor două armate.*

[1] Ipsum<sup>1</sup> erat oppidum Alesia în colle summo<sup>2</sup> admodum edito loco<sup>3</sup>, ut nisi obsidione expugnari non posse videretur. [2] Cujus collis radices duo duabus ex partibus flumina<sup>4</sup> subleuebant. [3] Ante id oppidum<sup>5</sup> planities<sup>6</sup> circiter milia passuum III in longitudinem patebat; [4] reliquis ex omnibus<sup>7</sup> partibus colles medi-

5. *praesidio*, în legătură cu *iis impedimentis*.

6. *secutus* = subînțeles, *hostes*.

7. *altero die* = ziua următoare, după alții: ziua a III.

8. *perspecto urbis situ*, după ce a luat cunoștință de poziția locului și a înțeles că nu poate fi asediat.

9. *perterritis*, dar a înțeles că locuitorii erau demoralizați, deci putea începe asediul.

10. *equitatu pulsati*, = au fost învinși într-o luptă de cavalerie, (ablativul relațiunii).

11. *qua confidebant*, indicațiivul pentru că e o paranteză a autorului.

12. *circumvallare*, întărirea de jur împrejur a unui loc cu *vallum*, *fossa* și *castella* (redute). Rostul circumvalațiunii era să facă o spărtură în zidul cetății ori să constrângă locuitorii prin foame.

## CAPITOLUL LXIX.

1. *ipsum oppidum*, cetatea propriu zisă, în opoziție cu celelalte părți ale muntelui.

2. *colle summo* = pe vârful muntelui. Adjectivul corespunde unui substantiv.

3. *admodum edito loco*, terenul e destul de înalt; e la 418 m. deasupra nivelului mării și domină câmpia cu 170 m.

4. *duo flumina*: *Ose* și *Oserain*; în antichitate: *Lulosa* și *Osera*, afluenții lui Brenne care se varsă într'un affluent al Senei.

5. *ante id oppidum*, din partea de apus.

6. *planities* = câmpia din Laumes.

7. *reliquis ex omnibus*, prepoziția pune în relief pe *omnibus*.

ocri interjecto spatio pari altitudinis fastigio oppidum cingebant <sup>8</sup>. [5] Sub muro <sup>9</sup> quæ pars collis ad orientem solem spectabat, hunc omnem locum copiæ Gallorum compleverant fossamque et maceriam <sup>10</sup> in altitudinem VI pedum præduserant. [6] Ejus munitionis <sup>11</sup> quæ ab Romanis instituebatur circuitus X milia passuum tenebat. [7] Castra <sup>12</sup> oportunis locis erant posita ibique castella <sup>13</sup> XXIII facta; quibus in castellis interdium stationes <sup>14</sup> ponebantur, ne qua subito eruptio fieret: hæc eadem noctu excubitoribus <sup>15</sup> ac firmis præsiidiis <sup>16</sup> tenebantur.

## CAP. LXX.

*Luptă de cavalerie. Germanii auxiliari urmăresc pe Galli până în liniile lor.*

[1] Opere institutó <sup>1</sup> fit equestre prælium in ea planitie quam intermissam <sup>2</sup> collibus tria milia passuum in longitudinem patere supra demonstravimus. Summa

8. medioeri interjecto spatio..... cingebant. In jurul lui Auxois sunt 3 munți cu vârfuli egale: *pari fastigio*.

9. sub muro = *hunc omnem locum sub muro, quæ pars*.

10. maceriam = zid de pietre uscate ca la Gergovia.

11. ejus munitionis = linia de împrejmuire.

12. castra, erau 8 tabere. Săpăturile făcute acolo au dat la iveală 4 de infanterie și 4 de cavalerie.

13. castella = reduta de întărire a liniei de circumvalare. La Alesia erau 23 redute. Erau făcute din pământ acoperite cu terasament și cu palisade. Au formă mai mult rotundă. Din foisorul lor se dau semnalele.

14. stationes, detașamente care păzesc un port; erau de infanterie și de cavalerie. La uși stătea o cohortă sau o jumătate, ori chiar 2 cohorte.

15. excubitoribus = soldați de gardă.

16. præsiidiis = garnizoane. Amândeună sunt ablativ instrumentale.

## CAPITOLUL LXX.

1. opere = lucrări de înconjurare.

2. intermissani = lăsată liberă, care se întinde între muntele Auxois și Coline.

vi ab utrisque<sup>3</sup> contenditur. [2] Laborantibus<sup>4</sup> nostris Cæsar Germanos submittit<sup>5</sup> legionesque<sup>6</sup> pro castris<sup>7</sup> constituit, ne qua subito inruptio ab hostium peditatu fiat. [3] Præsidio<sup>8</sup> legionum addito, nostris animus<sup>9</sup> augetur: hostes in fugam coniecti se ipsi multitudine impediunt atque, angustioribus portis relictis<sup>10</sup>, coartantur<sup>11</sup>. [4] Germani acrius usque ad munitiones sequuntur. [5] Fit magna cædes: nonnulli<sup>12</sup> relictis equis fossam transire et maceriam transcendere conantur. Paulum legiones Cæsar quas pro vallo<sup>13</sup> constituerat promoveri jubet. [6] Non minus<sup>14</sup>, qui intra munitiones<sup>15</sup> erant, perturbantur Galli: veniri<sup>16</sup> ad<sup>17</sup> se confestim existimantes ad arma conclamant<sup>18</sup>; nonnulli perterriti in oppidum inrumpunt. [7] Vercingetorix jubet portas<sup>19</sup> claudi, ne castra nudentur<sup>20</sup>. Multis interfectis, conpluribus equis captis Germani sese recipiunt<sup>21</sup>.

3. **utrisque** = ambele armate.

4. **laborantibus**, întrânți (eufemism).

5. **Germanos submittit** = trimete în ajutor pe Germani de curând înrolați.

6. **legiones**, Cæsar avea acum 10 legiuni, deși începuse în anul 59 cu șase.

7. **pro castris constituit**, pentru a asigura cavaleria și a o ajuta la nevoie.

8. **præsidio** = sprijin moral.

9. **animus**, la singular deși e vorba de mai mulți; e luat în sens absolut = curajul.

10. **angustioribus portis relictis**, porțile lăsate în zidul de piatră erau prea mici.

11. **coartantur** = se îngărămădesc.

12. **nonnulli**, e vorba de Galli.

13. **pro vallo** = *pro castris*.

14. **non minus** = nu mai puțin ca fugarii.

15. **intra munitiones** = între zidul de pietre uscate și întăriturile cetății.

16. **veniri**, luat impersonal.

17. **ad se** = *adversus*.

18. **ad arma conclamant** = strigă: la arme!

19. **portas** = porțile orașului.

20. **nudentur**, subînțelese *defensoribus*.

21. Legiunile lui Cæsar erau pe malul Flavigny și de acolo urmăreau pe Galli. Lupta cu cavalerii Germani ai lui Cæsar s'a dat în câmpia râului Oserain.

## CAP. LXXI.

*Vercingetorix trimite cavaleria ca să cheme la luptă pe toți cei care puteau să poarte armele.*

[1] Vercingetorix, priusquam munitiones ab Romanis perficiantur <sup>1</sup>, consilium capit omnem ab se equitatum noctu dimittere <sup>2</sup>. [2] Discedentibus <sup>3</sup> mandat ut suam quisque eorum civitatem adeat omnesque qui per ætatem <sup>4</sup> arma ferre possint ad bellum cogant <sup>5</sup>. [3] Sua in illos merita proponit <sup>6</sup> obtestaturque ut suæ salutis rationem habeant neu se optime de communi libertate meritum hostibus in cruciatum dedant. Quod si indiligentiores fuerint <sup>7</sup>, milia hominum delecta LXXX <sup>8</sup> una secum interitura demonstrat. [4] „Ratione inita <sup>9</sup> exigue <sup>10</sup> dierum se habere XXX frumentum, sed paulo etiam longius tolerari posse parcendo”. [5] His datis mandatis qua opus erat intermissum <sup>11</sup> secunda vigilia <sup>12</sup> silentio <sup>13</sup> equitatum mittit. [6] Frumentum omne ad se referri jubet; capitis pœnam iis qui non paruerint <sup>14</sup> constituit; [7] pecus, cujus magna erat copia a Man-

## CAPITOLUL LXXI

1. *priusquam perficiantur*, s'a întrebuințat conjunctivul pentru că nu e numai ideea de timp, ci și intenția lui Vercingetorix de a-i împiedica.

2. *consilium capit dimittere*, aci avem infinitivul după *consilium capere*, altcei gerundiv în genitiv.

3. *discedentibus*, s'a făcut omisiunea lui *iis*, pentru că participiul e în capul frazei.

4. *per ætatem = propter ætatem*.

5. *quisque adeat...cogant*, pluralul se explică prin faptul că nu mai e subiectul *quisque* ci *equites*.

6. *proponit, obtestatur*, subînțeles Vercingetorix.

7. *quod si indiligentiores fuerint* = dacă nu vor fi destul de harnici.

8. *octoginta milia hominum*, cifră exagerată.

9. *ratione inita* = după socoteala sa. E greu de crezut că avea atâtă grâu ca să hrănească 80.000 de ostași pe 3 luni.

10. *exigüe* = exact, pe măsură, numai atât.

11. *intermissum* = prin golul rămas în linia noastră de fortificații neterminată.

12. *secunda vigilia* = înainte de miezul nopții.

13. *silentio*, ablativ de mod, expresiune des întrebuințată.

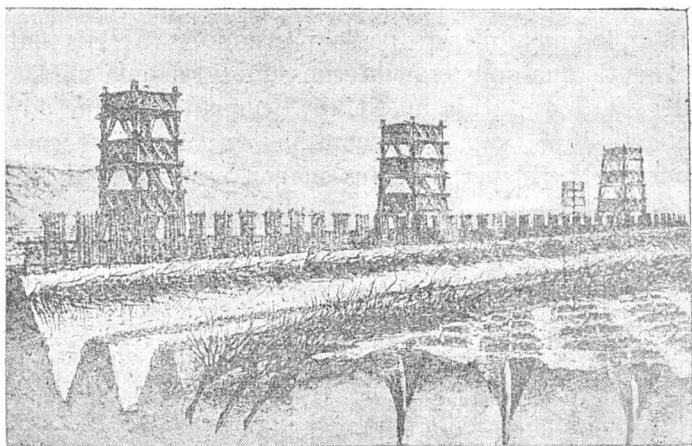
14. *paruerint* corespunde unui viitor anterior.

dubiis compulsa, viritim distribuit; frumentum parce et paulatim <sup>15</sup> metiri instituit; [8] copias <sup>16</sup> omnes, quas pro oppido conlocaverat, in oppidum recepit <sup>17</sup>. [9] His rationibus <sup>18</sup> auxilia Galliae exspectare et bellum parat administrare <sup>19</sup>.

## CAP. LXXII.

### *Fortificațiile romane : terase, întărituri, turnuri*

[1] Quibus rebus cognitis ex perfugis et captivis, Cæsar hæc genera munitionis instituit. Fossam pedum viginti directis lateribus <sup>1</sup> duxit, ut ejus fossæ solum <sup>2</sup> tantundem pateret quantum summæ fossæ labra <sup>3</sup> distarent; [2] reliquas omnes munitiones ab ea fossa pedes



*Fortificații romane în șoia Alesiei.*

16. **copias** = detașamentele de pază la posturi.

17. **in oppidum recepit** = îi bagă în oraș.

18. **his rationibus** = după ce luă aceste măsuri.

19. **administrare** = să continue

## CAPITOLUL LXXII

1. **directis lateribus** = cu laturile perpendiculare.

2. **solum** = fundul șanțului.

3. **summæ fossæ labra** = marginile de sus ale șanțului.

quadringentos reduxit, id<sup>4</sup> hoc consilio, quoniam<sup>5</sup> tantum esset necessario spatium complexus, nec facile totum opus corona militum cingeretur, ne<sup>6</sup> de improvise aut noctu ad munitiones hostium multitudo advolaret, aut interdium tela in nostros operi destinatos conjicere possent. [3] Hoc intermisso spatio duas fossas quindecim pedes latas eadem altitudine<sup>7</sup> perduxit; quarum interiorem<sup>8</sup> campestribus ac demissis<sup>9</sup> locis aqua ex flumine derivata complevit. [4] Post<sup>10</sup> eas aggerem<sup>11</sup> ac vallum<sup>12</sup> XII pedum extruxit. Huic loriceam<sup>13</sup> pinnasque<sup>14</sup> adjecit, grandibus cervis<sup>15</sup> eminentibus ad commissuras<sup>16</sup> pluteorum<sup>17</sup> atque aggeris, qui ascensum hostium tardarent, et turres toto opere<sup>18</sup> circumdedit, <sup>19</sup> quæ pedes LXXX inter se distarent.

## CAP. LXXIII.

*Lucrările de apărare.*

[1] Erat eodem tempore et materiari<sup>1</sup> et frumentari et tantas munitiones fieri necesse deminutis nostris copiis<sup>2</sup>,

4. *id* = atque *id* fecit; *id* reprezintă pe *fossam* ducit și *munitionem* reducit.

5. *quoniam* *esset*... *cingeretur*, s'a întrebuințat conjunctivul pentru că aici e ideea lui Căesar.

6. *ne*... în legătură cu: *hoc consilio*.

7. *eadem altitudine*, de 8—9 picioare = 2,40—2,70 m.

8. *interiorem*, cel dinspre Alesia. Era ca un fund de butoiu, celălalt era triunghiular. Apa venea din râul Oserain.

9. *demissis* = joase.

10. *post eas* = în dosul lor.

11. *aggerem* = terasă făcută din pământul scos din *fossa* sau orice alt material.

12. *vallum* = palisada care înconjură un *agger*. E compusă din țărugi: *valli*.

13. *loriceam* = parapet făcut din

plasă de nule adăogate peste terasă, în caz de primejdie.

14. *pinnæ* = creneluri.

15. *cervis* = crengi tari cu 2 brațe ca furca; se așează orizontal; *eminentibus* = cari ieșeau.

16. *ad commissuras* = în punctul de legătură.

17. *plutei*, partea de jos a loriceii, care se reazimă pe *agger*.

18. *toto opere* = în tot lungul întăririi.

19. *circumdedit* = lucră de jur împrejur.

## CAPITOLUL LXXIII

1. *materiari* = unicul exemplu la Căesar = a se duce să strângă lemne de construcție; e deosebit de *lignari* = a strânge lemne de foc. Avem 2 deponente legate de: *necesse*... *erat*.

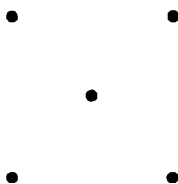
2. *deminutis copiis*, ablativ absolut, concessiv.

quæ longius ab castris progrediebantur<sup>3</sup>; ac nonnumquam opera nostra Galli temptare atque eruptionem ex oppido pluribus portis summa vi facere conabantur. [2] Quare ad hæc rursus opera addendum<sup>4</sup> Cæsar putavit, quo minore numero militum munitiones defendi possent. Itaque truncis arborum admodum firmis ramis<sup>5</sup> abscisis atque horum delibratis<sup>6</sup> ac præacutis<sup>7</sup> cacuminibus, perpetuæ<sup>8</sup> fossæ quinos pedes altæ ducebantur. [3] Huc<sup>9</sup> illi stipites<sup>10</sup> demissi et ab infimo revincti, ne revelli possent, ab ramis eminebant<sup>11</sup>. [4] Quini erant ordines<sup>12</sup>, conjuncti inter se atque implicati; quo qui intraverant<sup>13</sup> se ipsi acutissimis vallis induebant<sup>14</sup>. Hos cippos<sup>15</sup> appellabant. [5] Ante hos<sup>16</sup> obliquis ordinibus<sup>17</sup> in quincuncem dispositis scrobes in altitudinem trium pedum fodiebantur paulatim angustiore ad infimum fastigio<sup>18</sup>. [6] Huc teretes<sup>19</sup> stipites feminis crassitudine<sup>20</sup> ab summo præacuti et præusti demittebantur ita ut non am-

3. *longius progrediebantur*, explicabil: pentru lemne de construcție și hrană.

4. *addendum*, luat absolut.

5. *firmis ramis*, ablativul calității depinde de *truncis*.



*Q uincunx*

6. *delibratis* = cojite, ca să fie mai tari.

7. *præacutis* = ascuțite la vârf.

8. *perpetuæ* = continui.

9. *huc* = *in eas fossas*.

10. *stipites*, se referă și la *truncis* și la *ramis*; se opune lui *ab infimo*.

11. *ab ramis eminebant*. = ieșeau în sus de unde începeau ramurile.

12. *quini ordines* = cinci rânduri de lăruși în 5 gropi apropiate (*conjuncti*) așa ca să se unească ramurile unui trunchiu cu ale celuilalt: *implicati*.

13. *quo qui intraverant* = cei care pătrunseseră în acest loc.

14. *se induebant*. expresiune poetică.

15. *cippos*, ironic. *Cippi* sunt pietre de hotar și de mormânt. Soldații le-au numit așa în ironie vrând să arate că cine intra aici nu mai ieșea viu.

16. *ante quos* = înaintea acestora; spre oraș.

17. *obliquis ordinibus* = înclinate.

18. *angustiore fastigio* = se strâmtau spre fund, în formă de butoiu.

19. *teretes* = rotunjit, opus lui *truncis*.

20. *feminis crassitudine* = ca pulpa unei femei.



plius digitis IIII ex terra eminent; [7] simul confirmandi et stabiliendi causa singuli ab infimo solo pedes terra exculcabantur <sup>21</sup>, reliqua pars <sup>22</sup> scrobis ad occultandas insidias viminibus ac virgultis integebatur. [8] Hujus generis <sup>23</sup> octoni ordines ducti ternos inter se pedes distabant. Id <sup>24</sup> ex similitudine floris liliū appellabant <sup>25</sup>. [9] Ante hæc <sup>26</sup> talæ pedem longæ ferreis hamis infixis totæ <sup>27</sup> in terram infodiebantur mediocribusque intermissis spatiis omnibus locis disserebantur; quos stimulos <sup>28</sup> nominabant <sup>29</sup>.

## CAP. LXXIV.

*Lucrări de apărare în contra armatei gallice, care venea în ajutorul Alesiei.*

[1] His rebus perfectis, regiones secutus <sup>1</sup> quam potuit æquissimas pro loci natura, XIII milia passuum complexus, pares ejusdem generis munitiones, diversas ab his <sup>2</sup> contra exteriorem hostem perfecit, ut ne magna

21. *singuli*... *exculcabantur*, în fiecare groapă se punea pământ de un picior înălțime, ca să fixeze parii, și se călca bine. *Exculcabantur* se găsește doar aci cu acest sens.

22. *reliqua pars*, celelalte 2 picioare de înălțime. Fiecare groapă avea 3 picioare.

23. *hujus generis* = gropi de acest fel.

24. *id* = *octoni ordines*.

25. *lilium appellabant*, subiectul *milites*, expresie poetică: marginile gropii seamănă cu caliciul florii, tărâșul cu pistilul.

26. *ante hæc* (*illia*) = mai spre oraș.

27. *totæ*, așa ca numai poarta de fier să iasă deasupra pământului.

28. *stimulos* = strămurarița pentru împins boii.

29. *nominabant*, subiectul *milites*. După cum vorbește Căsar se pare că și fortificațiile și numirile lor sunt noi. Descoperite în 1861—65 se găsesc azi în Muzeul St. Germain.

### CAPITOLUL LXXIV

1. *regiones secutus* = alegând terenul cel mai propice, pe cât permitea configurația solului.

2. *diversas ab his* = în sens opus lucrărilor de care s'a vorbit în capitolul precedent. Se explică prin cuvintele: *contra exteriorem hostem*. În acest capitol Căsar explică linia de circumvalare în potriva unui dușman care venea în ajutorul celor din cetate.

quidem multitudine, si ita accidat <sup>3</sup> equitatus discessu <sup>4</sup>, munitionum praesidia circumfundi possent, [2] aut cum periculo ex castris egredi <sup>5</sup> cogatur; dierum <sup>6</sup> XXX pabulum frumentumque habere omnes convectum <sup>7</sup> jubet.

## CAP. LXXV.

*La cererea lui Vercingetorix toată Gallia se înarmează. Fiecărui stat i s'a anuntat un anumit contingent.*

[1] Dum haec apud <sup>1</sup> Alesiam geruntur, Galli, concilio <sup>2</sup> principum indicto, non omnes qui arma ferre possent, ut censuit Vercingetorix, convocandos statuunt, sed certum numerum cuique civitati imperandum, ne tanta multitudine confusa nec moderari nec discernere suos nec frumentandi rationem habere <sup>3</sup> possent. [2] Imperant Hædus atque eorum clientibus, Segusiavis, Ambivaretis, Aulercis Brannovicibus, Blannoviis, milia XXXV; patrem numerum Arvernus, adjunctis Eleutetis, Cadurcis, Gabalis, Vellaviis, qui sub imperio Arvernorum esse consuerunt; [3] Sequanis, Senonibus, Biturigibus, Santonis, Rutenis, Carnutibus duodena milia; Bellovacis x; octona Pictonibus et Turonis et Parisiis et Helvetiis; Ambianis, Mediomatricis, Petrocoriis, Nerviiis, Morinis, Nitiobrogibus quina milia; Aulercis Cenomanis totidem;

3. si **accidat**, prezentul conjunctivului pentru a arata și această posibilitate. Textul e controversat.

4. **equitatus discessu** = prin plecarea cavaleriei lui Vercingetorix pentru a căuta ajutoare.

5. **egredi** = să iasă pentru aprovizionarea cu alimente și fân.

6. **dierum**, genitivul pentru a arăta durata.

7. **habere convectum**, perifrază care arată durata unui fapt împlinit.

Aceste precauțiuni n'au în-

pedicat pe Romani să sufere de foame.

### CAPITOLUL LXXV

1. **apud**, exprimă o lucrare ce se petrece în împrejurimile unei localități.

2. **concilio**, adunarea Gallilor a avut loc probabil la Bibracte, concentrarea trupelor făcându-se pe teritoriul heduan.

3. **frumentandi rationem habere** = organizarea serviciului de aprovizionare.

Atrebatibus IV; Vellocassis, Lexoviis et Aulercis Eburovicibus terna; Rauracis et Boiis singula; [4] XX universis civitatibus quæ Oceanum attingunt quæque eorum consuetudine Aremoricæ appellantur, quo sunt in numero Coriosolites, Redones, Ambibarii, Cadetes, Osismi, Lemovices, Unelli. [5] Ex his Bellovaci suum numerum non compleverunt <sup>4</sup>, quod se suo nomine atque arbitrio cum Romanis bellum gesturos dicebant neque cujusquam imperio obtemperaturos; rogati tamen ab Commio pro ejus hospitio <sup>5</sup> duo milia una miserunt.

## CAP. LXXVI.

*Concentrarea armatei de ajutor. Alegerea șefilor. Plecarea armatei.*

[1] Hujus opera Commii, ut antea demonstrevimus <sup>1</sup>, fideli atque utili <sup>2</sup> superioribus annis erat usus in Britannia Cæsar; quibus ille <sup>3</sup> pro meritis civitatem ejus <sup>4</sup> immunem <sup>5</sup> esse jusserat, jura legesque <sup>6</sup> reddiderat <sup>7</sup>

4. suum numerum non compleverunt = n'au trimis contingentul lor complet.

5. pro hospitio; hospitium e o legătură de ospitalitate sau între două popoare diferite sau între particulari (*privata hospitia*). Ospitalitatea era foarte respectată la Germani. Legătura de *hospitium* era mai puțin străină ca cea de *amicitia*. Oaspetele avea dreptul de a primi găzduire și a participa la cultul Statului amic, și în plus de a recurge în caz de nevoie la ajutorul tribunalelor lor.

Cæsar se prezintă ca oaspete al Hæduilor.

## CAPITOLUL LXXVI

1. ut antea demonstravimus; s'a amintit de el în liber IV, cap. XXI, § 7. Era omul de încredere al lui Cæsar la Atrebat.

2. fideli atque utili, atribute adjectivale ale lui *opera*.

3. ille = Cæsar.

4. civitatem ejus = Atrebat; *ejus* = *Commii*.

5. immunem = scutit de tribut.

6. jura legesque, le întâlnim unite la plural ca o expresie stereotipică: *Jus*, opus lui *lex*, e mai general, cuprinde tradiția, principiile de drept; *lex* e legea scrisă.

7. reddiderat, se subînțelege ușor complementul.

atque<sup>8</sup> ipsi<sup>9</sup> Morinos attribuerat. [2] Tamen tanta universae<sup>10</sup> Galliae consensio fuit libertatis vindicandae et pristinae belli<sup>11</sup> laudis recuperandae, ut neque beneficiis neque amicitiae memoria moverentur, omnesque et animo<sup>12</sup> et opibus in id bellum incumberent. [3] Coactis equitum milibus VIII et peditum circiter CCXL, haec in Haeduum finibus recensebantur, numerusque inibat<sup>13</sup>, praefecti constituebantur. Comnio Atrebatum, Viridomaro et Eporedorigi Haeduis, Vercassivellauno Arverno, consobrinum Vercingetorigis, summa imperii traditur. [4] His delecti<sup>14</sup> ex civitatibus attribuuntur, quorum<sup>15</sup> consilio bellum administraretur. [5] Omnes alacres et fiduciae pleni<sup>16</sup>, ad Alesiam proficiscuntur, [6] neque erat omnium quisquam, qui aspectum modo<sup>17</sup> tantae multitudinis sustineri posse arbitraretur, praesertim ancipiti proelio, cum ex oppido<sup>18</sup> eruptione pugnaretur, foris tantae copiae equitatus peditatusque<sup>19</sup> cernerentur.

## CAP. LXXVII.

*Adunarea asediațiilor. Discursul lui Critognatus, care cere lupta cu înverșunare.*

[1] At ii qui Alesiae obsidebantur, praeterita die<sup>1</sup> qua auxilia suorum expectaverant, consumpto omni fru-

8. **atque**, arată o gradăție.

9. **ipsi** = *Comnio*.

10. **universae**, exagerare. Multe popoare învinse de Labienus n'au vrut să ia parte la războiu; dela Aquitani nu s'a răsculat nimeni. iar din Belgieni numai o parte.

11. **belli** = în războiu, (locativ).

12. **animo** = cu tot sufletul.

13. **recensebantur... numerusque inibat** = erau trecuți în revistă și numărați.

14. **delecti** = luat ca substantiv: delegații.

15. **quorum** = cu înțeles consecutiv.

16. **fiduciae pleni**, construcția clasică e cu genitivul ca aici; Căesar pune câte o dată ablativul.

17. **adspectum modo** = numai vederea.

18. **cum ex oppido** = *foris* = când din oraș.

19. **copiae equitatus peditatusque**, genitivul speciei.

### CAPITOLUL LXXVII

1. **praeterita die** = trecuse ziua fixată pentru ajulor.

mento, inscii quid in Hæduis gereretur, concilio coacto de exitu suarum fortunarum <sup>2</sup> consultabant. [2] Ac variis dictis sententiis <sup>3</sup>, quarum pars deditioem, pars, dum vires suppeterent, <sup>4</sup> eruptionem censebat <sup>5</sup>, non prætereunda oratio Critognati videtur propter ejus singularem et nefariam crudelitatem <sup>6</sup>. [3] Hic summo in Arvernīs ortus loco et magnæ habitus auctoritatis <sup>7</sup>: „Nihil, inquit, de eorum sententia dicturus sum, qui turpissimam servitutem deditioem nomine appellant, neque hos habendos civium loco <sup>8</sup> neque ad concilium adhibendos <sup>9</sup> censeo. [4] Cum his mihi res sit <sup>10</sup>, qui eruptionem probant; quorum in consilio <sup>11</sup> omnium vestrum consensu <sup>12</sup> pristinae residere <sup>13</sup> virtutis memoria videtur. [5] Animi est ista mollitia <sup>14</sup>, non virtus, paulisper inopiam ferre non posse. Qui se ultro morti offerant, facilius reperiantur, quam qui dolorem patienter ferant. [6] Atque ego hanc sententiam probarem (tantum apud me dignitas <sup>15</sup> potest), si nullam præterquam vitæ nostræ jacturam fieri viderem: [7] sed in consilio capiendo omnem Galliam respiciamus, quam ad nostrum auxilium concitavimus. [8] Quid <sup>16</sup>, hominum milibus LXXX<sup>17</sup> uno loco interfectis, propinquis consanguineisque nostris animi fore existimatis, si pæne in ipsis cadaveribus <sup>18</sup>

2. de exitu suarum fortunarum = de soarta lor.

3. sententiis = pãreri.

4. dum suppeterent. s'a întrebunãat conjunctivul pentru cã Cæsãr rezumiã pãrerile emise.

5. censebat = propunea.

6. propter sigularem crudelitatem. Cæsãr redã discursul lui Critognatus cu un lux de amãnunte 1) ca sã arãte cruzimile Gallilor. 2) ca sã justifice necesitãtea euceririi Galliei.

8. civium locã = în calitate de celãtean.

9. ad concillium adhibendos = nuãtrebuã chemãti sã-și dee pãrerea.

10. mihi res est = am de lucru, stãu de vorbã.

11. quorum in consilio. în pãrerea lor de a face o ieșire.

12. omnium vestrum consensu = cum simțiti cu toții.

13. residere. infinitivul lui *resido*. nu *resido*.

14. animi est ista mollitia. atracția lui *istud*.

15. dignitas = autoritatea celor care propun sã facã o ieșire.

16. quid...anmi = ce curaj?

17. millibus octoginta. efectivul lui Vercingetorix.

18. in ipsis cadaveribus, subînțelea *nostris*.

prælio decertare cogentur? [9] Nolite hos vestro auxilio exspoliare, qui vestræ salutis causa suum periculum neglexerunt, nec <sup>19</sup> stultitia ac temeritate vestra aut animi imbecillitate <sup>20</sup> omnem Galliam prosternere et perpetuæ servituti subicere. [10] An, quod ad diem <sup>21</sup> non venerunt, de eorum fide constantiaque dubitatis? Quid ergo? Romanos in illis ulterioribus munitionibus <sup>22</sup> anime causa <sup>23</sup> cotidie exerceri putatis? [11] Si illorum <sup>24</sup> nuntiis confirmari non potestis omni aditu præsepto <sup>25</sup>, his <sup>26</sup> utimini testibus adpropinquare eorum adventum; cuius rei timore exterriti diem noctemque in opere versantur. [12] Quid ergo mei consilii est <sup>27</sup>? Facere quod nostri majores, nequaquam pari bello Cimbrorum Teutonumque, fecerunt; qui, in oppida compulsi ac simili inopia subacti, eorum corporibus, qui ætate ad bellum inutiles videbantur, vitam toleraverunt <sup>28</sup> neque se hostibus tradiderunt. [13] Cujus rei si exemplum non habemus, tamen libertatis causa institui <sup>29</sup> et posteris prodi pulcherrimum judicarem. [14] Nam quid illi simile <sup>30</sup> bello fuit? Depopulata <sup>31</sup> Gallia Cimbri magnaue inlata calamitate finibus quidem nostris aliquando <sup>32</sup> excesserunt atque alias terras petierunt; jura, leges, agros, libertatem nobis reliquerunt. [15] Romani vero quid petunt aliud aut quid volunt, nisi invidia adducti, quos

19. nec..., subînţeles *velitis*.

20. **animi imbecillitate** = lipsă de curaj.

21. **ad diem** = în ziua fixată

22. **ulterioribus munitionibus** = fortificaţiunile exterioare liniei de circumvalare.

23. **anime causa** = de plăcere oare?

24. **illorum** = armata de ajutor.

25. **omni aditu præsepto**, ablativ absolut substituind o poziţiune cauzală.

26. **his** = soldaţii romani.

27. **quid... mei consilii est** = ce sfat vreau să vă dau eu?

28. **vitam toleraverunt...corporibus**, îşi susţinură zilele. Această antropofagie nu e nicăeri confirmată.

29. **institui...** stabilit pentru prima dată.

30. **quid simile...** corespunde lui *nequaquam pari bello...* Înţelesul acesta: Războiul Cimbrilor nu seamănă întru nimic prin primejdii şi grozăvie cu acest războiu fără milă, purtat cu Romanii.

31. **depopulata Gallia**, are înţeles pasiv aici, deşi verbul e *deponent*.

32. **aliquando** = odată şi odată..

fama nobiles potentesque bello <sup>33</sup> cognoverunt, horum in agris civitatibusque considerare atque his æternam injungere servitutem <sup>34</sup>? Neque enim ulla <sup>35</sup> alia condicione bella gesserunt. [16] Quod si ea quæ in longinquis nationibus geruntur ignoratis, respicite finitimam Galliam, quæ in provinciam redacta, jure <sup>36</sup> et legibus commutatis, securibus <sup>37</sup> subjecta perpetua premitur servitute.”

## CAP. LXXVIII

*Asediații hotărâsc să scoată din cetate pe cei ne folositori în războiu. Cæsar refuză să le dea ospitalitate.*

[1] Sententiis dictis, constituunt ut ii, qui valetudine aut ætate inutilis sint bello <sup>1</sup>, oppido excedant, atque omnia prius experiantur <sup>2</sup> quam ad Critognati sententiam <sup>3</sup> descendant; [2] illo tamen potius utendum consilio, si res cogat atque auxilia morentur, quam aut deditionis aut pacis subeundam condicionem. [3] Mandubii <sup>4</sup>, qui eos <sup>5</sup> oppido receperant <sup>6</sup>, cum liberis atque uxoribus exire coguntur. [4] Hi, cum ad munitiones

33. fama nobiles potentesque bello. un chiasm.

34. æternam injungere servitutum, expresie poetică și energică totdeodată.

35. ulla, subînțeles *bella*

36. jure, ablativ singular pentru că nu există pluralul *jura*. Același înțeles.

37. securibus, expresie energică pentru *imperio Romano*. Fasciile romane și secretele erau semnul puterii proconsulare.

## CAPITOLUL LXXVIII

1. inutilis sint bello, singurul loc unde Cæsar construște acest adjectiv cu dativul. peste tot pune *ad* cu acuzativul, chiar cu un substantiv.

2. experiantur, are același subiect ca *constituunt*; conjunctivul *experiantur* depinde de *excedant*.

3. sententiam, menționate în cap. LXXVII.

4. Mandubii = locuitorii de baștină din Alesia.

5. eos = ceilalți Galli.

6. oppido receperant, cu ablativul = a primi în.

Romanorum accessissent, flentes omnibus precibus <sup>7</sup> orabant ut se in servitutem receptos cibo juvarent. [5] At Cæsar, dispositis in vallo custodibus, recipi prohibebat<sup>8</sup>.

## CAP. LXXIX

*Sosirea armatei de ajutor. Asediații se pregătesc să atace tabăra romană.*

[1] Interea Commius reliquique duces quibus summa imperii <sup>1</sup> permissa erat cum omnibus copiis ad <sup>2</sup> Alesiam perveniunt <sup>3</sup> et colle exteriori <sup>4</sup> occupato, non longius mille passibus <sup>5</sup> ab nostris munitionibus considunt.

[2] Postero die equitatu ex castris educto omnem eam planitiem quam in longitudinem milia passuum III patere demonstravimus <sup>6</sup> complent pedestresque copias paulum ab eo loco abditas <sup>7</sup> in locis superioribus <sup>8</sup> constituunt.

[3] Erat ex oppido Alesia despectus <sup>9</sup> in campum. Concurrunt <sup>10</sup> his auxiliis visis; fit gratulatio inter eos atque omnium animi ad lætitiã excitantur. [4] Itaque pro-

7. **omnibus precibus** = tot felul de (exagerare).

8. **prohibebat recipi**. Dion Cassius spune că acești nenorociți au murit de foame între zidurile cetății Alesia și tranșeele romane. Adevărat că nici Romanii nu aveau prisos de hrană, dar era și un mijloc de a forța pe cei din cetate să se predea. Povestirea sobră și rece a acestei nenorociri arată o latură a sufletului roman, calculat.

### CAPITOLUL LXXIX.

1. **summa imperii** = comanda supremă.

2. **ad Alesiam** = în față, lângă.

3. **perveniunt**, pleaseră probabil din Bibracte, unde se făcuse concentrarea.

4. **colle exteriori**, probabil colina Mussy la-Fosse, care mărginește la S. V. câmpia Laumes.

5. **longius mille passibus** = 1500 metri.

6. **demonstravimus**, în liber VII, cap. LXIX.

7. **abditas** păstrează înțelesul primitiv din *dare*: așezate.

8. **in locis superioribus** = pe vârfuri.

9. **despectus** = privire în jos.

10. **concurrunt**, Gallii închiși în Alesia.



ductis copiis ante oppidum considunt et proximam fossam <sup>11</sup> cratibus <sup>12</sup> integunt atque aggere <sup>13</sup> explent seque ad eruptionem atque omnes casus comparant. <sup>14</sup>

## CAP. LXXX

*Lupta de cavalerie între Romani și armata de ajutor. Asediații, văzând victoria Romanilor, stau pe loc.*

[1] Caesar, omni exercitu <sup>1</sup> ad utramque partem munitio-  
nionum <sup>2</sup> disposito, ut, si usus veniat <sup>3</sup>, suum quisque  
locum teneat et noverit <sup>4</sup>, equitatum ex castris educi et  
praelium committi jubet. [2] Erat ex omnibus castris <sup>5</sup>,  
quæ summum undique jugum tenebant, despectus,  
atque omnes milites intenti pugnae proventum <sup>6</sup> ex-  
spectabant. [3] Galli inter equites raros <sup>7</sup> sagittarios <sup>8</sup>  
expeditosque levis armaturæ interjecerant, qui suis ce-  
dentibus auxilio succurrerent et nostrorum equitum  
impetus sustinerent. Ab his conplures de improvise  
vulnerati praelio excedebant. [4] Cum suos pugna supe-  
riores <sup>9</sup> esse Galli confiderent et nostros multitudine  
premi viderent, ex omnibus partibus et ii qui munitio-

11. **proximam fossam**, de care s'a vorbit în capitolul LXXII.

12. **cratibus** = fașine pentru a umple șanțul.

13. **aggere** = tot felul de materii pentru a umple un șanț.

14. **se comparant** = se prepară.

## CAPITOLUL LXXX.

1. **exercitu** = infanteria, prin o-  
poziție : *equitatu* (cavaleria).

2. **ad utramque .... munitio-  
nionum partem** = fortificațiile făcute im-  
potriva orașului și cele îndreptate  
împotriva armatei de ajutor.

3. **si usus veniat** = dacă ar fi  
nevoie.

4. **disposito... ut teneat... nove-  
rit**, conjunctiv prezent în loc de

imperfect, pentru că fraza depinde  
de un participiu trecut, subordo-  
nat și acesta prezentului istoric :  
*jubet*, pe care-l precede.

5. **ex omnibus castris** = din toate  
taberele romane. Am văzut că  
erau multe și mai ales e vorba de  
ale infanteriei *qui summum undique  
jugum tenebant*. Erau pe toate vâr-  
furile mai de seamă afară de Réa.

6. **proventum** = *eventum* (rezul-  
tat).

7. **raros** = în grupe izolate. E  
vorba de *sagittarios* și *expeditos*.

8. **sagittarii** = arcași. Erau nu-  
meroși, iar în Gallia luptau îm-  
preună cu cavaleria.

9. **superiores**, nu înseamnă că  
biruiseră, dar că erau siguri  
superioritatea lor.

nibus continebantur et ii qui ad auxilium convenerant clamore et ululatu suorum animos confirmabant. [5] Quod in conspectu omnium res gerebatur neque recte aut turpiter factum <sup>10</sup> celari poterat, utrosque et laudis cupiditas et timor ignominiae <sup>11</sup> ad virtutem excitabat. [6] Cum a meridie prope ad solis occasum dubia victoria <sup>12</sup> pugnaretur, Germani una in parte confertis turmis <sup>13</sup> in hostes impetum fecerunt eosque propulerunt; [7] quibus in fugam coniectis sagittarii circumventi interceptique sunt. [8] Item ex reliquis partibus nostri cedentes <sup>14</sup> usque ad castra insecuti sui colligendi <sup>15</sup> facultatem non dederunt. [9] At ii qui ab Alesia <sup>16</sup> processerant, mæsti, prope victoria desperata, se in oppidum receperunt.

## CAP. LXXXI

*Armata de ajutor încearcă un atac de noapte împotriva Romanilor. Rolul lui Trebonius și Antonius.*

[1] Uno <sup>1</sup> die intermisso Galli <sup>2</sup> atque hoc spatio <sup>3</sup> magno <sup>4</sup> cratium, scalarum, harpagonum <sup>5</sup> numero effec-

10. **recte ac turpiter factum** = orice faptă de vitejie și orice mișclie.

11. **laudis cupiditas et timor ignominie** este chiasm: un atribut și un substantiv, apoi un substantiv și un atribut.

12. **dubia victoria** = fără rezultat.

13. **una in parte confertis turmis** = escadroane grămădite într'un singur punct.

14. **cedentes** ca substantiv = fugarii, armata de ajutor.

15. **sui colligendi** ca și **sui reciplendi** = ca să se adune; când avem **sui** adjectivul verbal în **-ndus** rămâne la singular chiar când pronumele reflexiv reprezintă un plural, aceasta din cauză că **sui**, înainte de a fi întrebuințat pentru

amândouă numerele, era genitivul posesivului neutru.

16. **ab Alesia**, întrebuințarea prepoziției **ab** înseamnă că e vorba de împrejurimile Alesiei, nu chiar de cetate.

### CAPITOLUL LXXXI.

1. **uno**, opus lui **hoc spatio** = într'o singură zi.

2. **Galli**, pus între două ablativ arată că este subiectul logic exprimat de participiu.

3. **hoc spatio** = în acest scurt interval.

4. **magno**, se acordă cu **numero** și fac ablativ absolut împreună cu **effecto**.

5. **harpagonum** = cârlige de fier cu coadă lungă, cu care Gallii distrugau zidurile.

to, media nocte silentio <sup>6</sup> ex castris egressi ad campes-  
tres munitiones <sup>7</sup> accedunt. [2] Subito <sup>8</sup> clamore sublato,  
qua <sup>9</sup> significatione qui in oppido obsidebantur de <sup>10</sup> suo  
adventu cognoscere possent, crates <sup>11</sup> projicere, fundis,  
sagittis, lapidibus nostros de vallo proturbare reli-  
quaque quæ ad oppugnationem pertinent parant admi-  
nistrare. [3] Eodem tempore clamore exaudito dat tuba  
signum suis Vercingetorix atque ex oppido educit <sup>12</sup>.  
[4] Nostri, ut superioribus diebus suis cuique erat locus  
attributus <sup>13</sup>, ad munitiones accedunt; fundis, librilibus<sup>14</sup>  
sudibusque <sup>15</sup>, quas in opere <sup>16</sup> disposuerant, ac glandi-  
bus <sup>17</sup> Gallos proterrent. [5] Prospectu tenebris adempto  
multa utrimque vulnera accipiuntur. [6] Conplura tor-  
mentis <sup>18</sup> tela conjiciuntur. At M. Antonius <sup>19</sup> et C. Tre-  
bonius legati, quibus hæ partes ad defendendum <sup>20</sup>

6. **silentio** = în tăcere (ablativ de mod).

7. **campestres munitiones**, lucrările de întărire dela șes.

8. **sublato**, adverb.

9. **qua significatione** = *ul ea significatione*.

10. **de... cognoscere**, *de* = despre, cu privire la. Cæsar întrebun-  
țează des prepoziția *de*, după ver-  
bele: *constituere, recusare impe-  
trare, significare, cognoscere, pro-  
visum esse, timere*.

11. **crates** = fașine ca să umple  
șanțul: *crates projicere* depinde de  
*parant*.

12. **educit** subînțeleș: *eos*.

13. **ut... erat locus attributus**,  
Cæsar pusese armata de o parte  
și alta a întăriturilor: *ut si usus  
veniat suum quisque locum teneat  
et noverit, equilatam educit* (liber  
VII, cap. LXXX).

14. **librille** = mașină de războiu  
formată dintr'o curea, de care se  
atărnă piatra de aruncat.

15. **sudes** = pari ascuțiți și în-  
tăriți în foc, de care se serveau  
soldații Romani ca armă ofensivă

= par, țaruș, armă grosolană și  
rustică.

16. **in opere** = pe lucrările de în-  
tăritură.

17. **glandibus**, cocoloș de fier în  
formă ovală. S'au găsit unele  
la fel la Perugia. Purtau scrise: nu-  
mele legiunii, sau al unui perso-  
nagiu. Câte o dată aveau o inscrip-  
ție care cuprindea ori o insultă ori  
o glumă soldățească. *Glandes* și  
*lapides* (pietre) erau aruncate cu  
*funda* = praștic de *funditores* =  
praștiașii.

18. **tormentis** = mașini de răz-  
boiu pentru a arunca proiectile.  
Erau întrebunțate la asediul ce-  
tăților. Alle ori sunt puse și la co-  
răbii (*naves longæ*) în lupte navale.

19. **M. Antonius**, viitorul trium-  
vir.

20. **quibus hæ partes ad defen-  
dendum obvenerant** = cui îi că-  
zuse la sorțisă apere această parte.  
*ad are* înțelesul de: în vederea, cu  
scopul. Deosebirea între gerunziu  
și gerundiv e sensibilă. Cu primul  
autorul insistă asupra acțiunii pe  
care o face subiectul și atunci su-  
biectul e scos în relief; cu al II

obvenerant, qua ex parte nostros premi intellexerant,<sup>21</sup> his auxilio ex ulterioribus<sup>22</sup> castellis deductos submittebant.<sup>23</sup>

## CAP. LXXXII

### *Infrângerea și retragerea Gallilor.*

[1] Dum<sup>1</sup> longius ab munitione aberant Galli, plus multitudine<sup>2</sup> telorum proficiebant<sup>3</sup>; postea quam propius successerunt, aut se stimulis<sup>4</sup> inopinantes induebant<sup>5</sup> aut in scrobes<sup>6</sup> delati<sup>7</sup> transfodiebantur, aut ex vallo ac turribus trajecti pilis muralibus<sup>8</sup> interibant. [2] Multis undique vulneribus acceptis<sup>9</sup> nulla munitione perrupta, cum lux adpeteret, veriti ne ab latere aperto<sup>10</sup> ex superioribus castris<sup>11</sup> eruptione circumvenirentur, se ad suos receperunt. [3] At interiores<sup>12</sup>, dum ea quae a Vercingetorige ad eruptionem praeprata erant<sup>13</sup> proferunt, priores fossas<sup>14</sup> expleant, [4] diutius in

autorul insistă asupra acțiunii, pe care o suferă obiectul, și atunci obiectul e pus în relief.

21. **intellexerant... submittebant.** Romanii erau foarte atenți în exprimarea rapoarturilor de timp: *intellexerant* e anterior.

22. **ulterioribus castellis** = redutele mai îndepărtate de câmpul de luptă.

23. **submittebant**, prepoziția *sub* introduce ideea de *înlocuire* deci și de *ajutor*.

### CAPITOLUL LXXXII

1. **dum** = atât timp cât.

2. **multitudine telorum**, metaforă = o grindină de săgeți.

3. **plus proficiebant** = *superiores erant*.

4. **stimulis** = strămurare de împuns boii.

5. **induebant** = a se înfige în (eufenism).

6. **scrobes** = groapă de pus copac.

7. **delati** = împinși, căzuți.

8. **pilis muralibus** = săgeți grele aruncate cu mașinile.

9. **multis... acceptis**, ablativ absolut, concessiv.

10. **ab latere aperto** = flancul drept al soldaților care nu e apărat de scut; în al II-lea înțeles = latura armatei care e lipsită de trupe.

11. **ex superioribus castris**, s'a crezut că e tabăra de pe muntele Flavigny.

12. **interiores**, Gallii închiși în Alesia și în întărituri.

13. **quae praeprata erant**, lucruri amintite în cap. LXXXI.

14. **priores fossas** = gropile anterioare mai apropiate de oraș; erau 3.

his rebus administrandis morati prius suos discessisse cognoverunt quam munitionibus adpropinquarent. Ita re infecta in oppidum reverterunt.

### CAP. LXXXIII.

*Armata de ajutor încearcă să pătrundă în liniile Romanilor pe la Nord.*

[1] Bis magno cum detrimento repulsi Galli quid agant consulunt: locorum peritos adhibent; ex his superiorum castrorum <sup>1</sup> situs munitionesque cognoscunt. [2] Erat a septentrionibus collis <sup>2</sup> quem propter magnitudinem circuitus opere <sup>3</sup> circumplecti non potuerant nostri: necessario <sup>4</sup> pæne iniquo loco et leniter declivi <sup>5</sup> castra fecerant. [3] Hæc C. Antistius Reginus et C. Caminius Rebilus legati cum duabus legionibus obtinebant. [4] Cognitis per exploratores <sup>6</sup> regionibus duces hostium LX milia ex omni numero <sup>7</sup> deligunt earum civitatum <sup>8</sup> quæ maximam virtutis opinionem <sup>9</sup> habebant; [5] quid quoque pacto <sup>10</sup> agi placeat occulte inter se constituunt: adeundi <sup>11</sup> tempus definiunt, cum meridie esse videatur <sup>12</sup>. [6] His copiis Vercassivellaunum Arver-

#### CAPITOLUL LXXXIII

1. *superiorum castrorum*, pe muntele Flavigny.

2. *collis* = muntele Rea. Cæsar întărise numai latura de Sud și nu ocupase creasta.

3. *opere* = lucrări de întăritură făcute de soldați.

4. *necessario* = *necessitate coacti fecerunt*.

5. *leniter declivi*, explicat prin *pæne iniquo loco*, poziția fiind aproape desavantajoasă, tabăra era așezată pe clina muntelui, iar dușmanii puteau ocupa vârful.

6. *exploratores*, soldați de infanterie ușoară întrebuințați ca cercetași, patrulare, avangarde.

7. *ex omni numero* = din totalitatea armatei.

8. *civitatum*, depinde de ideea de oameni cuprinsă în *LX milia*.

9. *opinionem* (uneori *eximiam*) = ideea strălucită de vitejia lor.

10. *quoque pacto* = *et quo pacto*.

11. *adeundi* = *adoriendi* subînțeles: *castra*.

12. *videatur*, conjunctivul pentru că exprimă ideea celor care fixează momentul atacului.

num ,unum ex quattuor ducibus <sup>13</sup>, propinquum Vercingetorigis, præficiunt. [7] Ille ex castris prima vigilia egressus prope confecto sub lucem <sup>14</sup> itinere post montem se occultavit militesque ex nocturno labore <sup>15</sup> sese reficere jussit. [8] Cum jam meridies adpropinquare videretur, ad ea castra quæ supra demonstravimus contendit; eodemque tempore equitatus <sup>16</sup> ad campes- tres munitiones accedere et reliquæ copiæ pro castris sese ostendere cœperunt.

### CAP. LXXXIV.

*Vercingetorigis face o ieşire pentru a susţine atacul armatei de ajutor. Alarma Romanilor.*

[1] Vercingetorigis ex arce <sup>1</sup> Alesia<sup>2</sup> suos conspicatus ex oppido <sup>2</sup> egreditur; crates, longurios <sup>3</sup>, musculos <sup>4</sup>, falces reliquaque quæ eruptionis causa paraverat <sup>5</sup> profert. [2] Pugnatur uno tempore omnibus locis atque omnia temptantur <sup>6</sup>: quæ <sup>7</sup> minime visa pars firma est, huc concurritur. [3] Romanorum manus tantis munitionibus

13. *ex quattuor ducibus*, erau aleşi: Caninius, Viridomarus, Eporodorix şi Vercassivellaunus.

14. *sub lucem* = aproape de revărsatul zorilor.

15. *ex...labor* = oboseală.

16. *equitatus et reliquæ copiæ* = cavaleria şi infanteria.

#### CAPITOLUL LXXXIV

1. *ex arce*, în Alesia era o cetăţue deosebită de restul fortificaţiei, aşareese din text, dar configuraţia solului nu ne ajută să o identificăm. În alte manuscrise găsim *parte* în loc de *arce*. Cæsar, când vorbeşte de un *oppidum* galic, nu pomeneşte de *arx*. De

altfel numai de 2 ori e întrebuinţat cuvântul *arx*: la *Vesontio* şi la *Alesia*.

2. *oppido*, opus lui *arx* = cetatea Alesiei.

3. *longurii*, prăjini cu câtlig la cap, seamănă cu *harpago*.

4. *musculi* = galerii acoperite servesc să proteje soldaţii care se apropie de întărituri. E un fel de *testudo*, dar pare a fi mai mică.

5. *paraverant*, s'a vorbit de pregătiri în cap. LXXXI.

6. *omnia temptantur*, o încercare făcută pe toată linia de fortificaţie romană.

7. *quæ pars...huc* = în eamî par-tem quæ.

distinetur<sup>8</sup> nec facile pluribus locis occurrit<sup>9</sup>. [4] Multum ad terrendos nostros valet clamor qui post tergum<sup>10</sup> pugnantis<sup>11</sup> exstitit, quod suum periculum<sup>12</sup> in aliena vident salute constare<sup>13</sup>: [5] omnia enim plerumque quæ absunt<sup>14</sup> vehementius hominum mentes perturbant.

## CAP. LXXXV.

*Luptă îndărjită între Galli și Romani. Romanii slăbesc în punctul atacat de Vercassivellaunus.*

[1] Cæsar idoneum locum<sup>1</sup> nactus quid quaque in parte geratur cognoscit; laborantibus submittit<sup>2</sup>. [2] Utrisque<sup>3</sup> ad animum occurrit<sup>4</sup> unum esse illud tempus<sup>5</sup>, quo maxime contendere conveniat: [3] Galli, nisi perfregerint munitiones, de omni salute desperant; Romani, si rem obtinuerint<sup>6</sup>, finem laborum omnium expectant. [4] Maxime ad superiores munitiones<sup>7</sup> laboratur<sup>8</sup>, quo Vercassivellaunum missum demonstravimus. Iniquum

8. **distinetur**, un compus foarte expresiv. Arată că Romanii erau siliți să se risipească dealungul întăriturilor.

9. **occurrit** = în piept.

10. **post tergum**, Romanii, luptând în același timp și înspre oraș și înspre câmpie, formau 2 linii spate în spate, fiecare avea în spatele lui un dușman, ale cărei strigăte le auzea, dar de care nu știa cât succes are.

11. **pugnantis**, un dativus in-commodi.

12. **suum periculum**, norocul să scape de primejdie.

13. **constare** = a depinde de. Dacă una din linii era biruită, cealaltă era luată pe la spate de dușman.

14. **quæ absunt** = care sunt de parte de ei, pe care nu le văd.

Cæsar mai exprimă și în „de Bello Civili” aceeași idee.

## CAPITOLUL LXXXV

1. **idoneum locum**, probabil versantul nordic al muntelui Flavigny.

2. **submittit** = trimete ajutor (luat absolut).

3. **utrisque** = ambelor părți.

4. **ad animum occurrit** = construcție excepțională; *occurit* e luat absolut: *ad animum* e în loc de dativ.

5. **unum esse illud tempus** = ocazie unică.

6. **si rem obtinuerint** = dacă păstrează poziția.

7. **superiores munitiones**, de pe muntele Rea.

8. **laboratur**, e luat impersonal.

loci ad declivitatem fastigium<sup>9</sup> magnum habet momentum<sup>10</sup>. [5] Alii tela conjiciunt, alii testudine<sup>11</sup> facta subeunt; defatigatis in vicem integri<sup>12</sup> succedunt. [6] Agger<sup>13</sup> ab universis<sup>14</sup> in munitionem<sup>15</sup> conjectus et ascensum dat Gallis et ea quæ in terra occultaverant<sup>16</sup> Romani contegit; nec jam arma nostris nec vires suppetunt.

## CAP. LXXXVI.

*Cæsar trimete pe Labienus în ajutorul poziției în primejdie. Gallii atacă întăriturile.*

[1] His rebus cognitis Cæsar Labienum<sup>1</sup> cum cohortibus sex subsidio<sup>2</sup> laborantibus mittit: [2] imperat, si sustinere<sup>3</sup> non possit, deductis cohortibus<sup>4</sup> eruptione pugnet<sup>5</sup>: id nisi necessario ne faciat. [3] Ipse adit reliquos<sup>6</sup>, cohortatur ne labori succumbant; omnium

9. *iniquum fastigium*, înclinarea defavorabilă a unui teren care coboară în pantă dublă.

10. *magnum... momentum* = avantaj mare; poziția dominantă a dușmanului, care n'are decât să scoboare ca să-i surprindă.

11. *testudine facta*; *testudo* = carapace de broască țestoasă. Când porneau la doborîrea zidurilor unei cetăți asediate, soldații romani așezau scuturile deasupra capului așa ca să se acopere rînduri. rîndurile ca solzii unei broaște țestoase. Primele rînduri se țineau cât mai drept posibil, cei din urmă și cei laterali stau în genunchi. Testudinele veneau una după alta, asigurând adăpost tuturilor soldaților. *testudine facta* = a merge cu scuturile ca o bollă.

12. *integri* = odihniți. In alte locuri: *integri recentesque*.

13. *agger*, pământul pe care-l

aruncă cei care atacă, formează o terasă.

14. *ab universis* = toți care atacau.

15. *in munitionem* = toate lucrările de apărare grămădite aci de Cæsar.

16. *ea...quæ occultaverant* = lălia, stimuli.

## CAPITOLUL LXXXVI

1. *Labienum*, se crede că ocupa colina din Bussy, la Nord de Alesia.

2. *subsidio*, dativ final.

3. *sustinere* = să se mențină în dosul întăriturilor (luat cu înțeles absolut).

4. *deductis cohortibus* (subînțeles *de vallo*) = să-și retragă cohortele de pe întărituri.

5. *eruptione pugnet* = să facă o ieșire (ablativ de mod).

6. *reliquos*, cei care apărau întăriturile dela câmp.



superiorum dimicationum fructum in eo die atque hora <sup>7</sup> docet consistere. [4] Interiores <sup>8</sup> desperatis campestribus locis <sup>9</sup> propter magnitudinem munitio-  
num loca prærupta <sup>10</sup> ex ascensu temptant <sup>11</sup>: huc ea quæ paraverant conferunt. [5] Multitudine telorum ex turribus propugnantes <sup>12</sup> deturbant, aggere et cratibus fossas explent <sup>13</sup>, falcibus vallum ac lorica-  
m rescindunt <sup>14</sup>.

## CAP. LXXXVII.

*Cæsar ia măsuri pentru restabilirea luptei.*

[1] Mittit <sup>1</sup> primum Brutum adolescentem <sup>2</sup> cum cohortibus <sup>3</sup> Cæsar, post cum aliis C. Fabium legatum; [2] postremo ipse, cum vehementius pugnaretur, integros <sup>4</sup> subsidio adducit. [3] Restituto prælio <sup>5</sup> ac repulsis hostibus, eo quo Labienum miserat <sup>6</sup> contendit <sup>7</sup>; [4]

7. in die atque hora, complementul lui *consistere*

8. interiores = Galli din oraş.

9. desperatis locis, (expresiune foarte concisă), ne mai având nădejde să pună mâna pe linia de fortificaţii din câmp. Cæsar întrebuinţează numai la ablativ absolut verbul *desperare* transitiv. Uneori e cu prepoziţia *de*.

10. loca prærupta, vârfurile prăpăstioase ale muntelui Flavigny.

11. temptant = încearcă să ex-  
caladeze: *ex ascensu*.

12. propugnantes, participiu sub-  
stantivizat reprezintă pe Romani.

13. aggere et cratibus fossas  
explent. = umple şanţul cu pământ  
şi cu faşine.

14. falcibus..... rescindunt = taie  
cu coase puse în vârf de prăjini o  
întăritură de nuele pusă peste  
parapel.

## CAPITOLUL LXXXVII

1. mittit subînţeles *subsidio*.

2. Brutum adolescentem, cu-  
vântul *adolescens* se dă tinerilor  
între 14—30 ani. Alte ori se dă  
tinerilor cu părinţi iluștri pentru  
a-i distinge de părinţii lor. Aşa e  
cazul lui Brutus.

3. cum cohortibus, luată dela  
diferite legiuni, un număr oarecare.  
Cæsar nu spune câte.

4. integros, = trupe odihnite, cu  
forţe proaspete.

5. restituto prælio arată că  
situaţia fusese disperată. Galli  
pătrunseseră în liniile de întări-  
tură ale Romanilor printr'o spăr-  
tură.

6. quo miserat = pe muntele  
Bussy.

7. contendit, se duce în persoană  
în tabăra de pe muntele Rea.

cohortes IV ex proximo castello<sup>8</sup> deducit<sup>9</sup>, equitum partem<sup>10</sup> se sequi, partem circumire exteriores munitiones<sup>11</sup> et ab tergo hostes adoriri jubet. [5] Labienus, postquam<sup>12</sup> neque aggeres neque fossæ vim hostium sustinere<sup>13</sup> poterant, coactis una XL cohortibus, quas ex proximis præsiidiis<sup>14</sup> deductas fors obtulit<sup>15</sup>, Cæsarem per nuntios facit certiorem quid faciendum existimet.

## CAP. LXXXVIII.

*Ultimele peripeții ale bătăliei. Infrângerea completă a Gallilor.*

[1] Accelerat<sup>1</sup> Cæsar ut prælio intersit. Ejus adventu ex colore vestitus<sup>2</sup> cognito, quo insigni<sup>3</sup> in præliis uti consuerat, turmisque<sup>4</sup> equitum et cohortibus visis<sup>5</sup>, quas se sequi jusserat, ut<sup>6</sup> de locis superioribus hæc

8. **castello**, fortificație mai mică decât un *oppidum*. Are același sistem de fortificație și pare să fi fost locul permanent.

9. **deducit**, dă ordin să vină cohortele; ele îl urmează la distanță: *quas...sequi jusserat*.

10. **equitum partem...partem**, se pare că Cæsar a împărțit cavaleria în 2 părți la Alesia, la N. și la S. de *oppidum*.

11. **extiores munitiones**, nu poate fi vorba de o trecere dincolo de întăriturile dela câmp de oarece erau ocupate de dușmani. Trebuia să meargă dealungul lor și să ia pe dușman pe la spate. Unele erau pe muntele Gresigny, altele pe muntele Flavigny.

12. **postquam...poterant**, cu imperfectul pentru că arată o acțiune care mai durează.

13. **sustinere** = să oprească, să țină piept.

14. **ex proximis præsiidiis** = posturile vecine.

15. **quas fors obtulit** = pe care le-a scos în cale norocul. întâmplarea.

16. **facit certiorem...quid existimet**, construcție întrebuintată numai o dată în De Bello Gallico.

## CAPITOLUL LXXXVIII

1. **accelerat**, luat ca neutru.

2. **vestitus**, mantaua militară de purpură numită și *paludamentum*. O purta generalul peste armură, ca un semn al demnității.

3. **quo insigni**, construcție obișnuită la Cæsar să repete numele punându-l după relativ.

4. **turmis** = escadroane de cavalerie.

5. **visis**, subînțeles *ab hostibus*.

6. **ut de locis, superioribus** = din vârful muntelui Rea.

declivia <sup>7</sup> et devexa <sup>8</sup> cernebantur, hostes prælium committunt. [2] Utrinque <sup>9</sup> clamore sublato excipit <sup>10</sup> rursus ex vallo atque omnibus munitionibus clamor. [3] Nostri, omissis pilis, <sup>11</sup> gladiis rem gerunt. Repente post tergum equitatus cernitur. Cohortes aliæ <sup>12</sup> adpropinquabant: hostes terga vertunt. Fugientibus equites <sup>13</sup> occurrunt. Fit magna cædes. [4] Sedullus <sup>14</sup>, dux et princeps <sup>15</sup> Lemovicum Arvernicorum occiditur: Vercassivellaunus Arvernus vivus in fuga comprehenditur; signa militaria LXXIV <sup>16</sup> ad Cæsarem referuntur: pauci ex tanto numero se incolumes in castra recipiunt. [5] Conspicati ex oppido cædem et fugam suorum, desperata salute, copias a munitionibus reducant <sup>17</sup>. Fit protinus hac re audita ex castris Gallorum fuga. [6] Quod nisi crebris subsidiis ac totius diei labore milites essent defessi, omnes hostium copiarum deleri potuissent. [7] De media nocte <sup>18</sup> missus equitatus novissimum agmen consequitur: magnus numerus capitur atque interficitur; reliqui ex fuga in civitates discedunt <sup>19</sup>.

7. **declivia** = panta care coboară spre câmpie.

8. **devexa** = o pantă care ajunge într'un fund. Gallii în primul rând văd între liniile din câmp pe Cæsar cu soldații lui, și în al doilea plan scoborînd coasta muntelui Flavigny cele 4 cohorte și cavaleria zorînd să-l ajungă pe Cæsar.

9. **utrinque** = din ambele părți: Gallii cu Vercassivellaunus și Romanii cu Labienus.

10. **excipit** subînțeles *hunc clamorem* = îi răspund.

11. **omissis pilis**, Romanii nu au destul loc în fața lor ca să arunce sulițele și s'au pomenit dintr'o dată cu o luptă corp la corp. Distanța între rândurile de soldați era de 4 picioare—1m 20.

12. **cohortes aliæ**, de care s'a vorbit în capitolul precedent.

13. **equites**, cei pe cari i-a trimis Cæsar să ia pe la spate pe Galli.

14. **Sedullus**, șeful Lemovicilor.

15. **dux et princeps** = șeful armatei și cetățean fruntaș, calități independente una de alta. Uneori se excludeau.

16. **LXXIV signa militaria**, număr mai mare decât al neamurilor gallice. Deci nu e vorba aici de steagurile *statelor* (*civitates*), ci ale *pagilor*, unități în care se împărțeau trupele.

17. **reducunt**, trupele lui Vercingetorix împinse de Cæsar de lângă întăriturile de pe muntele Flavigny nu pierduseră nădejdea unui nou atac.

18. **de media nocte**, după miezul nopții. Expresiune astfel comentată de gramaticul Censorinus: *tempus, quod huic (mediæ nocti) proximum est, vocatur de media nocte*. Trebuie apropiat de *consequitur*.

19. Povestirea e vioaie, lipsesc conjuncțiunile.

## CAP. LXXXIX.

*Vercingetorix se predă. Alesia capitulează.*

[1] Postero die Vercingetorix concilio convocato id bellum se suscepisse non suarum necessitatum <sup>1</sup>, sed communis libertatis causa demonstrat, [2] et quoniam sit Fortunæ cedendum, ad utramque rem se illis offerre <sup>2</sup>, seu morte sua Romanis satisfacere seu vivum tradere velint. Mittuntur de his rebus ad Cæsarem legati. [3] Jubet <sup>3</sup> arma tradi, principes produci. [4] Ipse in munitione <sup>4</sup> pro castris consedit : eo duces <sup>5</sup> producuntur ; Vercingetorix deditur <sup>6</sup>, arma projiciuntur. [5] Reservatis

## CAPITOLUL LXXXIX

1. suarum necessitatum causa  
in interesul său propriu.



*Vercingetorix.*

2. se offerre, subiectul e omis.  
3. jubet...arma tradi...principes

produci, ordine scurte arată se-  
veritatea lui Cæsar.

4. in munitione, întăriturile ta-  
herei undé-și fixase Cæsar car-  
lierul.

5. duces... mai sus principes =  
șefii, subînțeleș : *Hæduorum et*  
*Arvernorum*

6. deditur nu înseamnă că s'a  
predat căci ar fi spus : *se dedit* :  
ci că a fost predat. Probabil de  
șefii cari au fost aduși în fața lui  
Cæsar : *duces producuntur*.

Cæsar l-a trimis la Roma, unde  
a așteptat 6 ani, până să figureze  
în triumful lui. După aceea a fost  
omorât. Autorul povestește la-  
conic scena dureroasă a predărei  
lui Vercingetorix.

Nici un lux de amănunte. *Ver-*  
*cingetorix deditur, arma conji-*  
*ciuntur*.

În Plutarch și Dion Cassius  
tabloul acesta e înfrumusețat :  
Vercingetorix scoboară călare din  
cetate, îmbrăcat cu haine de sâr-  
bătoare, cu armele cele mai fru-  
moase. Ocolește tribunalul lui  
Cæsar apoi scoboară de pe cal.  
Aruncă armele la picioarele lui  
Cæsar și îngenunche în fața lui,  
în atitudine rugătoare.

La fel fac și ceilalți șefi învinși.  
Acest gest simbolic avea să fie

Hæduis atque Arvernīs, si per eos civitates recuperare posset, ex reliquis captivis toto <sup>7</sup> exercitui <sup>8</sup> capita singula <sup>9</sup> prædæ nomine <sup>10</sup> distribuit.

## CAP. XC.

*Supunerea Hæduilor și a Arvernilor. Cæsar își fixează cartierele de iarnă.*

[1] His rebus confectis in Hæduos proficiscitur; civitatem recipit <sup>1</sup>. [2] Eo legati ab Arvernīs missi quæ imperaret se facturos pollicentur. Imperat magnum numerum obsidum. [3] Legiones in hiberna <sup>2</sup> mittit. Captivorum circiter XX milia Hæduis Arvernisque reddit. [4] T. Labienum cum duabus legionibus et equitatu in Sequanos proficisci jubet: huic <sup>3</sup> M. Sempronium Rutilum attribuit <sup>4</sup>. [5] C. Fabium legatum et L. Minucium Basilum cum legionibus duabus in Remis conlocat, ne quam a finitimis Bellovacis calamitatem accipiant <sup>5</sup>. [6] C. Antistium Reginum in Ambivaretos, T. Sextium in Bituriges, C. Caninium Rebilum in Rutenos cum sin-

urnat de predarea tuturor armelor ale celor din cetate.

Atitudinea aspră a lui Cæsar față de noblețea gestului lui Vereingetorix arată că rezistența disperată a Gallilor înăsprirea inima Romanilor. Războiul nu cunoaște mila.

7. **toto**, arhaic pentru *toti*.

8. **exercitui**, erau 10 legiuni.

9. **capita singula** = fiecare soldat primi câte un sclav.

10. **prædæ nomine** = cu titlul de pradă.

Putem admira jertfa lui Vereingetorix care se oferă ca victimă pentru ispășirea înfrângerii tuturor Gallilor: *seu morte seu vivum, tradere velint*.

## CAPITOLUL XC

1. **civitatem recipit** subînțeles: *in deditionem*.

2. **hiberna**, cartier de iarnă pentru armată. Cum aveau să stea mai mult timp, se făceau fortificații durabile și în loc de corturi, niște barăci: *casæ*. Cartierele de iarnă erau de obicei lângă orașe.

3. **huic**, e vorba de Labienus sub ordinea căruia e Sempronius.

4. **attribuit** pune sub ordinea cuiva.

5. **ne calamitatem accipiant**, subiectul *Remi*. Aceștia rămăseseră credincioși Romanilor, erau deci expuși la răzburarea celorlalți Galli.

gulis legionibus mittit. [7] Q. Tullium Ciceronem et P. Sulpicium <sup>6</sup> Cavilloni et Matiscone in Hæduis ad Ararim rei frumentariæ causa conlocat. Ipse Bibracte hiemare constituit. [8] His rebus ex litteris Cæsaris cognitis, Romæ dierum XX supplicatio redditur <sup>7</sup>.

6. Ciceronem et Sulpicium, Q. Tullius Cicero, fratele oratorului. comanda legiunea a XIV și Sulpicius pe a VI.

siune neobișnuită. Se explică prin analogie cu *vota reddere*. Sufixul *red* din *reddo* nu înseamnă : a da în schimb, ci conform cu ce se cuvine : *jus redditur*.

7. *supplicatio redditur*. expre-

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam

Claudiu Popesleam









35  
~~Popeteam~~

Claudin Popeteam

Claudin Popeteam

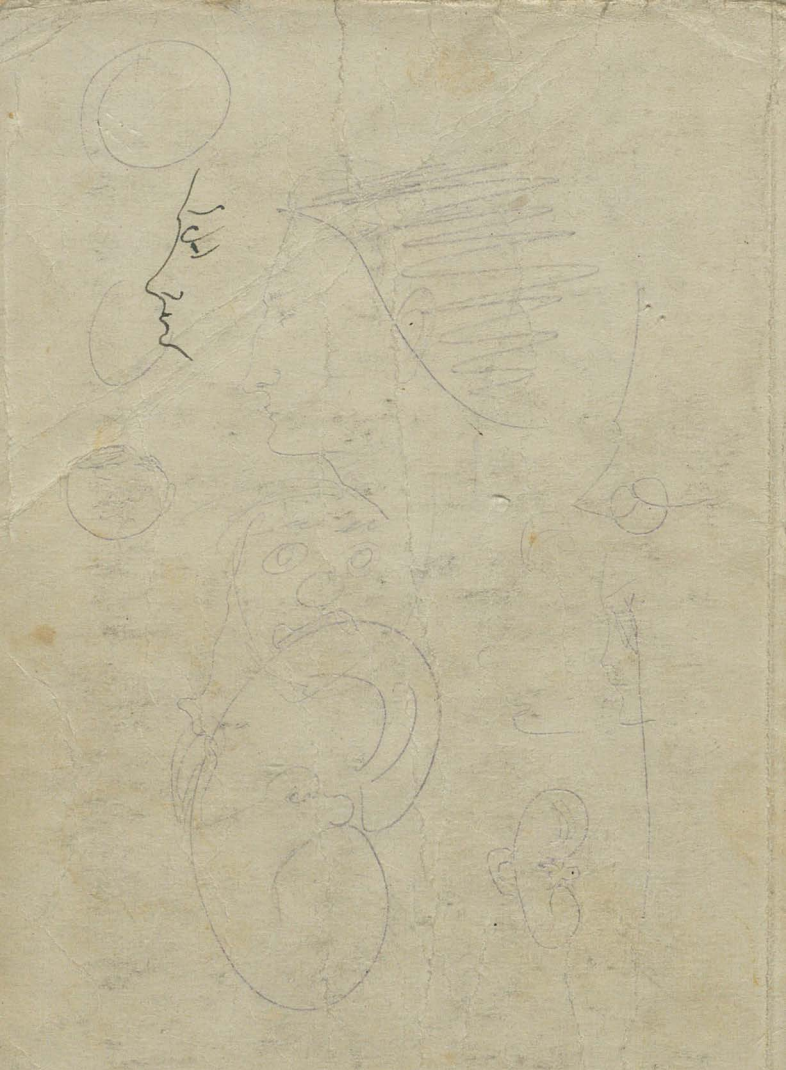
1811  
Bluf

Claudin Popeteam

Claudin Popeteam

Claudin Popeteam

Handwritten text, possibly a signature or initials, enclosed in a decorative, scalloped border.



21098 - 3 - 938

Prețul cărții      Lei 102.85  
5% Taxa C. C. D. „      5.15  

---

Total Lei 108.—